

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

תעוה-זכור-פורים

מאוצר שיחותינו ומאמרו
של הרה"ג מו"ד המקובל
דבי בניהו ושיכר שמואל שליט"א

התשפ"ו

כל הזכויות שמורות
למכון "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדר שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למכון "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמהה

לעילוי נשמת מר אבינו עטרת ראשנו
ראש ישיבתנו הקדושה "נהר שלום" תכב"ץ
האי חסידא קדישא ופרישא
עמוד התפילה ענותן כהלל
שייף עייל שייף נפיק
ולא מחזיק טיבותא לנפשיה
כמוהר"ר **שלום אהרן שמואלי** זצוק"ל
ב"ר שמואל ורחל ז"ל
נלב"ע ביום שב"ק כ"ג סיון התשפ"ד

ולעילוי נשמת
אמנו היקרה הצנועה והחשובה
שזכתה לזכות את הרבים
ולהעמיד דורות ישרים מבורכים
מסרה עצמה למען התורה הקדושה
הרבנית הצדקנית
מרת **שולמית רחל שמואלי** ז"ל
בת נחמיה ומזל ז"ל
נלב"ע ביום השישי ז"ך אלול התשע"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

מתנות לאביונים

כל הפושט נותנין לו!
ניתן להעביר מעות מתנות לאביונים
שיחולקו בו ביום בתכלית ההידור
ע"י מו"ר שליט"א

שמות התורמים יכנסו אל הקודש פנימה
להיושע בכל הישועות

02-624-9000

בס"ד

באחד באדר משמיעין על השקלים

זכר למהצית השקל

כמידי שנה ניתן להעביר את
מעוֹת 'זכר למהצית השקל' עבור
פעילות ההסד והפצת התורה שע"י
ישיבתינו הקדושה
(ערך מהצית השקל 30 ש"ח לכל אדם)

שמות התורמים ובקשותיהם האישיות יועברו אל
רבני ומקובלי הישיבה ובראשם מו"ר ועט"ר
רבינו בניהו שמואלי שליט"א
אשר יערכו עבורם תפילה מיוחדת ביום
תענית אסתר בה יעתירו עבורם לברכה וישועה

למסירת שמות: 02-624-9000

ספרי פורים עכשיו על המדף

מדרשים על פי פרדס התורה מאוצרו של מורנו **ראש הישיבה הרב בנייה שמואלי שליטא** בתוספת מגילת אסתר השווה לכל נפש!

מטבע ברכה לימי הפורים עם כוונת השמות במגילת אסתר ולשם יחוד עם הקדמות **נפלאות**

ימי
הפורים

כוונות
פורים

הפצה ראשית
סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הלכות פרשת זכור

הלכות פרשת זכור

- א. בשבת שלפני פורים, מוציאים שני ספרי תורה, בראשון קוראים בפרשת השבוע, ובשני עולה המפטיר וקורא פרשת "זכור את אשר עשה לך עמלק" (דברים כה, יז-יט) י"ח.
- ב. מכיון שלדעת רוב הפוסקים הראשונים קריאת פרשת זכור היא מצות עשה מן התורה י"ט, לכן ידקדקו להוציא ספר תורה הכשר והמהודר ביותר שיש בבית

עיונים והארות

ולשורקה בני אתוננו, ואם נתבונן בגוף האדם, הראש הוא כנגד אות י' כנודע ששם החכמה, שתי הידים הם תרין ההי"ן שבכל יד יש ה' אצבעות, והגוף כנגד אות ו', וכאשר מרים משה את ידיו בסוד ויהי ידיו אמונה וכו', הרי הצירוף שנוצר הוא ה' ה' י' ו' שזה הוא הצירוף של חודש אדר, א"כ בכל חודש אדר נוצר לנו סוד "ויהי ידיו אמונה" ויש בו הכח למחות את זכר עמלק.

אמנם ח"ו כאשר יניח ידו וגבר עמלק כתוב יד"ו לא ידי"ו, וא"כ כאשר יניח יד"ו גורם לצירוף ה' יד אחת מורמת, ואות י' זה הראש, ה' יד שניה שהיא מונחת כאשר יניח ידו, ואות ו' כנגד הגוף שיוצא מס"ת גדלו לה' אתי ונרוממה שמו, שבחודש זה היה התחלת החורבן, וצריך ונרוממה נרומם את ה' למעלה ע"י שנרים את יד משה ע"י התורה הקדושה ונגיע לצירוף של אדר, ואז וגבר ישראל אמנ.

יט. כ"ב הרא"ש בפסקיו (ברכות מז:), הרשב"א (שם ג), הריטב"א (מגילה יז:), ועוד. וכן פסק בשו"ע

יח. והטעם כדי להסמיך מעשה המן למעשה עמלק, רש"י (מגילה כט ע"א ד"ה ומפסיקין). וכתב בספר עבודת ישראל, שבשבת זכור יורד שפע גדול של מדת הרחמים להציל את ישראל מיד שונאיהם.

כתב מרן החב"י"ף בספר נפש כל חי (מערכת מ אות כג) שנוהגים לומר בשבת זכור לאחר חזרת הש"ץ פיוט "מי כמוך" שחיבר ר"י הלוי, וכ"כ בנו הגאון ר' יצחק פאלג'י בספר יפה ללב. והזכירו הגאון ר' יוסף אירגס בשו"ת דברי יוסף (ס"ס ה), ומרן החיד"א בשו"ת טוב עין (סי' יח אות לה). ומנהג ישיבתנו הקדושה מזמן מו"ר רבי מרדכי שרעבי זצוק"ל שאין אומרים אותו בבהכנס"ם משום טורח צבור היות ומאריכים בכוונות התפילה, אמנם מפייתים אותו בבית בתוך הסעודה.

במלחמת עמלק נאמר (שמות יז, יא) "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח ידו וגבר עמלק". הנה נודע כי צירוף חודש אדר הוא ההי"ו היוצא מס"ת אוסרי לגפן עירה

הכנסת^כ, וראוי שהשליח ציבור יכריז לפני קריאת פרשת זכור שיתכוונו לצאת ידי חובת מצות זכירת עמלק ומחיתו, ושגם הוא מכוין להוציא את השומעים ידי חובתם^{כא}, וטוב לחוש לכתחילה לכוין לצאת יד"ח אף בברכות התורה של "זכור"^{כב}. ומה טוב שיאמרו לפני עליית המפטיר לשם יחוד וכו' וכן מנהג קהל קדוש מכוונים בית אל^{כג}, ומפטירין "פקדתי את אשר עשה לך עמלק" (שמואל א פרק טו פסוק א - לד)^{כד}.

ג. אין לציבור לקרוא בפייהם פרשת זכור מתוך החומש יחד עם הקורא דהרי צריכים לקרוא מתוך ס"ת ולכן ישתקו ויאזינו לשליח ציבור לקרוא בתורה^{כה}.

עיונים והארות

לכתחילה לדברי הט"ז. וכן מקובל שהחת"ס זצ"ל היה נוהג להכריז לפני הקריאה לכוין לצאת יד"ח בקריאה ובברכות. עיי"ש.

כג. דברי שלום במנהגים (מנהג מד), וכן כתב מו"ר הגאון חיד"א במחזיק ברכה (סי' רלא ס"ק א), ולא רק לפי הסוד צריך לומר לשם יחוד אלא גם לפי הפשט טוב לאמרו. והובא לקמן במקומו.

כד. גמ' במגילה (ל). וכן פסק הרמב"ם (פי"ג מהלכות תפילה ה"ב). טור שו"ע (סי' תרפה ס"ב).

כה. ואין צריך שכל אחד יוציא בפה, משום ששומע כעונה ויוצאים ידי חובה על ידי שהשליח ציבור מתכוין להוציאם, וכמו דמהני לענין קידוש שיוצאים יד"ח בשמיעה, ואף דגם התם כתיב "זכור את יום השבת לקדשו" ודרשינן בספרי זכור בפה דוקא, כבר האריך בזה מו"ר בחזון עובדיה (דף ד בהערות אות ז). ועיין שם שדחה מה שכתב בספר נתיבי עם (עמ' רנב) שכל אחד מהציבור צריך לקרוא בפיו פרשת זכור עם הש"ץ, דבעינן זכור בפה דוקא, דלפי הנ"ל ליתא שהרי שומע כעונה. וכן פסק הנצי"ב מוולאז'ין בשו"ת משיב דבר (או"ח סי' מז), וכן כתב הפרי חדש (סי' סז) שאפילו מצוות שנאמר בהם זכירה, ודרשו חז"ל שצריך להוציאם בפה דוקא, שפיר

(סי' קמו ס"ב, וס"ס תרפה). ומהפוסקים שסוברים שאינה מן התורה הם הרמב"ם (עשין קפט לאוין נט) וסמ"ג (לאוין רכו). ואף שרוב הפוסקים סוברים שפרשת זכור הוא מדאורייתא, אין מברכין על מ"ע דזכר עמלק, לפי שעל השחתה אין מברכים, ואפילו השחתה של אומות העולם, מדקחזינן (מגילה י). דאמר הקב"ה מעשה ידי טובעים בים ואתם אומרים שירה. יפה ללב (אות ג). כף החיים (שם אות כט).

כז. הא דבעינן לקרוא מתוך ס"ת הוא בגמ' מגילה (יח.), אהא דתנן קראה על פה לא יצא, מנלן, אתיא זכירה זכירה, כתיב הכא נזכרים ונעשים וכתוב התם כתוב זאת זכרון בספר, מה להלן בספר אף כאן בספר. ואם נמצא אח"כ פסול בס"ת שקראו פרשת זכור, צריך לחזור ולקרוא. שו"ת אבני נזר (יו"ד סי' שעז).

כא. מכיון דקיי"ל מצוות צריכות כוונה וכמו שפסק מרן בשו"ע (סי' ס ס"ד) וכל שכן במצוה של תורה, ה"נ בפרשת זכור. כף החיים (שם ס"ק לג). משנה ברורה (שם ס"ק יד).

כב. אול"צ (פרק נא תשובה ד) שכן דעת הט"ז, ואף שלדעת מרן אין ברכות התורה של קריאת זכור מעכבות הקריאה, מ"מ טוב לחוש

ד. מכיון שיש אומרים שצריכים גם להבין את קריאת פרשת זכור, לכן מן הראוי שכל אחד ילמד פירוש הפרשה לפני הקריאה, כדי שיצא ידי חובה אליבא דכולי עלמא יו.

עיונים והארות

פי שנכווה קרר אותה לאחרים. עכ"ל.
ועיקר הזכירה היא איננה על המלחמה הגשמית בלבד, כי עיקרם של העמלקים כבר נכחדו מן העולם, אלא מדובר בעיקר על המלחמה הרוחנית של עמלק, שמבחינה זו, כח הטומאה של עמלק עדיין עומד בעוונותינו הרבים. והוא כי עמלק הרוחני הוא דעת דטומאה, ומקומו כנגד דעת דקדושה, וקליפה זאת דעמלק מובילה את האדם לגסות רוח, חוצפה וגבהות הלב, בבחי' יודע את בוראו ומתכוין למרוד בו. וזה מה שעשה כשיצאנו ממצרים ששמע על מכות מצרים וקריעת ים סוף, ובכל זאת מסר נפשו להלחם בישראל בחוצפה גדולה, וכן המן הרשע שהיה מזרעו היה גם כן חצוף ובעל גאווה גדולה מאד, שאמרו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך וכו'. ובגסות לבו לאחר ששלח ספרים בכל המדינות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו' ביום אחד, והמלך והמן ישבו לשתות, אינו מתפעל מכל הדבר הנורא שהוא עומד לעשות.

"אשר קרר בדרך" - ברש"י מובא ג' פירושים:
א. קרר - מלשון קירור, שצינן את הקדרה, כדאמרינן לעיל שלאחר מכות מצרים וקריעת ים סוף כולם פחדו להלחם בישראל, ועמלק ירד בתחילה למלחמה בעזות גדולה ומוכן לקפוץ לאמבטיה רותחת רק כדי לקרר את המים לבאים אחריו, ומגיע ממרחק עצום של מאה מילין, כדי להלחם בישראל.

ב. "קרר" - מלשון מקרה, דהיינו שאין השגחה עליונה ח"ו על כל דבר, וכוונתם היתה להטיל

הוי שומע כעונה, ולכן העיקר הוא כמו שכתב מו"ר לשמוע מפי הש"ץ ותו לא.

נו. כ"ד הרא"ש שמי שאינו מבין לשון הקודש אינו יוצא יד"ח ע"י שמיעה מחבירו. וכ"פ השו"ע (סי' קצג סעי' א). אבל המנהג לסמוך על שיטת רש"י שאף היוצא יד"ח ע"י שמיעה מאחר אין צריך להבין פירוש המילים. וכתב מו"ר האול"צ (ח"ב פרק נו ל) דה"ה דפרשת זכור דיוצאים יד"ח אף כשאינו מבין כל פירוש המילים. ומ"מ כדי לקיים את המצוה כתיקנה נסביר בקצרה.

ביאור פרשת זכור

בפרשת זכור. ישנן שתי מצוות עשה, ומצות לא תעשה אחת. א. לזכור מה שעשה עמלק. ב. למחות את זכר עמלק. ג. לא לשכוח מה שעשה לנו עמלק.

"זכור את אשר עשה לך עמלק וכו" - כתב החינוך (מצוה תרג) שנצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל שהתחיל להתגרות בהם בצאתם ממצרים, ובטרם נעשו גוי וממלכה היתה ידו עליהם, כענין שנאמר "ראשית גוים עמלק", ותרגומו, ריש קרביא דישאל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם את היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים בלבם הרע ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו במ, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות. משל ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וירד לתוכה אף על

עיונים והארות

משום שנלחם עם הקב"ה מכל הצדדים. ע"כ. **והפירוש** הוא, כי עמלק הוא בחי' שער הנ' דקל'י, ורצה להשקיע את ישראל בשער הנו"ן, שמשם אין יציאה עולמית, וז"ש זכור את אשר עשה לך", לך גי' חמשים, שרצה עמלק להתגבר על עם ישראל ע"י שיפילם לתוך חמשים שערי טומאה. וז"ש הזוה"ק שזאת המלחמה שבעמלק, היתה מלחמה קשה שלא היתה מבריאת העולם ועד ביאת המשיח, כי מלחמת עמלק היתה מלחמה כנגד שער החמישים של הקל'י, ומלחמה זו תוכרע רק בביאת המשיח כשהקב"ה יגלה את שער החמישים של הקדושה ויכנע שער החמישים של הקל'י, ודבר זה יכול להעשות רק ע"י הקב"ה, כמ"ש "כי מחה אמהה את זכר עמלק" אני הקב"ה, כי רק הוא יעשה זאת בכבודו ובעצמו. **"ויזנב בך כל הנחשלים אחרריך"** - אומר רש"י, ויזנב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי מעלה. כל הנחשלים אחרך - חסרי כח מחמת חטאם שהיה הענין פולטן.

"ואתה עייף ויגע" - עייף בצמא, כמ"ש ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק. ויגע - מהדרך, ולא ירא אלהים - זה עמלק, שאינו מפחד כלל מהקב"ה.

וכתב האמרי יוסף (ליקוטי אמרי יוסף ח"ב עמוד תקלה) זיע"א, פ' לפסוקים אלו, דהנה עמלק גי' א"ל אחר, גי' ספ"ק שמכניס ח"ו ספק באמונה, וז"ש "אשר קרך בדרך ויזנב" שפגם ח"ו במלכות שהיא שם ב"ן, והיא מידה השביעית בסוד בת שבע, ובסוד הוי זנב לאריות.

"כל הנחשלים אחרריך" - הנחשלים, אותיות נחש-מילה, כלומר שהביא את טומאת הנחש לתוך המילה. ולכן "בהניח ה' אלהיך וכו'

ספק באמונה ובהשגחה, ולומר שהכל הוא רק מקרה ובדרך טבע. והיה עושה הפך של הקדושה - מחמם את האדם לדבר עבירה, ומקרר את האדם לדבר מצוה. וז"ש רש"י לשון קור וחום, צינן והפשירך, ר"ל שצינן לדבר מצוה, והפשירך לדבר עבירה. כי אצל כל אחד מאיתנו יש לו עמלק פרטי שעומד בעורף בדעת דקל'י, וכל ההחלטות של הקדושה שיש לאדם שרוצה להעבירם מן המוח אל הלב, אותו קל'י עמלק מטיל בהם ספק, ומשלח אותם בחזרה אל המוח. וכמו שכתב רבינו שמשון מאוסטרופולי הי"ד בספר קרנים, שקליפת עמלק היא "זבוב" (שממנה יצאה עבודת האליל 'בעל זבוב') ונרמז בר"ת בפס' "כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע" שעולה בגי' י"ז, רמז לכך שהוא מתנגד לצד ה'טוב' שגם הוא גי' י"ז. ודרכו של הזבוב למצוא פרצה קטנה בבשר, כדי לינק שפע, כטבע הזבוב שנמצא בבתי המלכים ואינו מוותר שם על כלום, ואוכל כל חלקה טובה.

ג. **"קרך"** - לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכ"ז. וכתב בעל הטורים קר"ך גי' סר"ס, וז"ש "בדרך", לשון דרך גבר בעלמה (משלי ל"ט), כנז' בריש מסכת קידושין, והיא הטומאה שכל גופו של האדם נטמא ממנה, וכל הצרות שבאות לאדם בגלל העוון הזה כנודע. וכבר הארכנו בזה בספר תיקון השו"ב"ם קחנו משם.

ונפלאים דברי הזוה"ק (ח"ב דף סה:) שכתב, וזה תרגום לשונו: בא וראה, מיום שנברא העולם עד אותו זמן, ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, ואפילו במלחמת גוג ומגוג לא תהיה עוד מלחמה כמותה, לא בגלל הכוחות או החיילים החזקים והרבים שהיה לעמלק, אלא

ה. אנשים הדרים בכפר או במושב ואין להם מנין צריכים להשתדל בשבת פרשת זכור לשבות במקום שיש שם מנין, ומכל מקום אם אין להם עשרה בבית הכנסת יש להוציא ספר תורה ולקרוא פרשת זכור בלי ברכות^ז.

ו. ראוי ונכון שכל אדם ישמע את הקריאה מפי שליח ציבור המבטא את הקריאה לפי מנהגו, וכן שהספר תורה נכתב לפי מנהגו, כגון ספרדי לספרדי, ואשכנזי לאשכנזי, היות וקריאת פרשת זכור היא מדאורייתא^ח.

ז. ראוי ונכון שגם הנשים תשתדלנה לבוא לעזרת הנשים של בית הכנסת בשבת זכור, לשמוע פרשת זכור, כדי לצאת ידי חובת כל הפוסקים, ותבא עליהם ברכת טוב, והמקילות בזה יש להם על מה שיסמוכו^ט. ועכ"פ ראוי שתקרא פרשת זכור

עיונים והארות

ועיין להגאון חיד"א בשו"ת יוסף אומץ (סי' כ אות ב) שכתב, ומי לנו גדול מרבינו האר"י שהיה אשכנזי ממשפחת מהרש"ל ואפ"ה בכל השנה היה מתפלל עם ספרדים ושומע מהם קריאת התורה, וכמו שכתב בשער הכוונות (דף נ ע"ג). ובספר דרך הנשר (ח"א דף מה ע"א) כתב, שהגאון ר' נתן אדלר רבו של החתם סופר עשה מעשה רב, והזמין את הגאון ר' חיים מודעי מאיזמיר אל עירו ושער מקומו, ובמשך שלש שנים למד אצלו את המבטא וההיגוי הספרדי, ומאז נטש את המבטא האשכנזי, והיה בעצמו עובר לפני התיבה במבטא ספרדי. ובשו"ת בית רידב"ז (סי' כז) נשאל בזה מהגאון ר' יוסף ידיד הלוי איזה מבטא נכון יותר, והשיב, קרוב לומר שהמבטא הספרדי בלשון הקודש הוא מתוקן יותר מהמבטא האשכנזי, עיי"ש. ועי' בחזון עובדיה (שם) שהאריך בזה והביא את דברי הגרי"ש אלישיב שהאשכנזים יוצאים ידי חובה במבטא ספרדי אפי' לדעת רבינו בחיי, ואפי' בפרשת זכור מדינא שרי, אלא שכדאי להחמיר.

כט. בספר כף החיים סופר (סי' תרפ"ט ס"ק כט) כתב וז"ל, נשים אין חייבין לשמוע פרשת זכור

מכל אויבך מסביב" - שהם ז' אומות, בסוד ז' ספירות בסט"א כנודע, עד הגרשי במלכות דסט"א.

"מתחת השמים" - ר"ל תחת אותיות שמיים אותיות תנ"כ'ני שעולה בגי' עשרה שמות ב"ן שבמלכות בסוד ואנכי טוב לך מעשרה בניים "לא תשכח".

כז. כן כתב בתה"ד (סי' קח), דשמיעת פרשת זכור בעשרה עדיף יותר ממקרא מגילה בצבור, ולכן אם אי אפשר לו לקיים שניהם יראה לקיים קריאת פרשת זכור בצבור. וכן פסק מרן בשו"ע (סי' תרפ"ט ע"ז). ועיין בחזון עובדיה (שם הערה יב). ועיין בספר תורת המועדים (סי' ב הלכה ט) שמביא ראייה משו"ע (סי' קמו ע"ב), ודו"ק.

כח. הנה אף שלכתחילה עדיף שאשכנזי ישמע את פרשת זכור מפי חזן המבטא כמנהגו, מ"מ אם שמע מפי ש"ץ הקורא במבטא והברה לפי מנהג הספרדים יוצא ידי חובה. ויש שכתבו שאפי' לכתחילה יוצא י"ח, שהרי אם ירצה רשאי לשנות ממנהגו למבטא והברה של הספרדים לדעת כמה מהאחרונים. וכ"ש כששומע מספרדי.

מהחומש ל.

ח. ציבור ששכחו ולא קראו פרשת זכור בשבת זו יש להם להשלימה בשבת הבאה, ויש אומרים שיסמכו על קריאת פרשת זכור בסדר "כי תצא", וכן מי שנאנס ולא בא לבית הכנסת יכוין לצאת ידי חובה בפרשת כי תצא, ויאמר לשליח ציבור שיכוין להוציאו לא, ומכל מקום טוב ונכון שיקרא פרשת זכור מתוך החומש לב.

עיונים והארות

לנשים לקרוא להן פרשת זכור בלא ברכה, ע"כ. ל. **ובאור"צ** (ח"ד פרק נא תשובה ז) כתב דאם יכולה שתשמע פרשת זכור ויבא עמלק בקריאת התורה ביום פורים תצא בזה יד"ח לכולי עלמא. ועי' כה"ח (סי' תרפה ס"ק ל) דאף למ"ד שאין הנשים חייבות בפרשת זכור מ"מ בעיקר המצוה לזכור מעשה עמלק חייבים שהרי היא מצוה שלא הזמן גרמא ונשים חייבות, ומה שקורין אותה קודם פורים אינו אלא תקנת חכמים, וגם אם באות לשמוע יש שכר, שהרי אפילו מצוה שאין אדם חייב בה אם עושה אותה יש לו שכר.

לא. **בן פסק** מו"ר בחזון עובדיה (שם הלכה ח הערה לה). וכן נראה מדברי הכף החיים סופר (שם ס"ק י), שפרשת שקלים שהיא מדרבנן לא משלים בשבת שאחריה, אבל זכור ופרה שהם מדאורייתא משלים בשבת הבאה. והסדר שיעשו אם שכחו לקרות פרשת זכור הוא כך, ויציאו שלשה ספרים, בספר הראשון יקראו פרשת השבוע, ובספר שני יקראו פרשת זכור בלא ברכה. (ע"פ אור לציון ח"ב עמוד שג). והמפטיר יקרא בספר שלישי פרשת פרה, ויפטירו על פרה. ומ"ש שאם אין ס"ת יקרא מתוך החומש בטעמיה ודקדוקיה, כ"כ בכה"ח (שם אות לה), וכ"כ בשו"ת בנין שלמה (סי' נד), והובא בחזון עובדיה (שם הלכה ב ובהערות אות יד). ויש אומרים שיכוין בפרשת "ויבא עמלק" שקורין בפורים לצאת ידי חובת זכירת מחיית עמלק (כ"כ הרא"ם (סי' ב), מג"א (סי' תרפה ס"ז) ובכה"ח (שם או' כח ולד) יעו"ש).

כמ"ש הרב לימודי ה' (דף עד) יעו"ש. אבל בעיקר המצוה לזכור מעשה עמלק חייבות, שהרי היא מצוה שאין הזמן גרמא ונשים חייבות, ומה שקורין אותה קודם פורים אינו אלא תקנת חכמים כנז"ל. ואף שאין חייבות לשמוע קריאה זו, מ"מ אם באות לשמוע בודאי יש להם שכר, שהרי אפי' מצוה שאין אדם חייב בה אם עושה אותה יש לו שכר אלא שאינו כמעלת מי שמצווה ועושה.

ומו"ר הגאון הבא"ח, בספרו תורה לשמה (שאלה קפז) כתב, שמצוה זו דמחיית עמלק נוהגת בכל זמן בזכרים, כי עליהם לעשות מלחמה ונקמה באויב, אבל נשים לא שייכות במלחמה. אמנם בספרו ידי חיים (סי' תרפה) כתב, שהנשים חייבות לשמוע פרשת זכור, היות ואינה מ"ע שהזמן גרמא, יען דאע"ג דאין הנשים שייכות במלחמה, שאני מלחמת עמלק שהיא מלחמת חובה, ועליה נאמר ה' ילחם לכם, שאין הנצחון שם לבני אדם כדי שתאמר אין דרך נשים להלחם. ובגמרא סוטה (מד:) אמרו דאפי' חתן מחדרו וכלה מחופתה יוצאין למלחמת מצוה.

וא"כ למסקנא, בהגלות נגלות דברי הרב ב"ידי חיים", לכן כדאי מאד שהנשים ישמעו פרשת זכור. וכן נראה מפסקי מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (הלכה ג) שכתב בזה מחלוקת, וסיכם בזה"ל: מ"מ המחמירות לבוא לעזרת נשים לצאת י"ח קריאת פרשת זכור אליבא דכו"ע, תבוא עליהן ברכה, ומותר להוציא ס"ת מיוחד

סדר תפילת פורים

א. בליל פורים לובשים בגדי יום טוב קודם שהולכים לבית הכנסת, ויש חסידים שנוהגים לילך למקוה בערב פורים^א, ובתפילת ערבית אומרים "על הנסים", ואפילו אם הקדימו להתפלל ערבית קודם צאת הכוכבים^ב.

עיונים והארות

ובתב הרי"ח טוב בבא"ח (פרשת תצוה אות כב), ילבשו בפורים בגדי שבת או בגדים אחרים שהם חשובים, ולא ילבשו בגדי חול. ולכן בערב פורים יכין עצמו לקראת יום הקדוש הזה וישתדל מאד לילך למקוה טהרה לטהר עצמו, ולהעביר מעליו כל כוחות הטומאה וזוהמת קליו עמלק, ולהמשיך עליו קדושה עליונה מנחל עליון, וגם יכין עצמו לקבל האור הגדול שמתגלה ע"י קריאת המגילה והתפשטותה שהוא עטרת יסוד דאבא וכו', ואח"כ ילבש בגדי שבת ויו"ט וילך לביהכנ"ס בשמחה גדולה.

ב. מור שו"ע (סי' תרצג סעי' ב), אומר על הנסים בלילה וביום. ובבית יוסף (שם) הביא מהגהות מיימוניות (פ"ב מהלכות תפילה) שכתב, נראה להר"מ שאומרים על הנסים בערבית פורים אע"פ שעדיין לא קראו את המגילה, ודלא כסדר רב עמרם שפסק שאין לאמרו עד לאחר מקרא מגילה. וכתב המשנ"ב (שם ס"ק ד) שזה אפילו אם התפלל ערבית לפני צאת הכוכבים, עיי"ש. וכ"כ הכף החיים (שם אות יג).

וייש שנוהגין לקרוא מזמור "על אילת השחר" לפני ערבית שמדבר על אסתר, וגם יש בו רמז להמן הצילה מחרב נפשי ר"ת המן, וכמו שכתב מו"ר מופת הדור (בחזו"ע הלכות ליל פורים ויומו הערה ב). והמקובלים לא אומרים מזמורים לפני ערבית.

לב. שהרי להרמב"ן פרשת זכור אין חיוב לקרות מס"ת אלא מתקנת חכמים. וכ"כ החינוך (סי' תרג) וא"כ היכא שאין לו ס"ת יקיים החיוב עכ"פ בקריאה בחומש. וראה עוד בשו"ת תורת חסד (חאו"ח סי' לז) ובנטעי גבריאל (פי"ט אות ב).

לג. במשנ"ב (סי' תרפו ס"ק ג) כתב וז"ל, ואין אומרים צדקתך באותה שבת שחל פורים למחר, כמו שאין אומרים תחנונים בערב פורים בחול, כך אין אומרים צידוק הדין בשבת שהוא ערב פורים. וכן כתב כף החיים סופר (שם אות כו).

א. כתב רבינו חיים פאלגי זצ"ל בספר מועד לכל חי (סי' לא אות ח), שמהרר"ו זיע"א היה רגיל לטבול בערב פורים כמו ערב הרגל. וילבש בגדי יו"ט מבערב, ולא כאותם שלובשים רק בבוקר יום פורים, והוא זכר ל'ותלבש אסתר מלכות', ו'מרדכי יצא בלבוש מלכות', ואין יתכן לקרוא פסוקים הללו בגילה ובשמחה בלבוש חול. ע"כ.

וכתב הגאון חיד"א במחזיק ברכה (סי' תרפז ס"ק ב) שכן נהגו פה עיה"ק ירושלים ת"ו שלמים וכן רבים. וכן כתב יסוד ושו"ש העבודה, וז"ל: וימצא כתוב על הרח"ו ז"ל שקודם מנחה זו היה טובל עצמו במקוה טהרה בשביל קריאת המגילה לערב, וכן ראיתי רבים נוהגים כן. גם הובא בספרים שקודם תפלת מנחה ראוי ללבוש בגדי שבת ולהתפלל בהם תפילת מנחה.

- ב. אומרים "על הנסים" בתפילה ובברכת המזון בלילה וביום, ובעיירות המסופקות אם הם מוקפות חומה מימות יהושע בן נון שעושים פורים מספק בשני הימים יאמרו על הנסים רק ביום י"ד אדר ולא בט"ו משום חשש הפסק, אמנם קריאת המגילה בלא ברכה ושאר מצות פורים כמו משלוח מנות ומתנות לאביונים יש לעשות כן מספיקא בשני הימים, רק שביום ט"ו אין מרבין בהן כמו ב"ד^ג.
- ג. מי ששכח לומר "על הנסים" בתפלה אינו חוזר, אלא יאמר אחר אלהי נצור שבסוף התפלה "מוזדים אנחנו לך על הנסים ועל הפורקן" וכו'^ד.
- ד. אחר תפילת שמונה עשרה של ערבית יאמר החזן חצי קדיש בלבד, ולא יאמר תקבל לפי שצריך לומר ואתה קדוש לאחר קריאת המגילה^ה.
- ה. אחר קריאת המגילה בברכותיה מתחילים ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וסדר

עיונים והארות

לומר על הנסים בברהמ"ז יש אומרים שכשמגיע להרחמן יאמרנו שם, 'הרחמן הוא יעשה לנו ניסים כמו שעשה לאבותינו וכו'. וכתב האליה רבה (סי' תרפב ס"ק ב), דהוא הדין בתפילה אם נזכר אחר שאמר 'השם', שיאמרנו דרך בקשה בסוף התפילה, קודם יהיו לרצון: הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות וכו' בימי מרדכי.

ה. בן כתב האבודרהם, וכן הוא בט"ז (שם ס"ק א). וכן כתב הלבוש. וכן פסק מו"ר בחזון עובדיה (הלכה ב מהלכות ליל פורים ויומו) לומר חצי קדיש דכן המנהג. מיהו במנהגים כתוב לומר קדיש שלם אחר תפילת ערבית, וכן כתב מהרי"ל בתשובה (סי' נו) בשם הרוקח. וכתב הכף החיים דמכיון שיש בזה פלוגתא כל אחד יחזיק במנהגו ונהרא נהרא ופשיטה.

ג. עיין בשעה"כ (דף קט ע"א) בהגהות מהרש"ו, שהאר"י ומהר"ו לא היו אומרים על הנסים ביום ט"ו בערים המסופקות. וכ"כ מו"ר הרי"ח הטוב (פרשת תצוה אות יד).

אמנם בספר תיקון יששכר (דף סא) כתב בשם מרן רבינו יוסף קארו שטוב לומר על הנסים גם ביום ט"ו. ועתה פשט המנהג לומר על הנסים גם בט"ו. וכן כתב מו"ר בחזון עובדיה שיכולים לומר על הנסים בתפילה גם ביום ט"ו, ואין בזה משום חשש הפסק.

ד. זור (סי' תרצג), והובא בשו"ע בהלכות חנוכה (סי' תרפב ס"א) וברמ"א כאן. והוסיף שם השו"ע, דאם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר השם אפילו נזכר בין אתה להשם חוזר, ע"כ.

והרמ"א (שם) כתב בשם הכלבו, דמי ששכח

- קדושה^ו, ואחר כך יאמר השליח ציבור קדיש תתקבל, שיר למעלות אשא עיני^ז, קדיש
יהא שלמא, ועלינו לשבחה^ח.
- ו. כשחל פורים דפרזות במוצאי שבת, יאמר החזן אחר העמידה חצי קדיש, שובה ה' עד
מותי, ויהי נועם, יושב בستر עליון עד ואתה קדוש, ואחר כך יברכו "בורא מאורי האש"
ויקראו המגילה, וכן נתפשט המנהג להקדים מקרא מגילה לפני התבדלה^ט.
- ז. אסור להביא המגילה לבית הכנסת ביום שבת לצורך קריאתה בלילה, מפני שהוא
מכין משבת ליום חול^י.

עיונים והארות

יש נוהגים לומר גם שיר למעלות אשא עיני.
ואנחנו אומרים רק אשא עיני.

ח. בן הוא מנהגנו, לומר אחרי ובא לציון קדיש
תתקבל וכו', ואף שיש מחלוקת בזה, כן
נוהגים המקובלים כי אין לבטל קדיש תתקבל
כלל. ואחר בואו לביתו, ראוי להרבות בנרות כמו
שאר יו"ט ממש (יסוד ושורש העבודה). וירבה
בסעודת הלילה קצת לכבוד פורים (רמ"א סי' תרצה
סי"ק א), וימצא בביתו נרות דולקות ומטה מוצעת,
ושולחנו ערוך ויאכל וישתה בשמחה גדולה
ובטוב לב וישמח אנשי ביתו וירחיק מהם כל ריב
ומצה (סדר היום, וא"ר, הובאו בכה"ח שם אות יב).

ט. **טור** שו"ע (שם). וכן כתב מו"ר בחזון עובדיה
(בהלכות ליל פורים הלכה ה), שיברכו ברכת מאורי
האש בלבד קודם המגילה כדי שלא יהנו מהנר
במוצאי שבת קודם שיברכו עליו. והמשיך שם,
דאם לא ברכו ברכת מאורי האש קודם המגילה
ונזכרו באמצע, יפסיק בין הפרקים או בין פרשה
לפרשה ויברך ברכת מאורי האש, ואח"כ ימשיך
קריאת המגילה. ואם לא עשו כן אז יברכו בורא
מאורי האש בהבדלה כמו בכל מוצאי שב"ק.
ע"כ. ועיין בכף החיים סופר (סי' תרצג סי"ק יב).

י. בן כתב מו"ר חזון עובדיה (שם). וכתב עוד,
שבמקום הצורך מותר להביאה במקום שיש

ו. **שו"ע** (סי' תרצג סעי' א), וכתב הכלבו (סי' מה)
דהיינו טעמא, מפני שקריאת המגילה ביום
ובלילה נפקא מקרא דכתיב "אקרא יומם ולא
תענה ולילה ולא דומיה לי", והאי קרא במזמור
אלי אלי למה עזבתני שנאמר על אסתר, וע"כ
נהגו לומר מיד אחר הקריאה פסוק "ואתה קדוש"
שהוא באותו מזמור, ע"כ. וי"א שמתחילים
מ'ובא לציון גואל'. וכן הביא הטור משם ר'
עמרם. אמנם המנהג שאין אומרים אותו לפי
שאר עיקר הגאולה בלילה אלא מתחילים ואתה
קדוש. וכתב בספר סגולות ישראל (מערכת י אות
ד) שיש סגולה לומר "ובא לציון" בכוונה
ובשמחה, וזוכה לשרות עליו רוח הקודש, ולבא
לידי השגה, ומצננים לו גהינם.

וכתב הרב ששון בכר פרסיידו בספרו פתח
עינים (דף עה) וז"ל, טעם אמירת ובא לציון אחר
המגילה לבטל אחיזת הקליפות, ויאמר אותו
פשוט בלא כוונות. וכ"כ שם (בדף גין ע"ג אות ד),
והוסיף: וטעם אמירתו יען שהוא שבח והודאה,
והוא על דרך אמירת הודו שבתפילת שחרית
להכניע הקליפות המתגבר באותו הזמן, ע"כ.
וא"כ עתה בליל פורים ע"י השבח הגדול בזה
מכניעים קליפת עמלק.

ז. **עי'** בשו"ת זבחי צדק החדש (דף רסה),
שאומרים שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו.

ח. בתפילת שחרית יאמר בתפילה "על הנסים" ואחר תפילת שמונה עשרה יאמרו חצי קדיש ואין נופלים על פניהם, משום דכתיב ימי משתה ושמחה יא, ומוציאים ספר תורה וקוראים בו שלשה עולים בפרשת ויבא עמלק, וכופלים פסוק האחרון כדי להשלים לעשרה פסוקים, ואם לא כפל אין בכך כלום יב. ואחר כך אומר חצי קדיש, ואין מחזירין ספר תורה למקומו עד אחר קריאת המגילה, ואומרים "אשרי יושבי ביתך", ומדלגים יענך ביום צרה, ומתחילים ובא לציון גואל עד ואתה קדוש יג,

עיונים והארות

האורחות חיים, שאע"פ שפרשת ויבא עמלק אין בה עשרה פסוקים לא יוסיף לקרוא למעלה ממנה, כי אמר הקב"ה - עמלק הרשע גרם לשמי ולכסאי שיהיו חסרים שנאמר כי יד על כס י"ה, כך תהיה פרשת עמלק חסרה. ובירושלמי אמרו הוא עשה מעשה קטוע, כך פרשתו קטועה. ומה שכופלים את הפסוק האחרון, כן הוא המנהג לכפול, דבכתיבתו הוא פרשה קטועה, אבל כשקורין אותה בציבור חיישינן לתלמודא דידן דאין לפחות מיי' פסוקים (שלחן גבוה ס"י תרצג ס"ק ט).

יג. כן הוא דעת הכל בו שאומרים אשרי ואח"כ קוראים המגילה. וכן כתב השלמי צבור דף שכ"ט ע"ב) שכך מנהגם, וכן נהגו במצרים. וטעם הדבר כתב הערוך השלחן (אות ד), כדי לומר מיד אחר המגילה ואתה קדוש כמו בלילה. וכ"כ היפה ללב (שם) דמטעם זה נוהגין לומר אשרי וגם פסוק ובא לציון קודם קריאת המגילה, כדי שתיכף אחר קריאת המגילה יאמר ואתה קדוש, כדנפקא לן מקרא אלהי אקרא יומם וכו' ומיד אח"כ כתוב ואתה קדוש. ולפי הסוד יש ענין בסדר הזה כדי להמשיך האור הגדול לכל עולמות ב"ע. וצריך לקרוא המגילה בעוד הס"ת על התיבה, ורק אחר קדיש תתקבל יחזירו ס"ת למקומו. ועיי' ביפ"ל (ח"ב אות ט) שכתב כי כן הוא מנהגם, והטעם לפי שדרשינן אורה זו תורה. ולכן כשאומר 'ליהודים

עירוב אחר שקיעת החמה של יום שבת, ואם אפשר יביא ע"י קטן.

אמנם בשבת שאינו פורים, מותר לטלטלה, כמבואר בשו"ע (ס"י שח סעי' ד) ובאליה רבה (שם), דמגילה נמי מכלל כתבי הקודש ופשוט דכיון שמוותר לקרותה מותר גם לטלטלה, וכן מנהג העולם.

יא. **טור** שו"ע (ס"י תרצג סעי' ג וס"י תרצז סעי' א). ואף שלדעת רב עמרם גאון בסידורו ח"ב (דף צב ע"ב) שנופלים על פניהם, מ"מ קי"ל לדינא כמש"כ רש"י בספר הפרד"ס (ס"י רג) שאין נופלים על פניהם. וכן הוא בחזון עובדיה (שם).

וכתב בספר מועד לכל חי (ס"י לא ס"ק ט) שביום פורים שחרית יש להשכים לבית הכנסת והיא אחת מחמש השכמות הרמוזים בשם אברה"ם, עיי"ש. והימים של ההשכמות מובא באליה רבה (ס"י תרסד ס"ק ג) שהם ר"ה, יוה"כ, הושענא רבא, ט"ב ופורים. ורמז לזה 'לבקרים אצמית כל רשעי ארץ', וזהו המן. ועיי' כתב המטה משה סימן לדבר וישכם אברה"ם בבקר, א- אב, דהיינו ט' באב. ב- בריאת העולם דהיינו ר"ה שבתשרי נברא העולם. ר- רבא, והיינו יומא רבא שהוא יום הכיפורים. ה- הושענא רבא. מ- מגילה דהיינו פורים.

יב. **שו"ע** (תרצג סעיף ד). ובב"י (ס"י קלז) הביא משם

וקוראים המגילה בברכותיה חוץ מברכת שהחיינו, ואחר כך יאמר ואתה קדוש וכו' וקדיש תתקבל ומהזירין ספר תורה למקומו, ומסיימים התפילה כמו כל יום, אלא שבמזמור של יום לא יסיים "השיר שהיו הלויים אומרים על הדוכן", ואחר המזמור של יום יאמר "למנצח על אילת השחר"^ז.

ט. אם יש מילה, יש אומרים שמקדימים המילה לפני קריאת המגילה משום דכתיב "ליהודים" היתה אורה, ואם לא ימול קודם, לא יהיה בכלל יהודי בשעת הקריאה. ויש אומרים שמלים לאחר סיום כל התפילה, והמנהג כסברא אחרונה^{טו}.

הלכות מקרא מגילה

א. חייב אדם לקרוא את המגילה בלילה ולחזור ולקרוא ביום. ושל לילה זמנה מצאת הוכבים עד עלות השחר^א, ושל יום זמנה כל היום מהנץ החמה עד שקיעת החמה,

עיונים והארות

כתב שמלין לאחר גמר התפלה כבשאר הימים, וכ"כ בשו"ת הרדב"ז (ח"א סי' רנא). ובפרי חדש (ס"ט תרצג, ובסי' תרפז ס"ק ב) כתב מי שיש לפניו מצות מילה וקריאת המגילה, אי איכא שהות לשתייהן מקרא מגילה קודם משום פרסומי ניסא, ואי ליכא שהות לשתייהן מילה בזמנה דהוי דאורייתא קודמת למקרא מגילה דהוא דרבנן. וכ"כ בספר יוסף אומץ (סי' תתרחצ), מילה בפורים אין המנהג פה למולו קודם המגילה רק כבשאר הימים וקורין לנימול "מרדכי", וכן דעת רוב אחרונים, ועיי' למו"ר מופת הדור (שם הלכה ז).

א. **מגילה** (ד ע"א), חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולחזור ולשנותה ביום, שנאמר אלהי אקרא יומם ולא תענה "ולילה" ולא דומיה לי. רמב"ם (פ"א מהלכות מגילה הלכה ג), טור שו"ע (סי' תרפז סעי' א). וכתב החיי אדם (כלל נה סעי' ה) דהקורא קודם צאת הכוכבים לא יצא, וצריך לחזור ולקרוא, ומציין שם להפר"ח והגרא"א ומ"מ

היתה אורה' ישא עיניו לתיבה לראות את הס"ת. יד. **אומרים** מזמור זה שמדבר על ענין אסתר כמו שדרשו חז"ל בגמ' (יומא כט א). ויש בו גם רמז להמון, שנאמר ה'צילה מ'חרב נ'פשי מ'יד כלב י'חידתי, ר"ת המ"ן מכ"י. וכ"כ בספר מנהגי חתם סופר (פ"ט ז), שאומרים מזמור זה מפני שקבלו רז"ל שמזמור זה יסדו דוד המלך ע"ה על מרדכי ואסתר המלכה ע"ה, שאמרה אסתר אלי אלי למה עזבתני כשבאה לפני אחשורוש. ועיי' בשעה"כ ובפע"ח שכתבו טעם לתיבות אלו ע"פ הסוד.

טו. **הרמ"א** בהגה (סי' תרצג סעי' ז) פסק, שכשיש מילה בפורים מלין התינוק קודם קריאת המגילה, משום דכתיב במגילה ליהודים היתה אורה, ואם לא ימולו קודם לא יהיה בכלל יהודי. וגם כתיב בה 'וששון', ודרשינן (מגילה טז:) ששון זה מילה שנאמר "שש אנכי על אמרתך", וכן כתב המהרי"ל (הלכות פורים אות יא), ומג"א (שם ס"ק ג). אמנם בב"י (י"ד ס"ס רסב),

- ובדיעבד אם קראה קודם ניץ החמה אחר שעלה עמוד השחר יצא. ומי שאנוס ואינו יכול לקרות אחר הזריחה, יכול לקרותה לכתחילה משעלה עמוד השחר.^ב
- ב. מצוה מן המובחר לקרות את המגילה ברוב עם, ולכן מבטלים ת"ת לשמוע מקרא

עיונים והארות

מפרצוף אריך שהוא רישא דלא אתיידע, והוא רמוז בר"ת אדר-ר'ישא ד'לא איתיידע. ומאלו השלש הויות מתפשטים י"ג תיקוני דיקנא, והם י"ג הויות במילוי ע"ב העולים גימ' "מרדכי אסתר", ועטרת יסוד דאבא הגדולה הזאת היא יוצאה ביום הזה מהמלכות שהיא הנוק' העליונה ומשם מאיר האור הגדול הזה לכל העולמות עד שמגיע אלינו. וז"ש ומרדכי - שמקור נשמותו מעטרת יסוד דאבא, יצא מלפני המלך - שהיא השכינה בחי' המלכות. וכידוע שעטרת יסוד הוא שם שד"י גי' "מרדכי היהודי", והאור הגדול הזה עומד כל היום כולו ואינו זז כלל, ועיקר הארתו מתגלית ע"י קריאת המגילה והתפשטותה, ואשרינו שזכינו לאור גדול כזה. אמנם יש בזה מחלוקת אצל המקובלים אם האור הגדול הזה מתגלה גם בלילה וגם ביום, או דמכיון שעיקר המצוה ביום כמבואר לעיל מתגלה אור זה ביום ולא בלילה. ועי' בהקדמתנו לסידור רחובות הנהר (חלק כוונות פורים) שהעלינו שהאור הגדול הזה מתגלה גם בלילה ושצריך לכיון כל הכוונות של המגילה גם בלילה, כמש"כ מהר"א פריא זצוק"ל בספרו בגדי קודש אשר לאהרן, שבליה מצות מקרא מגילה היא כדי להעמיד ולקיים המוחין דכלים חיצוניים דתפלת ערבית, וביום הוא להעמיד כלים פנימיים דתפלת שחרית. ועיין ע"י עוד להרב פתח עיניים (דף עה ע"ד) שהאריך בכמה תירוצים ליישב שגם בערבית שייכת התגלות הארת עטרת יסוד דאבא. וכן הנהיג מו"ר המקובל האלקי כמוה"ר ר' מרדכי שרעבי זצוק"ל בישיבתנו הקדושה.

נראה שלא יחזור לברך. וכתב בשו"ע (סי' תרצב סעי' ד) מי שהוא אנוס קצת יכול לשמוע קריאתה מבע"י מפלג המנחה ולמעלה. ועי"ש בביאור הגר"א דפלג המנחה הוא לילה אף לק"ש כמש"כ ר"ת וכו', ודוקא למי שנוהג תמיד כר"י. ובזמן מלחמה ה"י או שיש סכנה לצאת בלילה, מותר לקרות את המגילה בערב פורים אחר פלג המנחה בברכותיה, ועדיף לעשות כן מאשר לקרות כל אחד בביתו ביחידות לאחר צאת הכוכבים.

ב. **מגילה** (כ ע"ב), כל היום כשר לקריאת המגילה. וכ"כ הרמב"ם (פ"א מהלכות מגילה הלכה ג), וכן הוא בטור ושו"ע (סי' תרפז סעי' א). ובמג"א (סוף סי' תרצב) כתב דמי שאנוס קצת יכול לקרוא מגילה של יום קודם הניץ החמה.

והנה עיקר מצות מקרא מגילה היא ביום כמ"ש התוס' מגילה (ד ע"א ד"ה חייב). וכן כתב הרשב"א והריטב"א והמאירי (שם). וכן משמע במג"א (סי' תרפז) גבי גר שנתגייר קודם הניץ החמה, וכתב ע"ז דפטור ממגילה הואיל ועיקר מצותה ביום.

ולפי הסוד ענין קריאת המגילה הוא בסוד הפסוק "ומרדכי יצא מלפני המלך" כי ע"י קריאת המגילה מתגלה אור גדול ועצום שאין כדוגמתו בשום יום בשנה, והוא "עטרת יסוד דאבא" שהוא אור של ג' הויות שעולים גי' מגלה, שהרי מגל"ה ר"ת להעביר ג'לולים מן הארץ. ועי' האור הגדול הזה מתבטלים כל החיצונים והסט"א, כי האור הגדול הזה בא

מגילה. ואפילו יש בבית המדרש מאה איש מצוה שילכו לבית הכנסת הגדול לקרות בציבור שברוב עם הדרת מלך, ומשום פרסומי ניסא. ומ"מ אם יש הפרעות בביהכ"נ וכתוצאה מכך אינו יכול לשמוע את קריאת המגילה כראוי, יכול לקרותה בעשרה ג.

ג. מי שלא קרא את המגילה כל היום ונזכר בדיוק בשקיעה, יקרא המגילה בתוך זמן בין השמשות בלי ברכות, ואם ברור לו שיסיים את המגילה לפני צאת הכוכבים שהם י"ד דקות לאחר השקיעה רשאי גם לברך ז.

ד. נאנס ולא קרא את המגילה בלילה, אין לה תשלומין, ואין צריך לקרותה שתי פעמים ביום ה.

עיונים והארות

שיש בעיר מחוייבים כולם לילך לבית הכנסת הגדולה, אבל אם בעל הבית יש לו מנין בביתו, אף שהמנין שלו הוא בקביעות, מסתברא דצריך לילך לבית הכנסת שבעיר משום פרסומי ניסא.

ולפי הסוד הטעם הוא, כי ע"י קריאת המגילה מתגלה אור החכמה העליונה ויורד האור הזה למטה ומאיר עד סוף עולם העשיה, כי מגילה גי' "מזלא" וממשיך אור מהמזל העליון ומושכים חסדים עליונים והדינים מתמתקים, ובפרט ברוב עם.

ד. עיין 'ביע אומר ח"א (חיו"ד סי' ג אות ט ובהערה שם), ועוד שם ח"א (חאו"ח במילואים לסי' מג), דאם ברור לו שיסיים קריאתה קודם צאת הכוכבים בתוך שלש עשרה דקות וחצי זמניות לאחר שקיעת החמה יברך על קריאת המגילה.

ה. בן פסק מו"ר בחזון עובדיה (שם), וכן הוא בברכי יוסף (סי' תרפז סק"א). וכיו"ב כתב בשו"ת שואל ומשיב תנינא (ח"ג ס"ס קלה) שאם שכח לקרוא הלל אין לו תשלומין למחר, דדמי לתפלת מוסף דעבר יומו בטל קרבנו, וא"כ ה"נ לגבי מגילה דקריאתה זו היליא.

ג. מו"ר בחזון עובדיה (הלכות מקרא מגילה הלכה א). ועי"ש בהערות (ד), שכתב ליישב הא דהקשו המפרשים ע"ד הגמ' במגילה (דף ג.) מבטלים תלמוד תורה ובאים לשמוע מקרא מגילה, והרי קריאת המגילה בכלל ת"ת, די"ל שההליכה מבית המדרש לבית הכנסת הגדול חשיבא ביטול תורה. ועיין במגן אברהם (סי' תרפז ס"ק ג) מה שמביא מהב"ח. ובמשנ"ב (שם ס"ק ז) כתב, דאף אם היתה חבורה גדולה של מאה אנשים שלומדים באיזה בית אפ"ה צריך לבטל ולילך לקרותה בציבור משום ברוב עם הדרת מלך. ובס' חתן סופר (על עניני חנוכה ופורים) הק' לדברייהם יצטרך לקרוא המגילה בבית הכנסת הגדול שבעיר, וזה לא שמענו שכולם יהיו מחוייבים בזה משום ברוב עם הדרת מלך. אמנם בחיי אדם (כלל קנה"א אות ז') כ' וז"ל, נ"ל מי שמתפלל כל השנה בקביעות במנין המיוחד לו להתפלל שם אינו צריך לילך לבית הכנסת, עכ"ל. ועי' במ"ב (סי' תרפז בשער הציון ס"ק י) שכ' לבאר כוונתו דבמקום שהוא רגיל להתפלל הוא גם כן בית המדרש אלא שמיעוט אנשים מתפללים שם, ואשמועינן דאינו מחוייב לילך לבית הכנסת גדולה, דאטו כל בתי כנסיות קטנות

ה. הכל חייבים במקרא מגילה אנשים ונשים, ואע"פ שיש אומרים שהנשים יכולות להוציא את הנשים ידי חובה, אפילו הכי ישמעו אך ורק מן האנשים, ולכן כל אדם אף על פי ששמע את המגילה בבית הכנסת יחזור ויקראנה בביתו בשביל אשתו ובנותיו.¹

ו. אם קראה בבית הכנסת וחוזר וקוראה בביתו להוציא את הנשים ידי חובתם, לא יברך בשבילן וגם הם לא יברכו. וי"א שהקורא לנשים חוזר ומברך. וכן המנהג

עיונים והארות

נמצא בהן כח מאותו אור שהן מקבלות מלמעלה להוציא את האנשים ידי חובתם, והיה ס"ד לומר שאשה תוציא את האנשים כי "אשת חיל עטרת בעלה" ויש לה כח רוחני גדול, קא משמע לן שאין מוציאות ידי חובה כיון שצריכות להמשיך האור הגדול ממזלא עילאה שהוא בא"א ואינן יכולות, ולכן לא יוציאו את האנשים ידי חובתן. ועוד דאפי' את עצמן לא כדאי שיוציאו מכיון שלפי הסוד אין היא יכולה להמשיך את האור שמתגלה ביום הגדול הזה, ואין כדאי שתאבד את האור שמתגלה ע"י המגילה.

ת. כ"ב בא"ח (פ' תצוה שם), דהקורא המגילה בבהכנס' וחוזר וקורא לנשים לא יברך בשבילן, וגם הם לא יברכו. וכ"כ היפה ללב (ה"ב אות א) דבמקומם לא נהגו הנשים לברך לעצמם שום ברכה, רק נשים כשרות וזהירות הולכות לביהכנס' לשמוע הברכות מפי הקורא, ויוצאות נמי מקול הקריאה. עכ"ל. וכ"כ הפלא יועץ (מערכת פורים). והטעם בזה מפני שאי אפשר שיכוונו לשמוע כל הקריאה היטב מבלי לדלג אפי' תיבה אחת או יותר בשמיעתם. וכ"כ הכנה"ג בספר דינא דחיי (דף קכח ע"ב) שכן המנהג שלא לברך לנשים כלל. וכן הוא בזכרונות אליהו (מערכת מ אות ה) וכן הורה הזבחי צדק.

והנה הרמ"א בהגה (סי' תרפ"ט סעי' ב) כתב, וי"א שאם האשה קוראת לעצמה מברכת

ו. מגילה (ד), אמר ר' יהושע בן לוי נשים חייבות במקרא מגילה שאף הן היו באותו הנס. וערכין (ב) הכל כשרים לקרוא את המגילה לאתווי מאי, לאתווי נשים. ונפסק ברמב"ם (פ"א מהלכות מגילה ה"א). ובטוש"ע (סי' תרפ"ט סעי' א). ובפירוש אף הם היו באותו הנס כתב רש"י (מגילה שם) משום שאף על הנשים גזר המן, להשמיד להרוג ולאבד מנער ועד זקן טף ונשים, ובתוס' שם כתב בשם רשב"ם, שחייבות משום שעיקר הנס היה ע"י אסתר. וכן הוא לפי סודן של דברים שעיקר ההארה הגדולה ביום פורים מתגלית ויוצאת אצל המלכות העליונה, כמ"ש ומרדכי יצא מלפני המלך, המלך ה' דהיינו המלכות, משם יצאה הארת מרדכי. והנשים הם כנגד המלכות ולכן עיקר הנס נעשה ע"י.

ז. בשו"ע (שם סעיף ב) כתב, י"א שהנשים אינן מוציאות את האנשים, ובמג"א (שם ס"ק 1) הביא בשם מדרש הנעלם רות, שלא תקרא לעצמה רק תשמע מהאנשים. הובא בא"ר (שם אות ג). ובמחזיק ברכה (אות ג) כתב, וכן המנהג דאף אשה שיוודעת לקרות בעצמה שומעת מאיש. וכן הוא בבא"ח (פ' תצוה אות א הלכות פורים). וכן המנהג בעיה"ק תוב"ב שמעולם לא נשמע שאשה קראה את המגילה. ועיין בטור ברכת למהר"ח הכהן זצוק"ל (שם) שהסביר שמכיון שהנשים הם כנגד המלכות והמלכות היא בעולם העשיה כנודע, לא

פשוט בירושלים ט.

ז. מכיון שצריך לשמוע מקרא מגילה מפי אדם החייב במקרא מגילה, לכן השומע מפי שוטה אינו יוצא ידי חובה. ואם שמעה מחרש, או מקטן, או מאשה יחזור ויקראנה בלא ברכה. אמנם מי שכאשר צועקים לו באזניו שומע, חייב בקריאתה

עיונים והארות

המדוברת כאן בארצנו הקדושה, ואם יתנו דעתם יוכלו לכוין לשמוע כל תיבה מפי הקורא, לכן אין להפסידן את הברכה. ובפרט במקומותינו פה עיה"ק ירושלים שהמנהג פשוט לברך כמו שהעידו האחרונים, וידוע שאין לומר ספק ברכות להקל במקום שהמנהג לברך, ע"כ.

י. משנה פ"ב דמגילה (יט:), הכל כשרים לקרות את המגילה חוץ מחרש שוטה וקטן, וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' תרפט ס"ג).^(א)

והנה הר"ן (מגילה יט:), כתב, דהאי חרש שאמרו במשנה אפילו מדבר ואינו שומע, ואע"ג דסתם חרש בכל מקום היינו שאינו שומע ואינו מדבר, אבל מדבר ואינו שומע, או שומע ואינו מדבר הרי הן כפקחין לכל דבריהם, מ"מ הכא חרש המדבר ואינו שומע לא חזי למקרא וכו'. עיי"ש. וכן כתב הב"י (שם), שלדברי הרי"ף והרמב"ם אע"ג דבעלמא קיימא לן שאם לא השמיע לאזנו יצא, וכדפסקין הלכתא בברכות (טו:), וכדאיתא בס"י סב ובס"י קפה, שאני הכא לענין מקרא מגילה שהוא משום פרסומי ניסא החמירו, וכל שלא השמיע לאזנו ליכא פרסומי ניסא. וכתב הב"י דזה דוחק, כיון דחזינן דתלמודא משמע ליה דמגילה וק"ש שווין הן ומנין לנו לחלק ביניהם.

ומ"מ לענין הלכה פסק בשו"ע (שם) שהשומע מחרש לא יצא. ובט"ז (שם ס"ק א) נתן טעם וכתב דודאי חרש גרע טפי מאותו שיכול

"לשמוע מגילה" שאינה חייבת בקריאה. וכן כתבו הלבוש והבית חדש. ועוד כתב שמי שיצא ידי חובה וקורא לאנשי ביתו יברך על 'משמע' מגילה. וכ"כ המ"א (סי' תרצב ס"ק יא). ובערוך השולחן (סי' תרצב ס"ג ז) כתב שתברך "לשמוע מקרא מגילה".

אמנם מרן החיד"א במחזיק ברכה (סי' תרפט ס"ק ז) כתב, שתברך "על מקרא מגילה", וכ"כ באול"צ (פרק נד תשובה א) דאשה שאומדת את עצמה שיכולה לשמוע כל הקריאה מתחילה ועד סוף כראוי תברך על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו, ואם הם עשר נשים תברך לבסוף גם ברכת הרב את ריבנו, גם במקום שאין נוהגים לברך ברכה זו כשאר עשרה עיי"ש.

ט. כן דעת כמה מהראשונים, ספר תשב"ץ לתלמיד מהר"ם (סי' קעו). ואורחות חיים הלכות מגילה (סי' כד) בשם מהר"ם. ובספר המנהגים לרבינו איזיק טירנא (עמוד קנז). ומהר"ל (הלכות פורים ח). וכ"פ מו"ר מופת הדור חזון עובדיה (שם הלכה ב), שמי שקורא את המגילה לנשים צריך לברך להם ברכות המגילה כשם שמברכים האנשים בביהכ"נ, ושכן המנהג פשוט בירושלים, ע"ש. וכתב שם בהערות (י) שהעיקר כמו שכתב הפרי חדש (סי' תרפט) שאף הקורא לנשים יברך על מקרא מגילה. ושכ"כ השולחן גבוה (סי' תרפט ס"ק ח) ובביאור הגר"א (שם). וכבר הניף ידו בשו"ת יביע אומר ח"א (תאו"ח סי' מז) שכתב, דבזמן הזה דאכשור דרי ורוב הנשים מבינות יפה גם לשון הקודש שהיא השפה

לכל הדעות ומוציא אחרים ידי חובתם י"א. ומי שיש לו מכשיר שמיעה חשמלי, מוציא את האחרים ידי חובתם בדיעבד י"ב.

ח. מותר לשמוע מקרא מגילה ע"י רמקול בתנאי שאם ינטל הרמקול, יוכלו לשמוע מהשליח ציבור, אמנם אם בלעדי הרמקול לא יוכלו לשמוע את הקריאה אין להשמיע קריאת המגילה על ידי רמקול, והשומע מקרא מגילה ברדיו אפילו בשידור חי אינו יוצא ידי חובתו י"ג.

ט. מנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה, כדי לחנכם במצות פרסום הנס. אמנם אסור להביא קטנים ביותר שמבלבלים דעת השומעים י"ד.

עיונים והארות

יג. **הטעם** לזה, מכיון שאין זה קול האדם ממש אלא קול אחר המתהווה באמצעות זרם החשמל. וכן פעולת כל אלו המכשירים להפוך גלי קול אדם לגלים חשמליים וחוזר תיכף ומהפכו לגלי קול, ולכן אינו קול האדם עצמו. כן פסק מו"ר מופה"ד בשו"ת יביע אומר (חלק א או"ח סימן ט), והניף ידו שנית ושלישית בשו"ת יחווה דעת (ח"ב סי' סח) ובחזו"ע (שם), שאין יוצאים ידי חובת קריאת מגילה באמצעות מכשירים חשמליים מטעם הנ"ל.

יד. **הרמב"ם** הלכות מגילה (פ"א ה"א). וכן כתב מרן בשו"ע (סי' תרפ"ט סעי' ו) שמנהג טוב להביא קטנים וקטנות לשמוע מקרא מגילה. וכתב בבאיור הגר"א (ס"ק א), שהוא מדברי הירושלמי (מגילה פ"ב) בר קפרא אומר צריך לקרות לפני אנשים ונשים וקטנים שאף הם היו באותו הנס, ר' יהושע בן לוי עביד כן מכניש בניו ובניו וקרי לה קמיהון. וכתב המגן אברהם (ס"ק יא) ובלבד שלא יביאו קטנים ביותר שמבלבלים דעת השומעים. ופסקו המשנה ברורה (ס"ק יח), ועכשיו בעוונותינו הרבים נהפוך הוא שמלבד שאינם שומעים אלא הם מבבלבלים שגם הגדולים

להשמיע רק שלא השמיע לאזנו דזה הוא בר שמיעה עכ"פ, משא"כ בחרש. ועי"ע משנה ברורה (שם ס"ק ה). ובבא"ח (פרשת תצוה אות ב) שכתב שאם שמע המגילה מחרש, יחזור ויקראנה בלא ברכה משום דאיכא דסבירא להו דשומע מחרש יצא, ע"ש.

יא. **בשו"ת** שבות יעקב (ה"ג סי' לג) כתב, באחד שכבדו אזניו משמוע ורק כשצועקים מאד בקול רם שומע, וקרא המגילה לפני הציבור בקול בינוני שנראה שהוא עצמו לא השמיע לאזנו, אף על פי כן יצאו הציבור בקריאה זו, דחרש גמור לא הוי כיון ששומע אם צועקים, כמו שכתב הרא"ש בתשובה (כלל פה סי' יב). וכ"כ הפרי חדש הלכות גיטין (סי' קכא), דאף שאינו שומע רק כשמדברים עמו בקול רם ע"י מין חצוצרות וכיוצא בזה, מ"מ לא מקרי חרש וחייב בקריאתה וגם השומעים ממנו בקול בינוני יצאו, וכן כתב בשערי תשובה (סי' תרפ"ט ס"ק ב).

יב. **בן** פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (הלכות מקרא מגילה הלכה ג והערה טו), ועי"ע בשו"ת יביע אומר ח"ז (חאה"ע סי' יז אות ב בהערה). ועי' בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ו סי' ו) שכתב שאין לדמות מכוונת שמיעה לרמקול וכו', עיי"ש.

- י. קראה מתנמנם ולא נרדם בשינה, בדיעבד יצא ידי חובתו, וטוב שיחזור ויקרא הפסוקים שהתנמנם בהם, אמנם השומע שהוא מתנמנם לא יצא ידי חובתו טו.
- יא. הקורא את המגילה צריך לברך הברכות מעומד בין בתחילה בין בסוף, ויש מקומות שנוהגים שכל הקהל הנמצאים בבית הכנסת עומדים בשעת הברכות, ואחר כך יושבים וקוראים את המגילה, ויש נוהגים שהקהל יושבים גם בברכות, וכל מקום יעשו כמנהגם בזה, אמנם השליח ציבור צריך לעמוד גם בעת קריאת המגילה מפני כבוד הציבור טז.

עיונים והארות

שמעה מתנמנם לא יצא. והובא בבית יוסף (שם), וכן פסק בשו"ע (שם).

טז. כן כתב המגן אברהם (סי' תרץ ס"ק א). וכ"כ הפרי מגדים (א"א שם), דכל ברכה שאין בה הנאה לגוף מברכים עליה מעומד, משא"כ שחיטה וחלה אף שחוב עליו דומים לנהנין. ובא"ר (שם ס"ק א) כתב בשם אבודרהם, דמצוה מן המובחר שהברכה תהיה מעומד וכן כל מצוה שאין בה הנאה הברכה בעמידה. ועיין בכף החיים סופר (שם ס"ק ב) דמשמע שגם מי שקורא יחידי בביתו הברכות צריך לאומרם מעומד. וכן הוא בפמ"ג (שם). וכן הוא בבן איש חי (פרשת תצוה אות ד) וז"ל, הקורא את המגילה צריך לברך הברכות מעומד בין בתחילה בין בסוף אפילו קראה יחיד בביתו. ועיין בשו"ת רב פעלים (ח"ד אה"ע סי' לג).

אמנם עי' בספר מועד לכל חי (סי' לא אות עו), וביפה ללב (ח"ב אות ב), שכתבו מנהגם שהש"ץ מברך וקורא את המגילה הכל בעמידה, אבל הקהל לא נהגו לעמוד אפילו בשעת הברכה.

וכן הוא מנהג ק"ק חסידים "בית אל" תכב"ץ, שאין עומדים הקהל אפילו בשעת הברכה. וכן נהיג מו"ר הגאון המקובל כמוה"ר ר' מרדכי שרעבי זצוק"ל בישיבתנו נהר שלום מקובלים,

אינם יכולים לשמוע. וכן כתב מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (הלכות קריאת מגילה הלכה ה).

טו. במשנה מגילה (ז' א) איתא, קראה מתנמנם יצא. ונפסק ברמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה ה"ה), ובטור ושו"ע (סי' תרץ סעי' יב). ועיי"ש בב"ח שרצה לחלק דדוקא בתחילת שינה, אבל בסוף שינה אפילו קראה מתנמנם לא יצא. וכן הוא בפר"ח. אבל הט"ז שם (ס"ק ה) חולק עליו וסובר דאין חילוק בשום מקום בין תחילת שינה לסוף שינה לדינא.

ורבינו הגרי"ח פסק בבא"ח (פ' תצוה אות ג), שאם קרא הקורא פסוק או שנים כשהוא מתנמנם חייב לחזור, שלא אמרו קראה מתנמנם יצא אלא בדיעבד. ולכן כתבנו שייצא בדיעבד וטוב שיחזור אותם פסוקים. ומו"ר מופה"ד כתב בחזון עובדיה (שם הערה טב) על דברי הבא"ח שלהלכה אינו מוכרח כלל, עיי"ש.

ודין השומע מתנמנם מבואר בירושלמי (מגילה פ"ב הלכה ב), והובא במרדכי (סי' תשצא), מנשה הוה יתיב קומי ר' זעירא וקא מתנמנם, א"ל חזור בך דלא כוונת. וכתב ע"ז המרדכי, ואיכא למימר דלא פליג אמתניתין, דאם קראה מתנמנם מאחר שהוציאה מפיו יצא, אבל אם

יב. הקורא את המגילה בלילה, מברך שלש ברכות, על מקרא מגילה, שעשה ניסים, ושהחיינו. וביום, אינו מברך אלא שתים, על מקרא מגילה, ושעשה ניסים¹, ואם שכח ולא ברך שהחיינו, מברך במקום שנזכר כל עוד שלא סיים קריאת המגילה כולה, ואם לא נזכר עד שסיים כל קריאתה אינו מברך עוד. ומברך שהחיינו כשיקראנה ביום כיון שלא ברך בלילה².

עיונים והארות

ניסא הוי ביממא לכן יברך נמי זמן ביום, וכן משמע מקרא דעיקר הוי ביממא.

ומו"ר ביביע אומר (ה"א ס"ו מא), ובחזון עובדיה (שם הערה ז), כתב שהמנהג פשוט אצלנו שאין חוזרין ומברכים ביום שהחיינו, וכמש"כ מרן בב"י. ולכן אין לנו לזוז ממנהג אבותינו שנהגו כהרמב"ם ומרן וסיעתם הנ"ל, וכ"כ האחרונים. והרב טור ברקת (סי' תרצב), כתב וז"ל: ולפי שברכת שהחיינו היא מורה על המשך חיים העליונים בסוד הדעת הנמשך עד הצדיק, לכן ברכה זו אינה נאמרת ביום, כי היום בסוד האור שהוא חיים כנודע, ע"כ. והענין הוא, כי בפורים נמשך לאדם אור גדול ומבטלים מעליו גזירות קשות כי אור המגילה מאיר בכל רמ"ח אבריו ושס"ה גידיו, ועי"ז נמשך לו חיים עליונים, ועיקרו בלילה שאז יש קלי"ו וכדי לבטל אותו ממשיכים את האור יותר בריבוי, אבל ביום לא צריך לזה.

יה. **כתב** כף החיים סופר (סי' תרצב ס"ק ח), מי ששכח לברך שהחיינו בלילה אם נזכר באמצע הקריאה מברך במקום שנזכר, וה"ה אם שכח לברך ברכת על מקרא מגילה, או שעשה ניסים או ששכח שלשתן כל שלא סיים קריאתה מברך במקום שנזכר. ואם לא נזכר עד שסיים כל קריאתה אינו מברך עוד, ומברך שהחיינו כשיקראנה ביום כיון שלא בירך בלילה. נה"ש (סי' תרצב ס"ק א), בית עובד (דף קעד ע"א אות ז), וכן פסק

שהקהל לא יעמדו בשעת הברכה. ומו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (הלכות קריאת מגילה סוף הערה לו), כתב וז"ל, ואנו שלא נהגנו לעמוד, נאה לנו לברך ברכות המגילה כשהקהל יושב, וכ"כ הגאון רצ"פ פראנק בשו"ת הר צבי ח"ב סי' קל) שנראה לו ברור כדברי הפני יהושע שא"צ לעמוד בברכות המגילה, ע"ש. וכן עיקר. ע"כ לשונו הטהור של מו"ר מופת הדור זצוק"ל. וע"ע בדבריו בשו"ת יחיה דעת (ח"ה סי' ד).

יז. **בגמ'** מגילה (כ"א), מאי מברך, רב ששת מקטרזיא איקלע לקמיה דרב אשי וברין מנ"ח. וברש"י שם ביאר דהיינו על מקרא מגילה ושעשה ניסים ושהחיינו.

וכתב מרן בשו"ע (סי' תרצב סעי' א), הקורא את המגילה מברך לפניה ג' ברכות, על מקרא מגילה, ושעשה ניסים, ושהחיינו, וביום אינו חוזר ומברך שהחיינו. ומקור דבריו, הוא הרמב"ם (פ"א ה"א), שפסק שביום אינו חוזר ומברך שהחיינו. וכתב שם המגיד משנה שזה כדין סוכה שכיון שבירך זמן בלילה אינו מברך ביום. וכן כתבו המרדכי (פ"ק דמגילה סי' תשפא) והתוס' רא"ש (מגילה ד) בשם הרשב"ם.

אמנם דעת התוס', והרא"ש, והמרדכי (שם) דחוזר ומברך שהחיינו ביום. אהא דאמר ריב"ל חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, אומר ר"י מכיון שעיקר פרסומי

יג. כשמברך שהחיינו טוב שיכוין בברכת שהחיינו גם על שאר מצוות היום שהן משלוח מנות, מתנות לאבינונים וסעודת פורים יט.

יד. טוב שיעמדו שני אנשים אחד מימין השליח ציבור ואחד משמאלו, וצריך השליח ציבור לעורר את הקהל לצאת ידי חובת קריאת המגילה, וגם הוא יכוין להוציא ידי חובה, שמצוות צריכות כוונה. ומה טוב שיאמר קודם הקריאה לשם יחוד וכו' ויאמר ברשות מורי ורבותי, וכן מנהג ק"ק חסידי בית אל יכב"ץ כא.

עיונים והארות

הקורא את המגילה בלא כוונה (פי' לצאת ידי חובה) לא יצא, היה כותבה או דורשה או מגיחה, אם כוון לבו יצא ואם לא כיון לבו לא יצא. עכ"ל. וכן הוא בשו"ע (סי' תרץ סעי' יד), הקורא את המגילה צריך שיכוין להוציא השומע, וצריך שיכוין השומע לצאת. וכתב כף החיים (שם) שהוא לעיכובא, שאם לא כיון לא יצא, לפי מה שפסק השו"ע בסעיף הקודם שמצוות צריכות כוונה. וכן הביא להלכה מו"ר מופה"ד חזון עובדיה (שם הערה מא), ועיי"ש שהאריך בזה ודו"ק.

ובענין 'לשם יחוד', עיין מה שכתב הגאון חיד"א בספר עבודת הקודש (מורה באצבע סי' א הלכה א) ז"ל, קודם כל לימוד וכל מצוה טוב להרהר תשובה, ואח"כ יאמר נא ישראל לשם יחוד קוב"ה בדחילו ורחימו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחדא שלים בשם כל ישראל, ויהי נועם כו', ואל תשגיח במי שמזלזל בזה כמ"ש בקונטרס שמחת הרגל בס"ד, עכ"ל.

ומקורו מהזוה"ק פר' תזריע (דף נא ע"ב) וז"ל, אמר ר"א בכל עובדיו דבר נש לבעי ליה דלהוון כולוהו לשמא קדישא, מאי לשמא קדישא לאזכרא בפומיה שמא קדישא דכולוהו הוא לפולחניה וכו'. וכן מבואר עוד בזוה"ק פ' יתרו (דף צג) ע"ש. וכן כתב הרב ר' אליהו די יודאש זצוק"ל בספר "ראשית חכמה" שער האהבה (פ"ט) וז"ל, לשם יחוד קוב"ה ליחד ב'

מופה"ד בחזון עובדיה (הלכות מקרא מגילה הלכה ו).

וכתב הגרי"ח בבא"ח (פ' תצוה אות ה), שאם לא נזכר עד אחר שכבר קרא גם פסוק עשרת בני המן אע"פ שעדיין לא גמר כל המגילה לא יברך שהחיינו במקום שנזכר. ומו"ר מופה"ד (שם) כתב שאין דבריו מוכרחים, שמכיון שלא יצא י"ח מקרא מגילה עד אם כלה הפסוק האחרון, נמצא שעדיין המצוה נמשכת, לכן יוכל לברך גם שהחיינו אפי' אחר קריאת תוקפו של נס בעשרת בני המן, שהשמחה שעליה נתקנה ברכת שהחיינו תלויה במצוה עצמה, ע"כ. ובכל ענין אם לא בירך שהחיינו בשעת קריאת המגילה אינו מברך לאחר מכן, מפני שיש אומרים שלא נתקנה ברכה זו אלא על קריאת המגילה בלבד ולא על עצם יום הפורים.

יט. **כן** כתב המגן אברהם (סי' תרצב ס"ק א) בשם השל"ה. ובספר מועד לכל חי (סי' לא) כתב, שיכוין בברכת שהחיינו על משלוח מנות ומתנות לאבינונים וסעודת פורים, וכדאי שיודיעו דבר זה לשליח ציבור דבעי כוונה שומע ומשמיע.

כ. **מועד** לכל חי (סי' לא אות קד). בא"ח (פ' תצוה אות יב). כף החיים (תרצב ס"ק א). וכ"כ ר' אליהו הכהן מאזמיר בספר אורה ושמחה (דף כה), וכ"כ בספר מעם לועז (עמוד רנו).

כא. **כן** פסק הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה ה"ה),

טו. קודם קריאתה יפשטנה כאגרת ואחר כך מברך וקורא, וצריך להזהר שלא תהיה נגדרת לארץ. ואינו קורא וכורך המגילה כמו שעושים בקריאת ס"ת אלא כולה פתוחה לפניו עד סוף קריאתה. וכאשר מסיים את קריאת המגילה לא יברך ברכה אחרונה עד שיגלול המגילה כולה, ואין לגלול המגילה בשעת הברכה.²²

עיונים והארות

בזה שליחות של כל ישראל ועושה תיקון גדול. גם לימד אותנו את דברי הרש"ש זיע"א בדרוש מלביש ערומים, איך ע"י המחשבה והדיבור של המצוה, וכן ע"י המעשה והכונה ורעותא דלבא, מתקנים ובונים בעולמות העליונים, ובלא זה חסר מן המצוה כי הם כנגד הנרנח"י. וראה ע"ז ב'לשם יחוד' של מו"ר הרש"ש זיע"א על השופר, וכמו שסידר הגאון הרי"ח הטוב בברכה על נטילת הלולב. ועוד יש בזה תיקון גדול ומעלה גדולה, דאינו דומה כלל מי שאומר לשם יחוד למי שאינו אומר, ולכן כדאי מאד לומר, כי מה אדם מפסיד, ויאמר לשם יחוד בכוונה, ויועיל לו בזה ובבא.

כב. בטור (סי' תרץ), כתב רב האי ז"ל, מנהג דחזי לן, מאן דקרי לה למגילה, פושט וקורא כאגרת, אבל בס"ת לא חזי לן וכו'. ועיין שם בב"י, שכתב דדברי רבינו האי כתובה הרי"ף והרא"ש בפ"ק דמגילה, וכ"כ הרמב"ם.

ועי"ש בב"ח שכתב דמלשון רב האי, משמע דפושטו קודם הקריאה, וכן המנהג. וכבר האריך בזה במהרי"ל (סי' נו) והסיק לפושטו קודם הקריאה. עכ"ד. אולם בשו"ע (סי' תרץ סי"ז) כתב, מנהג כל ישראל שהקורא קורא ופושטה כאגרת להראות הנס וכו'. והוא לשון הרמב"ם (פ"ב דמגילה). ומשמע דפושטה בשעת הקריאה. ובט"ז (שם), הביא ב' השיטות וכתב, אבל בטור כתב להיפך, פושטו וקורא כאגרת, משמע דפושטו תחילה קודם הקריאה וכן המנהג. ע"כ. וכ"כ הלבוש (שם סי' זיז). והמג"א (שם סי' קיח). וכן הוא בשו"ע הגרש"ז (הוספות סדר קריאת המגילה עמ'

שמות הוי"ה אדנו"ת ויכוון שבזה תתעלה השכינה מהגלות. ועיין כף החיים סופר (סי' ס"ק יא) בהלכות ק"ש, ז"ל: וכתב הרב בשער רוה"ק (דף יב), שקודם שיעשה האדם איזה מצוה או צדקה יאמר לייחדא שמי' דקוב"ה ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו בשם כל ישראל, ויכוון לחבר שם י"ה שהם דחילו ורחימו, עם ו"ה שהם קוב"ה ושכינתיה. ע"כ לשון הרב בשערוה"ק.

וממשיך הכף החיים, ומזה נתפשט המנהג לומר לשם יחוד קודם כל מצוה ותפלה, ואין לחלק בזה בין ימי העומר וכו'. וכן מנהג ק"ק חסידים בית אל תכב"ץ. אמנם צריך להזהר מאד לומר הלשם יחוד בכוונה גדולה כי הוא מייחד השם הנכבד והנורא, ולא ח"ו אחר שיתרגל בה ובא לאומרה בלא דעת ותבונה, כמ"ש שם, והחי יתן אל לבו לזהר מאד ולא יעבור עליו תמיד, ע"כ.

ועיין ג"כ בשל"ה הקדוש (סוף מסכת יומא), וז"ל: כל מצוה ומעשה טוב, צריך להיות בדיבור במחשבה ובמעשה, הדבור הוא שיזכר המצוה בפיו קודם שיעשנה ויציאנה בשפתיו בלשון אשר היא כתובה, ואח"ז יאמר הנני מוכן ומזומן לקיים מצוה פלונית לשם יחוד קובה"ו, ע"ש.

וכן הנהיג מו"ר המקובל האלקי רבינו מרדכי שרעבי זצוק"ל כאן בישיבתנו הקדושה. והיה רגיל ג"כ שכאשר אומר החזן המילים "בשם כל ישראל" היה אומר בקול רם בכח, ואומר שיש

עיונים והארות

תרסד), ובערוך השולחן (שם סעיף כב). וכ"כ הבא"ח (פ' תצוה אות ד). והמשנ"ב (שם ס"ק נו).

והנה כל המחלוקת היא רק לגבי השליח ציבור, אבל היחיד לא יפשוט שמא תגרר לארץ. כ"כ מהר"ח פלא"ג בספר רוח חיים (סי' תרץ) שהש"ץ יפשוט אותה כולה ויקרא.

והנה יש שנהגו להשתדל שגם היחידים יפשוט אותה כולה לפני הברכה, ומשום דס"ל כי לפי הסוד יש ענין גדול להיות פושטה כאגרת. אולם כבר הורה לנו מו"ר ראש ישיבתנו המקובל האלקי רבינו מרדכי שרעבי זצוק"ל, שהעיקר למעשה שהש"ץ יפשוט אותה, אבל היחידים לא חייבים בזה, אלא שאם ירצו יפשוטו, אך יזהרו שלא תגרר לארץ.

ונבאר בס"ד הענין בזה ע"פ הסוד. כתב הרב בשעה"כ (דף קט) וז"ל: וזה סוד קריאת המגילה 'וגם התפשטותה' בעת קריאתה לטעם פרסום הנס. והוא ענין הארת עטרת מלכות דאבא המתגלית ויוצאת לחוץ, ולכן נקראת 'מגילה' לשון גילוי, וצריך לגלותה ולפרסמה. גם מגלה בלא יו"ד היא עולה בגי' ע"ח כמנין ג' היות כ"ו כ"ו כ"ו שהם ענין ג' מוחין דחב"ד דנה"י דאבא, המתגלים שם במלכות ההוא. וזהו ענין היות המגילה נקראת אגרת ונקראת ספ"ר ויש לה דינין כתורה שבכתב, כי ספר התורה הוא יסוד דאבא הנקרא תורה שבכתב, צורת ספר כעין ו' ארוכה. והמגילה היא ההארה היוצאה מוחץ ליסוד כנז', וגם היא ארוכה בצורת ו' ובצורת מגילה ארוכה. ע"כ.

ועוד שם כתב הרב, והנה שורש נשמת מרדכי היתה מן ההארה ההיא, ולכן על ידו היתה תשועת ישראל בזמן ההוא, וזה נרמז בשם מרדכי

ממש שאמרו רבותינו ז"ל שהוא לשון מירא דכיא מ"ר דכ"י והוא תרגום מר דרור (פ' טיפה טהורה) וגם נקרא 'מר עובר'. והענין הוא, כי הארה הגדולה היא היא 'מר דרור' זך ונקי בתכלית, העוברת מפי יסוד דנוק' ולחוץ. וזה סוד פסוק "וידי נטפו מר וכו' עובר". ובזה תבין מעלת מרדכי שעלה לבחי' מלכות ומשנה למלך. וזה סוד הפסוק 'מרדכי יצא מלפני המלך' בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה. והמשכיל יבין כל פרטי הפסוק הזה ענין יציאה זו 'מלפני המלך' היא רחל 'ועטרת זהב גדולה' מצד עטרת יסוד דאבא ולכן נקראת גדולה כי החסד והחכמה נקראים גדולה. עכ"ל הרב שם בשעה"כ.

הרי לפניך שגילוי עטרת יסוד דאבא הוא: א. ע"י קריאת המגילה. ב. ע"י התפשטותה כאגרת שעל ידם מתגלה ביום פורים אור גדול מאד שאין כמותו באף יום בשנה הנקרא 'עטרת יסוד דאבא' וזה ענין גדולת מרדכי כי נשמת מרדכי היתה מן עטרת יסוד דאבא ולכן ע"י נעשה הנס, ומכיון שהארה הזאת יוצאה דרך הנוק' לכן גם היתה הישועה ע"י אסתר המלכה, ואלמלא הארה הזאת הגדולה לא היו יכולים להנצל מהכלייה ח"ו.

והנה מלשון הרב שכתב 'וגם התפשטותה בעת קריאתה' מוכח שלא צריך לפשוט אותה כולה כאגרת לפני הקריאה, אלא בעת הקריאה יהיה פושטה, ורק שכאשר פשוט לא יגלגל אותה אלא תשאר פשוטה, אבל אין בדבריו הכרח שצריך לפושטה קודם קריאתה. וכן נראה ממ"ש הרב בפרי עץ חיים (סוף דרוש ו מדרושי הפורים דף קיב ע"א), וז"ל: ולכן צריך לפשוט המגילה בשעת הקריאה וכו', עכ"ל. ופשטות הלשון משמע בשעת הקריאה ממש, ולא קודם לכן.

טז. צריך לדקדק היטב בקריאת המגילה שלא ידלג אף תיבה אחת מומנה, ואם השמיט הקורא אילו תיבות בקריאתו, אפילו שהן תיבות שאינן מפסידות ענין הקריאה לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולקרואן משם ולהלן, ולכן במקום שהתינוקות מרעישים, על השליח ציבור להמתין עד שיעבור הרעש גי.

עיונים והארות

והנה לענין היחידים אף שאפשר לומר בדעת רבינו האר"י שגם כל יחיד ויחיד צריך לפשוט המגילה קודם הקריאה אין בזה דבר ברור. וגם מלבד זאת הרי לא מוכרחים לפרש דברי הרב אם יש לפושטה קודם לכן או בעת הקריאה, לכן נראה דדי במה שהש"ץ פושט קודם הקריאה, ויעיל לכל הציבור.

אמנם כל זה הוא ביחיד שיושב בציבור והש"ץ מוציאו י"ח, ומהני גם מה שהש"ץ פושטה כולה קודם הקריאה. אבל אם היחיד קורא לעצמו כדאי גם היחיד לפושטה כולה קודם הקריאה. וכן פסק למעשה הכה"ח (סי' תרץ אות קד) שיחיד הקורא לעצמו יפשטה כולה קודם הקריאה כמו הש"ץ. [ועי' בבא"ח (פ' תצוה אות ד) שקצת משמע מדבריו שכל יחיד ויחיד צריך לפשוט אותה כאגרת ולקרוא. עי"ש].

כג. טור ושו"ע (סי' תרץ סעי' ג). ובב"י (שם), הביא מפ"ב דמגילה (יט). דתנן, מהיכן קורא אדם את המגילה ויוצא בה ידי חובתו, רבי מאיר אומר כולה. רבי יהודה אומר מאיש יהודי. רבי יוסי אומר מאחר הדברים האלה. ואיפסקא הילכתא בגמרא כדברי האומר כולה. ובמשנה ברורה (שם ס"ק ה) כתב, דהא דצריך לקרות כולה הוא לעיכובא. וכ"כ הרשב"א בתשובה (סי' תסז), דאפילו אם חיסר הקורא תיבה אחת או השומע אם לא שמע אפי' תיבה אחת לא יצא. והביאו המג"א (שם ס"ק ט"ו). והוא דעת רוב הפוסקים שאפילו אם חיסר תיבה אחת לא יצא.

אמנם בספר משנת חסידים (מסכת אדר פ"ה אות ג) כתב וז"ל: ואח"כ לוקחים מגילה שהוא לשון גילוי יסוד דאבא הארוך בז"א, ומספרה שלש הוי"ות שמהם יצאו י"ג ת"ד המאירים באבא וכו'. ובאות ה' כתב: ומפני שיסוד אבא שהוא המגלה מתפשט ומתגלה בכל יסוד דז"א, לפיכך צריך לפושטה כאגרת לפרסום הנס וכו'. ואח"כ באות ו' כתב: ומברכים עליה בכוננות הראויות לה. והנה מסדר ההלכות משמע, שבתחילה פושטה קודם הברכה ורק אח"כ יברך. וכן ממה שכתב שיש לפשוט אותה קודם הקריאה כאגרת, א"כ ככל אגרת שקריאתה כשהיא כולה פתוחה ה"נ. וכן יש להוכיח מדברי הרב בשעה"כ שכתב שהיא אגרת וכל אגרת היא פשוטה ומונחת לפנינו וכך קוראים מתוכה.

אולם יש ליישב לשון שעה"כ הנ"ל שכתב "התפשטותה בעת קריאתה", דז"ל דלעולם דעת הרב שצריך לפשוט המגילה לפני הברכה והקריאה, וכלשון הטור בשם רב האי פושט וקורא. ומה שכתב הרב בנוסח כזה, כונתו להוציא מלב הטועים, דכיון דהאריך הרב לבאר ההתגלות של עטרת יסוד דאבא ע"י התפשטות המגילה, שלא יטעה האדם לומר שדי בפשיטת המגילה ואף בלא קריאה סגי ועי"ז בלבד יתגלה ויאיר האור הנ"ל. לכן כתב הרב בפירוש 'התפשטותה בעת קריאתה', דהיינו שהאור הנ"ל מאיר רק בנוסף לקריאתה, אבל אה"נ לדינא צריך לפשוט אותה מקודם, ודו"ק.

יז. טוב שכל אדם יחזיק בידו מגילה כשרה, שאם אירע שלא שמע איזו תיבה מהשליח ציבור שיוכל לקרותה בעצמו במגילה כשירה, וכן אם ירצה יוכל לברך הברכות לעצמו, אמנם מי שיש בידו מגילה שאינה כשרה ישמע מהשליח ציבור וישתוק ביד.

יח. אין לדבר בשעת קריאת המגילה עד לאחר ברכה אחרונה, ואדם ששומע את המגילה מפי שליח ציבור ודיבר דברים אחרים בעת שהקורא המשיך בקריאתו, לא יצא שהרי לא שמעה כולה, וצריך לחזור ולקרות מאותו פסוק שהחסיר והלאה ביד.

עיונים והארות

לעצמו, כן כתב מו"ר הרי"ח הטוב בשו"ת רב פעלים (חי"ד חאו"ח סי' לג שאלה ב ד"ה ועל), וז"ל: ורק אם קורא לעצמו את המגילה מתוך מגילה כשרה עדיף שאף הברכות יברך לעצמו. ע"כ. וכן בישיבתנו הקדושה ק"ק חסידים "נהר שלום" יש מהמקובלים המכוונים, שמברכים לעצמם ברכות המגילה, היות ויש בה כוונות נוראות והם רוצים לזכות לעשות אותם בעצמם, ואין בזה שום חשש ויכולים לברך לעצמם. אמנם שאר הציבור עדיף שיצאו יד"ח בברכות החזן משום ברוב עם הדרת מלך וכמו ברכת שופר וס"ת ושאר ברכות שבציבור, ובתנאי שיהיה הש"ך ת"ח ויר"ש ובקי להוציא הרבים ידי חובתם.

כה. **בית** יוסף (סי' תרצב) כתב, אבל השומע, אין להפסיק דבעודו מפסיק לא ישמע מה שהקורא קורא, ונמצא שלא שמעה כולה ולא יצא. וכ"ה במג"א (סי' תרץ ס"ק ז). ובלבוש (סי' תרצב ס"ב) כתב, ובמגילה עצמה ג"כ יזהר שלא לשוח אבל אם שח אין השיחה הפסק ואינו צריך לחזור, ודוקא אם הוא בעצמו קורא מתוך מגילה כשרה, אבל השומע אם הוא שח והקורא קורא א"כ לא שמעה כולה ואינו יוצא ידי חובה, ולכן יזהרו השומעים משיחה בעת הקריאה. וכן כתבו החיי אדם (כלל קנה אות יח), והמשנ"ב (סי' תרצב ס"ק ט). ע"ש.

נד. **כתב** הרשב"א בתשובה (סי' תסז), אני אומר שכל מי שתופס בידו מגילה שאינה כשרה לקרות בה עם שליח ציבור, גריעא טובא משנים שקראו אותה, מפני שנותן דעת בקריאתו באותה מגילה.

ובתב הפרי מגדים (סי' תרפט), ועכשיו ראוי לכל אחד שיהיה לו מגילה כשרה, ולקרוא בלחש מילה במילה וכו', וגם הנשים ראוי להיות להם מגילה כשרה ולקרותה בעצמם, כי בעזרת נשים אי אפשר לשמוע כלל המגילה מהשליח ציבור, וראוי לכל ישראל לנהוג כן מי שיכולת בידו. ע"כ. והביאו המשנ"ב (סי' תרפט ס"ק ט), ובכף החיים (סי' תרץ אות כז). ובכל זאת גם מי שיש לו מגילה כשרה, עדיף שישמע מהשליח ציבור את המגילה מאשר יקרא בעצמו, כי יש מהאחרונים שאומרים שמי שקורא לעצמו בעת שהשליח ציבור קורא נחשב לקורא ביחיד ולא בציבור. ובפרט אם קוראים את המגילה שלא בזמנה, כמו פורים משולש, שאז יש פוסקים שסוברים שצריך דווקא בעשרה. וכן משום ברב עם הדרת מלך. ואמנם המגילה הכשרה תהני, שאם השמיט איזה תיבות שיכול מיד לקרוא את התיבות שהשמיט, ולשמוע מהשליח ציבור את המשך המגילה.

ומה שכתבנו שאם ירצה יוכל לברך הברכות

יט. הקורא את המגילה ושמע קדיש או קדושה, יפסיק ויענה כדין קריאת שמע, אמנם מי שאין בידו מגילה כשרה ושמע קדיש או קדושה באמצע קריאת המגילה לא יפסיק לענות, כדי שלא יפסיד מצות קריאת המגילה, והעוסק במצוה פטור מן המצוה יב.

כ. נוהגין לומר ארבעה פסוקים של גאולה בקול רם, והם: איש יהודי היה בשושן הבירה, בלילה הוא נדדה שנת המלך, ומרדכי יצא מלפני המלך, ליהודים היתה אורה ושמחה, ויש נוהגים להוסיף גם פסוק כי מרדכי היהודי וכו' וכן אנחנו נוהגים יב.

כא. צריך הקורא להזהר לקרות בנשימה אחת החל מתיבות "חמש מאות איש" וכו' עד "עשרת" כה, ויארץ באות וא"ו של ויזתא, והמנהג להכות ברגליו על הקרקע

עיונים והארות

זאת, ונספר להם גבורותיו של הקב"ה. וכן הובא בבא"ח (פ' תצוה אות ז).

כה. **מגילה** (ג"ט), אמר רב אדא דמן יפו "עשרת בני המן ועשרת" צריך לממריניהו בנשימה אחת, מאי טעמא כולהו בהדי הדדי נפקו נשמתיהו. ועיי"ש בתוס' דהיינו לכתחילה אבל בדיעבד יצא. וכן פסק בשו"ע וברמ"א (סי' תרץ ס"ו) דדוקא לכתחילה אבל בדיעבד אם הפסיק ביניהם יצא. והטעם שחמש מאות איש צריכין להיות בנשימה אחת עם שמות הרשעים, כתב המהרי"ל משום דעשרת בני המן היו שרי החמשים על אותן חמש מאות איש. ועיין בספר טור ברקת (סי' תרץ אות טו), שביאר על פי מה שכתב רבינו האר"י בשעה"כ, כי עשרת בני המן הם מושרשים בעשר קליפות דסטרא אחרא אל אחר כנו' בתיקונים (תיקון כ דף ג). והנה המן הרשע הוא על גביהם, וביחד הם י"א קליפות כנודע כנגד י"א ארורים שהם תכלית הפירוד, והמן הוא כנגד 'ארור האיש אשר יעשה פסל', כי היה צריך לומר ארור אשר יעשה פסל, ורמז במילת 'האיש' שהוא כנגד המן הרשע שעשה עצמו עבודה זרה, ועליו נאמר 'איש' צר ואויב המן הרע הזה. ויש

כו. **והטעם** הוא כדאמרין בגמ' מגילה (ד.), קריאתה זו היא הלילא ובהלל מפסיק לענות אפילו אמן דברכות וכ"ש קדיש וקדושה. וכן פסק מו"ר בחזון עובדיה (דף פב הערה נט). וכתב שם עוד, הקורא את המגילה ונדע לו שזרחה הלבנה וחושש שאם ימתין מלברך עליה עד שיסיים קריאת המגילה תתכסה הלבנה בעבים, יפסיק באמצע קריאת המגילה כדי לברך ברכת הלבנה ולאחר מכן ימשיך קריאת המגילה ממקום שפסק ולא יפסיק אלא לברכה עצמה. ומקורו מהגאון נודע ביהודה קמא (סי' מא). וברור שאם לפני מקרא מגילה רואה את הלבנה מקדים ומברך פן תתכסה בעבים אח"כ, ודלא כהגאון רבי שלמה קלוגר בקנאת סופרים בהשמטות.

כו. **הטעם** שאומרים פסוקים אלו בקול רם, כדי לעורר הלבבות וכן שלא יתנמנמו. ובדרכי משה (סי' תרץ ס"ק ד) מביא מהגה"מ (פ"א דמגילה) שכתב, נהגו הקהל לומר פסוקים אלו 'ואינם אלא שמחה בעלמא', שנהגו לשמח התינוקות ולזרזם כדי שיהא דעתם מתוך כך לשמוע מקרא מגילה. וכ"כ בס' התניא (סי' מ) דאינו לא חובה ולא מנהג אלא כדי לשמח התינוקות ומתוך כך ישאלו מה

כשאומרים השמות של עשרת בני המן כ"ט.

כב. צריך להזהר לקרות תיבת "ואת" הנזכרים בעשרת בני המן מתוך המגילה ל'. וכאשר אומר תיבת "ויקר" ישים ידיו על התפילין וינשק ל". וכשאומר "את אגרת הפורים", ינענע המגילה בתיבת אגרת ל". וכשיאמר בלילה ההוא נדדה וכו' יגביה קולו, כי שם עיקר הנס ל".

כג. אחר קריאת המגילה גוללים אותה, ומברכים ברכה אחרונה ל", ברוך אתה וכו' האל

עיונים והארות

לא. ע"י מגילה (טז); "ויקר" אלו תפילין. ולכן ינשק תפילין של יד ושל ראש. בא"ח (שם אות ט). וע"י מועד לכל חי (סי' לא אות פח).

לב. הובא במג"א (סי' תרץ ס"ק יז), ובשו"ע רבינו זלמן (הוספות עמוד תשכח), מנענעים המגילה באמירת "האגרת הזאת", "אגרת הפורים הזאת השנית" וכ"כ הבא"ח (שם).

לג. וכתב המג"א (שם), כשיאמר 'בלילה ההוא נדדה' יגביה קולו כי שם עיקר הנס. וע"י במגילה (לו); בלילה ההוא נדדה שנת "המלך", אמר ר' תנחום נדדה שנת מלכו של עולם. וכן הוא בילקוט. וכ"כ מועד לכל חי (סי' לא אות טט), ובבא"ח (שם).

ובפסוק 'בלילה ההוא' בתיבת "המלך" ינגן ניגון מיוחד וארוך כי שם רמז למלכו של עולם.

לד. מרן שו"ע (סי' תרץ סעי' יז). שו"ת מהרי"ל (סי' נז). והטעם הוא שגנאי למגילה שתהיה מונחת כך שלא לצורך. וכן פסק הרמ"א בדרכי משה (סי' תרצב). ובאשל אברהם (ס"ט תרצב) כתב, שדוקא השליח ציבור גולל תחילה כדי שלא יאמרו שהברכות כתובות שם, משא"כ שאר היחידים. ואינו מחוור, אלא הטעם משום גנאי, ולכן גם היחידים קודם יגללו המגילה.

בהם י"א בבחי' כל המוסיף גורע, לכן הם י"א ולא עשר כמו צד הקדושה. ומו"ר הגאון חיד"א כתב רמז על זה, וא"ת ג"י ארור שכולם בכלל י"א ארוין שבתורה.

והרב כתב שהם עשרה קליפות, ויש להם בחי' אחת מעליהם אור מקיף שמחיה אותם שהיא קדושה, שנאמר ואתה מחיה את כולם, ולפי שאין הקדושה מתערבת בהם לכן נחשבים לבחינה אחת. ולכן צריך לאומרם בנשימה אחת לרמוז כי ניצוץ אחד של קדושה היה בתוכם, וצריך גם לצרף מילת 'עשרת' עמהם לרמוז שכאשר נתלו למטה נכנע השורש שלהם למעלה, ולכן נתלו כאחד.

ומ"מ השומעים אינם צריכים לשמוע את קריאת עשרת בני המן בנשימה אחת אלא רק הקורא. (אול"צ פרק נד תשובה ט).

כט. בא"ח (פר' תצוה אות ו).

ל. מכיון שיש טועים מחמת המהירות של נשימה אחת לקרות כל תיבות של 'ואת' בעל פה, לכן צריך לשים לב על זאת להזהר. כ"כ בא"ח (פר' תצוה אות ט), ובכף החיים (ס"ק צח). וכתב עוד, וגם צריך להזהר לקרות כל שם בן המן בתיבת ואת שלו ולא של אחר.

הרב את ריבנו וכו' וחותמים ברוך וכו' הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע, וגם היחיד לא יאבד ברכה חשובה זו לה.
כד. נוהגים לומר לאחר ברכה אחרונה, ארור המן שלש פעמים, ברוך מרדכי שלש

עיונים והארות

הפרצופים העליונים, אבל בשני גבורות האחרונות הנוק' עצמה לאה ורחל היא המכה לכן אין שם תיבת 'את'.

ומצינו אצל אלישע הנביא ענין הפ"ר דינים הללו שהם דינים קשים, איך שנפרעו מן הרשעים. במלכים (ב, ב ט), מסופר על מי יריחו שהיו מרים, ואלישע הנביא המתיקם ע"י שלקח צלוחית חדשה ושם בה מלח, והשליך את המלח למים ונרפאו המים, ונהפכו לטובים ומתוקים, ועי"ז יכלו אנשי יריחו להשקות את שדותיהם, וקראו המעיין על שמו 'מעייני אלישע'. והיו שם נערים קטנים שהיו מנוערים מן המצוות, ריקים ופוחזים, שהיו מוכרים מים בעיר, וכעסו על אלישע על שקיפה את פרנסתם, והיו מלעיגים עליו ואומרים לו: 'עלה קרח - עלה קרח', ובאו שני דובים מן היער, ואכלו מהם מ"ב נערים. ובגמרא סוטה (מז ע"א), איתא למ"ד שהיה שם נס בתוך נס, ולא היו שם לא דובים ולא יער, ונברא יער במיוחד כדי להעניש אותם, ואף שהקב"ה מוחל על כבודו מ"מ על כבוד הצדיקים אינו מוחל, ובשביל זה אף ברא בריאה חדשה.

ובעלי הסוד ביארו בזה, שלא היו שם לא דובים ולא יער כלל, אלא, עונשם בא ע"י הדינים הקשים שעל ידיהם מענישים את הרשעים כנ"ל. וזה רמוז שם בפסוק, דובים - כתיב חסר 'דבים', והוא בגי' נ"ו, ויצאו שני דבים - פעמיים נ"ו, מן היער, 'יער' הוא בגי' פ"ר, שהם הפ"ר דינים דמנצפ"ך, ויצאו שתי דינים מן הפ"ר ואכלו את מ"ב הנערים.

לה. **מגילה** (כא), לאחריה מאי מברך, בא"י האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרנו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשינו, בא"י הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם האל המושיע. ונפסק בטור וש"ע (סי' תרצב סע"א). וכתב הטור בשם רב עמרם גאון, שלא לומר תיבת 'האל' הרב וכו' שכבר אמר 'אלוקינו'. אמנם בסידור הרש"ש מובא הנוסח 'האל' הרב את ריבנו. ועי' בכה"ח (שם ס"ק טז) שכתב שיש לזה טעם עפ"י הסוד. וכן פסק הבא"ח. וכן פסק מו"ר בחזון עובדיה (הלכות מקרא מגילה הלכה טו) בארוכה.

והנה, בברכה זו יש חמשה פעמים נ"ו שבהם מכים את הרשעים, כי ה' פעמים נ"ו עולים גי' פ"ר, שהם ה"ג מנצפ"ך שהם ה"ג קשות שבהם מכים את הרשעים, והם על סדר זה:

הרב את ריבנו, ס', גבורות אבא.

והדן את דיננו, ק', גבורות אמא.

והנוקם את נקמתנו, קי', גבורות ז"א.

והנפרע לנו מצרנו, קה', גבורות לאה.

לכל אויבי נפשונו, קי', גבורות רחל.

והמתבונן יראה, כי בגי' נ"ו הראשונים יש להם תיבת "את". ואילו בב' האחרונים, הנפרע לנו מצרנו והמשלם גמול אין תיבת 'את'. והטעם בזה, מפני שתמיד השכינה היא המכה את הרשעים בשליחות

פעמים, ארורה זרש שלש פעמים, ברוכה אסתר שלש פעמים, ארורים כל הרשעים שלש פעמים, וברוכים כל ישראל וגם חרבונה זכור לטוב שלש פעמים. וחרבונה"ה עם הכולל גימטריא 'פינחס זה אליהו' ל"ו.

כה. אסור לאכול ולישון קודם קריאת המגילה, ואין חילוק בזה בין קריאת המגילה של הלילה לקריאת המגילה ביום, ומי שחולה קצת או מי שמתענה והתענית קשה עליו מאד, יכול לטעום עוגה עד 55 גרם, או פירות קודם קריאתה. ואדם שחולה וחלוש, והטעימה לא מספיקה לו, נראה שמותר לאכול, אמנם יבקש מחברו שיזכירו לקרוא את המגילה לאחר האכילה ל"ו.

עיונים והארות

ברוכה אסתר (ג"פ) - יכין להתלבשות יסוד ומלכות דתבונה.

ארורים כל הרשעים [של אומות העולם] (ג"פ) - יכין להתלבשות כל הקל"י בהם.

ברוכים כל ישראל, וגם חרבונה זכור לטוב (ג"פ).
וגם חרבונה ע"ה גי' פינחס זה אליהו.
זכור לטוב גי' סנדלפון. ע"כ.

לז. **ברמ"א** (סי' תרצב ס"ד) הביא משם תה"ד, שאסור לאכול קודם שישמע קריאת המגילה אפי' התענית קשה עליו. ובמג"א (שם ס"ק ז) הביא בשם המהרי"ל, שאפי' חולה לא יאכל קודם קריאתה אא"כ יש בו סכנה. ומ"מ כתב המג"א שטעימה שרי, ואין להקל אלא לצורך גדול. וכן הוא באל"ה רבה (שם ס"ק יא). וכן פסק מו"ר בחזו"ע שמי שקשה לו יכול לטעום, והמחמיר תע"ב. והוסיף הרב שגם הנשים צריכות להזהר שלא לאכול ביום פורים עד שיבואו בעליהם מבית הכנסת שיקרא להם המגילה.

ועיין במשנ"ב (שם ס"ק טו) וז"ל, ודע דכמו דבלילה אסור לאכול קודם קריאתה, הוא הדין ביום אפי' כבר התפלל אסור לאכול קודם קריאתה. ובשער הציון (ס"ק כז) כתב, דקריאה דיום חמור מלילה דהוא מדברי קבלה כמ"ש

לו. עיין בטור (סי' תרץ), שהביא ירושלמי בסוף פרק בני העיר והובא בתוס' (מגילה ז), שצריך לומר, ארור המן ברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל הצדיקים. א"ר פנחס וצריך שיאמר וגם חרבונה זכור לטוב. ובלבוש (שם סעיף טז) כתב, שאומרים 'וגם חרבונה זכור לטוב' משום שעל ידו נתלה המן.

ומה שמקדים ארור המן לברוך מרדכי משום שרשעתו היתה קודם. ומה שנהגו לחזור עליו ג"פ, כ"כ מו"ר חזון עובדיה ומקורו מספר ויקרא אברהם (דף קכג ע"ג), רוח חיים (פלא"י) שם הביא מחמדת ימים משם רבו. וגם אצלנו בסידור הרש"ש סידר ג"פ ויש בו כוונות וזה סידרם:

ארור המן (ג"פ) - יכין להתלבשות ס"מ שנתלבש בו בהמן, היוצא מקל"י ז"א דבריאה היונק מה"ג מנצפ"ך הרמוזים בה' שבשמו, ובשנים מהם שהם מ"ן שבשמו.

ברוך מרדכי (ג"פ) - יכין להתלבשות יסוד דאבא מירא דכ"א.

ארורה זרש (ג"פ) - יכין להתלבשות ליל"ת בה, והיא יוצאת מנוק' דקל"י בת שבע שלהם הרמוז ב'ז' שבשמה, היונק מר' ריבוע אלהים וש' אלהים יודיין.

כו. אחר קריאת המגילה בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה^ל. וימצא בביתו נרות דולקות וערוך שולחנו ומטה מוצעת ויאכל וישתה בשמחה גדולה ובטוב לבב וישמח אנשי ביתו וירחיק מהם כל ריב ומצה^{לט}. ואופין מיום הקודם שהוא ערב פורים כדי לאכול בלילה פת חמה וגלוסקה יפה סולת בלולה כי זה בכלל שמחת פורים כמו בשבת ויום טוב^מ. ולאחר מכן יעסוק בתורה ובחשק גדול^{מא}.

הלכות מתנות לאביונים

- א. חייב אדם ליתן לפחות שתי מתנות לשני עניים. דהיינו מתנה אחת לכל אביון, וכל המרבה ליתן הרי זה משובח, ומוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, שאין שמחה גדולה, אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות, שהמשמח לב האומללים האלו דומה לשכינה, שנאמר "להחיות רוח שפלים ולהחיות לב נדכאים"^א.
- ב. אביון לענין מתנות לאביונים הוא מי שהכנסתו אינה מספקת למחיתו מחמת דלות ההכנסה או מחמת שצריך לקחת חלק מהכנסתו כדי להחזיר חובות, ואין לו כסף בתוכניות חסכון וכדומה. ואין לקיים מצות מתנות לאביונים על ידי נתינה לילד או

עיונים והארות

לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם. רמב"ם (פ"ב הלכות מגילה הט"ז). טור שו"ע (סי' תרצד סעי' א).

וענין מתנות לאביונים לפי הסוד, הוא כמו שכתב רבינו האר"י בשעה"כ (דף קט ע"ג), כי רחל נקראת עני ואביון (כי אין לה משלה כלום ונקראת דלה ועניה), והיסוד דאבא הנקרא צדיק, נותן לרחל הנקראת צדק - צדקה ומתנות והארות. וע"י שאנחנו נותנים מתנות לאביונים, נעשה דוגמתה למעלה. ע"כ. כלומר ע"י מצות מתנות לאביונים ביום פורים אנחנו בונים ומתקנים פרוצוף הנוק', ואז יוכל להכנס בה אור 'עטרת יסוד דאבא' ויתקיים בה כל היום כולו.

הפוסקים. וע"י במשנ"ב (שם) שכתב, דה"ה דאסור לישון קודם קריאת המגילה, ואפילו דעתו לישון קצת.

לח. רמ"א (סי' תקצה סעי' א).

לט. בה"ח (שם ס"ק יב).

מ. בה"ח (שם ס"ק יא).

מא. וכתב החתם סופר (דרושים ואגדות חת"ס עמוד רמה) שקבל מרבותיו, שכל העוסק בתורה בין מגילה דליליא למגילה דיומא כלומר שלומד כל הלילה - מובטח לו שהוא בן עוה"ב.

א. מגילה (י,ו), ת"ר רב יוסף וכו' ומתנות

בחור הסמוך על שלחן אביו המספק לו כל צרכיו.² אך אם הילד הוא יתום התאב למתת יד, אפשר לתת לו מתנות לאביונים.³

ג. יוצאים ידי חובה בין בנתינת מעות, ובין בתבשיל או דבר מאכל אחר, והשיעור של מתנות לאביונים הוא כדי שיקנה "שלוש ביצים מפת", שהוא בערך מאה שמונים גרם פת.⁴ ואפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במתנות לאביונים.⁵

עיונים והארות

חכם מרויח הוא דבר נוסף, שיש ענין בנתינת מומן לכל תלמיד חכם חשוב, מדין גדלוהו משל אחיו, שצריכים כל ישראל לגדל תלמידי חכמים שבהם בעושר, וכמ"ש בשו"ת תשב"ץ (ח"א סימן קמד), מדברי הגמ' בחולין (דף קלד ע"ב) אדם חשוב שאני, וע"ש ברש"י. וכן כתב בספרו מגן אבות על מסכת אבות (פרק ד משנה ה) ע"ש. וראה ברש"י תענית (דף כא. ד"ה מלך רבי יוחנן) ובסוטה (דף מ. ד"ה אמר רבי אבהו), וברמ"א (יו"ד סימן רמו סעיף כא) ובש"ך (שם ס"ק כ) ובבאור הגר"א (שם), ע"ש. ונראה שאפשר לתת אף מכספי צדקה לשם ענין זה.

ה. עי' בב"ח (סי' תרצד) שכתב, ז"ל: כל אדם אפי' עני המקבל צדקה חייב לתת ממה שנתנו לו לשאר אביונים בפורים, שאין דין מתנות לאביונים בפורים כדין שאר צדקה, דהכשר מצות פורים כן הוא לתת מתנות לאביונים, כדן ד' כוסות בפסח. ואפי' משלוח מנות חייבים בו העניים אעפ"י שלא יספיק להם בסעודתם לאכול לעצמם ולשלוח גם לאחרים וכו'. אבל שאר צדקה דכל השנה אין עני המקבל צדקה חייב בה, אלא פעם אחת בשנה יתן דבר מועט לצדקה כדי לקיים מצות צדקה. עכ"ל. וכן הוא בט"ז (שם). וכ"כ הברכ"י (אות ב), ובמחב"ר (אות א). וכן הוא במשנ"ב (שם ס"ק א). וכ"פ הב"ח (פ' תצוה אות טו) אבל הפרי חדש (שם ס"א) כתב, שעני המתפרנס מן הצדקה פטור ממתנות לאביונים.

ב. אול"צ (פרק נח תשובה ב). ובחזו"ע כתב (דף קטז הלכה ב), שהוא הדין שיכול ליתן לאב ולבן הסמוך על שולחנו, ושכן מוכח ממהרש"א בח"א (מגילה ז) ד"ה 'שדר', דלא כערוך השולחן.

ג. אול"צ (שם).

ד. בריטב"א (מגילה ז) כתב, דמסתברא היינו אפי' בשתי פרוטות דשוה פרוטה חשובה מתנה, אבל לא בפחות כדאיתא בגיטין ובדוכתי אחריני. וכן הוא במשנ"ב (סי' תרצד ס"ק ב). וזה מעיקר הדין, אמנם עי' בשערי תשובה (ס"ק א) שהביא מהרב זרע יעקב (סי' יא), דשתי מתנות לאביונים שוים לשני מנות לאיש אחד, וכי היכא דמשלוח מנות היינו כדי סעודה, כדאמרינן אבי בר אבין ורב חנניה בר אבין מחלפי סעודתייהו אהדדי, אלמא דפחות מכדי סעודה לא נפיק, ה"ה למתנות לאביונים כדי סעודה לעני. וע"כ כתב שצריך ליתן שיעור ג' ביצים מפת. וכ"כ הב"ח (פרשת תצוה אות טו). וכן היה המנהג להחמיר לצאת ידי חובה אליבא דכולי עלמא.

וכתב האול"צ (פרק נח במקורות לתשובה א) ז"ל: וביותר יש להזהר, שהנותן מתנות לאביונים לתלמיד חכם או בן תורה אביו, שיש לו להזהר שלא יתן לו סכום קטן שאינו לפי כבודו של התלמיד חכם, ויבוא לידי בושה, אף אם הוא רוצה לקבל סכום זה, אלא יתן לו סכום חשוב ובאופן מכובד, או שיתן לאביון אחר.

ויש לדעת, שכשנותן מתנות לאביונים לתלמיד

- ד. הנותן שתי מתנות לאיש ואשתו אביונים יצא ידי חובתו, ויכול אביון אחד ליתן לאביון חבירו וזה גם כן חוזר ונותן לו, ויוצאים ידי חובה גם בנתינה לקטן.
- ה. טוב לומר מקודם לשם יחוד וכו' הריני בא לקיים מצות מתנות לאביונים שתיקנו מרדכי ואסתר ליתן ביום זה שתי מתנות לשני עניים, לתקן שורש מצוה זו במקום עליון, והי נועם וכו', וכן יאמר קודם משלוח מנות, וקודם סעודת פורים.
- ו. אבל שהוא עני מותר לשלוח לו מתנות לאביונים, ואפילו בתוך שבעת ימי אבלות.
- ז. אין יוצאים ידי חובת מתנות לאביונים ממעות מעשר, וכן מחצית השקל אי אפשר ליתן ממעות מעשר.
- ח. גם האשה חייבת ליתן מתנות לאביונים^ט, ובמקום שקורין את המגילה גם ביום ט"ו באדר מספק אם מוקפת חומה, צריך לקיים ביום ט"ו סעודה, ומשלוח מנות, ומתנות לאביונים, בין אנשים בין נשים.

עיונים והארות

במטבע אחד, שאין עושין מצוות חבילות חבילות.

ז. גם אם הוא מחמיר שלא לקבל משלוח מנות. אמנם מתנות לאביונים יכול לקבל, והובא במג"א (סי' תרצו ס"ק יא) ואליה רבה (שם סק"ז).

ח. **תשובת** מהרי"ל (סי' נו), דאינו יוצא במה שנותן להם ממעות מעשר, ואם בא להוסיף מוסיף משל מעשר. כ"כ הש"ה הביאו המג"א (סי' תרצד). ועי' יוסף אומץ (ס"ק תתרחפ).

ט. **ולכן** כל איש יתן מתנות לאביונים גם עבור אשתו, כן כתב הרמ"א בדרכי משה (סי' תרצה סס"ק ז) משם מהר"י ברין. ועי' משנ"ב, ודו"ק. ואם האשה עצמה רוצה לתת יותר טוב שתתן לאשה.

י"א (הליכות ביתה בשם הגרש"א הובא בפסקי תשובות סי' תרצה הערה 75) שצריך שיזכה לה הבעל משלו דאל"ה כל מה שקנתה אשה קנה בעלה.

ועי' בספר תורה לשמה (סי' קצא) שכתב שיוכל אביון אחד ליתן לאביון חבירו וזה ג"כ חוזר ונותן לחברו. עכ"ל. והובא בבא"ח (שם). וכ"כ במשנ"ב (שם ס"ק ב).

וכתב באור לציון (פרק נח תשובה ג) דבחורים הסמוכים על שלחן אביהם, שאין להם משלהם כלום, פטורים מחובת מתנות לאביונים. ואולם טוב שאביהם יתן להם כסף לשם מצוה זו. אבל אינו מחוייב בכך. וטוב לחנך בנים קטנים מגיל שש שיתנו מתנות לאביונים. עכ"ל.

י. כ"פ מו"ר בחזון עובדיה (דיני מתנות לאביונים הלכה א). ועוד כתב הרב, שאם באו לפניו שני עניים, ונתן לעני אחד מטבע גדול כשיעור שתי מתנות שמחציתו יהיה בשבילו ומחצית לעני חבירו יצא. ועי' בשו"ת תורה לשמה (סי' קז) שכתב דלא אריך למעבד הכי לקיים שתי המצוות בבת אחת

- ט. בימי הפורים נותנים צדקה לכל מי שפושט ידו, ואע"ג דבשאר ימות השנה צריך לראות למי נותן הצדקה מ"מ בפורים שגבאי הצדקה הוא יסוד דאבא הארה גדולה אין להקפיד, אלא כל מי שפושט ידו נותנים לו'.
- י. טוב ליתן במתנות לאביונים רפ"ז פרוטות לעני אחד והם ר"ז פרוטות כמנין אור, ושמונים כמנין יסוד, ועוד יתן רפ"ז פרוטות לעני אחר על דרך זה. וסימן לדבר 'פז"ר נתן לאביונים צדקתו עומדת לעד'. גם טוב במשלוח מנות איש לרעהו שהם ב' מנות לאיש אחד, שיזהרו לעשות ב' מיני מתיקה עשויים דקים, כדי שיוכל לשלוח שמונים אחדים מכל מין בכלי אחד ויכוין כל מעשיו לשם שמים וטוב לו בזה ובבא י"א.

הלכות משלוח מנות

- א. חייב אדם לשלוח לחבירו ביום פורים שתי מנות, דהיינו שני מיני אוכלים, ועיקר המצוה שיהיו שתי מנות לאיש אחד י"א.

עיונים והארות

נשרפים ע"י אור עטרת יסוד דאבא. ולכן גם אם אדם נותן למי שאינו ראוי, לא יהיה כן בעולמות העליונים ליתן שפע לחיצונים והם יבואו ליקח השפע ולגזול, כי האור גדול והם לא מתקרבים ליקח. אבל בכל יום שהגבאי הוא יסוד דז"א והאור הוא לא גדול מאד לכן צריך להקפיד.

יא. מו"ר הבא"ח בעטרת תפארת (כתר מלכות אות חר).

א. מגילה (י), תני רב יוסף ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד. וברמב"ם (פ"ב ממגילה ה"ט), וז"ל: חייב אדם לשלוח שתי מנות בשר או שני מיני תבשיל או שני מיני אוכלים לחבירו, שנאמר ומשלוח מנות איש לרעהו שתי מנות לאיש אחד, וכל המרבה לשלוח לרעים הרי זה משובח. טוש"ע (סי' תרצה). ובספר מנות הלוי (דף רח ע"א) הביאו החת"ס (או"ח סי' קצו) כתב, הטעם

ואם הבעל נותן בשבילה טוב שתעשה האשה את הבעל שליח בשבילה.

י. בירושלמי פ"ק דמגילה (הלכה טז), אין מדקדקין במצות פורים, אלא כל מי שפושט את ידיו ליטול נותנים לו. וכ"כ הרמב"ם הלכות מגילה (פ"ב ה"טז), ובאורחות חיים (אות לד). ובטוש"ע (סי' תרצה סעי' א), ע"כ. והטעם כתוב בספרים, דפורים הוא כמו יום הכפורים וביו"כ אומרים "הנותן יד לפושעים". והנה הנס של פורים נעשה ע"י תשובה צום קול וממון. צום הוא תענית אסתר, קול הוא מקרא מגילה, וממון שמרבים בצדקה.

ולפי הסוד, עי' בשעה"כ (דף קט ע"ד) שכתב הטעם שנותנים לכל המבקש, כי היום הגבאי צדקה הוא יסוד דאבא ויש אור גדול מאד, ומחמת כן אין יניקה לחיצונים כי החיצונים

- ב. צריך להניח כל מין בכלי אחד בפני עצמו ולא יניח שניהם בכלי אחד.²
- ג. השולח לחבירו תרנגולים חיים אינו יוצא ידי חובה, ואם שלח אותם שחוטים יש מהפוסקים שסוברים שקיים המצוה, אמנם נראה להלכה שצריך לשלוח המנות כשהן מבושלות וראויות לאכילה.³
- ד. השולח לחבירו חלוקין וסדינים וכיוצא בזה אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, וכן השולח לחבירו קופסת סיגריות, או טבק להרחח לא יצא בזה ידי חובה, וכן תלמיד חכם השולח לחבירו חידושי תורה ביום פורים אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות.⁴

עיונים והארות

אין צריך ליתנם בשתי צלחות, אבל אם אינן שונים לגמרי, יש ליתנם בשתי צלחות.

ג. **כתב המג"א** (סי' תרצה ס"ק יא) בשם המהרי"ל, שטוב לשלוח מנות בשר או דגים וכדו' מבושלים, שכן משמע מפ"ק דביצה, דלבית שמאי לא מתקרי מנות בענין אחר. ולפי זה מה ששלח ר"י נשיאה אטמא דעיגלא תלתא וגרבא דחמרא צ"ל שהיה מבושל. ובשיירי כנסת הגדולה (הגה"ט ס"ק י) הביא דברי המג"א הנ"ל וכתב, ומנהג העולם לשלוח מיני מתיקה. מועד לכל חי (סי' לא אות פב). ועי' בספר ריח דודאים להגה"ק בני יששכר עמ"ס מגילה (אות ט) שכתב, הטעם שקראו חז"ל משלוח מנות מלשון מן אשר טעמן כצפיחית בדבש.

ובענין שבשר חי שחוט נקרא 'מנה', הביא בזה הנצי"ב בהעמק שאלה (שאלתא סז אות ט) ראייה מהפסוק (שמות כט כו) 'ולקחת את החזה וכו' והיה לך למנה', הרי שגם בשר חי נקרא מנה. וכן משמע מהפרי חדש (סי' תרצה ס"ק ד) דאין צריך מבושלים, אלא שחוטין שפיר דמי, ובלבד שלא יביא חיים. וכן משמע קצת מהט"ז (פרי מגדים ס"ק

במשלוח מנות להרבות השלום והרעות, והוא היפך מה שאמר המן מפוזר ומפורד, וע"י משלוח מנות מראים הקשר בין אחד לחבירו. ובתה"ד (סי' קיא) כתב, שהטעם כדי לספק צרכי סעודת פורים לאלה שאין להם. ועי' בשעה"כ (דף קט ע"ג), כי ע"י מצות משלוח מנות ממשיכים הארה גדולה שנקראת יסוד דאבא שנקרא איש, מהאור הגדול הזה שנקרא עטרת יסוד דאבא שמשם היתה שורש נשמת מרדכי, ממשיכים אור ליסוד דז"א הנקרא רעהו, וצריך שתי מנות כי יסוד הגדול הזה דאבא מלוּבש ביסוד דאמא לכן הם ב' אורות גדולים, ליסוד דז"א שנקרא רעהו. ואז גם אנחנו מקבלים שפע והארה מאותו האור הגדול. ולכן יש מצוה להרבות במשלוח מנות ונהיה שלום גדול בעולם, כי בפורים אפשר לגרום שלום ואהבה ואחוה בין איש לרעהו. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו. גם ישתדל להזדרז לעשות מצוה זו בבוקר קודם הסעודה כדי שיהיה אפשרות לחבירו להנות ממה שהכין לו.

ב. **בא"ח** (פרי' תצוה אות טז). ובהל"ע תמה על זה מאד. וכתב באור לציון (פרק נט תשובה ב) שאם שולח שני סוגים שונים לגמרי, כגון בשר ועוגות,

- ה. השולח לחבירו מין אחד מאכל, ומין אחד שתיה כגון יין וכיוצא בזה יצא ידי חובת משלוח מנות, שהמשקה נחשב למנה אחת^ה, ואפילו שלח שני מיני משקים בלבד יוצא ידי חובה^ה, ויש מהפוסקים שאומרים שטוב להדר ולשלוח שני מיני אוכלים^ו.
- ו. השולח לחבירו מין מאכל אחד וחילקו בשתי צלחות או קערות, אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות אבל השולח שתי חתיכות בשר מבהמה אחת והם חלוקים בטעמם וטבעם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות^ה.

עיונים והארות

מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (שם הלכה ז), אלא שכתב שטוב להדר לשלוח שני מיני מאכל לחוש לשיטת רבינו חננאל.

ו. **כ"ב** הגאון מהר"י נגאר בשמחת יהודה (על מסכת סופרים פכ"א ה"ד), שלפי מש"כ התה"ד שמשקה בכלל מנות, כדמשמע מהפסוק אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו, משמע משמנים וממתקים נקראים מנות. ומסתברא שאף בשתי מיני משקאות יוצאים יד"ח משלוח מנות. וכ"כ המשנ"ב (שם ס"ק ט). וכן פסק מו"ר מופה"ד (שם הלכה ה הערה י). וצריך עיון מה נקרא משקה לענין זה, יין או חמר מדינה, או דאפשר גם משקאות קלים או חלב.

ז. **בן** דעת רבינו חננאל, וכתב מו"ר שראוי לחוש לדבריו כנ"ל.

ח. **בן** פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה. ועיין בערוך השלחן (סי' תרצה ס"ד) שכתב צריך שיהיה שני מיני אוכלים, אבל שתי חתיכות ממין אחד לא מהני. אבל בספר ראש יוסף (מגילה ז) כתב שגם ב' חתיכות ממין אחד יוצא בהם י"ח.

וצריך להזהר לשלוח לחבירו מנות שיכול לאוכלם, כמו אם היה חולה סכרת שישלח לו דברים שאינם מתוקים וכו', אבל מעיקר הדין יוצאים ידי חובה גם בזה.

(יא). והוא במשנ"ב (שם ס"ק ט) בזה"ל: וי"א דכיון שהוא שחוט וראוי להתבשל מיד שרי.

ד. **רמב"ם** (פ"ב מהלכות מגילה הט"ו), שו"ע (סי' תרצה ס"ד). ובשו"ת תרומת הדשן (סי' קיא) כתב, דדוקא מיני אכילה ושתיה, אבל חלוקים וסדינים אין יוצאין בהם ידי חובת משלוח מנות. הביאו הט"ז (סי' תרצה ס"ק ז), ובמשנ"ב (שם ס"ק ט). ועיי' שו"ת תירוש ויצהר (סי' קעא), דאין יוצאין יד"ח משלוח מנות אם שולחים טאבק וסיגריות אפי' שיועד שהמקבל מעשן ומריח טאבק, דבעינן מנות ואין מנות אלא אכילה ושתיה. וכן כתב בשו"ת ציץ אליעזר ח"ט (סי' לג אות ג). וכן פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (דיני משלוח מנות הלכה ג).

ה. **ר"ן** פ"ק דמגילה (ב), מנות לאדם אחד היינו מאכל ומשתה. וכן הביא המג"א (סי' תרצה ס"ק יא) משם השל"ה, והוא הדין משקה. וכן מוכח מהא דאמרינן פ"ק דמגילה (ו). דר"י נשיאה שדר ליה לר' אושעיא אטמא דעגלא תילתא וגרבא דחמרא, שלח ליה קיימת בנו רבינו ומשלוח מנות איש לרעהו, והיינו דשלח ליה למימר דאע"ג דקרא כתיב ומשלוח מנות איש לרעהו דמשמע מידי דאכילה אבל דשתיה לא, קמ"ל דשתיה בכלל אכילה היא. וכן כתב משנ"ב (שם). וכן פסק

ז. יותר טוב לשלוח את שתי המנות בבת אחת, ולא בזה אחר זה, היות ובזה השיבותם ניכרת יותר^ט, וראוי להזהר במצוות משלוח מנות שיהיו המנות יקרות הערך ועריבות^י.

ח. מצות משלוח מנות היא דוקא ביום פורים ולא בלילה י"א, וכל המרבה לשלוח מנות לרעים הרי זה משובח, היות ועל ידי זה מרבים שלום וריעות בין אדם לחבירו^{יב}.

עיונים והארות

תמיד שמח העני במה שנותן לו, וגם יש בזה יותר מצוה, וכמו שנתבאר. עכ"ל.

יא. הרמב"א (סי' תרצה סעי' ד), ומג"א (שם ס"ק יג) שה"ה למתנות לאביונים. וכתב בביאור הגר"א (שם) דנפקא מהפסוק ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, וכתב 'ימי', וקאי אכולהו. וכ"כ הלבוש (שם ס"ד), דיש לשלוח מנות ביום בזמן חובת הסעודה ולא בלילה.

ובתבו הפוסקים, שצריך לשלוח המנות קודם הסעודה, וכן צריך לעשות גם לפי סודן של דברים, כי כן הסדר שלאחר מקרא מגילה יקיים מצוות מתנות לאביונים ואח"כ משלוח מנות, כי כל מצוה ומצוה בונה עולמות וממשיך מוחין. ומטעם זה צריך ג"כ לעשות אותם בבוקר בתחילת היום כמבואר לקמן.

יב. הרמב"ם (פ"ב מהלכות מגילה הלכה טו) כתב, 'וכל המרבה לשלוח לרעים הרי זה משובח', ועיין שם (הלכה יז) שמוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו ובמשלוח מנות לרעיו, ע"כ. וכן הוא בשו"ע (סי' תרצה סעי' ד).

והשולח מנות בעילום שם, י"א שלא יצא ידי חובתו, לפי הטעם שמשלוח מנות הוא להרבות אהבה ואחוה שלום וריעות, וכיון שאינו יודע מי שלח לו אין כאן חיבה, לכן לא יצא. ואדם ששלח מנות לחבירו וסירב חבירו לקבלם

ט. בן כתב הרב יפ"ל ח"ב (סי' תרצה ס"ק טו), בשם החיד"א בספר כיכר לאדן (דף כא ע"ב). ועיי' ציץ אליעזר ח"ח (סי' יד אות ו), ובשו"ת בצל החכמה (סי' מו), שאם שלח בזה אחר זה בדיעבד יצא. ועיי' בחזון עובדיה (שם הלכה ח), דאע"ג שלכתחילה ראוי להחמיר לשלוח המנות בבת אחת, מ"מ אם שלח מנה אחת ואח"כ שלח עוד מנה יצא י"ח. וכן פסק הגאון ר' צבי פסח פרנק במקראי קודש (פורים ס' לח). ובספר פדה את אברהם פלאגי' (מערכת פ אות ג) הביא משם השדה 'הושע (פ"ק דמגילה), שיוצאים ידי חובה כששלחם זה אחר זה אפי' אם נתן מנה אחת בבוקר ומנה אחת בערב.

י. ועיי' באור לציון (פרק נח במקורות לתשובה א) וז"ל: והנה מלבד מה שנתבאר לעיל מדברי הרמב"ם שמצוה להרבות במתנות לאביונים מלהרבות במשלוח מנות, נראה שאף עדיף לתת משלוח מנות לעני מאשר לתת לעשיר, גם מטעם שפעמים כשנותן לעשיר אפשר שאינו יוצא ידי חובתו, כי בעשיר אפשר דבעינן שיתן לו דבר חשוב כפי ערכו ששמח בו, וכמו שכתב החיי אדם (סימן קנה סעיף לא), שאם שולח לאדם עשיר דבר פחות, אינו יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות. וכן מבואר בדברי הריטב"א במגילה (דף ז). בביאור דברי הירושלמי. וראה גם בביאור הלכה (בסימן תרצה סעיף ד ד"ה חייב לשלוח), שכתב שנכון להזהר בזה לכתחילה, ע"ש. וכשנותן לעני, הרי

- ט. אשה חייבת במשלוח מנות ותשלח לרעותה, וצריך להזהר שלא ישלחו איש לאשה, ואשה לאיש, שפעמים יכולים לבא לידי חשש קידושין י.
- י. אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב במשלוח מנות, ויכולים העניים להחליף ביניהם, שזה ישלח אליו סעודתו, וחבירו ישלח אליו הסעודה שלו י, אך השולח לחבירו מנות על מנת להחזיר לא יצא ידי חובתו י, וכן השולח מנות לקטן לא יצא ידי חובה, וצריך לחזור ולשלוח לגדול י.
- יא. אבל ב"מ, חייב לשלוח מנות רק לאדם אחד, אבל לא ישלחו לו מנות כל י"ב חודש על אב ואם, וכל שלושים יום על שאר קרובים. וי"א שאפשר לשלוח לו מנות וכן נוהגים הספרדים י.

עיונים והארות

ע"מ להחזיר. ועי' בשו"ת יוסף אומץ (סי' פב אות ה) שהוסיף, שגם במתנות לאביונים לא יועיל מתנה ע"מ להחזיר.

טז. חזון עובדיה (שם הלכה טז). והביא שם בהערות (לו), שכ"כ בית עובד (דף עז ע"א), וכן הגאון מהר"י נגאר בשמחת יהודה (דף יא רע"ד). והערוך השולחן (סי' תרצב סי"ה) כתב, שיש להסתפק בזה אם יצא, ונלע"ד שיצא דהרי לרעהו כתיב וקטן בכלל כמ"ש בפסוק כי יגוף איש וכו'. וכ"כ בספר עיקרי הד"ט (חלק אה"ח סי' לו אות לו) בשם ספר אגורה באהלך (דף כ ע"א), שכשם שהנותן מתנות כהונה לכהן קטן מהני ה"ה למשלוח מנות. עיי"ש.

ואמנם מקצת האחרונים כתבו דקטן לא חשיב בכלל רעהו. כן פסק מו"ר הבא"ח (פרשת תצוה אות טז), ובכף החיים (סי' תרצד ס"ק יב), ובספר מועד לכל חי (סי' לא אות פט).

יז. עי' בחזון עובדיה למופה"ד (מדיני מצות שמחת יום הפורים הלכה י) שכתב, וז"ל: האבל אפי' בתוך שבעה חייב במשלוח מנות ובמתנות לאביונים, שהרי האבל חייב בכל מצוות התורה. וטוב שישלח מנות של בשר ודגים וכיוצא, ולא

או שמחל לו עליהם, יחזור וישלח המנות לאדם אחר.

וכן תלמיד השולח מנות לרבו או להיפך יצא ונקרא איש לרעהו. וה"ה בן לאביו ולהיפך. וכן השולח מנות לעם הארץ יצא. ועי' למו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (שם הלכה יא).

יג. איתא ברמ"א (סי' תרצה סעי' ד), דאשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש. וכתב המג"א, אשה שיש לה בעל בעלה שולח בשבילה לכמה בני אדם, והטעם הוא שגם הם היו באותו הנס. וגם כתיב קבלו היהודים והנשים בכלל. ובמשנ"ב (שם) כתב, שכולן היו באותו הנס, וצריכה היא לשמוח ולשמח לב האביונים.

יד. גמרא (מגילה ז), מחלפי סעודתייהו להדדי. והובא בשו"ע דמחלפי סעודתייהו. וכן דעת הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה ה"ו) והר"ן (מגילה שם) ושבולי הלקט (פורים סי' רא) בשם רבינו גרשום.

טז. פרי מגדים במשבצות זהב (סי' תרצד). והובא בביאור הלכה (ד"ה ליתן). וכן פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (שם הלכה טז). וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תרצה), שלא מהני מתנה

הלכות סעודת פורים

א. מצוה להרבות בסעודת פורים ויוצאים ידי חובה בסעודה אחת. ומה טוב שיאכל בשר בהמה ודגים משובחים, ויתקן סעודה נאה כפי אשר תשיג ידו וישתה יין עד שישתכר וירדם בשכרות, ובלבד שיזהר לברך ברכת המזון כתקנה. וטוב שיאמר לפני הסעודה לשם יחוד וכו' ויקרא באמצע הסעודה ארבעה פרקי משנה של מסכת מגילה, ויכוין לארבע אותיות הוי"ה ב"ה וארבע אותיות אדנות^א.

עיונים והארות

היום, שיתעכב על שולחנו לאכול ולשתות יותר ממה שרגיל.

ומוב שלפני הסעודה יאכל סעודה רוחנית של בשר ויין. שהבשר הוא דף גמרא והלכה, והיין הוא לימוד הזוה"ק.

וכבר דרשו רבותינו אורה זו תורה. ולכן מצוה לעסוק בתורה קודם הסעודה, והיא מגינה עליו שלא יארע לו קלקול בסעודה. כן כתב הר"י בר"ן (הובא בהגה לסי' תרצה ס"ב).

וכתב המשנ"ב (סי' תכט ס"ק ב), שמתחילין לדרוש בהלכות פסח וללמוד הלכות פסח ביום פורים עצמו. ע"כ. ואח"כ יעשה הסעודה בבוקר דוקא כמו שנכתוב לקמן, וגם בסעודתו יאמר דברי תורה ושירה וזמרה בהתלהבות גדולה, ויספר לבני ביתו את גודל הנס וידליק נרות לכבוד הפורים ולכבוד מרדכי ואסתר. וצריך ג"כ לקרוא על הסעודה משניות מגילה, כמובא בספרים הקדושים. וידוע מה שכתב הגר"א (מובא בפחד יצחק פורים עמוד מו. ועי' ליקוטי הגר"א וארשא תרמ"ט דקנ"ד ע"א). כי כל חג צריך חציו לה' וחציו לכם, והנה ביוה"כ היה כולו לה' ועתה בחג הפורים משלימים חלק של חציו לכם של יוה"כ, וא"כ כל יום הפורים ישב האדם על הסעודה ויאכל וישתה וילמד ויספר בניסי

תפנוקי מעדנים ומיני מתיקה. ואחינו האשכנזים נהגו שלא לשלוח מנות לאבל כל י"ב חדש על אביו ואמו וכל שלושים יום על שאר קרובים. אבל הספרדים נוהגים לשלוח מנות לאבל כרגיל. ומ"מ אם האבל עני גם האשכנזים שולחים לו מנות ותחשב להם לצדקה, עיי"ש. ומוריניו החיד"א הורה כן הלכה למעשה לשלוח. ומה שכתבנו שלא ישלחו לו, כן פסק הב"ח (פר' תצוה אות ח'). וכן מנהג ג'רבא שהאבל לא שולח מנות אבל שולחים לו מנות.

א. **כתב** הרמב"ם (פ"ב מהל' מגילה הלכה טו), וז"ל: כיצד חובת סעודה זו, שיאכל בשר ויתקן סעודה נאה כפי אשר תמצא ידו ושותה יין וכו'. וכן כתבו הטור (סי' תרצה) והרמ"א (שם), שמצוה להרבות בסעודת פורים דמשתה ושמחה כתיב. והב"ח הביא שם הא דאיתא בגמרא (מגילה ו:), רב אשי הוה יתיב קמיה דרב כהנא, נגה ולא אתו רבנן, אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן, א"ל דילמא טרידי בסעודת פורים. וכתב, ושמעין דשרי להרבות בסעודת פורים ושלא לבא לבית המדרש מחמת טירדא דסעודתא, דכיון דעסיק במצוות להרבות בסעודת פורים פטור ממצות ת"ת בבית המדרש. וכן כתב בסדר

ב. סעודת פורים צריך לעשותה ביום ואם עשאה בלילה לא יצא ידי חובה². והזמן המוכשר ביום הוא לאחר תפילת שחרית, כפי שכתב הרש"ש זיע"א וכן מנהג ק"ק חסידי בית אל, ולפני הסעודה יתן מתנות לעניים, וישלח משלוח מנות, וזה הסדר שיעשה לאחר התפילה יאמר הנוסח לשם יחוד וכו' ויתן מתנות לשני עניים, ואחר כך ישלח משלוח מנות איש לרעהו, ואחר כך הסעודה³.

עיונים והארות

דרב כהנא קאמר לרב אשי אמאי טרידי רבנן בסעודת פורים וכי לא הוה אפשר למיכל באורתא, א"ל ולא ס"ל למר להא דרבא דאמר סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא י"ח מ"ט ימי משתה כתיב, משמע דסעודה אחת די. ויישב הב"ח דברי רבינו⁴, דבודאי ס"ל לראבי"ה שצריך לסעוד הסעודה החשובה ביום דכבוד יום עדיף, אלא שיש לסעוד גם בלילה, ועיי"ש איך יישב כל דברי הסוגיא הנ"ל.

ג. בן כתב השל"ה (ח"ג עמוד כד), וז"ל: וכל מי שמקדים ומזדרז ביותר לעשות הסעודה בהשכמה הוא משובח בעיני, ע"כ. וכ"כ מהר"ר איסר"ן (תרומת הדשן סי' ק), שהוא ורבותיו נהגו בכל השנים לעשות עיקר הסעודה שחרית, וטעמא דמסתבר הוא דהא זו הסעודה היא כנגד סעודת אסתר שעשתה עם המלך, ובודאי היתה הסעודה בבוקר בעת שדרכם של מלכים לאכול, ע"כ.

וז"ל מו"ר הרש"ש זיע"א בסידור: 'צריך להזהר ולהזדרז לעשות סעודה אחר תפילת שחרית, לכמה טעמים ידועים לי, וגם בעוד שההארות הנז' בתוקפם אחר התפלה, ולא יסתלקו אח"כ מהכלים הפנימיים דשחרית, כי תפלת המנחה היא בכלים אמצעיים, ובערבית היא בכלים חיצוניים כנודע, לפיכך כמעט קבלתי בקבלה לעשות הסעודה אחר תפלת שחרית בעזרת השי"ת, עכ"ל.

האל. וכן היה נוהג הגר"א, והעיקר שיכוין בכל מעשיו לש"ש. וכתב בספר מועד לכל חי (סי' לא אות מה), קודם שישב על השולחן בסעודת פורים יקח בדי הדס ויברך עליהם כמו בשבת. ע"כ. וכנראה שטעמו מטעם שאסתר נקראת הדס"ה.

מצוה להרבות בסעודת פורים, ועיי"ה האכילה נמשכין מוחין דחכמה ועיי"ה השתיה מוחין דבינה, ולהיות כי מוח בינה גובר לכן צריך להיות השתיה מרובה מן האכילה, והוא הפך מסעודת אחשוורוש שהיתה האכילה מרובה מן השתיה שנאמר והשתיה כדת. וכתב הרי"ח זלה"ה (כתר מלכות אות רז) דאם יוכל זמין לפניו ט"ו מיני מאכל כנגד מוח חכמה שהוא י"ה הנמשך עיי"ה האכילה, וט"ו כוסות יין כנגד מוח בינה שהוא י"ה הנמשך עיי"ה השתיה, וכפי כוחו בשתיה ירבה בגודל הכוס ויכוין בכל מעשיו לשם שמים, גם יזהר לאכול דגים ובשר בסעודה זו.

ב. **נמ'** מגילה (ו): ונפסק בשו"ע (סי' תרצה סעי' א), דסעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובה. והרמ"א (שם) כתב, ומ"מ גם בלילה ישמח וירבה קצת בסעודה.

ובן הובא בב"י ובב"ח (שם) שהביאו את מימרא דרבא במגילה, מ"ט ימי משתה ושמחה כתיב. כתב המרדכי (רמז תשפז): פי' ראבי"ה שצריך לנהוג כליל שבת ויומו דומיא דקריאה דכתיב והימים האלה נזכרים ונעשים ואין היקש למחצה וכו'. ומקשה עליו שם מהגמרא, מהא

עינים והארות

קיום האורות של כלים ואורות, וע"י אכילה ושתיה הוא המשכת הנרנח"י, א"כ צריך שלא יעשה להם פירוד, כך שמע מר' ניסים עיני זצוק"ל. ולזה תיכף בבוקר צריך לעשות הסעודה. ומכיון שצריך לעשות הסעודה בבוקר, לכן נוהגים לשלוח מנות לפני הסעודה, כי אחד הטעמים הוא שהמשלוח מנות הוא לצורך הסעודה. ואפשר שלכן לא הזכיר הרב מתי הוא משלוח מנות, כי במ"ש לעשות הסעודה בבוקר ממילא ודאי שמשלוח מנות קודם לסעודה.

ועוד נראה לבאר יותר בטעם הדבר, שהרי הסעודות של שב"ק הן קשורות לתפילה ומשלימות את כל סדר הכוונות בתפילה, וכגון בליל שב"ק שכידוע בסדר ההקפות של השלחן בליל שבת, ממשיכים את המוקיפין השייכים לתפילה. ובקידוש משלימים את המוחין דחב"ד דחג"ת דבינה השייכים לתפילה, וכן בשבת בבוקר, כל ההמשכה של תיקון הפרצוף הוא בסעודה של הבוקר, וכידוע שצריך לעשות את הסעודות סמוך לתפילה. וכן בסעודה שלישית צריך קודם להתפלל מנחה ורק אח"כ הסעודה, כי הסעודה היא המשך התפילה. א"כ גם ביום פורים שמתגלה אור גדול, ויש תיקון בכל הבחינות - בפנימיות ובחיצוניות, צריך לעשות את השלמה מיד אחר התפילה ולא לעכב, כדי להחזיק המוחין כשהם בתוקף וכמו שביאר הרב זיע"א. וכן אנחנו עושים בחג השבועות, שבבוקר לאחר התפילה עושים הסעודה מיד, כי בתפילה המשכנו המוחין דפנימיות, ובסעודה המשכת המוחין דחיצוניות של כל החמשים יום. וכן בליל פסח, בתפילת ערבית מתקנים הפנימיות, ובסעודה ובשתיית הד' הכוסות מתקנים החיצוניות. ודע דאף הנוהגים לעשות הסעודה אחר חצות, אם חל פורים ביום שישי צריכים

הנה מו"ר הרש"ש כתב לעשות כן מכמה טעמים שידועים לו. ואף שלא ידענו הטעמים שהתכוין להם הרב זיע"א, מ"מ בודאי אחר שכתב הרב לעשות כן אין אנו צריכים לשום טעם.

אמנם נראה לומר הטעם, כי מכיון שמצות מתנות לאביונים ומצות סעודה הם לצורך העמדה וקיום המוחין של פרצוף החיצוניות, ופרצוף החיצוניות נחלק לשנים, כי הכלים והאורות הם ע"י מתנות לאביונים, והמוחין והנרנח"י הם ע"י הסעודה. וכידוע דהמתנות לאביונים צריך לתת מיד אחר התפילה, כי עיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, וגם לפי הסוד יש בזה טעם. א"כ גם סעודת פורים יעשה מיד לאחר התפילה בבוקר ולא יעשה ביניהם הפסק, דחד נינהו.

ומ"ש הרב 'מפני שהאורות בתוקפם', פירושו כפי שבכל יום ויום אחר תפילת שחרית צריך ללמוד תורה בטלית ותפילין, דע"י זוכה לקבל נר"ן וזוכה להבנה בתורה, וגם גורם להעמיד המוחין דאז הם בתוקפם. א"כ גם ביום פורים בעוד שהמוחין של תפילת שחרית דפרצוף הימים בתוקפם, וכן המוחין דא"ק ואבי"ע דנצח דפרצוף הזמנים, שבאו ע"י ברכות וקריאת המגילה ונתגלתה עטרת יסוד דאבא, לכן מיד אחר התפילה יקיים מצות מתנות לאביונים, ומיד אח"כ יעשה מצות הסעודה בבוקר, כדי להעמיד המוחין והאורות, ואז יעמדו כך כל היום, ונזכה לאור הגדול של עטרת יסוד דאבא המתגלית ומאירה ביום זה. וכן כתב בכף החיים (סי' תרצה ס"ק כג), שצריך להזדרז לעשות הסעודה לאחר תפילת שחרית לכמה טעמים, וכן הוא מנהג בית אל. וכ"כ בפתח עינים (דף עט ע"א ד"ה שם): נראה מהקדמת הסידור, שע"י המתנות הוא

- ג. צריך להשתדל הרבה לאכול פת בסעודת פורים, היות ויש הרבה פוסקים שסוברים שסעודת פורים צריכה פת. ואדם שטעה ושכח לומר "על הניסים" בברכת המזון אינו חוזר ובסוף הרחמן יאמר הרחמן הוא יעשה עמנו ניסים וכו'.
- ד. אם האריך בסעודתו ביום פורים והמשיך עד לאחר שקיעת החמה, הנכון הוא שבברכת המזון יזכיר "על הניסים" במקומו ואין לחוש להפסק באמצע הברכה.

עיונים והארות

הרמב"ם והבית יוסף והרמ"א ומגן אברהם. וסיים שם: ומ"מ נכון לחוש לכתחילה לדעת האומרים לאכול פת בסעודת פורים.

ה. הנה בהגהות מיימוניות (פ"ב מהלכות מגילה הי"ד אות א) בשם הר"מ כתב שצריך לומר על הניסים כדאשכחן רב צלי של שבת במוצאי שבת. וכן כתב באורחות חיים (ס"ק ל"ה) בשם רבנו יצחק מקורביל שאם התחיל לאכול ביום אין צריך להפסיק סעודתו כדי שיאמר על הנסים ביום, אלא גומר ואוכל ויאמר על הנסים אע"פ שחשכה, והביאם הבית יוסף (סימן תרצ"ה) ובדרכי משה שם (אות ו) ובב"ח שם. וכן פסק מרן השו"ע (סי' תרצה סעי' ג) וז"ל, ואם התחיל סעודתו ביום ומשכה עד הלילה אומר על הניסים, דבתר התחלת הסעודה אזלינן, ויש מי שאומר שאין לאמרו. וכתב ע"ז הרמ"א ונהגים כסברא ראשונה. וא"כ לפי הכלל שסתם ויש, הלכה כסתם, דעת מרן שאומר על הנסים. וכן פסק המגן אברהם (סוף סימן קפ"ח), וכ"כ בשו"ע להגאון רבינו זלמן שם, ומרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קפח ס"ק יב), וכן הוא בזכרונות אליהו (מערכת מ' אות ח').

אמנם שיטת הטור (סימן תרצ"ה) כאביו הרא"ש (כלל כ"ב) שאינו אומר על הנסים אם נמשכה עד הלילה, דאף בשבת בסעודה שלישית אם היה אוכל ויצא שבת אינו מזכיר של שבת. והשל"ה הקדוש כתב לחלק בין שבת דמצוה להוסיף מחול על הקודש, ולכן מזכיר מעין

לאכול הסעודה 'דוקא' לפני חצות מפני כבוד השבת השבת כמבואר ברמ"א (סי' תרצה סעי' ב) עי"ש.

ובתב בסדר היום (סדר פורים), ויתעכב על שולחנו לאכול ולשתות יותר ממה שרגיל, ויקבץ כל אנשי ביתו וחביריו על שולחן אחד כדרך המסיבה שמתאספים הרבה לעשות סעודה ומתוך כך מתרבה השמחה, אבל כשהאדם יושב יחידי וילמד אי אפשר לשמוח כראוי. והובא בא"ר (סי' תרצה ס"ק ד). ובפמ"ג א"א (שם ס"ק ה), הביא להנ"ל וכתב דמ"מ יהיה שמחה על דברי תורה.

ועי' בספר ערוך השולחן (סי' תרצו ס"ק ג) שכתב, ראה לי דלצאת לדרך מביתו בפורים אינו נכון, דעיקר השמחה הוא עם אנשי ביתו, כדכתיב ושמחת אתה וביתך במעשר שני, וברגלים כתיב אתה ובנך ובתך וכו', עיי"ש.

ד. **המהרש"ל** (סי' מה) כתב שמי ששכח על הניסים בברכת המזון מחזירין אותו כיון דבפורים חייב לאכול פת. והמג"א (סי' תרצ"ה ס"ק ט) דחאו שלא מצינו שחייב לאכול פת בפורים. עי"ש. וכן כתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תרצה ס"ק א) בשם אחד קדוש בתשובה כ"י, שאם לא אכל פת בסעודת פורים יצא. ע"ש. וכן פסק האליה רבה, וכן דעת המהר"ל מפראג. וכן פסק מו"ר מופה"ד בשו"ת יחווה דעת ח"א (סי' פט) שאינו חייב לאכול לחם. והוכיח שכן דעת

ה. נהגו שלא לעשות מלאכה בפורים, והעושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה לעולם¹.

ו. חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי וכתב רבינו האריז"ל שצריך לומר ברוך המן להמשיך אור אל הניצוץ של הקדושה בתוך הקלי' להאיר ולהחיותו, וצריך לאמרה אחר שהוא שכור ויצא מדעתו כדי שלא יאיר אל הקלי' ח"ו, ונראה שזה נעשה ע"י שתיית יין בריבוי גדול וע"כ לפי זה צריך להשתכר ממש, ומ"מ יזהר שיוכל לברך ברכת המזון ולהתפלל מנחה וערבית בכובד ראש, ואם הוא אנוס ולא יכול להשתכר ישתה יותר מהרגלו².

עיונים והארות

המותרים ואחרים נהגו בהם איסור הוה, ובאתריה דרבי לא נהוג. ופסקו הרי"ף והרא"ש הלכה כרבה, שאין איסור לעשות מלאכה בפורים אלא במקום שנהגו, וכן פסק הרמב"ם (פרק ב' מהלכות מגילה הלכה י"ד) שפורים מותר בעשיית מלאכה, ואעפ"כ אין ראוי לעשות בו מלאכה. אמרו חכמים כל העושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה לעולם. וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' תרצו סעי' א) שהעושה מלאכה בפורים אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה. והמג"א (שם ס"ק ג') פירש דברי הבית יוסף שם כגון אם זורע איזה דבר אינו מצמיח, ובלבושי שרד שם מעובדא דרב חזי"א לההוא גברא שזרע פשתן בפורים ולטי"י ולא צמח, כדאיתא בגמרא מגילה (שם) והפסיד גם הקרן. וכן פסק מו"ר מופה"ד בחזון עובדיה (שם הלכה יב), ומ"מ מותר לכתוב חידושים ופסקי הלכות ואגרת שלומים. וכן מותר להתגלח לצורך היום אם לא התגלח מקודם, וכן ליטול צפרניו.

ועני העושה מלאכה ואין לו מה לאכול, שרי. וכמו שפסק בבה"ל שם (ס"ק ב).

ז. מגילה (י:): אמר רבא מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך

המאורע בברכת המזון כאשר נמשכה הסעודה למוצאי שבת, לבין חנוכה ופורים וראש חודש שאין בהם מצוות תוספת מחול על הקודש ולכן אין להזכיר מעין המאורע כשנמשכה הסעודה עד הלילה, והביאו דבריו במגן אברהם (ס"ו ס"ק), וכן פסק מו"ר הבן איש חי (פרשת חקת הלכה כב) לענין ר"ח וחנוכה, ועיין ג"כ כף החיים (סימן קפח ס"ק מג, וסימן תרצה ס"ק לג) שכתב שגם בשבת ויו"ט לא יזכיר מעין המאורע.

ומ"מ דעת רוב הפוסקים שצריך לומר על הנסים גם כשנמשכה סעודתו לליל ט"ז, וכן פסק מו"ר מופת הדור בחזון עובדיה (מדיני מצות שמחת יום הפורים הלכה ג), וכתב רק אם כבר התפלל ערבית אז לא יאמר על הנסים.

א"כ, מכיון שרוב ככל הפוסקים אומרים שאין זה הפסק ובפרט שמרן השו"ע פסק כן לכן יאמר על הנסים במקומו אפי' שהתאחרו מאד לתוך הלילה.

ו. בגמ' מגילה (ה:): רבה בריה דרבא אמר וכו' מלאכה לא קבילו עלייהו דמעיקרא כתיב שמחה ומשתה ויום טוב, ולבסוף כתיב לעשות אותם ימי משתה ושמחה ואילו יו"ט לא כתיב וכו' ואלא רב מ"ט לטי"י לההוא גברא, דברים

עינים והארות

ראש מוטב שלא ישתכר, וכל מעשיו יהיו לשם שמים. ומובא בבה"ל (סימן תרצ"ה).

ובספר אורחות חיים (הל' פורים סי' ל"ה) הביא דחייב אדם לבסומי בפורי', לא שישתכר שהשכרות איסור גמור, ואין לך עבירה גדולה מזו שגורם לגילוי עריות ושפיכות דמים, וכמה עבירות זולתן, אך שישתה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח אביונים וינחם אותם וידבר על לבם, וזאת היא השמחה השלימה. וכן הוא בכלבו (סוף סי' מ"ה).

ובלבוש (סימן תרצ"ה סעיף ב), וצריך להשתכר עד שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי ארורה זרש ברוכה אסתר ארורים כל הרשעים ברוכים כל היהודים, דכשיגיע לשכרות כזה ודאי הוא, שמח. והוא מדברי הבי"מ מתוספות.

בענין סדר התנהגות האדם בפורים כתב השל"ה הק' (ח"ג עמוד כד), מצוה לשמוח בפורים אבל יהי' של מצוה, לא הוללות וסכלות, והרמב"ם כתב, מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות בסעודתו כו'. ומצאתי כתוב ואף אותן המשתכרין יהי' כוונתם לשם שמים כדי לזכור הנס שבא במשתה המן, ולא כאותם המשתכרין כדי למלאות גרונם כאשר ראיתי בני אדם אשר המה ביין שגו פקו פלילי ומרבים בימי הפורים האלה לעשות שחוק וקלות ראש ואינם חוששים להתפלל בימים האלה ואדרבה מרימים קולות בשעת התפילה וקריאת המגילה ומערבבים החזן עד כי קולו לא ישמע, גם באכלם לבם ועיניהם שם על מעדניהם ולא נשאו את ראש לא הביטו העולם העליון אשר ד' אלוקי ישראל בא בו, ולא יחושו לא על נטילת ידים ולא על ברכת המוציא ולא על ברכת המזון, עד כי נדמה לרוב המון שבשני הימים האלה הותר לכל

מרדכי, רבה ור' זירא עבדי סעודת פורים בהדי הדדי איבסום, קם רבה שחטיה לר' זירא, למחר בעי רחמי ואחיי, לשנה אמר ליה ניתי מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי אמר ליה לאו כל שעתא ושעתא אתרחיש ניסא. ועי' ביעב"ץ שכתב נ"ל שלא שחטו ממש אלא שהיו שמוחים מאד ועשה זה להעציב את הרואים, ושחטו באחיזת עיניים וכו'.

והרי"ף והרא"ש הביאו מימרא דחייב איניש לבסומי כלשונה, וכן פסקו הטור והשו"ע (סי' תרצה סעי' ב). והרמב"ם (פרק ב' מהלכות מגילה הלכה ט"ו) כתב: ושותה יין עד שישתכר וירדם בשכרות.

וא"ת האיך יחייבו חכמים להשתכר בפורים, והלא בכמה מקומות בתורה מזכיר שהוא מכשול גדול השכרות כמו נח ולוט. וי"ל מפני שכל הניסים לישראל בימי אחשוורוש היו ע"י משתה, כי בתחילה נטרדה ושתי מן המלכות ע"י משתה היין שנאמר ביום השביעי כטוב לב המלך ביין אמר להביא ושתי וגו', ובאה אסתר תחת' ע"י משתה שנא' ויעש המלך משתה גדול לכל שריו ועבדיו את משתה אסתר וגו', וכן עניני המן ומפלתו ע"י משתה היין הי' לכן חייבו להשתכר בפורים מפני שבא הנס בעבור משתה היין שעשתו אסתר, ועתה יהי' נזכר הנס הגדול בשתיית היין. כן כתב בספר מטה משה (סי' תתרי"ב) והוא באליהו רבה (סימן תרצ"ה ס"ק א), וכן הוא בחיי אדם (כלל קנ"ה סעיף ל). שכיון שכל הנס היה ע"י היין (כנ"ל) לכן חייבו חכמים להשתכר, ולפחות לשתות יותר מהרגלו כדי לזכור הנס הגדול. ואמנם היודע בעצמו שיזלזל ע"י זה במצוה מן המצוות בנט"י וברכות וברכת המזון, או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שינהוג קלות

ז. טוב לעסוק מעט בתורה קודם שיתחיל הסעודה, וסמך לדבר ליהודים היתה אורה ושמחה ודרשינן אורה זו תורה^ה.

ח. מנהג יפה לכתוב שם עמלק והמן על נייר ולמחותם וקודם שימחם ידרוס ויכה עליהם בסנדלו, וטוב שימחם בשכר וסימנו ותנו שכר לאובד. אבל לא יכתבם בכתב אשורית כדי שלא לזלזל באותיות הקודש^ט. טוב לומר בפורים "ברוך מרדכי" ק"כ פעמים כי ידעת מ"ש בספר יצירה, חמש אבנים בונות ק"ך בתים, ובשם מרדכי יש חמש אותיות, גם יאמר "ברוכה אסתר בת אביחיל" כ"ד פעמים, כן יעשה בלילה

עיונים והארות

והנה מימרא זו של רבא חייב איניש לבסומי אמר עליה רבינו האר"י ז"ל, שרבא גם בערב פסח היה שותה הרבה יין, כי היין מגרר גריר, והענין הוא כי לוט שניצל על ידי אברהם מהשבי ומהפיכת סדום ע"י המלאך, הכל היה בזכות רבא, כי נשמת רבא היתה בו. ורמז לדבר ויקחו את לוט ואת ר'כושו ב'ן א'חי אברהם ר"ת רבא. וגם מעיין של יין שהזדמן ללוט במערה היה בזכות רבא, ומאחר שבזכות יין בא רבא לעולם, שאל"כ לא היה בא רבא לעולם, וכל זה מצד יין המשכר מצד הקלי', על כן רצה רבא לתקן היין המשכר ולהפוך אותו ליין המשמח שהוא מצד הקדושה.

ת. כ"ב הרמ"א (סי' תרצה סעי' ב).

ט. כ"ב הבא"ח (פר' תצוה אות כ) וז"ל: מנהג יפה לכתוב עמלק ושם המן ולמחותם, וקודם שימחם ידרוס ויכה עליהם בסנדלו, ולא ימחם ברוק שבפיו אלא במים מזוהמים, ואם יש שכר לפניו ימחם בשכר, וסימן תנו שכר לאובד, עכ"ל.

והוסיף הכה"ח (סי' תרצה ס"ק נה) אבל לא יכתבם בכתב אשורית כדי שלא לזלזל באותיות הקודש.

אדם לפרוק עול תורה ומצוות מעליו וכל המרבה להיות משוגע הרי זה משובח, וכל זה הוא בלי ספק רע ומר הוא עוון פלילי כי לא הותר לנו רק שמחה לא שחוק וקלות ראש, וכל המבטל תפילה ואינו שומע מקרא מגילה מלה במלה הרי זה חוטא ומתחייב בנפשו, ואי אפשר לכל אשר בשם ישראל יכונה לפרוק מעליו עול מלכות שמים אפי' שעה אחת, ולא מצינו לראשונים שהיו מתעסקים בקלות ראש בפורים ח"ו אבל בדברי מצוה היו מתעסקין כמו שאמרו רבותינו ז"ל בסנהדרין מכדי מפוריא עד פסחא תלתין יומין ובפורים דרשינן בהלכות פסח, הרי שבפורים היו דורשין בהלכות פסח הנה ביום ט"ו נצטוו לישב בכל עיר להזכיר לכל אדם לתת מחצית השקל, גם מהר"ל ה' כותב תשובה על שאלה בפורים ולא היו ח"ו מבטלים שמחת פורים, אבל זה דרכם היו מתפללים תפלת בבהכ"נ ככל דיני התפלה ובכוונה הראוי כבכל שאר הימים והיו שומעים קריאת מגילה מלה במלה מפי החזן ולא משיחים אפי' שיחה קלה, והיו מחלקין צדקה איש כפי מסת ידו, בשמחה ובטוב לב והיו הולכים לבתיהם והיו אוכלים ושותים ומדקדקים בנטילת ידים כו', עיי"ש.

וביום י'.

ט. נוהגים חסידים ואנשי מעשה לבקש בפורים בקשות ברוחניות ובגשמיות מהקב"ה וכל הפושט ידו נותנים לו וידוע גודל מעלת יום זה שיום כפורים הוא כ'פורים י"א.

עיונים והארות

הפורים גדול מאוד שהרי אמרו "כיפורים" כ"פורים". וכתב בספר מאור ושמש (פורים ד"ה והנה בימות החול) שהאורות היורדים ביוה"כ בעת אמירת "כתר" מתגלים בכל שעות המעת לעת של יום הפורים, ונמצא שביום גדול וקדוש זה יש ביד כל אחד לבקש מהקב"ה בכל אשר יחפוץ, ובשפתי צדיק (פורים אות נ"ג) הובא מהחידושי הרי"ם שבפורים יש כל כך עת רצון שכל איש ישראל יכול לפעול לאין שיעור.

י. מו"ר הבא"ח בספרו עטרת תפארת (כתר מלכות אות רי').

יא. בירושלמי (מגילה פרק א הלכה ד) אין מדקדקין במצות פורים, אלא כל מי שהוא פושט את ידו ליטול נותנים לו, וכן נפסק בשו"ע (סימן תרצ"ד סעיף ג).

ומטעם זה כתבו בספרים הקדושים שיש לבקש בפורים בקשות ברוחניות ובגשמיות מהקב"ה וכל הפושט יד נותנים לו, ומעלת יום

מאמרי הזוה"ק

פורים

סוד שורש קליפת עמלק ומחייתה

הזוה"ק מדבר על הפסוק: "משלחי הרגל השור והחמור", כי הנה יש ב' קליפות חזקות מאד, קליפה אחת מצד עשו ונקראת שור, וקליפה אחת מצד ישמעאל ונקראת חמור, ואם שניהם מתחברים יחד, יכולים להחריב את העולם, ועל ב' קליפות אלו אמר יעקב אבינו: "ויהי לי שור וחמור". ואמר לעשו ברמו, דע לך ש-ב' קליפות אלו חזקות ביותר, והם בידי כחומר ביד היוצר. ועוד דע לך, שלבן הארמי, אע"פ שהיה חכם גדול בכשפים. ובספירות של הס"א, לא הצליח כנגדי, כי השי"ת עזר לי בזכות שתי"ג מצוות שמרתי. וכל זה בא ללמדנו, שכאשר עם ישראל הולכים בדרכו של יעקב אבינו ועוסקים בתורה ושומרים את המצוות, משלחים את ב' הקליפות האלו ואינם יכולים לשלוט על עם ישראל. ואם ח"ו לא שומרים עם ישראל את המצוות כראוי, יוצא מחיבור ב' קליפות אלו קליפה חצופה מאוד ונקראת "כלב" והוא עמלק החצוף כי עמלק ע"ה גימ' "כלב החצוף".

ח"ב ס"ה ע"א

אָמַר רַבִּי אֲבָא, בַּר מִזְדְּבוּגֵי בְּחָרָא אמר רבי אבא כאשר אלו הב' ראשי

הקליפות שור וחמור שהם עשו וישמעאל שהם שני כתרם של הקליפות מתחברות יחד, **לֹא יִכְלִי בְּנֵי עֲלְמָא לְמִיקָם בְּהוּ** לא יכולים בני העולם לעמוד בפניהם כי יכולים להחריב את העולם, **וְעַל דָּא** (דף ס"ה ע"א) **בְּתִיב** ועל זה כתוב (דברים כב

(י) **לֹא תַחְרוֹשׁ בְּשׂוֹר וּבַחֲמוֹר יַחְדָּו. יַחְדָּו דַּיִיקָא** "יחדיו" בדווקא, בא לומר שלא יעשה האדם ח"ו כל עון שהוא, כי אז גורם לחבר את אלו הקליפות יחד ויכולים להחריב את העולם. **וְתַנִּינָן, לֹא יִהְיֶה אִינִישׁ דְּוִכְתָּא לְזַיְנִין בִּישִׁין** ולמדנו שלא יתן האדם מקום ושליטה למינים רעים של הקליפות, **דִּהָא בְּעוֹכְרָא דְבַר נֶשׁ לְתַתָּא אֲתַעַר מַה דְּלֹא אֲצַטְרִיךְ** שהרי במעשים הרעים של בני אדם למטה, מתעוררים כוחות קליפת שור וחמור מה שלא היה ראוי שיתעוררו. **וְכַד מְזַדְּוִינֵי בַּחְדָּא לֹא יִכְלִין לְמִיקָם בְּהוּ מִתְקִיפּוֹתָא דְלַהוֹן דְּאֶקְרִי פְּלָב** וכאשר מזדווגים יחד, לא יכולים העולם לעמוד בהם. (מבין סְטְרָא דְלַהוֹן נְפִיק) כי מתוקף וחוזק התחברות קליפת שור וחמור יחד יצאה קליפה אחת קשה שנקראת כלב, **וְדָא חֲצִיפָא מְבַלְהוּ** וזו הקליפה חצופה מכל הקליפות שיש, **הָדָא הוּא דְכְתִיב** וזה הוא שכתוב, (שמות יא יז) **וְלִכְל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יַחְרִץ פְּלָב לְשֵׁנוּ** זה אותו קליפת כלב החצופה ביותר שיש בעולם. (ג"א מִתְקִיפּוֹתָא דְלַהוֹן נְפִיק הוּא דְאֶקְרִי פְּלָב, וְדָא חֲצִיפָא מְבַלְהוּ) **אָמַר קוֹדֶשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתּוֹן אֲמַרְתוּן** אמר הקב"ה לעם ישראל, אתם אמרתם בחוצפה, **תִּישׁ יְהוֹה בְּקַרְבְּנוּ אִם אֵין** הכיצד תאמרו כן? הרי ראיתם שהוצאתי אתכם ממצרים, וקרעתי לכם את הים, ונתתי לכם את התורה על הר סיני וכו', הרי זו חוצפה גדולה לשאול היש ה' בקרבנו, לכן, **תִּירֵי אֲנִי מוֹסֵר אֶתְכֶם לְפָלָב** אני מוסר אתכם לקליפת הכלב שהיא חצופה מכל הקליפות. **מִיָּד וַיָּבֵא עֲמֶלֶק** שהוא אחוז בקליפת כלב, ועמלק חצוף ועו פנים משאר האומות שאחוזות בקליפת שור וחמור. וראה פלא "כלב החצוף" גימ' "עמלק" ע"ה.

ר' יְהוּדָה אָמַר, (במדבר כד כ) **רְאֵשִׁית גּוֹיִם עֲמֶלֶק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדִּי אוֹבֵד.** וכי ראשית גוים עמלק וכי עמלק היה ראשית לכל הגוים ולכל אומות

העולם? והלא בפה ליִשְׁנֵינּוּ וְעַמִּין וְאוֹמִין הוּוּ בְעֵלְמָא עַד לָא אָתָא עַמְלֵק וְהָרִי כְמָה לְשׁוֹנוֹת וְעַמִּים וְאוֹמוֹת הָיוּ בְעוֹלָם עַד שְׁלֵא בֵּא עַמְלֵק, וּמִתְרַץ. אֱלֹא, כִּד נִפְקוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֵלֵּא כִּאֲשֶׁר יֵצְאוּ עִם יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם, דְּחִילוֹ וְאִימָתָא נִפְלָה עַל כָּל עַמִּין דְּעֵלְמָא מִיִּשְׂרָאֵל פַּחַד וְאִימָה נִפְלָה עַל כָּל הָעַמִּים שְׁבַע עוֹלָם מִעַם יִשְׂרָאֵל, הִדְרָא הוּא דְכִתְיִב זֶה הוּא מִשׁ"כ, (שְׁמוֹת טו) שְׁמַעְנוּ עַמִּים יִרְגְּזוּן חֵיל אֲחִזוּ יוֹשְׁבֵי פְלִשְׁתִּים. וְלֹא הוּוּ עַמָּא דְלֹא הָוָה דְּחֵיל מִגְּבוּרָאן עֲלֵאִין דְּקוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְלֹא הִיָּה עִם שְׁלֵא הִיָּה מִפַּחַד וִירָא מִהַגְּבוּרוֹת הָעֲלִיוֹנוֹת וְהַגְּדוּלוֹת שֶׁל הַקֶּב"ה, וְרַק וְעַמְלֵק לֹא הָוָה דְּחֵיל עַמְלֵק הַחֲצוּפִים לֹא הִיָּה מִפַּחַד וִירָא, הִדְרָא הוּא דְכִתְיִב זֶה הוּא מִשׁ"כ, וְלֹא יִרָא אֱלֹהִים שְׁפִירוֹ שְׁבוּתֵינוּ שׁוֹה חוּזֵר עַל עַמְלֵק. לָא דְחֵיל לְמִקְרַב לְגַבְדָּא שְׁלֵא פַחַד לְהִתְקַרֵּב אֵלַיךְ לְמַלְחָמָה. וְעַל דָּא, רֵאשִׁית גּוֹיִם דְּאָתוּ לְאַגְחָא קִרְבָּא בְּיִשְׂרָאֵל עַמְלֵק הָוָה וְעַל זֶה אָמַר הַפְּסוּק הַרְאִשׁוֹן שֶׁבְכָל הַגּוֹיִים. (עַמְלֵק הוּוּ קְדְמוֹאָה) שְׁבִאוֹ לַעֲשׂוֹת מַלְחָמָה בְּיִשְׂרָאֵל עַמְלֵק הִיָּה. וּבְנֵינִי בְּךָ, וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אוֹבֵד וּבִשְׁבִיל כִּךְ כְּתוּב עֲלֵיו עוֹנֵשׁ שְׁאֲחֲרִיתוֹ יִהְיֶה עַד שִׁיֵּאבֵד לְגַמְרֵי מִן הָעוֹלָם, דְּכִתְיִב בִּי מַחָה אֶמְחָה אֶת זְכַר עַמְלֵק שְׁכְתוּב מַחָה אֶמְחָה, אֲנִי בְּכּוּדֵי וּבְעַצְמִי, כְּלוּמַר הַקֶּב"ה בְּעַצְמוֹ יִמְחָה אֶת עַמְלֵק הָעֲלִיּוֹן שְׁהוּא הַס"מ. וּכְתִיב וְעוֹד כְּתוּב, (דְּבָרִים כֵּה) תִּמְחָה אֶת זְכַר עַמְלֵק כְּלוּמַר, וְעִי"ז אֲנַחְנוּ נִמְחָה וְנֵאבֵד אֶת הָעַמְלֵקִים הַתְּחַתּוֹנִים הַנִּמְצָאִים כֹּאן, הִדְרָא הוּא דְכִתְיִב זֶה הוּא מִשׁ"כ וְאַחֲרִיתוֹ עֲדֵי אוֹבֵד שְׁהִיָּה נֵאבֵד לְגַמְרֵי בְעֲלִיוֹנִים וּבְתַחְתּוֹנִים. וְשׁוֹאֵל: עֲדֵי אֲבָדוֹ מִכְּעֵי לִיָּה עֲדֵי אֲבָדוֹ שְׁפִירוֹ שׁוֹהֵה נֵאבֵד מִעַצְמוֹ הִיָּה צְרִיךְ לִוְמַר. אֱלֹא, עַד דְּיִיתִי קוֹדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְיֵאבֵד לִיָּה פִירוֹשׁ עֲדֵי אוֹבֵד עַד שִׁיבֵא הַקֶּב"ה וְיֵאבֵד אוֹתוֹ מִן

העולם, (בְּלוֹמַר עַד דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְהֵא אֹבֵד לִיה) **דְּבַתִּיב בִּי מַחַה אֶמְחַה וְגו'!**
אָמַר ר' אֶלְעָזָר, תָּא חֲזִי אִפּי עַל גַּב דְּהַצִּוּר תָּמִים פְּעֵלוּ וְעֵבִיד
עֲמַהוֹן חֶסֶד לְאַפְקָא לֹון מֵיָא בא וראה, אפי' שהצור שהיא בחי' גבורה, תמים פעלו
 ויכולה ליהפך ולהיות חסד, ועשתה עם עם ישראל חסד להוציא להם מים מן הסלע, **לָא שָׁבַק**
דִּידִיה דְּהָא בְּתִיב וַיִּבֵּא עֲמֹלֶק לא עזב את מידת הגבורה, שהרי כתוב ויבא עמלק,
 וברחמיו הגדולים ותפלתו של משה נצלו ממנו, ויזהר האדם לא לומר הקב"ה וותוּן.

ביטול עמלק ע"י לימוד התורה

אומר הרשב"י זיע"א, שכאשר ישראל צדיקים ומתחזקים בתורה ובמצוות, מתגברים כוחות הקדושה על כוחות
 הטומאה, וכן עם ישראל למטה על אויביהם. ואם ח"ו לא מתחזקים בתורה ובמצוות, מתגבר כח הדין כמ"ש ויבא
 עמלק וילחם עם ישראל ברפידים, בגלל שרפו ידיהם מן התורה בא עמלק ר"ל, וכן בא עמלק לאחר הטא המרגלים.
 ח"ב דף ס"ה ע"ב

(שמות יז) **וַיִּבֵּא עֲמֹלֶק, אָמַר רַבִּי שְׂמֵעוֹן, רָאָה דְּחֶכְמַתָּא הַכָּא** סוד של
 חכמה יש כאן, כי מדוע צריך לכתוב ויבא עמלק היה מספיק לכתוב וילחם עמלק עם ישראל,
 ותירץ, **מִגְזֵרַת דִּינָא קְשִׁיָּא** מגזר דין קשה שהוא כמו הנחש הקדמון שמקורו תוקף הדין,
קָא אֶתִּיא קְרָבָא דָּא הרי באה מלחמה זו על ישראל מפני שאמרו היש ה' בקרבנו אם אין,
 כלומר שלאחר שעשה עמהם ניסים ונפלאות הם שואלים שאלה כוונת ולפי הסוד הם היו מבולבלים
 מההנהגה, פעמים רואים בחי' ז"א מנהיג אותם ופעמים רואים בחי' א"א שנקרא אין. **וּקְרָבָא דָּא**
אֲשֶׁתִּכַּח לְעִילָא וְתָתֵא ומלחמה זו נמצאת למעלה ולמטה, כי למעלה היתה מלחמה עם
 השר ס"מ, וכן נלחמה מידת הדין עם מידת הרחמים. וכאשר ראה המלחמה למעלה שהס"מ הצליח,
 אז ג"כ עמלק למטה אמר אני אבוא, כי ראה שהמלחמה למעלה הצליחה ע"י הס"מ ומידת הדין וז"ש
 ויבא עמלק. **וְלִית לָךְ מְלַח בְּאוֹרֵייתָא דְּלָא אִית בָּהּ רְזִין עֲלָאִין**

דְּחַכְמָתָא דְּמִתְקַשְׁרִין בְּשֵׁמָא קְדִישָׁא ואין לך מילה בתורה שאין בה סודות עליונים של החכמה העליונה, שהם מתקשרים בשם הקדוש שהיא השכינה שנקראת שם הקדוש. **בְּבִיכּוּל, אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** כביכול אמר הקב"ה, **כִּד יִשְׂרָאֵל אֵינּוֹן וּזְבָאִין לְתַתָּא אֲתַנְבֵּר חֵילָא דִּילֵי עַל בְּלָא** כאשר הם צדיקים למטה, מתגבר הכח שלי על כולם, וכח הקדושה גובר על כוחות הטומאה והחסד על הדין ועם ישראל על האויבים. **וְכַד לָא אֲשַׁתְּכַחוּ וּזְבָאִין, בְּבִיכּוּל מִתִּישִׁין חֵילָא דְלְעִילָא** וכאשר ח"ו ישראל לא נמצאים צדיקים, כביכול הם מתישים הכח של מעלה בסוד צור ילדך תשי, **וְאֲתַנְבֵּר חֵילָא דְדִינָא קְשִׁיא** ומתגבר כח של הדין הקשה לעשות צרות ומלחמות עם ישראל ח"ו.

תָּא חֲזִי בְּשַׁעְתָּא דְּחָבּוּ יִשְׂרָאֵל לְתַתָּא מַה פְּתִיב בא וראה, בשעה שחטאו עם ישראל למטה, מה כתוב, **וַיֵּבֵא עֲמֶלֶק וַיִּלָּחֶם עִם יִשְׂרָאֵל, אֲתָא לְקַטְרָנָא דִּינָא בְּרַחְמֵי** באה להילחם ולקטרג מידת הדין עם מידת הרחמים. **דְּכָלָא אֲשַׁתְּכַח לְעִילָא וְתַתָּא** וכל המלחמה נמצאת ונראית למעלה, כוחות הדין עם כוחות הרחמים, וזה גורם שגם למטה בעוה"ז יש מלחמה, **בְּרַפִּידִים** וראייה לזה ממה שכתוב ברפידים. פי' **בְּרַפִּוּי יָדִים דְּרַפּוּ יְדֵיהוֹן מְאֹרְיִיתָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּמַה דְאֹקִימְנָא** שפירושו, שרפו ידיהם מן התורה של הקב"ה, כי ע"י התורה מכניעים את הס"מ כמ"ש כל צמא לכו למים ואין מים אלא תורה, כל צמ"א גימ' קל"א כמספר סמא"ל, ולהכניעו צריך ללמוד תורה ולהשליכו למים כמו שהעמידו ופירשו רבותינו במדרש ובמס' בכורות דף ה'. [א] **אָמַר ר' יְהוּדָה, תִּירֵי וּמְנִי אֲנָח קָרְבָּא**

עיונים והארות

קליפת עמלק שהוא פירוד, כי "מנות איש

[א] והנה ע"י האחדות אנחנו זוכים לשרוף את

עֲמֹלֵךְ בְּיִשְׂרָאֵל שתי פעמים עשה מלחמה עמלק בישראל, **חַד הָכָא** אחד כאן ברפידים שרפו ידיהם מן התורה היה לו כח, **וְחַד דְּבַתִּיב** ואחד שכתוב (במדבר יד) **וַיִּרְדּוּ הָעַמִּלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי וְגו'** אחרי חטא המרגלים היה לו כח להילחם.

אָמַר ר' שְׁמַעוֹן, לְעֵילָא וְתַתָּא. קַטְרוּנָא דְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הוּא הָוָה א"ר שמעון למעלה בעולמות העליונים ולמטה בעוה"ז היה מלחמה של עמלק ממש על השי"ת, **לְעֵילָא, בְּמָה דְאִתְמַר** למעלה כמו שלמדנו כבר שמידת הדין מקטרגת על עם ישראל, **לְתַתָּא בְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה** ולמטה בהקב"ה היתה המלחמה ג"כ עם השי"ת כמ"ש, **דְּהוּוּ נְסֻבֵי לְגַבְרֵי וְגַזְרֵי לֹזֵן עָרְלָתָא** (ס"א אָתָּא) **דְּרִשְׁמָא קְדִישָׁא** שהיה עמלק ופמליא שלו לוקחים את האנשים שמלו ועדיין לא עשו פריעה והענן היה פולטם, וחוטבים להם את עורלתם של הרושם הקדוש, מפני שפגמו באות ברית קודש שעשו ברית ולא פרעו, **וְנָטְלֵי לְהוּ וְאֲרַמוּ לֹזֵן לְעֵילָא** ולוקחים את העורלות וזורקים אותם למעלה, **וְאֲמַרֵי טוּל לָךְ מַה דְּאִתְרַעִית** ואומרים להקב"ה תיקח לך מה שבחרת. **וְעַל כָּל פְּנִים דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה כְּלָא** (ס"א קוּבְלָנָא) ועב"פ המלחמה בהקב"ה היתה כל כוונתם להכעיס כלפי מעלה.

עיונים והארות

אל יהושע "בחר" לנו, אותיות "חבר" לנו, שנהיה בחיבור זה עם זה, ובזכות החיבור יהיה גם יחוד למעלה ואז ו"צא" גימט' הוי"ה אדנ"י שהוא יחוד עליון ואז תוכל להכות את עמלק לפי חרב, בזכות החיבור יכהו בחרב.

לרעהו" גימט' 1118 גם "שרפת חמץ" גימט' 1118, כי ע"י משלוח מנות וכו' מגיעים אח"כ לשריפת החמץ שזה עמלק. **ויבא** "עמלק" אותיות עם לק כי ל"ק גימט' סמא"ל, וילחם וכו' ברפידים בשביל עון הפירוד. ויאמר משה

סוד מלחמה בעמלק ממשה רבנו ע"ה עד ביאת הגואל

ועתה מסביר הזוה"ק, מה ראה משה רבנו לסלק את עצמו מהמלחמה הראשונה שהקב"ה ציוה עליה, מתרץ הזוה"ק, ח"ו שמשה רבנו סילק עצמו ממלחמה זו, אלא משה רבנו אמר ליהושע, אני אלחם עם קליפת עמלק שהוא ס"מ בעולמות העליונים ואתה תלחם כאן למטה. ועוד אמר הזוה"ק, שמיים שנברא העולם ועד מלחמת עמלק ומאותו זמן עד שיבא המשיח, ואפי' מלחמת גוג ומגוג, לא תהיה מלחמה כמו שהיתה עם עמלק, כי קליפת עמלק עליה נאמר מלחמה לה' בעמלק שנלחם בכל הו"ק ומכל הצדדים כי עמלק נשרש בנשמת הו"ק דקלי' וירד מן השמים הס"מ בעצמו להלחם בעם ישראל.

(שמות יז) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלֵק וְשׂוֹאֵל, וְכִי מָה חָמָא מֹשֶׁה דְּסָלִיק גְּרָמִיָּה מִחַאי קַרְבָּא קַרְמָאָה** וכי מה ראה משה שסילק עצמו מזאת המלחמה הראשונה, והרי לא ראוי היה לעשות כן, שהרי **דְּקוֹנְדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא פְּקִיד** הקב"ה ציוה עליה כמ"ש זכור את אשר עשה לך עמלק וכו', איך הוא בעצמו לא יקיים מצוה זו, זה יכול להביא לעם פחד וכו'. **אַלָּא מֹשֶׁה זְכָאָה חוֹלְקִיָּה דְּאַסְתָּבֵּל וַיֵּדַע עֲקָרָא דְּמַלְחָה** אלא משה אשרי חלקו, שהסתכל וידע עיקר ושורש הדבר. **אָמַר מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ, אָנָּה אֲזַמִּין גְּרָמִי לְהֵחֳוֹא קַרְבָּא דְּלְעִילָא** אני אזמין ואתקן עצמי למלחמה למעלה בעליונים להכניע את שורש עמלק שהוא הס"מ שמקומו בדעת דקלי' ומשה רבינו מושרש בדעת דקדושה, **וְאַנְתָּ יְהוֹשֻׁעַ זְמִין גְּרָמְךָ לְקַרְבָּא דְּלְתַתָּא** ואתה יהושע תזמין עצמך למלחמה של מטה, וכך הוא הענין לפי הסוד, משה מושרש למעלה בקדושה נגד עמלק ויהושע שהוא כנגד מלאך מט"ט הנקרא נער למלחמה למטה.

וְהִינּוּ דְבַתִּיב וזה מה שכתוב, **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל:** פי' **יִשְׂרָאֵל דְּלַעֲיָלָא** ישראל העליון שהוא פרצוף ז"א [ב].
וּבְגִין כַּף סָלִיק מֹשֶׁה גְרַמִּיָּה מִקְרָבָא דְּלִתְתָּא ובשביל זה סילק משה את עצמו מהמלחמה של מטה, **בְּגִין לְאֻדְרוּזָא בְּקֶרְבָּא דְּלַעֲיָלָא וְיִתְנַצַּח עַל יָדָיו** בשביל להודרוז במלחמה של מעלה, ואז יהיה נצחון על ידי משה בעליונים וצד הקדושה ינצח את קליפת עמלק וכן גם יהושע ינצח למטה.

אָמַר ר' שְׁמַעוֹן, וְכִי קָלָה הָיָא בְּעֵינֵיךָ קְרָבָא דָּא דַּעֲמָלֶק א"ר שמעון וכי קל הוא בעיניך מלחמה זו של עמלק. **תָּא חַזִּי מִן יוֹמָא דְּאִתְבְּרִי עֲלָמָא עַד תְּהוּא זְמָנָא** בא וראה, מן היום שנברא העולם עד אותו זמן, **וְיָמָתְהוּא זְמָנָא, עַד דִּיִּיתִי מְלָכָא מְשִׁיחָא** ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, **וְאִפִּילּוּ בְּיוֹמָיו דְּגֻזַּג וּמְגֻזַּג, לָא יִשְׁתַּבַּח בְּוֹתִיָּה** ואפילו בימי המלחמה של גוג ומגוג לא תימצא ולא תהיה מלחמה כמותה. **לָא בְּגִין חֵיילִין תְּקִיפִין וְסִנְיָאִין** לא בגלל שהיו לעמלק חיילים חזקים ורבים, **אֲלָא בְּגִין דְּבָכַל סְטָרִין דְּקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָוָה** אלא בגלל שבכל הצדדים בעליונים ובתחתונים עם הקב"ה היתה

עיונים והארות

ההי"ן שבכל יד יש ה' אצבעות, והגוף כנגד אות ו'. וכאשר מרים משה את ידיו בסוד ויהי ידיו אמונה וכו', הרי הצירוף שנוצר הוא ה' ה' י' ו' שזה הוא הצירוף של חודש אדר. א"כ בכל חודש אדר נוצר לנו סוד "ויהי ידיו אמונה" ויש בו הכח למחות את זכר עמלק.

[ב] **במלחמת** עמלק נאמר "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח וגבר עמלק". הנה נודע כי צירוף חודש אדר הוא ההי"ו היוצא מס"ת אוסרי לגפן עיר'ה ולשורק'ה בני אתנו', ואם נתבונן בגוף האדם, הראש הוא כנגד אות ו' כנודע ששם החכמה, שתי הידים הם תרין

המלחמה, פי' ז"א נקרא קב"ה והוא כלול מו"ק כנודע ונלחם בכל ששה קצוות אלו בעמלק, וז"ש מלחמה לה' בעמלק, כי עמלק היה מושרש בדעת שהוא נשמת הו"ק דקלי' ומשה היה נשמת הו"ק דקדושה, ולכן היתה המלחמה בכל הששה קצוות.

סוד מלחמת עמלק ע"י תלמיד מרע"ה יהושע בן נון

ועתה מסביר הזוה"ק, מדוע משה בחר דוקא ביהושע שילחם בעמלק ולא באדם אחר, הרי יהושע היה באותו זמן רק "נער" והיו בישראל יותר חזקים ממנו. ומתריץ, כי יהושע היה מושרש במלאך מטטרו"ן שהוא בעולם היצירה ומקבל שפע ממנו בבחי' עין הדעת טוב ורע, הטוב היה מלאך מטטרו"ן, והרע הוא הס"מ ולכן הוא המתאים ביותר למלחמה. ועל יהושע נאמר "נער לא ימיש מתוך האוהל" שהיה יונק כל יום שפע מהשכינה הקדושה וכאשר ראה משה שהס"מ יורד למטה למלחמה אמר ליהושע רק אתה תוכל לשלוט עליו ולנצח אותו.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוֹשֻׁעַ, וְשׂוֹאֵל אִמָּאִי לִיהוֹשֻׁעַ וְלֹא לְאַחֲרָא מדוע דוקא ליהושע ולא לאדם אחר, **וְהָא בְּתַהוּא זְמַנָּא רַבִּינָא הָוָה** והרי באותו זמן נער היה בסך הכל, **דְּבִתִּיב, (שמות לג) וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹוֹן נֶעַר, וְכַמָּה הָיוּ בְּיִשְׂרָאֵל תְּקִיפִין מְנִיָּה** והרי כמה היו בישראל חזקים ממנו. **אֶלָּא מֹשֶׁה בְּחַכְמָתָא אֶסְתַּכַּל וַיִּדַע** אלא משה בחכמה הסתכל וידע שהיתה מלחמה למעלה ולמטה, והיה צריך לבחור את האיש הראוי לזה. **מֵאִי חָמָא, חָמָא לְסַמָּא"ל דְּהָוָה**

עיונים והארות

ונרוממה שמו', וזה צירוף של חודש טבת, שבחודש זה היה התחלת החורבן, וצריך ונרוממה רומם את ה' למעלה ע"י שנרים את יד משה ע"י התורה הקדושה ונגיע לצירוף של אדר, ואז וגבר ישראל אמן.

אמנם ח"ו כאשר יניח ידו וגבר עמלק כתוב יד"ו לא ידי"ו, וא"כ כאשר יניח יד"ו גורם לצירוף ה' יד אחת מורמת, ואות י' זה הראש, ה' יד שניה שהיא מונחת כאשר יניח ידו, ואות ו' כנגד הגוף שיוצא מס"ת גדלו ליה' את'י

נחית מסטרא דלעילא, לסייעא לעמלק לתתא מה ראה משה, ראה את
 הס"מ שהיה יורד מצד מעלה לסייע לעמלק במלחמה למטה. אמר משה, ונדאי
 קרבא הקא תקיפא אתחוי אמר משה ודאי המלחמה כאן חוקה תהיה כפי שנראה.
 יהושע, בתיחוא ומנא בדרגא עלאה יתיר אשתכח ויהושע, באותו
 הזמן היה בדרגה עליונה ביותר נמצא. אי תימא דבשכינתא
 אשתכח בתיחוא ומנא אם תאמר שבמדרגת השכינה נמצא באותו זמן, לאו הכי
 אינו כן, דהא במשה אתנסיבת ואתאחדת שהרי למשה נלקחה ונתאחדה
 השכינה, כי משה נקרא בעלה דמטרוניתא, אשתכח יהושע דאתאחד לתתא
 מינה נמצא שיהושע נתאחו למטה ממנה. ובמה היה אחוז יהושע, אמר ר' שמעון
 בתיחוא אתר דאתקרי נע"ר א"ר שמעון באותו מקום שנקרא נע"ר שהוא עולם
 היצירה, ששם נמצא מלאך מט"ט הנקרא נער, ויהושע היה מקבל השפע ממנו. והענין, שהם
 מנוגדים זה לזה, כי יהושע הוא בחי' עץ הדעת טוב שהוא מלאך מטטרון, ורע הוא הסמא"ל, זה
 גן עדן וזה גהינם, ולכן הוא המתאים להלחם ביותר בעמלק.

והיינו דאמר רבי יהודה, מאי דבתיב, (ישעיה לג) עיניך תראינה
 ירושלים נוה שאנן אהל כל יצען כל יסע יתדותיו
 לנצח. מש"כ ירושלים היינו ירושלים דלעילא דאקרי אהל כל יצען
 ירושלים של מעלה שהיא השכינה הקדושה שנקראת אהל כל יצען ורש"י מסביר אהל כל יטולטל,
 דלא ישתכח יתיר למתך בגלותא היות ולא תמצא יותר להיות בטלטולים
 בגלות, ודא הוא רוא דבתיב וזה הוא הסוד שכתוב, ויהושע בן-נון נער.

נַעַר וְדָאֵי, בודאי נקרא נער כי מושרש הוא במט"ט שבעולם היצירה הנקרא נער, **לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל** פירוש **תְּהוּא דְאֶקְרִי אֱהָל בַּל יִצְעֵן** אותו שנקרא אהל שלא יטולטל שהיא השכינה. **מְלַמֵּד דְּבִכָּל יוֹמָא וְיוֹמָא**, הוּהּ יָנִיב **מִשְׁכִּינְתָא** מלמד שבכל יום ויום, היה יונק יהושע מהשכינה, **כְּמָה דְתְהוּא נַעַר דְלְעִילָא** כמו אותו נער של מעלה שהוא מט"ט, **לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל** כי האוהל היא השכינה, **וְיָנִיב מִנִּיהּ תְדִירָא** ויונק ממנה תמיד, **כִּי הָאֵי נַעַר** (דף ס"ז ע"א) **דְלִתְתָא לֹא יָמִישׁ מִתּוֹךְ הָאֱהָל**, **וְיָנִיב מִנִּיהּ תְדִירָא** כך הוא זה יהושע הנער של מטה לא ימיש מתוך האוהל שהיא השכינה ויונק ממנה תמיד.

בְּגִין כִּי, כִּד חָמָא מִשָּׁה לְסַמָּא"ל נְחִית לְסִייעָא לְעַמְלָק לפיכך כאשר ראה משה את הס"מ, שיורד לסייע ולעזור לעמלק, **אָמַר מִשָּׁה, וְדָאֵי הָאֵי נַעַר יְקוּם לְקַבְּלֶיהּ וְיִשְׁלוּט עֲלֶיהּ לְנִצָּחָא לִיהּ** אמר משה ודאי הנער הזה שהוא יהושע יעמוד לנגדו עליו, לנצח אותו, כי זה לעומת זה עשה אלקים, ויהושע יכול להכניע אותו כי הוא מצד הקדושה וס"מ כנגדו מצד הקלי'. **מִיָּד, וַיֹּאמֶר מִשָּׁה אֵל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הַלָּחֶם בְּעַמְלָק, דִּילָךְ הָאֵי קָרְבָא דְלִתְתָא** היות ושלך היא המלחמה של מטה, **וְאַנָּא אֲזַדְרִי לְקָרְבָא דְלְעִילָא** ואני אזדרו למלחמה של מעלה. ומש"כ **בְּחַר לָנוּ אַנְשִׁים, וְכַאֲשֶׁר בָּנִי וְכַאֲשֶׁר דִּיתְחוּזֵן לְמִתְדָּ עַמְרָךְ** פי' צדיקים בני צדיקים שראויים יהיו ללכת עמך.

סוד מלחמת עמלק ע"י מט"ט ומרע"ה ואהרן וחור

ואומר רשב"י, בשעה שיצא יהושע למלחמה, התעורר הנער העליון מטטרו"ן והתקין עצמו בכלי מלחמה עליונים שתיקנה לו אימו השכינה הקדושה לנקום נקם ברית שטימא את ישראל בקרי. וידי משה היו כבדים באורות דעשר ספירות שהם עשר אצבעות ידיו, ושמו לו אבן לישב עליה ולא כר היות שעם ישראל היו בצער. ושואל הזוה"ק, אם ידי משה היו מכובדים באורות ולא ממש כבדות א"כ מדוע אהרן וחור תמכו בידיו. ומתוך שאינו כפשוטו, אלא אהרן הוא סוד החסד, וחור הגבורה, ומשה רבנו בתפארת, ונעשה עתה חג"ת שהוא סוד האמונה, ואז נתעורר החג"ת והאמונה העליונה ונמשך משם ההצלה לישראל.

אָמַר רַבִּי שְׁמֵעוֹן, בְּשַׁעֲתָא דְנִפְיָא יְהוֹשֻׁעַ נֵעַר א"ר שמעון בשעה שיצא יהושע הנקרא נער למלחמה, **אֶתְעַר נֵעַר דְלַעֲיָלָא** נתעורר הנער העליון שהוא מטטרו"ן כי העליון מתעורר ע"י התחתון, **וְאֶתְתַּקַּן** ונתקן מט"ט **בְּכַמָּה תִּיקוּנֵינִי** בכמה תיקונים [ג] בכמה תיקונים ומעשים ובכמה כלי מלחמה של מעלה לבטל החיצונים

עיונים והארות

או לסוס וכיוצא, כך יתלבש באותה צורה. והיינו מלאך ה' וחרבו שלופה בידו וכדומה. וכן רכב אש וסוסי אש אצל אלישע. והענין למעלה הוא רוחני. וז"ש בכמה זיינין. וכמו שהיה יהושע משתמש במתגשם למטה בכח הרוחני הזה, כך משה רע"ה היה ממש מייחד השמות ומעורר כח החרב הקדוש היא מדת המלכות. ומגן הוא ענין ג' האבות. והקשת היא היסוד. והחיצים הם זריקת טיפות השפע. ומקלע באבני הקלע הוא סוד המלכות העולה עד אין תכלית. ובכח הרחמים האלו, מבטל הדין להפכם לרחמים. נמצא, משה רע"ה עשה מלחמתו למעלה בספירות העליונות, ויהושע עשה למטה, היינו, שהיה מעורר הכוחות הרוחניים שהם ביצירה ונחשבים תחתונים בערך פעולת הספירות (ידיד נפש).

"וכל קרני רשעים אגדע תרוממנה קרנות צדיק".
קרן פי' פינה, קצה, קח את הקרן של

[ג] בכמה זיינין: הענין הוא שלמעלה יש רומח והוא מצד רמ"ח ו' כח קדוש המבטל כח חיצוני. וכן חרבות הוא כח קדוש מהחרב שהיא המלכות, שאף כח זה מבטל כח החיצוני. וכן הסוסים העליונים הם כוחות קדושים והם סוסי אש והם פועלים למעלה ברוחניות. וענין הפעולה למעלה הוא לעורר את הכוחות שבעולם היצירה והם יעוררו את הכוחות שעליהם עד שתגיע ההתעוררות המתאימה לספירות שבאצילות, ושם ישנם השורשים לכל המציאות שיש למטה בגשמיות. אך כדי ליצור מציאות של נצחון גשמי למטה בגלל איזה סיבות, צריך קודם ליצור את השורשים האלה למעלה באצילות. וזה נעשה ע"י שמעוררים את הכוחות הרוחניים, אם חרב אם סוסי אש וכיוצא בזה, כי החרב הוא רוחני, והרומח הוא רוחני, וכאשר ירד הענין למטה להתעבות בעוה"ז, יתעבה בצורת המשל או לחרב או לרומח

היונקים מן הקדושה, **דַּאתְקִינַת לִיָּה אֲמִיָּה לְקָרְבָּא דָּא** שתיקנה לו אימו שהיא השכינה הקדושה למלחמה זו, **לְנִקְמָא נִוְקְמָא דְבְּרִית** לנקום נקמת הברית, שחתך המילות וזרקם כלפי מעלה. וכן אשר קרך מלשון קרי שהיה מחטיא את עם ישראל בקרי, וז"ש "כל הנחשלים אחריו" "נחשלים" אותיות נחש מילה. **וְהִינֵנוּ דְבְּתִיב** (ויקרא כו) **חָרַב נִוְקְמַת נִקָּם בְּרִית** שהיא השכינה הקדושה הנקראת חרב, **וְדָא הוּא רִוָּא דְבְּתִיב** וזה הוא הסוד שכתוב, **וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עַמְלֶק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרַב** פי' **לְפִי חָרַב וְדָא** בודאי בכח השכינה, **וְלֹא לְפָנִים רִוּמְחִין וְזַיִינִין** ולא לפי כח הרומחים וכלי זיין הגשמיים, **אֲלָא בְּחָרַב וְדָא** **הֵא הִיא דְאֶקְרִי** אלא בחרב הרוחנית בודאי זו היא שנקראת **חָרַב נִוְקְמַת נִקָּם בְּרִית** דהיינו בכח השכינה. **וּמִשָּׁה אֶתְתַּקֵּן לְקָרְבָּא דְלַעֲיָלָא** ומשה רבינו תיקן והכין עצמו לקרב של מעלה בדעת דקלי'.

וַיְדִי מִשָּׁה בְּבָדִים פי' **בְּבָדִים מִמֶּשׁ** הזוה"ק מפרש מלשון כבוד כבדים באורות, שעשר אצבעות ידיו רומזים לעשר ספירות והם כבדים ומכובדים באורות עליונים, **וַיִּקְרִינּוּ קְרִיִּשׁוֹ, לָא אִסְתַּאֲבֵן לְעֲלָמִין** יקרות ומכובדות וקדושות שלא נטמאות לעולם. **וַיִּקְרִין דַּאתְחִזִּין לְאַנְחָא בְּהוּ קָרְבָּא דְלַעֲיָלָא** מכובדות שראויות לעשות המלחמה בהם, מלחמה של מעלה. **וַיִּקְחוּ אֲבָן וַיִּשְׂמִימוּ תַּחְתָּיו וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ** ומדוע לא כר וכסת, אלא, **בְּגִין דְּיִשְׂרָאֵל שָׂרְיִין בְּצַעְרָא, וַיְהִי**

עיונים והארות

ק"ץ, ללמד אותנו כי בשעה שתתרומום קרן הצדיק ותגודע קרן הרשעים, אז יגיע זמן ק"ץ הגאולה.

"רשעים" תמצא "מ"ר" ו"ר"ם" שהרשעים גם מלאי גסות וגאווה וכן "עמלק" גימט' "רם".

ואז באותה שעה, תרוממנה קרנות צדי"ק שהם

עֲמֹהוֹן בְּצַעֲרֵיהוֹן לְפִי שַׁעַם יִשְׂרָאֵל שְׂרוּיִים בְּצַעַר, וְהִיָּה רֹצֵחַ לִהְיוֹת עִמָּהֶם בְּצַעֲרָם.

וְאַהֲרֹן וְחֹרֵר תִּמְכּוּ בְיָדָיו, מִיָּה אַחַד וּמִיָּה אַחַד, וַיְהִי יָדָיו
אֲמוֹנָה וְגו' עומדות וקיימות ברוממותן ובאמונתם ובתפילתם, מֵאִי תִמְכּוּ

בְיָדָיו פִּי הָרִי לֹא הָיוּ כְבֻדוֹת כְּפִשׁוֹתוֹ אֲלֵא מְכֻבָּדוֹת בְּאוֹרוֹת, א"כ בְּשִׁבִיל מִה צָרִיךְ לְתַמּוֹךְ

בִּידָיו. אֲמוֹנָה. (אֲמוֹנָה, מִהִימְנוּתָא וְדָאִי) וְאָמַר כִּי סוֹד הָאֲמוֹנָה. וְכִי עַל דְּאַהֲרֹן

וְחֹרֵר תִּמְכּוּ לְיָדָיו, הָיוּ יָדָיו אֲמוֹנָה וְכִי בְּגַלְל שֶׁאַהֲרֹן וְחֹרֵר תִּמְכּוּ בִּידָיו, הָיוּ יָדָיו

מִשָּׁה עוֹמְדוֹת בְּאֲמוֹנָתָם וּבְתַפִּילָתָם. אֲלֵא, מִשָּׁה בְּלֹא בְּחֻכְמָתָא עֲבִיד מִה

דְּעֲבִיד אֲלֵא מִשָּׁה רַבִּינוּ הַכֵּל בְּחֻכְמָה עֲשָׂה מִה שַׁעֲשָׂה. אַהֲרֹן וְחֹרֵר, דָּא מְסַטְרָא

דִּילֵיהּ, וְדָא מְסַטְרָא דִּילֵיהּ אַהֲרֹן וְחֹרֵר זֶה אַהֲרֹן מִצַּד שְׁלוֹ שְׁהוּא בְּחֶסֶד עֵמֵד בִּימִינוּ,

וְזֶה חֹרֵר מִצַּד שְׁלוֹ שְׁהוּא בְּגִבּוֹרָה בְּשִׁמְאָלוֹ כִּי גִבּוֹרָה גִ' רִי"ו כְּמִס' חו"ר, וַיְדָוִי

בְּאַמְצַעֲיָתָא וַיְדָוִי שֶׁל מִשָּׁה בְּת"ת בְּאַמְצַע, וְעַל דָּא וְעַל זֶה וַיְהִי יָדָיו אֲמוֹנָה

מִהִימְנוּתָא שְׁהֵם תִּיקְנוּ מִידַת הָאֲמוֹנָה וְעִי"ז תְּהִיָּה יִשׁוּעָה, כִּי אֲמוֹנָה הִיא בְּחַג"ת וְעַתָּה אַהֲרֹן

וְחֹרֵר וּמִשָּׁה תִיקְנוּ בְּחַג"ת שְׁהִיא הָאֲמוֹנָה. [ד] אַהֲרֹן בְּגִין דִּיתַעֲרַר סְטְרָא דִּילֵיהּ

אַהֲרֹן הִכְהֵן תַּמַּךְ בִּימִין מִשָּׁה כְּדִי לְעוֹרֵר הַצַּד שְׁלוֹ שְׁהוּא בְּחֶסֶד, וְחֹרֵר בְּגִין דִּיתַעֲרַר

עיונים והארות

הטבע, והוא עושה הפך של הקדושה, מחמם את האדם לדבר עבירה, ומקרר את האדם לדבר מצוה. וז"ש רש"י לשון קו"ר וחו"ם, ציננך והפשירך, ר"ל שציננך לדבר מצוה, והפשירך לדבר עבירה, כי כל אחד מאיתנו, העמלק הפרטי שלו עומד בעורף בדעת דקלי', וכל ההחלטות דקדושה של האדם שרוצה להעבירם מן המוח

[ד] עמלק גימט' ספ"ק. ותדע לך, שכל כוחו הוא, כדי להכניס באדם ספק באמונת ד' ובתורתו כמ"ש "ויהי ידיו אמונה", כי עיקר המלחמה בעמלק היא התחזקות באמונה, וראה רמז "המן אגג" גימט' אמונה, שנצחו אותם ע"י האמונה.

עמלק רוצה להטיל ספק באמונה ובהשגחה ולומר אשר הכל הוא רק מקרה ודרך

סְטָרָא דִּילֵיהּ וחור תמך בשמאל משה כדי שיתעורר הצד שלו שהוא הגבורה, וְהוּוּ

עיונים והארות

יעשה זאת בכבודו ובעצמו.

ויוזנב כך כל הנחשלים אחריו". אומר רש"י, ויוזנב
בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי
מעלה. כל הנחשלים אחריו - אומר רש"י חסרי כח
מחמת חטאם שהיה הענן פולטן.

ואתה עייף ויגע - פי' רש"י: עייף בצמא, כמ"ש
ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא
עמלק. ויגע - מהדרך, ולא ירא אלהים - זה עמלק,
אינו מפחד כלל מהקב"ה.

וכתב האמרי יוסף זיע"א, והנה עמלק גי' אל'
אח"כ, גי' ספ"ק שמכניס ח"ו ספק באמונה,
וז"ש "אשר קרך בדרך ויוזנב" שפגם ח"ו במלכות
שהיא שם ב"ן, והיא מיצה השביעית בסוד בת
שבע, ובסוד היו זנב לאריות.

כל הנחשלים אחריו - הנחשלים אותיות נחש -
מילה, כלומר שהביא את טומאת הנחש לתוך
המילה.

ולבן בהניח ה' אלהיו וכו' מכל אויבך מסביב שהם
ז' אומות שבארץ ישראל, בסוד ז' ספירות
בסט"א כנודע, עד שהגרשני במלכות דסט"א.

מתחת השמיים ר"ל תחת אותיות שמיים אותיות
ת'נ'כ'נ' גי' עשרה שמות ב"ן שבמלכות
בסוד אנכי טוב לך מעשרה בני"ם. תמוח"ה א"ת
זכ"ר עמלק מתחת השמיים ל"א תשכ"ח, גימ'
שלושת אלפים שיי"ג, מספר הי"ג מדות של רחמים
עם חסד - אל, כי בהתעוררות י"ג מדות של רחמים
ימחה זכר עמלק מן העולם אמן.

ללב, עמלק מטיל בהם ספק, ומשלח אותם
בחזרה אל המוח. וכמו שכתב רבינו שמשון
מאוסטרפולי הי"ד בספר קרנים, שקליפת עמלק
היא "זבוב" (שמזה יצאה עבודת האליל בעל זבוב)
ונרמז בר"ת כתוב זאת ז' כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני
יהושע" שהוא גי' י"ז, והוא מתנגד לצד הט"ו ב'
שגם הוא גי' י"ז, והכח של הזבוב למצוא פירצה
קטנה בבשר, כדי לינק שפע, וכן הזבוב נמצא
בבתי המלכים ואינו מוותר על המגיע לו לדעתו.

קרך לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן
במשכ"ז. ובבעל הטורים כתב קרך גי'
סר"ס, וז"ש "בדרך", לשון דרך גבר בעלמה, כנז'
בריש מסכת קידושין, והיא הטומאה שהאדם
כל גופו נטמא ממנה, וכל הצרות שבאות לאדם
בגלל העון הזה כנודע, ואין צריך להאריך בזה,
כי הארכנו בזה בתיקון שובבי"ם קחנו משם.

והפירוש הוא כי עמלק הוא בחי' שער הנ' דקל',
ורצה להשקיע את ישראל בשער הנג'ו',
שממש אין יציאה עולמית, וז"ש זכור את אשר
עשה "לך", לך גי' חמשים, שרצה עמלק להתגבר
על עם ישראל ע"י שיפילם לתוך חמשים שערי
טומאה. "בדרך בצאתכם ממצרים", וז"ש הזהו"ק
שהיתה מלחמה של עמלק קשה כל כך שלא היתה
מבריאת העולם ולא תהיה עד ביאת המשיח, כי
מלחמת עמלק היא מלחמה כנגד שער הנ' של
הקל', שמלחמה זו תוכרע רק בביאת המשיח
כשיבוא הקב"ה ויגלה שער הנ' של הקדושה ויכניע
שער הנ' של הקל', ורק ע"י הקב"ה, כמ"ש "כי
מחה אמחה את זכר עמלק", אני הקב"ה, ורק הוא

אֲחִידֶן בְּיָדָי מִכָּאן וּמִכָּאן דְּאֶשְׁתַּכְּחָא סִיּוּעָא דְלְעִילָא והיו אוחזים בידי מצד ימין ומצד שמאל, שיימצא סיוע מלמעלה, שהתחטונים שהם בחג"ת מעוררים החג"ת והאמונה העליונה, ועי"ז נמשך שפע רב ויש הצלה גדולה לעם ישראל.

(שמות יז) **וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגָבַר יִשְׂרָאֵל**. מש"כ **כַּאֲשֶׁר יָרִים דְּזָקִיף יְמִינָא עַל שְׂמָאלָא** פי' שהרים יד ימינו שהוא בחסד על השמאל, להמתיק הדינים הגביר החסד על הגבורה ונמתקו הדינים, **וְאֶתְפָּוֶן בְּפְרִישׁוֹ דְּיָדָי** והתכוין בפרישת ידיו להמתיק הדינים, ועי"ז **וְגָבַר יִשְׂרָאֵל, יִשְׂרָאֵל דְּלְעִילָא** פי' ישראל העליון שהוא ז"א, **וּכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגָבַר עַמְלֵק**, פי' **בְּשַׁעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל לְתַתָּא מִשְׁתַּכְּבִּין מְצֻלוֹתָא** בשעה שעם ישראל למטה שותקים ועוזבים מתפילתם, **לָא יִבְלִין יְדֵי מֹשֶׁה לְמִיקָם בְּזָקִיפוֹ** לא היו יכולות ידי משה לעמוד בזקיפה, כי משה היה שורש נשמתם של ישראל, ואז ח"ו, **וְגָבַר עַמְלֵק. מִכָּאן אוֹלִיפְנָא, אַף עַל גַּב דְּכַהֲנָא פְּרִישׁ יָדָי בְּקַרְבָּנָא** מכאן למדנו אע"פ שהכהן פורש ידיו ומתפלל בעת הקרבת הקרבן, **לְתַקְנָא גְרַמְיָה בְּכֹלָא** לתקן עצמו ולהכין עצמו בכל שהם המידות העליונות לקרבם וליחדם כי ע"י העוונות ח"ו יש פירוד בשמות ובספירות, **יִשְׂרָאֵל בְּעֵיּוֹן לְאֶשְׁתַּכְּחָא בְּצֻלוֹתְהוֹן עִמְיָה** גם עם ישראל צריכים להמצא בתפילתם עימו, והם בני המעמדות שעומדים ומתפללים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

תְּאֵנָא, בְּקַרְבָּא דָּא דְעַמְלֵק אֶשְׁתַּכְּחוּ עֲלָיִן וְתַתָּאִין שנינו שבמלחמה זו נגד עמלק, נמצאו משתתפים העליונים והתחטונים, **וְעַל דָּא, וְעַל דָּא, וְעַל דָּא** ועל זה נאמר **וַיְהִי יָדָיו אֶמוּנָה, בְּהִימְנוּתָא בְּדָקָא חַוִּי** באמונה כמו שראוי

וצריך להיות. ושואל, כתוב וַיְהִי בלשון יחיד יָדְיוֹ אֱמוּנָה וַיְהִיו יָדְיוֹ מְבַעֵי לִיהַ בלשון רבים צריך להיות כתוב. אֶלָּא, בְּגִין דְּתַלְיָא כְּלָא בִּימִינָא אלא בשביל שתלוי הכל ביד ימין. בְּתִיב כתוב וַיְהִי, וּבְתִיב יָדְיוֹ, בְּגִין דְּהוּא עֶקְרָא דְּכְלָא בשביל שהוא עיקר הכל. וּבְתִיב, וכן כתוב (שמות טו) יְמִינְךָ יְהוָה נְאֻדְרֵי כַּפְּךָ יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ אוֹיֵב שהכל הוא בימין.

סוד ויחלוש יהושע את עמלק

מסביר הזוה"ק את הפסוק ויחלוש יהושע את עמלק וכו', ויהרוג צריך לומר? אלא פי' ויחלוש מפיל גורלות כמ"ש מטילים חלשים על הקדשים וא"כ יהושע מפיל עליהם גורלות והחרב העליונה הייתה הורגת בהם וז"ש כי מחה אמהה את זכר עמלק, מחה בעולמות העליונים אמהה למטה בעולמות התחתונים, ואמר הקב"ה אתה תמחה למטה ואני אמהה למעלה, ועמלק הביא עימו עמים אחרים למלחמה וכל העמים האחרים פחדו מאד להלחם בישראל ורק עמלק ניגש למלחמה ולכן יהושע היה מפיל גורלות מי שהוא מעמלק היה מת ומשאר העמים לא מת.

ח"ב ס"ו ע"א

(שמות יז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר זִמְרָה. תָּא חֲוֵי, מַה בְּתִיב לְעִילָא בא וראה מה כתוב למעלה מזה, וַיַּחְלֹשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עֲמָלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חָרֵב. וקשה למה וַיַּחְלֹשׁ וַיַּהֲרֹג מְבַעֵי לִיהַ ויהרוג צריך לומר, מה שווה להחליש ועדיין הוא נשאר בעולם וצריך למחות אותו מן העולם. אֶלָּא פי', וַיַּחְלֹשׁ, בְּמַה דְּאֶתְמַר שכתוב (ישעיה יד) חוֹלֵשׁ עַל גּוֹיִם כלומר הפיל גורלות כמו מטילים חלשים על הקדשים. יְהוֹשֻׁעַ הָוָה חוֹלֵשׁ עַל לִיְהוָה יהושע היה מפיל גורל עליהם, וְהָהוּא וְאֹתוֹ חָרֵב נוֹקְמַת נָקַם בְּרִית קָטִיל לֹזֵן היה הורג אותם, דְּכְתִיב לְפִי חָרֵב בְּמַה דְּאֶתְמַר כמו שלמדנו.

בַּתָּב זֹאת וּזְרוֹן, וְזֹאת דִּיקָא זאת דוקא שהיא השכינה. **וְשִׁים בְּאֲזֵי**
יְהוֹשֻׁעַ זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע ר"ת זבוב, שעמלק הוא יש לו קליפת זבוב

שנכנס אפי' אצל המלכים כנודע, ועושה ג"כ מחלוקת. זבוב ר"ת זה בכה וזה בכה, **דִּהָא הוּא**
זְמִין לְקַטְלָא מַלְכִין אַחֲרָנִין שהרי הוא מזומן לעתיד בכיבוש הארץ להרוג מלכים
אחרים כמ"ש. **בִּי מַחָה אֶמְחָה** דהיינו, **מַחָה** בתחילה **לְעֵילָא** בעולמות העליונים
ואח"כ **אֶמְחָה לְתַתָּא** למטה בעולמות התחתונים. **זְכַר** פי', **דְּיוֹכְרָנָא דְלְעֵילָא**
וְתַתָּא הזכרון שלו גם מלמעלה וגם בעולמות התחתונים.

אָמַר רַבִּי יִצְחָק, בְּתִיב בִּי מַחָה אֶמְחָה משמע שהקב"ה ימחה את שמו מן
העולם, **וּבְתִיב (דברים כה) תִּמְחָה אֶת זְכַר עַמְלָק** משמע שעם ישראל
צריכים למחות את שמו מן העולם. **אֵלָא, אָמַר קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא** אמר הקב"ה,
אֵתוּן מַחֹן דְּיוֹכְרָנִיה לְתַתָּא, וְאַנָּא אֶמְחָה דְּיוֹכְרָנִיה לְעֵילָא אתם
תמחו את זכרו למטה ותעשו אתערותא למטה, וזה יגרום שאני אמחה את זכרו למעלה.

אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, עַמְלָק עֲמִין אַחֲרָנִין אֵייתִי עֲמִיה עמלק עמים אחרים
הביא עימו, **וּבְלָהוּ דְחִילוֹ לְקַרְבָּא בְּהוּ בִּישְׂרָאֵל, פַּר אִיהוּ**
ובולם פחדו להתקרב ללחום בהם בישראל חוץ ממנו, עמלק שלא היה מפחד. **וּבְגִין כֵּן,**
יְהוֹשֻׁעַ הָוָה חוֹלֵשׁ עַלְיֵיהוּ ובשביל כך, יהושע היה מפיל עליהם לחשים וגורלות, מי
שהוא ממש מעמלק היה הורג אותו, ומי מעם אחר לא היה הורג אותו. **רַבִּי יִיסָא אָמַר,**
וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ כפשוטו, **דְּתַבַּר חֵילָא דְלַהוֹן מְלְעֵילָא** ששבר כח שלהם
של עמלק שהוא הס"מ מלמעלה, ועי"ז הצליח על עמלק התחתון.

סוד מוחיית עמלק ושורש בלק ובלעם מעמלק

אומר הזוה"ק שהקב"ה נשבע שלא ישב על כסאו עד שימחה שמו של עמלק מן העולם, והקב"ה רצה שעם ישראל לא יכנסו לארץ ישראל עד שקודם יתנו נקמה בעמלק שהוא יצה"ר, וכן יקבלו את התורה בתחילה כדי שיוכלו לנצח את עמלק, ועוד אומר הזוה"ק שבלק ובלעם הנשמות שלהם היו משורש עמלק העליון ולכן עמלק רשום בשמותם ע"ם מבלעם ול"ק מבלק, ויש ארבעה פנים ופרצופים לקליפת עמלק, והם: קסם, נחש, עמל, און. ויש בישראל העליון ג"כ ארבעה פנים ופרצופים שע"ז אנחנו מכניעים את עמלק, והם: יעקב, ישראל, רחל, לאה.

ח"ג רפ"א ע"ב

וְחָיָה בְּחַיֵּי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְגו', תִּמְחָה אֶת זֶכֶר עַמְלֶק

וְגו' מתחת השמים. והנה מתחת אותיות שמ"י יש אותיות תנ"ך וע"י התנ"ך נמחה אותו

מן העולם (הרי"ח). **בְּקֹדֶשׁ דָּא** מצוה זו פי', **לְהַכְרִית זְרַעוֹ שֶׁל עַמְלֶק** מן

העולם. **דְּהָא קוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא אוּמִי**, דְּלֹא יַחֲזוּר עַל פְּרַסְיָה, עַד

דְּיִשׁוּל נּוֹקְמָא מְנִיָּה שהרי הקב"ה נשבע, שלא יחזור לישוב כסאו, עד שיקח נקמה ממנו

מעמלק. **פְּתַח רַעֲיָא מְהִימְנָא וְאָמַר** פתח הרועה הנאמן משה רבינו לרשב"י ואמר

וְדַאי בְּגִין דָּא הוּוּ אוּלִי בְּמַדְבְּרָא וְעַל יַמָּא בודאי בשביל מלחמת עמלק

שהיא מלחמת היצה"ר היו הולכים עם ישראל במדבר ועל הים כדי שיקבלו בתחילה את התורה

ויהיה להם כח לבטל קלי' עמלק, **וְלֹא יִיעָלוּן בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל**, עַד דְּיִשׁוּל

נּוֹקְמָא מְנִיָּה דְעַמְלֶק ולא יכנסו לארץ ישראל עד שהקב"ה יקח נקמה ממנו מעמלק.

וע"י זה יהיה להם כח אח"כ ליכנס לא"י להלחם ביצה"ר העליון שהוא עמלק.

עַמְלֶק מֵאֵן הוּא לְעֵילָא עמלק מי שורשו למעלה בקליפה העליונה שב"כ שונא

ונלחם בעם ישראל, **דְּהָא חַיּוּנָן דְּבַלְעָם וּבַלְק מִתַּמְּן הוּוּ**

נְשַׁמְתִּין דְּלְהוּן שהרי ראינו שבלעם ובלק משם היו הנשמות שלהם משורש עמלק העליון,

וּבְגִין דָּא הוּוּ שְׁנֵאִין לְיִשְׂרָאֵל יִתִּיר מִכָּל אוּמָה וְלִישָׁן ובשביל זה היו

שונאים את ישראל יותר מכל אומה ולשון, וּבְגִין דָּא עֲמֻלְק רְשִׁים בְּשִׂמְחוֹן
 ובשביל זה ששורשם מעמלק, עמלק רשום בשמותיהם, ע"ם מִן בְּלָעָם, ל"ק מִן
 בְּלָק הרי עמלק. ומסביר, מי הוא השורש של עמלק ואומר, וּדְכָר וְנוֹקְבָא אֲנוּן
 עֲמֻלְקִים זכר ונקבה של הקלי' הם עמלקים. וְעַלֵּיהוּ אֲתִמַּר ועליהם נאמר, (במדבר
 כג) לֹא הָבִיט אָוֶן בְּיַעֲקֹב קליפה שהיא נגד יעקב וְלֹא רָאָה עֲמֹל בְּיִשְׂרָאֵל
 קליפה שהיא נגד ישראל.

בְּגוֹוְנָא דְאִית בְּיִשְׂרָאֵל אַרְבַּע אַנְפִּין כעין שיש בישראל העליון שהוא ז"א
 ארבעה פנים פּרצופים, יַעֲקֹב, יִשְׂרָאֵל, רַחֵל, לֵאָה ומפרש
 יִשְׂרָאֵל עִם לֵאָה זו"ן הגדולים, יַעֲקֹב עִם רַחֵל זו"ן הקטנים, לְקַבֵּל והם
 כנגד מש"כ (יחזקאל א) וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּם שכמו שהנשר הוא בת"ת וכו', והת"ת
 יש לו ד' פּרצופים בקדושה, הָכִי אִית אַרְבַּע אַנְפִּין לְעֲמֻלְק כך יש ארבעה
 פנים וּפּרצופים לקליפת עמלק, קָסָם, וְנַחֲשׁ והם הנקבות, עֲמֹל, וְאֹוֶן הם הזכרים.
 עֲמֹל רְשִׁים בְּעֲמֻלְק עמל רשום בשמו של עמלק כי הוא ראש הקלי', והנקבה שלו
 שמה קס"ם. וְהָמֵן דְּהוּא מְסַטְרָא דְעֲמֻלְק והמן שהיה מצידו של עמלק, כתוב
 (תהלים ז) יָשׁוּב עֲמָלוֹ בְּרֵאשׁוֹ שעמל להרוג את ישראל שתלו אותו. וְכָל
 אֱלוֹפֵי עָשׂוּ מַעֲמֻלְק הוּוּ וכל אלופי עשו השורש שלהם הוא מעמלק. וְלַעֲיָלָא
 עֲמֻלְק, סְמָאֵל ולמעלה עמלק, ס"מ הוא השר של עמלק. עֲמֹל הוא הזכר של הקלי'
 כנגד ישראל שבקדושה, נַחֲשׁ נוק' של הקלי' כנגד רחל שבקדושה, אָוֶן זכר של הקלי',
 וכנגדו יעקב שבקדושה, וּמְרָמָה קסם היא הנקבה של הקלי', וכנגדה בקדושה היא לאה.

כל אלו קליפת עמלק העליון ומשם שורשם ואלו הקליפות. **דְּמַפְתִּי לִיָּהּ לְפָר נָשׁ**
לְמַחֲטִי לְקוֹדֶשׁא בְּרִידִי הוּא שמפתות לו לאדם לחטוא להקב"ה ואז האדם חוטא
 והם עולים ומקטרגים. **עֲמֹל, קָס"ם, ק' מִן עֲמֹלֵק ס"ם מִן סַמְא"ל.**
נַח"ש, א"ל מִסַּמְאֵל.

מאמרי הפרשה

"וְאַתָּה תִּצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כו, כ)

הזכרת משה בפרשה

כתב הרא"ש בפירושו לתורה: תמצא בכל הפרשיות שבתורה, מאז שנולד משה עד תחילת משנה תורה [-ספר דברים], ששמו של משה נזכר בהן, מלבד זאת הפרשה ששמו של משה לא נזכר בה, ותמוה הוא. ושמעתי מפי הרב דן אשכנזי ז"ל להסביר, לפי שמשה אמר לפני הקב"ה על מחילת העגל דבר קשה: "ואם אין, מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, לב), [ואפילו שמשה אמר כן, רק בתנאי שהקב"ה לא ימחל להם, והרי הקב"ה מחל להם, מכל מקום הרי] חז"ל אמרו (מכות יא.): "קללת חכם אפילו על תנאי היא באה", לכן אמר הקב"ה: אעשה לך לפני משורת הדין, אמחה אותך מפרשת "תצוה" שכתבתי, וזו היא הקללה שעשתה רושם, שבפרשה זו לא נקרא שמו. עד כאן דברי הרא"ש. דהיינו שקללת חכם מרוב עוצמתה, אפילו אם היא נאמרת על תנאי, היא מתקיימת, ולכן נמחה שמו של משה מפרשה זו.

וכן כותב בעל הטורים: לא הזכיר משה בזה הסדר מה שאין כן בכל החומש, שמשעה שנולד משה, אין פרשה שלא הזכיר בה, והטעם שלא הזכיר בפרשה זו, משום שאמר: "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת", וקללת צדיק אפילו על תנאי, היא באה, ונתקיימה בזה. עד כאן דברי בעל הטורים.

זככה גם מפורש בזהר הקדוש (פנחס דף רמו.) שהטעם שלא הזכיר משה בפרשת תצוה, הוא משום שכביכול קילל את עצמו ואמר "מחני נא מספרך".

והנה דבר זה נרמז במילה "ואתה" שהיא ראשי תיבות: ובעבור אמרו תמחה העלימו.

מדוע דוקא בפרשת תצוה ולא בפרשה אחרת

ומדוע נבחרה דוקא הפרשה הזו שלא יוזכר בה משה, ולא פרשה אחרת?

יש לומר, כי פרשה זו עוסקת בענייני כהונה, ומשה לא היה כהן. ויש להוסיף, מה שאמרו חז"ל (זבחים קב.) שמתחילה בחר הבורא יתברך במשה שהוא יהיה הכהן וממנו יצא זרע הכהונה, ואהרן אחיו נבחר להיות לוי, שנאמר "הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא" (שמות

ד, יד), שהיה אמור להיות הלוי ולא הכהן. ורק כאשר אמר משה לפני ה' יתברך בסנה: "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג) ופירש"י שם, "ביד מי שאתה רגיל לשלוח, והוא אהרן", אזי ניטלה ממנו הכהונה, וניתנה לאהרן אחיו, ומשה נהיה לוי. וכדי שלא יתבייש משה בזה שאינו כהן, לכן לא נזכר שמו דוקא בפרשה של כהונה. (נחל קדומים)

ומורנו ורבנו רבי יוסף חיים זצוק"ל (עוד יוסף חי בתחילת כי תשא) נתן רמז בזה שנמחה שמו דוקא מפרשת תצוה: משה אמר "מחני נא מספרך", המילה "מספרך" היא אותיות "מספר-כ", ופרשת תצוה היא הפרשה הכ' מתחילת ספר בראשית והיא הספר הכ', [בבראשית יש י"ב פרשיות, ותצוה היא פרשה ח' בספר שמות].

טעם נוסף למה משה לא הוזכר דוקא בפרשה זו, מובא בשם הגר"א מוילנא זצ"ל (דברי אליהו): פרשת "תצוה" נקראת [כמעט] תמיד בשבוע שיחול בו ז' באדר, יום פטירתו של משה רבינו ע"ה, והיודע תעלומות ידע, כי בשבוע זה יסתלק משה למרום, ורמז לנו את זה כאן, בכך שלא הזכיר את שמו בפרשה, לקיים מה שנאמר (קהלת ח, ח): "ואין שלטון ביום המוות".

אסור לאדם לקלל עצמו

בספר ישמח משה (דוויק) כותב, שמכאן למדנו אזהרה, שאסור לאדם לקלל עצמו אפילו על תנאי. וכמו שכתוב בזוהר הקדוש (פנחס דף רמו.) שיש ממונה בשמים שעומד ומצפה לשמוע אדם שמקלל עצמו, ומיד מקיים את קללתו! ואומר הזוהר שעל זה אמר דוד המלך (תהלים לט, ב) "אמרתי אשמרה דרכי מחטוא בלשוני, אשמרה לפי מחסום בעוד רשע לנגדי". שה"רשע לנגדי" הוא אותו ממונה.

קללת חכם אפילו על תנאי היא באה

והצדיקים צריכים להיזהר כפליים, כי מאחר והבל פיהם קדוש, מרוב עסקם בתורה, ומחמת שנשמרים מדיבורים אסורים, על כן יש חשיבות מיוחדת בשמים לכל דיבור שיוצא מפיהם. ולכן אמרו חז"ל (מכות יא.) ש"קללת חכם אפילו על תנאי היא באה". (לבוש יוסף)

ומסופר בגמרא (שבת קח.) על רב, שהיה חולה מעיים, ושמואל שהיה רופא, ידע שרפואתו של רב תהיה רק אם יתאפק ולא יתפנה מיד. ולכן ביקש שמואל מבני ישיבתו, שכאשר יבוא רב לישיבה וישאל היכן בית הכסא, אל תגלו לו, ובכך יהיה מוכרח להתאפק ויתרפא, וכן היה. אבל מכיון שרב הצטער שלא גילו לו היכן בית הכסא, אמר: "יהי רצון שמי שמצער אותי, לא ישארו בניו בחיים!", ובגלל שיצאה הקללה הזאת מפיו של רב, נפטרו בניו של שמואל, ולמרות ששמואל התכוון לטובתו של רב, מכל מקום מכיון שיצאה קללה מפי הצדיק, נברא המלאך המשחית.

משה רבינו הזכר בדרך רמז

וכתב הגאון מוילנא (דברי אליהו), דאף שלא נזכר שמו של משה בפירוש, מ"מ שמו נרמז, כי בפרשה יש מאה ואחת פסוקים, כמספר מילוי האותיות של המילה "משה", מם שיין הא, שעולות גם כן מאה ואחת. ומספר זה הוא גם כמנין "מיכאל", שהוא שר ישראל, והוא הכהן הגדול בבית המקדש העליון (ראה גמרא מנחות קי.).

משה רבינו לא רצה להיות מוזכר בעניי כהונה

ובאמת עיקר דברי חז"ל שמשעה לא הוזכר משום שאמר "מחני נא" טעונים הסבר, שהרי משה שאמר "מחני נא", כוונתו היתה למסור נפש עבור כלל ישראל, ומסירות נפש לכלל ישראל, זו מדרגה עליונה מאוד שאין כל אדם יכול להגיע, וכוונתו היתה לומר לקב"ה, שאם אינך מוחל לכלל ישראל, למה לי חיים, והסכים שכל מעלותיו הרוחניות יתבטלו, ובלבד שעם ישראל ינצל.

ובספר ישמח משה (דוויק) מסביר, שכוונת משה רבנו ע"ה הייתה לומר, הרי אני כנגד ששים ריבוא נשמות של עם ישראל (כמפורש בשיר השירים רבה ד ב), ולכן "מחני נא" אני לבדי במקום ששים ריבוא. וזה לימוד על גדולתו של משה רבנו, שהרי זה השיא של אהבת ישראל, ומסירות נפש לכלל ישראל, ואם ככה, מן הראוי היה, שהקללה של משה על עצמו תתבטל, ושמו לא ימחה מהפרשה?

והתשובה היא, יש לומר, שגם לולי הקללה, היה רצונו של משה רבינו ע"ה שלא יוזכר שמו בפרשת תצוה, מאחר והפרשה כולה עוסקת בדיני כהונה, בגדי כהונה, חינוך הכהנים לעבודה ועוד, ומשום כבודו של אהרן לא רצה משה להיזכר, ולכן הקב"ה מילא אחר רצון עבדו ולא הזכיר את שמו. (אמרות טהורות. אמרי חן)

אתה תהיה המלך המצוה

ויש מפרשים שמה שלא הוזכר, זה לא עונש למשה, אלא זה דווקא מעלה ושבח עבורו, שנתן לו הקב"ה כאן את שרביט המלכות שנאמר "ואתה תצוה", שהרי בכל מקום המלך הוא המצווה, וכאן משה נתמנה על ידי השי"ת שיהיה הוא המצוה לבני ישראל וכמו שכתוב בתוספות השלם (כאן) "ואתה תצוה - כמו מלך המצווה". ע"כ. וכך אמר מלכו של עולם למשה: הנני נותן לך את שרביט המלוכה ועתה תהיה גם אתה המצוה בדבר זה את בני ישראל ולא רק אני, וזהו שנאמר "ואתה" - בתוספת וא"ו, כלומר, חוץ ממני גם אתה תהיה המצוה. משל למלך שאחד משריו ואוהביו חרף את נפשו בשביל להציל את בנו יחידו אהובו ממות, והמלך גמל עמו בכך שמינה אותו לשמש מלך על עמו, להראות לו בזה את תודתו וחיבתו אליו.

וכן הוא אצלנו, בראות ה' יתברך את גודל אהבתו ומסירותו של משה רבנו ע"ה כלפי ישראל, שמסר נפשו עליהם בחטא העגל ואמר "ואם אין מחני נא מספרך אשר כתבת" (שמות לב, כד) כדי להציל אותם מכליה ח"ו, השיב לו "ואתה תצוה את בני ישראל", כלומר הנני גומל עמך וממנה אותך שתהיה אתה הנגיד המצוה לעמי ישראל.

ומלבד זאת, בהמשך הפסוק כתוב "ויקחו אליך שמן זית זך", ואפילו שהשמן הוא לבית המקדש, הקב"ה לא אמר "ויקחו לי" אלא יקחו 'אליך', שיהיה השמן על שמך, כי אתה הוא זה המצוה עליהם בדבר זה. (אמרות טהורות)

"ואתה" - מילת שבה למשה רבינו

זמרון הקדוש רבי יעקב אבוחצירא זצוק"ל בספרו "מחשוף הלבן", מוסיף וכותב, שלשון 'ואתה' הוא חשיבות וגדולה: ומביא דברי הזוהר כאן (שמות דף קע"ט ע"ב) שמעיר למה התורה אומרת "ואתה תצוה" ולא בקיצור "וציווית", וכן נכתב להלן (כה, א) "ואתה הקרב אליך" ולא "והקרבת אליך" ועוד כהנה בפרשתנו, מהו עניין אריכות המילה "ואתה"?

ומבאר, דמילת "ואתה", באה להורות על שלימות משה רבנו ע"ה, ועל שבחו אצל הקב"ה עד היכן מגיע, שכמו שהקב"ה נקרא "ואתה", כמו שכתוב (תהלים כב, ד): "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל", וכן כתוב (נחמיה ט, ו): "ואתה מחיה את כולם", כך גם הקב"ה קרא למשה רבנו בשם: "ואתה".

משה תיקן את נח כאשר לא הוזכר בפרשה

הסבר נוסף מדוע לא הוזכר שמו של משה בפרשה הוא כי הנה ידוע שהמבול נקרא "מי נח" כמו שנאמר (ישעיה נד, ט) "כי מי נח זאת לי, אשר נשבעתי מעבור מי נח עוד על הארץ", ולכאורה תמוה, למה קוראים למבול מי נח, הלא אדרבה, נח הוא זה שהציל את ההמשכיות של העולם, ואם כן, למה לקרוא למים המשחיתים על שמו?

ואומר הזוה"ק (נח דף סז): שנח פגם בכך שלא התפלל על בני דורו ולא הצילם. וכמובא בזוהר (זוהר חדש נח דף לח): "בשעה שיצא נח מן התיבה וראה את החורבן הנורא, התחיל לבכות ואמר, רבונו של עולם, נקראת רחום, היה עליך לרחם על בריותיך. השיבו הקב"ה, רועה שוטה, עכשיו אתה אומר זאת? בשעה שאמרתי לך 'כי אותך ראיתי צדיק לפני' אמרתי לך זאת כדי שתבקש רחמים על העולם". ולכן, נקרא המבול "מי נח" על שמו.

וכתב רבינו האריז"ל (ספר הליקוטים סוף פרשת בראשית), שכדי לתקן פגם זה, התגלגל נח במשה רבנו, ועל ידי שהתפלל משה על ישראל בחטא העגל, ומסר את נפשו כדי להצילם, ואמר

"מחני", שזה אותיות "מי נח", תיקן את מה שפגם נח. והחיד"א (נחל קדומים) רמוז את זה בתיבות "מחני נא", שהן אותיות "מנח אני", ולכן משה לא נזכר בפרשת תצוה, למרות שנמחל חטא העגל, כי זה חלק מהתיקון לנשמת נח.

והנה משה רבנו תיקן את נח דוקא בחטא העגל, כי בשני המקרים הללו, דור המבול וחטא העגל, היו דינים בעולם שאיימו להשמיד את הנפשות הפועלות. במבול, כל באי העולם, ובחטא העגל, עם ישראל. אלא שמושה לא עשה כמו נח אלא עמד בתפילה לפני השם יתברך לפני צאת הגזרה לפועל, והיה מוכן ששמו ימחה מהתורה למען עם ישראל, ומסר את נפשו על עם ישראל, ובזה תיקן את חטא נח (מגלה עמוקות פרשת ואתחנן, אופן ק"ז).

ולכן אמר לו הקב"ה אחרי חטא העגל לבנות את המשכן, והכוונה לומר לו בזה, אתה לא תהיה כמו נח, אתה תעשה משכן שיאיר לכל העולם, שיחבר את כל הנשמות מחדש, כי במשכן כל אחד הביא את החלק והתרומה שלו, ומשה רבנו חיבר את הכל ועשה מהכל משכן אחד, ונמצא שהמשכן, כולם שותפים בו, והוא הנותן כח שלא יהיה מבול כלל. אבל התיבה של נח, לעומת המשכן, הצילה רק יחידי סגולה מהמבול, והכלל לא היו שותפים בו (מגלה עמוקות פרשת ויקרא האופן הי"ז).

והנה דבר זה רמוז בפסוק: "ואתה תצוה", במה מתקן משה רבנו את היקום שנמחה בזמן נח? על ידי "תצוה", לשון "צוותא", להיות מאוחדים יחד כולם כאיש אחד בלב אחד, בבניית המשכן.

משה גלגול של נח שת והבל

ובאמת שמושה רבנו היה גלגול גם של הבל ושת בני אדם הראשון, מלבד נח, ומובא בספרים הקדושים (ילקוט ראובני ונחל קדומים) בשם הרב מגלה עמוקות, שהמילה האחרונה בפרשה תרומה היא "נחשת" שנאמר "וכל יתדות החצר נחשת" והמילה הראשונה בפרשתנו היא "ואתה", והסמיכות הזו "נחשת ואתה" באה לרמוז שמושה היה הגלגול השלישי של הבל, אחרי שנתגלגל בשת ונח, כי "נחשת ואתה", היינו: נח-שת, ואתה [היינו משה].

וזה מה שנאמר בתהלים (מה, ג) "יפית מבני אדם", שפסוק זה נאמר על משה, ו"מבני אדם" פירושו מבני אדם הראשון, דהיינו שת והבל בני אדם הראשון, שמושה בא לתקנם. והפסוק מסיים "הוצק חן בשפתותיך", וזה רומז לנח שנאמר בו "ונח מצא חן", וגם "חן" אותיות "נח".

והנה ראשי תיבות של המילה "משה" הם משה שת והבל. ולמה לא נזכר גם נח, והיה צריך לקרותו "מנשה" - שזה ראשי תיבות "משה נח שת הבל"? ומתוך בעל החתם סופר

(בספרו תורת משה) שמשה על ידי שהוריד את התורה, תיקן את ענין העבודה זרה שהיתה בימי נח, ולכן נקרא משה בלי האות נ'. אבל באמת, בימי השופטים, כאשר עם ישראל חזרו לסורם לעבודה זרה, שם מכונה משה רבינו "מנשה" (ראה שופטים יח, ל) כי מנש"ה ראשי תיבות משה נח שת הבל, כי שוב היה צריך לתקן גם את ענין עבודה זרה שהתחילה בדורו של נח.

וכן כתוב (שמות ג, ב) "וירא מלאך ה' אליו ה' בלבת אש", "לבת" הם האותיות שמשלימות את האותיות שבמילים ש"ת הב"ל שלא מפורשות במילה "משה", שהם ת' ב' ל', אתיות "לבת".

ואם כן ראינו עתה מדוע משה רבנו מסר עצמו למיתה עבור עם ישראל, כי בגלגול הקודם לא התפלל להציל את העולם מן המבול ועתה מתקן הדבר ומוסר עצמו למען עם ישראל, אלא שעדיין צריך עוד מעט תיקון, והוא שלא יכתב שמו בפרשת תצוה ואז נתקן הכל.

ובספרים הקדושים ביארו מדוע קוראים לתיבת נח תיבה? הרי בכל מקום קוראים לתיבה בשם ספינה או אוניה. בפרשת ויחי, כשמברכים את זבולון כתוב: "זבולון לחוף ימים ישכון, והוא לחוף אוניות". וכן מציינו אצל יונה האוניה חישהב להישבר (א, ה) "ויונה ירד לירכתי הספינה". ואם כן מדוע אצל נח זה נקרא 'תיבה'?

וכתבו לבאר בהמילה תיבה מרמזת ל"בית ה'" דהנה בציווי הקב"ה לנח בבניית התיבה, אנו מוצאים מידות מדויקות לאורכה, לרוחבה ולגובהה וכמו שנאמר (בראשית שם): "וזה אשר תעשה אותה, שלוש מאות אמה אורך התיבה, חמישים אמה רוחבה ושלושים אמה קומתה". המבנים היחידים בתורה, המתוארים במידות מדויקות כגון אלו, הם המשכן וכליו.

ומעתה יובן מדוע משה רבנו לא מוזכר בפרשת תצוה, כי הוא התיקון ל"נח". מסיים את פרשת תרומה "נחשת ואתה" - נח, שת ואתה. ושלושתם באים לתיקון בפרשה זו. ולמה בפרשה זו? כי היונה היא הדוגמה של משה רבנו. כמו שהיונה הביאה זית טרף בפיה, הביאה שמן לעולם, התיקון שלך זה ויקחו אליך שמן זית. נח סיים את תפקידו בתיבה כשהביאה היונה עלה זית טרף בפיה.

ומשה רבנו, ממשיך דווקא מהמקום שבו נח הפסיק, שנח קיבל עלה זית ולא הדליק מזה שמן, לא הדליק מנורה בתיבה של נח - משה רבנו ממשיך בנחושת ואתה, נח שת ואתה. איפה שנח עצר שם אתה מתחיל "ויקחו אליך - אליך דווקא - שמן [שת משה נח] זית זך כתית למאור להעלות נר תמיד". לכן אומר הרב חיד"א (בס' דבש לפי מערכת פ"א אות ג, וכן בס' נחל קדומים אות ב) שפרשיות תרומה ותצוה הן פרשה אחת, כי זה נגמר בנחושת ומתחיל ב"ואתה", שזה החיבור של שלושתם ביחד. לכן שלושתם באים דווקא בענין של שמן, כי זה התיקון של שלושתם ביחד.

"וְאֵתָהּ תְצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד" (כו, כ)

מעלת תפילת הנדכאים

"זך כתיית" - מי הוא זך? מי שכותרת וכותש ליבו לפני הקב"ה, דכתיב (תהלים נא, יט) "לב נשבר ונדכה אלקים לא תבוזה". (תוספות השלם)

וכן מובא בזוהר הקדוש (ח"ג דף קצה ע"א), שיש שלושה מיני תפילות: "תפילה למשה", "תפילה לדוד", ו"תפילה לעני", וגדולה היא תפילה לעני, שלבו נשבר בקרבו, ואין נשבר כלבו של העני, ועל כן אומרים (בנשמת כל חי) "צעקת הדל תקשיב ותושיע" - הקב"ה מקבלה, וכן נאמר (תהלים לד יט) "קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח יושיע".

זמסבירים (ראה באר אברהם מסלאנים ליקוטים) שהמילה "דל" היא מלשון הכתוב (ישעיה לח, יד) "דלו עיני למרום" דהיינו נישאו והורמו עיני למרום, שהעני נושא עיניו למרום. והקב"ה מקבל תפילת הדל דהיינו מי שתולה תקוותו אך ורק בה' יתברך.

תפילה על רוחניות מתקבלת

ויש מסבירים (בית אברהם מסלאנים) ש"צעקת הדל", הכוונה לתפילת הדל ברוחניות, שמבקש ומתחנן להקב"ה: "דלני" - הרם אותי משיפלותי הרוחנית וקרבי אליך, ואז בודאי הקב"ה מקשיב ומושיע. כי בעת שאדם מבקש על ענייניו הגשמיים, יש חשבונות למעלה, האם למלא מבוקשו והאם זה טוב בעדו, אבל כאשר מבקש רוחניות, אין ספק שזה טוב בשבילו, ועל כן נענה.

ולפי זה מבארים את הכתוב כאן: "וְאֵתָהּ תְצַוֶּה", אם עם ישראל רוצים שאשמע תפילתם, אז "תצוה" שזה ראשי תיבות, צעקת הדל תקשיב ותושיע, שיבקשו וירימו את עיניהם למרום לכל ענין, ובפרט בענינים רוחניים.

רמז להדלקת הנרות לנשים בשבת

"תצוה" בגימטריה "נשים צוה", מכאן למדנו הדלקת נר לנשים מן התורה. "נר תמיד" בגימטריה "בשבת". וכך משמעו: ואתה תצוה הנשים להעלות נר תמיד בשבת. (תוספות השלם בשם רבינו אפרים)

בזכות הנר - יזכו בבנים מניצוץ משה רבינו

יש להעיר למה הוסיף תיבת "אליך", והרי היה יכול להיות כתוב ויקחו שמן וכו'? וכדי לתרץ את זה, נקדים את מאמר חז"ל (שבת כג:): "הרגיל בנר [שבת] יהיו לו בנים תלמידי חכמים".

והנה אמרו רבותינו ז"ל (ראה תיקוני זוהר דף קיב ע"א) כל מי שהוא תלמיד חכם הוא ניצוץ ממשה רבינו ע"ה, ולכן אמרו בגמרא האמוראים אחד לשני "משה שפיר קאמרת", יען כי ניצוץ משה רבנו מתנוצץ בו.

ולפי"ז מובן בסיעתא דשמיא מה שהוסיף תיבת "אליך", שבזה רמז ה' יתברך למשה רבינו ע"ה, שמי שרוצה שבניו יהיו תלמידי חכמים, כלומר שיולידו ולד שניצוץ ממך יאיר בו, שמן זית זך - שיזהרו בהדלקת נרות שבת, ובזה יזכו לבן חכם שיתנוצץ בו האור שלך. (פני דוד)

זוה שנאמר "כתית למאור". תיבת "למאור" בגימטריא "זרע", שיהיה צדיק וקדוש. וזהו "שמן" ראשי תיבות ש'תהא מ'שפחה נ'קיה, וכן "זך" ראשי תיבות ז'כרים כ'שרים, וכל זה בעבור שהיו נוהרים בהדלקת נרות שבת. (ענג שבת אדר תשס"ט)

מעשה באביו ואימו של רש"י הקדוש

ומעשה באימו של רש"י זי"ע, שהיתה צדקת וזהירה בהדלקת נרות שבת. ופעם אחת בערב שבת, לא היה להם כסף לקנות שמן. ובעלה לא היה בבית ומכרה את הצעיף שעל ראשה שהיה לה מיותר וקנתה שמן לנרות שבת, ואמר השי"ת בזכות המצוה הזאת יהיה לה בן שיאיר עיני ישראל בתורה, וזהו רש"י זי"ע שהאיר עיני ישראל באור תורתו. למדנו מהמעשה הזה שיזהרו הנשים בהדלקת נרות שבת, ויזכו לזרע נאמן תלמיד חכם.

ואגב כך נזכיר מעשה נפלא ברבי יצחק אביו של רש"י, שהיתה לו מרגלית אחת, ובא סוחר גוי לקנותה, בגלל שהיא היתה מתאימה לעין של העבודה זרה שלהם שנאבדה, ומכיון ששמע ר' יצחק שזה בשביל עבודה זרה, אמר לגוי תביא לפני שני עדים ואתן לך. והשוק היה על שפת הים, וכאשר הלך הגוי, עמד רבי יצחק ואמר: רבוננו של עולם, אני רוצה להפסיד כמה אלפי דינרי זהב בשביל שישאר העבודה זרה עיוורת ולא יעבדוה, וזו המרגלית שבידי היא הזוג של עין ע"ז בדיוק, ותיכף זרקה לים. ואז אמר השי"ת: אתה הפסדת ממון רב כדי שיהיה עיור ע"ז ושלא יעבדוהו, בזכות זה תזכה לבן שיאיר עיני כל ישראל בפירוש התורה, וזכה לרש"י הקדוש זי"ע, שהכל נצרכים לפירושו.

ור' יצחק אחר שהפסיד המרגלית הלך וישב על שפת הים שהשי"ת ישלח לו פרנסתו ממקום אחר, כי לא היה לו במה להתפרנס. ראה אותו ציד אחד, אמר לו הצעיד "תן לי איזה פרוטות ואני אשוט בים ומה שיבא לידי זה מזלך", והכניס ידו ומצא כמה פרוטות ונתן לו, וטרח ולא מצא, וכשרצה לעלות. האיר השי"ת עיניו וראה תיבה והעלה והיתה מלאה מרגליות, ונתן לו עוד בשכרו, והלך ומכר ונתעשר.

וכאשר יש בן תלמיד חכם, בזכותו הוא מציל גם נפש אביו ואמו מגהינם, כמו שאמרו חז"ל (סנהדרין קד). "ברא מזכי אבא".

ויש לרמוז את זה במה שכתוב "להעלות נר תמיד", "נר" ראשי תיבות נ'פש ר'וח, שהשי"ת מציל ומעלה נפש ורוח אביו ואמו בזכות התורה והמצוות שמקיימים בניהם אחריהם בלימודים, לעילוי נשמתם, והולכים בדרכי התורה והמצוה, וזהו עיקר הבנים לאדם שיאמרו העולם אשרי מי שילדו וגדלו. (עג שבת אדר תשס"ט)

"וְאַתָּה תְּצַוֶּה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לְמָאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, כ)

פסוק זה רומז לתורה ולומדיה

איתא בגמ' ברכות (נו). "הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה, שנאמר: שמן זית זך כתית למאור". ו"מאור" הוא התורה, והמנורה היא משל לתורה, והיא מקור החכמה, כמו שאומרת הגמרא בכבא בתרא (כה:): "הרוצה להחכים, ידרים, שמנורה בדרום".

"כתית" אלו תלמידי חכמים שמכתתים רגליהם לילך למקום תורה. "להעלות נר" - כל מעשיהם ומחשבותיהם להעלות נשמתם שנקראת "נר" תחת כנפי השכינה. (תוספות השלם)

ובזוה"ק (ח"ג דף רמ"ז ע"א) מבואר ש"שמן זית זך" - זו התורה. "כתית למאור" - כמו שלוקחים רק את הזיתים המשובחים ממרום העץ שהתבשלו מהשמש, ולא די בזה, אלא שלוקחים רק את הטיפה הראשונה של השמן, כן התורה צריכים לעמול בה, ויכתוש האדם את עצמו עליה יומם ולילה, כדי שיוכה להבין את הכתוב בה וגם לזכור ולשמור אותה אצלו, שלא ישכח את מה שלמד.

והגמרא (הוריות יג): אומרת, ששמן זית מחזיר לימוד תורה שנשכח. ורבותינו עמדו כאן על החשיבות לזכור את לימוד התורה שלומד, ועל הדרכים המביאות את האדם לזכור את התורה, ובעזרת ה' נביא חלק מהדברים ואח"כ נכתוב כמה סגולות לזכרון מפי ספרים וסופרים.

כמה עצות לזכור את הלימוד

בספר "לחם לפי הטף" אסף כמה סגולות ועצות לזכור את מה שלומד:

א. לשנות פרקו מאה ואחת פעמים. וכמו שאמרו בגמרא בחגיגה (ט): "אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחת פעמים".

וזה נרמז במילה "ת-צוה" תלמד ותחזור צו"ה פעמים, צו"ה גי' מאה ואחד, ואז לא ישכח ולא יצטרך שמן זית. וזה מה שכתוב (תהלים לג, ט): "כי הוא אמר ויהי הוא צוה - ויעמוד", "צוה" גימטריא מאה ואחד, ללמדך שאם חוזרים מאה ואחד פעמים על הלימוד, הוא יעמוד לעולם.

וזה שאמרו רבותינו (פסחים נ. ובעוד מקומות בש"ס) אשרי מי שבא לכאן ותלמודו בידו. "לכאן" - עולה בגימטריא מאה ואחת, ואז "תלמודו בידו".

וזה רמז בעל הטורים בפסוק (שמות לב, לד) "הנה מלאכי ילך לפניך" "מלאכי" - גימטריא מאה ואחד, ומלאכי - זה מיכאל המיוחד לי, שמלאך מיכאל הולך לפניו קודם שימות, ולא זה בלבד אלא שמת בנשיקה, וזה הרמז "ישקני מנשיקות פיהו" גימטריא מאה ואחד, לפי שהטריח פיו ושנה מאה ואחד, מת בנשיקות פיהו.

ועוד פירש בעל הטורים שם: דהמילה "מלאכי" גימטריא מאה ואחד. והמילה "ילך" גימטריא "הלכה", כלומר, אם שנה וחזר על ההלכה מאה ואחד פעמים תלך ההלכה לפניו.

וכן נרמז בפסוק (איוב כח, יב) "והחכמה מאין תמצא" "מאין" עולה בגימטריא מאה ואחד, לומר שהחכמה תמצא במי ששנה מאה ואחד פעמים.

הטעם שצריך לחזור דוקא מאה ואחד

והטעם שצריך לחזור דוקא מאה ואחד, אומר הרב כלי יקר (דברים ד, ט) שהמלאך הממונה על הזכרון זכר שמו. ויש לו מאתים עשרים ושבע כוחות, כמנין "זכר". והמלאך הממונה על השכחה שכח שמו ויש לו שלוש מאות עשרים ושמונה כוחות, כמנין "שכח". נמצא שיש לו מאה ואחד כוחות יתירים על המלאך הממונה על הזכרון, ולכך השכחה גוברת על הזכרון ובכל פעם שחוזר האדם על לימודו, מבטל כח אחד מכוחות מלאך השכחה, וכשישלים מאה ואחד פעמים, הנה הוא מבטל המאה ואחד כוחות יתירים שיש לו, ולא נשאר לו שום כוח להתגבר על מלאך הזכרון ונשאר האדם תחת השגחת מלאך הזכרון ולא ישכח.

טעם נוסף כתב רבנו האר"י ז"ל בשער מאמרי חז"ל (הגיגה) שיש מלאך ששמו "מס" גימטריא מאה, והוא ממונה להשכיח הלימוד, ומי שחוזר מאה ואחד פעמים, מכניע אותו ואינו שולט עליו, ולכן לא שוכח תלמודו.

שירת ציפורת כרמים

ומובא בשם רבנו הגר"א: בפרק שירת הבריאה, כל הבריאה אומרת שירה לה', ויש ציפור שנקראת 'ציפורת כרמים' שהיא אומרת בכל יום: "שיר למעלות אשא עיני אל ההרים מאין יבוא עזרי" (תהלים קכא, א), ולמה דוקא פסוק הזה?

אלא, מסביר הגר"א, על פי המובא בגמרא שבת (צ:): בשם רב פליא ביארי אמר אביי שהיו רודפים אחרי הציפורת כרמים, לצוד אותה, כי יש בה סגולה שעל ידה אפשר להחכים ולזכור את הלימוד.

ולפי זה יש להסביר שלכן אותה ציפור אומרת "אשא עיני אל ההרים, מאין יבא עזרי", שאם ילמדו כמספר "מאין", מאה ואחד פעמים, "יבוא עזרי", כי הלומד מאה ואחד פעמים לא משכח תלמודו, ולא יצטרכו לצוד את אותה הציפור בשביל לזכור את הלימוד.

בין עובד אלהים לאשר לא עבדו

איתא בגמרא (חגיגה ט:): אמר ליה בר הי הי להלל מאי דכתיב (מלאכי ג, יח) "ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע, בין עובד אלקים לאשר לא עבדו" היינו צדיק היינו עובד אלקים? היינו רשע היינו לא עבדו [כלומר, מדוע כפל הכתוב]? אמר לו: עבדו ולא עבדו שניהם צדיקים גמורים הם, אלא אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים, לשונה פרקו מאה ואחת פעמים. הלומד מאה פעמים נקרא "לא עבדו" והלומד מאה ואחת פעמים נקרא "עבדו"!

והוסיף השל"ה הקדוש (מסכת שבועות נר מצוה דף מט בהגהה) וכן במסורת הש"ס (שם בחגיגה) רמז לזה: ראשי תיבות "עובד אלקים לאשר" גימטריא מאה ואחד. וראשי תיבות "לא עבדו" גימטריא מאה לרמז שמי ששונה מאה ואחד נקרא "עובד אלהים", ומי ששונה מאה פעמים, נקרא "לא עבדו".

ובאמת תמדה המפרשים, איך אפשר לומר שזה שלמד מאה פעמים נקרא "לא עבדו", וכי הוא לא עובד ה'?

אלא כתב בעל התניא (ליקוטי אמרים פרק ט"ו): בזמן חז"ל היה רגילותם ללמוד כל לימוד ולימוד חדש מאה פעמים, ולכן נעשה להם הענין להרגל טבעי, ולא מקרי עדיין עובד אלוקים בזה. מה שאין כן בפעם הנוספת שהיא לא כטבע וההרגל, לזה שהוסיף יקרא עובד אלוקים (הובא גם בס' אגרא דכלה ועו"ס).

מובא בשם רבי ישראל מסלנט זצ"ל שהיה אומר שהדור הזה רוצה לדעת את כל הש"ס בלילה אחד, ועוד להספיק לישון באותו לילה. ובאמת זה לא הולך ככה! כי צריך לעבוד לחזור

עוד פעם שוב ושוב ואז הכל מתבהר, ואז גם שמחים עם התורה, כאשר היא בהירה ומאירה.

ברכת התורה בכוונת הלב

ב. לברך בתורה תחלה בכוונת הלב. סגולה נוספת לזכרון הלימוד מובא בצל"ח בסוף מסכת ברכות (סד). וזה לשונו: "לדעתי ברכת התורה היא סגולה נפלאה שלא ישכח מה שילמוד". ומאריך הרבה בסגולה זו.

ובספר לחם לפי הטף הביא לזה רמז מהפסוקים בתהלים (קט יא,יב): "בלבי צפנתי אמרתך למען לא אחטא לך. ברוך אתה ה' למדני חוקיך".

והביאור הוא על פי מה שאומרת הגמרא במנחות (צט:): אמר ריש לקיש, כל המשכח דבר אחד מתלמודו עובר בלאו, שנאמר (דברים ד, ט): "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים", וכדרכי אבין אמר רבי אלעא שאמר "כל מקום שנאמר השמר פן ואל, אינו אלא לא תעשה", רבינא אמר "השמר ופן שני לאוים נינהו", רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשלשה לאוין שנאמר: "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים".

ולפי זה יש לפרש ככה: בלבי צפנתי אמרתך - התורה, ולא אשכחנה מלבי, "למען לא אחטא לך" לעבור על השמר לך וכו'. ואם תאמר הלא השכחה טבע היא באנוש, ובמה תזכה לשמור התורה לבל תשכחנה? לזה השיב, זאת אני עושה: "ברוך אתה ה' למדני חקיך", שאברך על התורה תחלה, וכדברי הצל"ח הנ"ל.

לימוד בפה ובקול רם

ג. ללמוד בפה ובקול. וכפי שאומר דוד המלך בתהלים (שם, יב) "בשפתי ספרתי כל משפטי פיך", שילמד בפה ולא בלחש. וכדאמרינן בגמ' בעירובין (נג סוף ע"ב) ברוריה ראתה לאותו תלמיד שהיה לומד בלחש, בעטה בו ואמרה לו וכי לא כך כתוב (שמואל ב' כג, ה) "ערוכה בכל ושמורה" אם ערוכה בכל רמ"ח אברים שלך, משתמרת. ואם לאו, אינה משתמרת.

ללמוד בחשק ובהתפעלות הלב

ד. ללמוד בחשק ושעשוע. וכנאמר בתהלים (קט יד-טז) "בדרך עדותיך ששתי" וכו', שאני לומד בתורתך בשמחה ובששון, ומתוך שאני לומד בששון ובשמחה "בפקודיך אישיחה ואביטה אורחותיך" שאני מביט ומסתכל לעומק הדבר, ועוד "בחקתיך אשתעשע" אני לומד בחשק ושעשוע, ובוה "לא אשכח דבריך".

ומסופר על החתם סופר שנשאל כיצד הוא זוכר ולא שוכח כל מה שלמד, ענה ואמר: גם למי שאין זכרון חזק, אם הוא רואה משהו פלאי, הדבר נחקק היטב בזכרונו. ואצלי כל

דבר שאני לומד הוא פלאי, שאיני יכול שלא לזכור אותו, וזה מה שאמר דוד המלך (תהילים קיט, כט): "פלאות עדותיך, על כן נצרתם נפשי" (תולדות החת"ס).

ה. ללמוד בזמרה. כי הזמרה מעוררת הזכרון (כן כתבו התוספות ז"ל בסוף מסכת מגילה, לב. ד"ה והשונה), והרמז בזה הוא ש"זמרה" במילוי זי"ן מ"ם רי"ש ה"ה בגימטריא "מזכרת", שהזמרה מזכרת את לימודו.

ו. ללמוד תורה לשמה. וכמובא בספר היא שיחתי (עמוד תתשמ"ז) בשם ה"ברוך טעם" שהלומד תורה לשמה לא במהרה שוכח תלמודו עיי"ש.

ז. ללמוד מילתא בטעמא. שהטעם מעורר הזכרון, כדאיתא בגמרא בנדה (כד:): "אמר אביי, צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא, דכי מדכרו ליה - מדכר".

ח. שיחזיק במידת הענוה. וכמ"ש בספה"ק מנורת המאור (פרק שלישי נ"א) וכמובא בגמ' עירובין (נד.).

כ"א סגולות לזיכרון מפי ספרים וסופרים

ואשים לפני הלומד הנכבד איזה סגולות לזכרון שכתבתי אותם בצעירותי מפי ספרים ומפי סופרים שהם מועילים מאוד לזכרון וכדי לזכות את הרבים ולעודד הלומדים נביא הדברים כדלהלן:

א. יאמר קודם הלימוד רמ"ב פעמים **אריא"ל**, שעולה גימטריא "זכירה", ויועיל גם להארת נשמתו ולהשגה גדולה. (מהר"א חמוי בס' אביעה חידות סוד ד' אות ב', בשם ס' דרך ישרה)

ב. בספר מראה הילדים (מערכת ז אות י) כותב בשם האר"י ז"ל, שיתענה ג' ימים רצופים יום ולילה, וביום ג' קודם השקיעה ימלא אשישה יין טוב, ויפתח ארון הקודש ויקרא בטעמים ובדקדוק את הפסוק (שמות טז, לג): "ויאמר משה אל אהרן קח צנצנת וכו', ויניחנה שם עד ליל שבת, ויעשה מזה קידוש והבדלה, והיו לפלא לזכרון.

ג. אמירת כל הפסוקים שמוזכר בהם אליהו הנביא במוצאי שבת קודש (טור או"ח סי' רצ"ט).

ד. יאמר במוצאי שבת קודש מ"ט פעמים את הפסוק (מלאכי ג, כב) "זכרו תורת משה עבדי". (כף החיים פלאגי' סי' ל"א אות ב"ן ועיי"ש עוד דברים נפלאים)

ה. סגולת הפיכת הערלה בברית מילה אחר החיתוך: כיצד יעשה? יכוין פסוק "אשרי תבחר" וכו', ויחלק במחשבתו כל שני אותיות בנפרד, א"ש ר"י ת"ב וכו', ואז ישים הערלה על

האצבע הנקרא קמיצה של שמאל, ויהפוך אותה עם זרת של ימין ושל שמאל, ואח"כ ישים הערלה בעפר.

ו. בכל לילה קודם הלימוד יאמר ג' פעמים פסוק: "ושם בת אשר סרח" ישר והפוך.

ז. כשיקום בבוקר יאמר ג' פעמים "מיכאל השר" ויכוין לשם נעזירנו".

ח. יאמר עשרה פעמים פסוק (תהלים קיט, מט) "זכר דבר לעבדיך" וכו'.

ט. יאכל בבוקר פת חיטים נקיה, וביצה מגולגלת בלא מלח, ובעת אכילתו יאמר שבעה פעמים את פסוק (תהלים קיט קה) "נר לרגלי דבריך" (מדרש תלפיות אות ה' בשם כתב יד).

י. ישים על עצמו אבן השוהם (ע"פ מ"ש השפת אמת, תצוה, שנת תרל"ז ושנת תר"מ).

יא. בחתימת ברכת שים שלום יכוין בשם הוי"ה בניקוד שורוק (שער הכוונות דף ל"ז ע"ג).

יב. שיתפלל במחשבתו על הזיכרון, בשעת הקידוש בעת אמירת "זכרון למעשה בראשית". (טעמי המנהגים עמוד תקע"ד)

יג. יתפלל לשם "אהיה אשר אהיה". (עבודת הקודש להגאון חיד"א - חלק יוסף בסדר סימן ז).

יד. הגמרא במסכת הוריות (יג:) מביאה ה' דברים המועילים לזיכרון: א. האוכל פת חיטין ואין צריך לומר חטים עצמן. ב. אכילת ביצה מגולגלת בלא מלח. ג. הרגיל בשמן זית. ד. הרגיל בייין ובשמים. ה. שתיית מים של שיורי עיסה. וי"א הטובל אצבעו במלח ואוכל.

טו. אם תישא מעט מביצת הדוכיפת וכן לשון הדוכיפת מופלא לשכחה. (הגאון יעב"ץ בס' מגדל עוז חלון צורי אות ע"א)

טז. אכילה ושתיה מעשב הנקרא "לשון שור" שאם ישתה אדם מהמיץ שלו או יאכל כל בוקר, יתחזק הזכרון. (הגאון יעב"ץ שם).

יז. יאכל אנ"א קרדינייא, ויקח חלק שמינית מן אונץ על סכין ולא יותר ויאכל אליבא ריקניא. ויעשה כך כמה ימים אבל לא רצופים ובכל פעם רק חלק מן אונץ כנ"ל. (סגולות ישראל מערכת ז' אות י"ח).

יח. יאכל בכל בוקר אליבא ריקניא דבש דבורים. (סגולות ישראל שם אות ל"ה)

יט. יכתוש צימוקים מנוקים מגרעינים, ולבונה זכה, וכורכום, ויכתשם, ויערבם יחד, ויקח בכל יום כשיעור אגוז, וזה יסיר השכחה ויפסוק הליחה ויחדד הראות והשכל. (תולדות אדם)

כ. יקח שבע חיטים, ושבע שעורים, ושבעה פלפלין, וישים אותם בקדרה [-סיר או קערה] חדשה, ויכסה הקדירה היטב ויעמיד על האש עד שתתלבן הקדרה והגרעינים שבתוכה יהיו

אפר ודשן. ויקח מים מתוקים בכלי חדש וישים בתוך המים שמן זית זך, ויפזר את האפר הנ"ל בתוך המים, וירחץ בהם ראשו. ויעשה כל זה ביום רביעי, וטוב לכוין שיהיה בזמן שליטת כוכב. (סגולות ישראל שם אות יט)

כא. יכתוב אלו השמות על עלי הדם וימחק מיד במעט יין וישתה, ואלו הם השמות: **התרכא הרמינס ללמס אדינסצ.** (מדרש תלפיות ענף זכירה).

"וְאֵתָהּ תִצְוֶה אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ פְּתִית לְמָאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, כ)

הגאולה הרביעית תהיה בזכות משה

האור החיים הקדוש (כאן) מפרש את הפסוק על פי הזוהר חדש (בראשית דף ח.) כי ד' גלויות של ישראל כל אחד מהם נגאלו בזכות אחד מהאבות הקדושים: גלות ראשונה - בזכות אברהם, השניה - בזכות יצחק, השלישית - בזכות יעקב, והרביעית - תלויה במשה רבנו שיבוא ויגאלנו וזה יהיה רק בזכות עסק התורה. ולזה נתארך הגלות כי כל עוד שאין עוסקים בתורה ובמצוות אין משה חפץ לגאול עם בטלנים מהתורה".

וזהו שרמזו הכתוב "ואתה תצוה את בני ישראל", אתה משה עתיד להתחבר עם בני ישראל בגאולה העתידה ויהיה "תצוה" מלשון "צוותא והתחברות".

אבל תנאי יש בדבר "ויקחו אליך שמן זית זך", שיעסקו בתורה שנמשלה לשמן המאיר לעולם, ודקדק לומר "שמן זית זך", להורות שצריך לעסוק בתורה בטהרה ובקדושה כמו שמן "זך בלי שמרים", דהיינו תורה לשמה ולא על מנת לקנטר או לשם כבוד. ואמר עוד: "כתית למאור" שצריכים לכתת גופם וכוחם, וכמו שדרשו חז"ל (ברכות סג:) על הכתוב (במדבר יט, יד) "זאת התורה אדם כי ימות באוהל", ש"אין התורה מתקיימת אלא במי שממית עצמו עליה".

ההבדל בין ז' באדר ל"ג בעומר

והנה לפי דברי האור החיים הללו, ניתן ליישב את ההערה הידועה, מדוע יום ז' אדר הוא יום של אבל ולא יום שמחה כמו ל"ג בעומר? ומעתה יש לומר, שהיות שמשה רבנו יהיה הגואל לעתיד לבוא, וידוע מהספרים את גודל הצער של מלך המשיח שאינו יכול להיות השליח לגאול את ישראל אם לא לומדים תורה, והרי הדבר בידינו לגרום לכך שיקום לתחייה ויגאלנו גאולת עולם. ולכן ביום זה שנפטר משה רבנו אנו מרבים בצער ובתשובה על עוון ביטול תורה, שבגללו "אין משה חפץ לגאול עם הבטלנים מן תורה". ובזכות התשובה יתקיים בנו מאמר חז"ל (ימא פו:): "גדולה תשובה שמביאה את הגאולה", במהרה בימינו, אמן.

”וַיִּקְחֵהוּ אֱלֹהֵיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לַמָּאֹר” (כו, כ)

”כתית למאור” - “כתתו עצמכם על דברי תורה”

אם אדם רוצה להאיר באורה של תורה כמו שכתוב (אסתר ח, טז) ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר”, ”אורה זו תורה” (מגילה טז:). כתית - תכתת את עצמך על דברי תורה.

וביאור רבי שלום שבדרון (לב שלום) את מה שנאמר ”ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר”, הדבר הראשון הוא ”אורה”. ואורה זו תורה, לקדוח ולהכניס אור, אם יש תורה, נכנס אור, ומשם ואילך יש כבר את הכל. שמחה, ששון ויקר. כי חודר באדם פנימה - אור!

ואיך תאיר לך את האור. כיצד קודחים להכניס אור מהתורה? ”כתית למאור” - כתתו עצמכם על דברי תורה הפשוטות היא - להתייגע בעמל התורה ”לעסוק בדברי תורה”.

”וַיִּקְחֵהוּ אֱלֹהֵיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כְּתִית לַמָּאֹר” (כו, כ)

כתית למאור - ולא כתית למנחות

רש”י מביא כאן את דברי הגמרא (מנחות פו). שרק להדלקת נרות צריך ”זך כתית”, אבל למנחות אין צריך ”זך כתית” מהטיפה הראשונה וכמו ששנו רבותינו שהזיתים שהיו עושין פירות יפים היו, והיו ניכרים להם, והיו נוטלין אותם וכותשין אותם. והשמן הראשון שהיה יוצא, היו מפרישין אותו למנורה.. ואומרת הגמרא שזה חידוש בגלל שהמנחות אוכלים אותם ומרגישים את הטעם ואילו את השמן של ההדלקה לא אוכלים ולמרות זאת, למנחות שהם לאכילה לוקחים מהשמן הפחות משובח, ולהדלקה את היותר משובח.

ורבותינו (חתם סופר בתורת משה ועוד) דרשו בזה רמז לחיי האדם בעולם הזה, שיהיה ”כתית למאור” שיכתות עצמו רק בשביל התורה והמצוות, ”ולא כתית למנחות” שזה רומז לפרנסה שלא יכתות עצמו לצורך פרנסה.

מעשה הבעש”ט עם רבי שבת

מספרים על הבעל שם טוב הקדוש שפעם אחת באמצע הלימוד שהיה לומד בליל שבת קם והתחיל לרקוד ואחר כך חזר והמשיך את הלימוד, ואחרי כמה זמן, שוב קם באמצע, ורקד ואחר כך המשיך ללמוד, החסידים שלו התפלאו מדוע הוא רוקד באמצע הלימוד אבל לא אמרו כלום.

במוצאי שבת אמר הבעש”ט לתלמידיו שיכינו את הסוס והעגלה ליסוע, כי ברצוני ליסוע לעיר פלונית. כשהגיעו לשם, ראו בני העיר שהבעל שם טוב הגיע לעירם, ושמחו לקראתו

והזמינו אותו לבוא ללון אצלם, אבל הוא אמר להם שקודם כל הוא צריך ללכת אצל אחד שנקרא רבי שבת. כולם התפלאו מה יש לו מרבי שבת שיהיה יהודי פשוט, אבל הוא הלך אצלו.

כשהגיעו סמוך לביתו של רבי שבת אמר הבעש"ט לתלמידיו: עכשיו אספר לכם מדוע רקדתי בשבת, היהודי הזה רבי שבת הוא בעל הבית שירד מנכסיו, ולא רצה להנות מבני אדם, ואף על פי כן הוא המשיך את מנהגו לענג את השבת כמו שנהג בימי עושרו, וכל שבוע היה מוכר מחפציו כדי שיהיה לו לקנות בשביל שבת. השבוע הזה, כבר לא היה לו מה למכור, שכבר מכר את הכל, וביום שישי בבוקר חזר מבית הכנסת ואכל קצת ורצה לצאת ללמוד, אבל חשש שבזמן שלא יהיה בבית, אשתו תבקש צדקה מאחרים, והוא לא רצה להנות מהצדקה, ולכן חזר לביתו אמר לאשתו שתבטיח לו שלא תקח כלום מאחרים והם יסתפקו היום בלחם ומים, ואז הלך לבית הכנסת ללמוד ונשאר שם עד השבת.

ובינתיים אשתו היתה בבית ולא היה לה מה לעשות שהרי לא בישלה כלום, החליטה שתעשה קצת סדר בבגדים הוציאה את הבגדים הישנים וסידרה אותם, ופתאום נפל מכיס של אחד הבגדים חתיכת זהב, היא שמחה על המציאה הזו ולקחה את הזהב והלכה לצורך והוא העריך את זה בשווי גדול והביא לה חלק מהכסף, ואמר לה שאת שאר הכסף יתן לה אחר כך, לקחה את הכסף והלכה וקנתה כל טוב בשביל השבת, ומיד בישלה ואפתה והכינה את הכל והדליקה נרות ובעלה לא ידע מכלום.

אחרי התפילה הוא חיכה קצת בבית הכנסת, כי התבייש שיראו אותו חוזר לביתו והבית שלו חשוך, וכשחזר לבית ראה מרחוק איך שהבית מואר, והתפלא איך יתכן שיש אצלו בבית כזה אור, הוא המשיך הלאה ונכנס לבית וראה על השלחן יין משובח והרכה מעדנים, חשש שאשתו התפתתה ולקחה צדקה מאחרים אבל לא אמר כלום, ואמר 'שלום עליכם' וקידוש בשמחה ואחר כך נטלו ידים ואשתו הגישה לו מהדגים, הוא התפלא ואמר לה מהיכן הדגים האלה, היא התחילה לספר לו את מה שהיה שמצאה בבית חתיכת זהב, וכששמע כן קם והתחיל לרקוד, ושניהם שמחו שמחה גדולה על שהקב"ה זיכה אותם לענג את השבת, אחר כך אשתו הגישה לו עוד מנה, ושוב הוא קם ממקומו והתחילו לרקוד ולשמח על הזכות שלהם. ובזה פנה הבעש"ט לתלמידיו ואמר להם שבאותה שעה שהם רקדו כמה שמחה היתה בשמים, וגם אני קמתי פעמיים ורקדתי באותו זמן. שאת כל זה הוא ראה ברוח קדשו, ולכן עכשיו בא לבקר את ר' שבת אחר שנודע לו שהוא אדם צדיק כל כך.

ורבי שבתי הזה שהיה צדיק בסתר ליבו קיים את "כתית למאור ולא כתית למנחות", שהלך ועסק בתורה שהיא המאור במשך כל היום וריכוז את כל המחשבות שלו בתורה ולא בפרנסה שלו, ושכח מהכל והלך ללמוד, והקב"ה עזר שהיה לו בסוף הכל.

ובזה אפשר לפרש עוד: "כתית למאור - ולא כתית למנחות", שאדם אי אפשר לו לכתוש עצמו על שני הדברים גם על התורה וגם על הפרנסה, ולכן תכתוש עצמך רק על המאור ולא על המנחות, והקב"ה כבר ישלח לך את הברכה ויהיה לך גם פרנסה, וכמו שהיה אצל הדורות הראשונים שעשו מלאכתן עראי ותורתן קבע וזה נתיימו בידם.

"וַיִּקְחוּ אֵלֶיךָ שֶׁמֶן זֵית זָךְ בְּתֵית לַמָּאֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" (כו, כ)

עם ישראל נמשלו לשמן זית

אנחנו רואים כי הרבה מצוות היו נעשים בשמן זית דוקא ולכאורה מדוע זכה שמן הזית שממנו ידליקו המנורה? אלא אומרים רבותינו ז"ל (שמות רבה פרשה לו סי' א) שעם ישראל נמשל לזית כמו שכתוב (ירמיה יא, טז) "זית רענן יפה פרי תואר קרא ה' שמך" משום ששמן הזית מסמל את התכונות של עם ישראל בכמה דברים:

א. שמן הזית אינו מתערב עם שאר המשקים, נבדל מהם וצף תמיד למעלה, כך עם ישראל ייעודו להיות נבדל מהעמים, ויחד עם זאת נאצל ועליון על כל האומות, כנאמר (דברים כה, א) "ונתנך ה' אלהיך עליון על כל גויי הארץ". וכעין זה במדרש אחר: מה הזית הזה בכל משקה שתערבנו הוא מפריש עצמו ונעשה עליון, כך ישראל כל זמן שהם עושין רצון בוראם ומפרישים עצמם מאומות העולם הם נעשים עליונים שעולים תמיד למעלה.

ב. השמן מביא אור לעולם, כך עם ישראל ייעודו להביא את החכמה לעולם, כמו שנאמר (ישעיה ב, ג) "כי מציון תצא תורה", ונאמר (ישעיה ס ג) "והלכו גוים לאורך".

ג. השמן תחילתו מר ובוסר וסופו מתוק ומהנה, כך ישראל תחילתם דרך קשה, ייסורים, מכאובים ורדיפות, ואחריתם - מתיקות, הצלחה וישועה, כנאמר (איוב ה, ז) "והיה ראשיתך מצער [-קטן ודל] ואחריתך ישגה מאוד" [יגדל, יפרח וישגשג]. וכעין זה במדרש אחר "מה הזית תחילתו מר וסופו מתוק, כך ישראל, מר להם במלכיות להמתיק להם במשיח, ישראל בנפש מרה בעולם הזה כדי שיקבלו שכר לעולם הבא".

ד. מה שמן זית ראש לכל השמנים, כך ישראל ראש לכל האומות.

ה. מה זית אין נושרין עליו לא בימות החמה ולא בימות הגשמים, כך ישראל אין פוסקים מן הצדקות.

ו. מה הזית אינו מוציא שמנו אלא על ידי כתישה, כך ישראל, אין עושים מצות וצדקות אלא על ידי יסורין, וכן כתוב (תהלים עח, לד) "אם הרגם ודרשוהו ושבו ושחרו אל".

ז. מה הזית הזה עד שלא יבשל יהיה מר, כך ישראל עד שהן חוטאין ונדבקין בשיותיהן יהיו מתמרמרין בצרות וכשעושין תשובה נענין ונשענין בבוראן שנאמר (דברים ד, ל) "בצר לך ומצאוך". (תורה שלמה)

מסירת התורה היא בדקדוק כמו השמן של המנורה

אמרו במנחות (פו): "ויקחו אליך - אליך ולא לי". וביאר בספר טעם ודעת, כי נרות המנורה רומזים לתורה, לפיכך צותה התורה שהבאת השמן תהיה אל משה רבנו דוקא, ללמדך, כי לימוד התורה הוא דוקא ע"י קבלה איש מפי איש עד למשה רבנו עליו השלום, ואין לאדם לחדש בתורה מעצמו דרכים חדשות שיודע בעצמו שלא קיבל מרבו.

והדוגמא לזה הוא השמן להדלקת הנרות, שצריך להביאו אל משה דוקא, וכשם שהדלקת המנורה היא רק על ידי משה, כך מסירת התורה ולימודה הוא בדקדוק רב על פי מה שקיבל משה רבנו מסיני.

חותמת על השמן

"ויקחו אליך" - שיהיה חותמך עליו או חותמו של כהן גדול. (תורה שלמה בשם כת"י מדרש הביאור)

המנורה האירה בכל ירושלים

אמרו רבותינו זכרונם לברכה (תנחומא ורשא סי' ג) כיון שהיו מדליקים מן המנורה, כל חצר בירושלים היתה משתמשת לאורה, לכך נאמר "ויקחו אליך שמן זית זך כתיבת".

השמן למשכן הגיע מגן עדן

ובספר שי לתורה (מלר, כאן) הביא את דברי רבי יונתן בן עוזיאל בפרשת ויקהל (להלן לה, כח), שאומר שאת השמן למאור הביאו העננים מגן עדן.

”וַיִּקְחוּ אֵלַיךְ שֶׁמֶן זֵית זָךְ כִּתִּית לַמָּאוֹר לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד” (כו, כ)

הדלקת המנורה נלמדת מהיונה של נח

בטעם המצוה להדליק נרות המנורה בשמת זית, אומר המדרש (ילקוט שיר השירים רמו תתקפד בסופו) על הפסוק (שיר השירים ד, א) ”הנך יפה רעיתי, הנך יפה עיניך יונים” - אמר הקב”ה לישראל: דוגמא שלכם דומה ליונה, דכתיב (בראשית ח, יא) ”ותבוא אליו היונה לעת ערב והנה עלה זית טרף בפיה”, מה היונה הביאה אורה לעולם, אף אתם שנמשלתם ליונה תביאו שמן זית והדליקו ותאירו לפני. עד כאן דברי המדרש.

והמדרש צריך ביאור, כי לא נתבאר איך היונה הביאה אורה לעולם, בעלה זית אשר טרף בפיה? ועוד מה עניינו אל מצות המנורה והשמן בהם אנו עוסקים?

ואפשר לפרש בדרך רמז, על פי מה שפי' בדברי הגמרא (ביצה לב:): ”אמר רבי נתן בר אבא אמר רב, כל המצפה לשולחן אחרים, עולם חשך בעדו”, דהכוונה על מאור עיני השכל, שנחשך מלראות האמת, מפני שנעשה משוחד לנטות לטובת דעת המחזיקים אותו על שולחנם, כי השוחד יעור עיני פקחים, מלראות את האמת.

ועל דרך זה פירש את המשנה בסוף פאה (פרק ח משנה ט), ”כל דיין שלוקח שוחד ומטה את הדין, אינו מת מהזקנה עד שענינו כהות, שנאמר (שמות כג, ח) כי השוחד יעוור פקחים”, והקשו המפרשים שם, הרי רואים בחוש כמה מקבלי שוחד שלא נתעוורו בימי זקנותם? ויש שתירצו דהכוונה על עין הנשמה בעולם הבא, אולם פשטות הלשון אינו סובל פירוש זה, שהרי אמרו רבותינו זכרונם לברכה, אינו מת מהזקנה וכו', משמע שיענש בעיוורון בעולם הזה לפני מיתתו. אמנם, לדרכנו הכוונה על עיני השכל, שיהיו עיני כהות ולא יראה האמת, ואף כאשר ידון בדין שלא קיבל בו שוחד, לא ישיג בו דרך האמת מפני שחשך מאור שכלו.

ובזה יש לפרש דברי המדרש שהיונה הביאה אורה לעולם, דהנה אמרו רבותינו ז”ל בגמרא (עירובין יח:): ”והנה עלה זית טרף בפיה, אמרה יונה, מוטב שיהיו מזונותי מרורים כזית בידי הקב”ה, ולא מתוקין כדבש ותלויים בידי בשר ודם”. שכל מי ששם מאמר זה נגד עיני תמיד, ובוטח רק על מתנתו יתברך ולא לשולחן מתנת בשר ודם, יראה אור לעולמים, ולא ילקה בעיורון עיני השכל. וזה שכתב המדרש שהיונה הביאה אורה לעולם בעלה הזית שטרף בפיה, כי לימדה בכך לבני האדם איך יזכו לאורה ולא יחשיך מאור עיניהם, שלא יצפו לשלחן אחרים.

והנה ענין המנורה והשמן ירמוז לחכמת התורה וכמו שאמרו (ב"ב כה:)"הרוצה להחכים ידרים - מנורה בדרום", ועל כן הסמיכו חכמינו ז"ל דרשה זו שהיונה הביאה מאור לעולם, להדלקת המנורה שרומזת לחכמה, שבדרך זו תהיה חכמת התורה מתקיימת. (דברי יואל)

מעשה נורא על רבי חיים כפוסי שנפקחו עיניו

ואגב פירוש הדברי יואל, לא אמנע מלכתוב כאן, מה שכתב הרב חיד"א זצ"ל בספר "שם הגדולים" (ח"א מערכת גדולים ערך ר' מאיר גאביוון) מעשה נפלא שאירע עם אחד מדייני מצרים הגאון רבי חיים כפוסי זצ"ל, שהיה חכם גדול וחסיד מאוד, והיו קורין אותו 'בעל הנס' משום מעשה שהיה, וכדלהלן:

לעת זקנותו חלה רבי חיים ז"ל בעיניו ונתעוור רח"ל, והיו הקהל מרננים אחריו לאמר כי ח"ו היה נוטל שוחד, כי השוחד יעור וכו'. כששמע רבי חיים את הדברים, נתרעם ועמד על רגליו בתוך קהל ועדה, והכריז: "כי שמעתי דיבת רבים יחדיו ירננו שלקחתי שוחד, ועתה אם אמת היה הדבר כמו שאומרים, כן יהיה תמיד הענן יכסנו [כלומר, שאשאר סומא לעולם], ואם אני הייתי נוהר מזה מאוד, יאירו עיני כבתחילה". וכן היה, ונתקבלה תפילתו ונתרפאו עיניו וירד מן התיבה.

ומעיד החיד"א "עד היום הנשבע שבועה לשקר על קברו מיד נענש!" ומסיים: "ואני הצעיר ראיתי חתימתו כשהיה סגי נהור, והיה חותם מאומד וכמעט אין האותיות ניכרות, כמי שלא ראה. וראיתי חתימתו אחר כך "ה' נסי חיים כפוסי", כתובה מאושרה, תנצב"ה זכותו יגן עלינו זלה"ה, עד כאן לשונו.

שמשון בנקמתו בפלישתים התברר שלא לקח שוחד

ורבנו הגדול רבי יוסף חיים זיע"א בספרו בן יהוידע (סוטה י.) מביא את המעשה הזה של רבי חיים כפוסי בשם החיד"א, וכתב, שעל פי זה יש להסביר, את מה שביקש שמשון מה' לאחר שניקרו הפלישתים את עיניו, שיוכה לנקום על זה, כמו שכתוב (שופטים טז, כח): "ויקרא שמשון אל ה'... זכרני נא וחזקני נא... ואנקמה נקם אחת משתי עיני מפלישתים", ואיתא בגמרא (סוטה י.) שתפילתו היתה: "זכרה לי עשרים שנה ששפטתי את ישראל ולא אמרתי לאחד מהם העבר לי מקל ממקום למקום". והרי שמשון חטא בעיניו (כמבואר בגמרא שם דף ט:) ומה יעזור לו הזכות ששפט את ישראל.

אלא אומר רבינו יוסף חיים, שהיה חשוב מאוד לשמשון לנקום על שתי עיניו, וזאת משום שחשוב היה לו להוכיח לעם ישראל, ששפט ביושר ולא לקח שוחד, ומה שניקרו את

עיניו זה לא בגלל שלקח שוחד אלא בגלל שחטא בעיניו, ולכן ביקש שבזכות ששפט עשרים שנה ביושר, יתן לו הקב"ה שיצליח בדרך נס לנקום מהפלישתים. ואכן כך היה, שנעשה לו ה' נס ונקם מפלישתים על כך, ואם היה לוקח שוחד, לא היתה מתקבלת תפילתו ולא היה מצליח לנקום.

מעשה נורא בר' מתיא בן חרש בענין שמירת העינים

בילקוט שמעוני (פרשת ויחי רמז קס"א ד"ה זבולון) איתא: מעשה ברבי מתיא בן חרש שהיה יושב בבית המדרש ועוסק בתורה והיה זיו פניו דומה לחמה, וקלסתר פניו דומה למלאכי השרת, שמימיו לא נשא עיניו לאשה בעולם. פעם אחת עבר שטן ונתקנא בו אמר אפשר אדם כמו זה לא חטא? אמר לפני הקב"ה: רבנו של עולם של עולם רבי מתיא בן חרש מהו לפניך, אמר לו: צדיק גמור הוא, אמר לפניו: תן לי רשות ואסיתנו, אמר לו: אין את יכול לו [לא תצליח להסיתו], השיב השטן, אף על פי כן, אמר לו הקב"ה לך.

הלך השטן ונדמה לרבי מתיא בן חרש כאשה יפה שלא היתה כדמותה מעולם מימות נעמה אחות תובל קין, שטעו בה מלאכי השרת שנאמר (בראשית ו, ב) "ויראו בני האלהים את בנות האדם", עמד לפניו, כיון שראה אותו הפך פניו לאחוריו, שוב בא לפניו ועמד לו על צד שמאלו הפך פניו לצד ימין, והיה מתהפך לו מכל צד, אמר: מתיירא אני שמא יתגבר עלי יצר הרע ויחטיאני, מה עשה אותו צדיק? קרא לאותו תלמיד שהיה משרת לפניו ואמר לו לך והבא לי אש ומסמר, הביא לו מסמרים ונתנם בעיניו, כיון שראה השטן כך נדעזע ונפל לאחוריו.

באותה שעה קרא הקב"ה לרפאל המלאך אמר לו לך ורפא את רבי מתיא בן חרש, בא ועמד לפניו אמר לו מי אתה, אמר לו אני הוא רפאל המלאך ששלחני הקב"ה לרפאות את עיניך, אמר לו הניחני מה שהיה היה, חזר לפני הקב"ה ואמר לו, רבש"ע כך וכך אמר לי מתיא, אמר לו, לך ואמור לו אני ערב שלא ישלוט בו יצר הרע, מיד ריפא אותו, מכאן אמרו חכמים כל מי שאינו מסתכל בנשים, ועל אחת כמה וכמה באשת חבירו, אין יצר הרע שולט בו, עד כאן דברי המדרש.

ולפי זה, יש לפרש את דברי הכתוב "ויקחו אליך שמן זית זך", שתצוה אותם לעשות מצוה מן המובחר בהידור. ואם תחשוש שהשטן יתקנא בהם להחטיאם, על זה אמר "כתית" - שיכתת עצמו כמו רבי מתיא בן חרש שעשה כן ולא יחשוש על מאור עיניו שהקב"ה יביא את המלאך רפאל שירפא אותם שוב. ואם תאמר הרי לאו כל שעתא מתרחיש ניסא, על זה נאמר "להעלות נר תמיד" - שאני ערב שיהיה לכם מאור תמיד, וכפי שהובטח לרבי מתיא ששוב לא ישלוט בו יצר הרע.

ובאמת ידוע שהרמ"ע מפאנו בס' גלגולי הנשמות (מערכת מ' אות ה') אמר שרבי מתיא בן חרש היה גלגול של פלטי בן ליש, שאירס את מיכל בת שאול, ונעץ חרב בינו לבניה ולא נגע בה שנים רבות (ראה גמרא סנהדרין יט:), אך מראייתה הוא כן נהנה, ובגלגול זה של רבי מתיא, הוא תיקן את פגם הראייה.

רבי אפרים הכהן זכה בדרך לקיים מאתים מצוות

מעשה בחכם המקובל רבי אפרים הכהן ע"ה שבא לישיבה והיה גר בשכונת בקעה ובא ברגל משם, ואמר שהוא קיים עכשיו בדרכו מאתיים מצוות, שהרי נאמר (במדבר טו, לט) "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם" ואנו מצווים לשמור על קדושת הראיה, וא"כ כשהייתי בדרך והזדמנו בערך מאתיים פעמים כל מיני הסתכלויות אסורות ונוהרתי ולא הסתכלתי לאותו צד, א"כ ע"י שמירת העינים בכל הפעמים האלו זכיתי למאתים מצוות.

תתבוננו במעשה הזה: וכי סבורים אתם שהוא בא להתפאר ולהשתבח על צדקתו וחסידותו, ודאי לא כן הוא, אלא אמר את זה לצורך לימוד - לדעת שאדם שהולך בדרך אסור לו ללכת ולהסתכל לכל צד אלא צריך לשמור על עיניו, אמנם לא נדרש מהאדם לעשות מעשים משונים וללכת ברחוב בעצימת עינים, אבל צריך לדעת לא להביט לכל צד אלא ללכת כדרכו ולסלק לצד כל מראה שאסור לראות, וכמו שראינו אצל רבי מתיא בן חרש שהפך עצמו לצד אחר כדי שלא ישל, ובזכות שנוהר בזה כ"כ כל ימיו זכה שזיו פניו היה דומה לחמה וקלסתר פניו למלאכי השרת. (מפי רבנו יהודה מעלם זצוק"ל)

"להעלת נר תמיד" (כו, כ)

הגר"א אמר לאחותו איך אוכל לבזבז זמני

נר התמיד שהיה הכהן הגדול מעלה במנורה שבמקדש הוא סמל לתורה, כמו שכתוב (משלי ו, כג): "כי נר מצוה ותורה אור".

נר תמיד זה, לא ככה לעולם והיה מאיר תמיד. ובדומה לו אף אור התורה, אינו כבה לעולם ומאיר תמיד לעולם וליושביו.

על כל אחד ואחד מצווה התורה: (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה!" על ידי קיום ציווי זה שומרים אנו על אור התורה שימשיך וידלק, ימשיך ויאיר...

הגאון רבי אליהו מווילנא ידוע היה בהתמדתו המופלאה. כל הימים ישב סגור בחדרו ועמל בתורה בכל כחו.

פעם אחת, הגיעה אחותו לבקרו בביתו. היה זה מאורע גדול, מכיוון שהגאון ואחותו לא נפגשו במשך חמישים שנה!

יצא הגאון לקבל את פני אחותו, ברך ברכת: "ברוך... מחיה המתים" - כפי שמבואר בהלכה, כי אדם שלא ראה את רעהו זמן רב חייב לברך כן. לאחר מכן אמר הגאון לאחותו: אחותי היקרה, אמנם זמן רב לא התראינו, אולם כאשר אבוא לעולם הבא, אדרש לתת דין וחשבון על כל רגע ורגע ממעשי - האם ידעתי לנצל את זמני וללמוד תורה ולקיים מצוות, אם לאו, ואיך אוכל לבזבז את זמני בשיחה בטילה? אנה, סלחי לי, ואשוב לחדרי וללמוד.

"לְהַעֲלֹת נֵר תְּמִיד בְּאֵהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרֹכֶת" (כו, כ-כא)

ילמד את התורה לאחרים ולא ישמור את התורה לעצמו

בעלי המוסר אומרים שהאדם צריך להאיר את עצמו לא רק בבית - בינו לבין עצמו, אלא צריך גם שהאורה תצא מחוץ לבית, זאת אומרת שאדם צריך להיות בעבודת ה' גם בבית וגם בחוץ, הן לעצמו הן לזולת, כלומר שילמד את התורה לאחרים ולא ישמור את התורה לעצמו. וזה שאומר הפסוק להעלות נר תמיד, והיכן? שם ב"אהל מועד" בתוך ביתו פנימה וגם ב"חוץ לפרוכת" לכלל ישראל בחוץ ולא ישאר ספון בתוך ביתו בלבד.

"בְּאֵהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפְּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל הָעֵדֻת יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹךְ וּבְנִי מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר"
(כו, כא)

רמזים נפלאים בפסוק

"באהל", יבוא ה' לת אור כמו (איוב כט ג) "בהלו נרו".

"מערב" זה העולם הזה שהוא חשך כערב, **"עד בקר"**, זה עולם הבא שהוא פֶּקֶן של ישראל.

"אשר על העדות" אותיות "ה'-עדות", חמשה חומשים הם.

"יערך" "י-ערך", רמז לעשר מנורות של שלמה המלך. (תוספות השלם אות א')

"יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אֶהְרֹךְ וּבְנִי מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר" (כו, כא)

המנורה הייתה דלוקה משנה לשנה

במדרש תנחומא (ורשא סימן ג), אמר רבי חנינא סגן הכהנים, מעשה ניסים היה במנורה, משהיו מדליקין אותה בראש השנה, לא היתה מתכבה עד שנה אחרת. ותמה הגאון רבי חיים

מבריסק זכר צדיק לברכה, הלא מצות עשה להדליק את המנורה בכל יום, וכאשר הניחו את המנורה דולקת במשך כל השנה הרי בטלו בזה את מצות ההדלקה שבכל יום?

ותירץ האדמו"ר מגור בעל האמרי אמת דהא קיימא לן לגבי שבת, שאם מוסיף שמן בנר דולק עובר בזה משום מבעיר, ולפי זה גם מקיימים בזה מצות הדלקת המנורה, וכך באמת עשו, שהניחו האש בוערת מראש השנה, ומדי יום הוסיפו מעט שמן, לקיים בזה מצות הדלקה.

ובמקום אחר תמהתי, דבזה נתיישב רק איך קיימו מצות הדלקה, אבל יש גם מצות דישון המנורה, שכל מה שנותר בנרות צריך לנקותו ולדשנו, ואיך בטלו מצוה זו? ואולי כאשר לא נחסר מאומה מן השמן והפתילות, והנר כולו קיים כמו שהיה בשעת הדלקה, אין מצות דישון. (טעם ודעת שטרנבוך)

"וְאֵתָהּ הִקְרַב אֵלֶיךָ אֶת אֶהְרֹן אָחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אֲתוֹ מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכַהֵנוּ לִי אֶהְרֹן נָדָב וְאֶבְיָהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר בְּנֵי אֶהְרֹן" (כח, א)

מדוע הצטער משה כאשר אהרון עלה לגדולה

אֵיתָא במדרש רבה (תצוה פרשה לז סי' ד) הדא הוא דכתיב (תהלים קיט, צב) "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעיני", כשאמר הקב"ה למשה "ואתה הקרב אליך את אהרון אחיך ואת בניו... לכהנו לי", הרע לו [למשה, שהוא לא זוכה להיות כהן], אמר לו הקב"ה: "תורה היתה לי ונתתיה לך, שאלולי היא אבדתי עולמי", עד כאן דברי המדרש.

והמפרשים התקשו במה שכתוב שהרע למשה, כיצד יתכן שהרע למשה על שאהרון מקבל כתר כהונה גדולה ולא הוא, והלא הוא כבר ידע שהקב"ה שיבח את אהרון, שאף על פי שנתנבא אהרון לפני משה רבנו כמבואר ברש"י על הפסוק (שמואל א' ב, כז) "הנגלה נגליתי אל בית אביך בהיותם במצרים" מכאן שנתנבא אהרון במצרים עיי"ש. בכל זאת כאשר אהרון שמע שמשה נשתלח מיד ה' יתברך להושיע את ישראל, אמר הקב"ה עליו (שמות ד, יד) "וראך ושמח בלבו", ואיך יתכן שמשה לא שמח בגדולת אחיו כפי שאחיו שמח בגדולתו?

ונראה לפרש, שמה שהרע בעיני משה, לא היתה עצם הגדולה שניתנה לאהרון, אלא מה שכתרו של אהרון נתון לבניו אחריו, שהכהונה תלויה בזרעו של אהרון, וכל יוצאי ירכו ראויים לשמש על המזבח לפני ה' כמוהו, מה שאין כן משה רבנו, שלא ראה את כתרו נתון לבניו אחריו ורק על זה היה מצר.

ועל זה השיבו הקב"ה: "תורה היתה לי ונתתיה לך", כי מאחר שאין התורה נקנית אלא למי שעמל ויגע בה, אין כתר זה עובר בירושה לבנים, ולפיכך גם למשה רבנו אין מובטח לו

שיעבור כתרו לבניו אחריו. אולם מאידך גיסא, כל היהודים לומדי התורה שזכו לכתר תורה במשך הדורות, שנדרו שינה מעיניהם וטרחו ויגעו בה, חשובים הם כבניו של משה רבנו. כמו שאמרו במדרש (שמות רבה פר' א סי' טז) שהתורה כולה קרויה על שמו של משה שנאמר (מלאכי ג, כב): "זכרו תורת משה עבדי".

עוד אפשר לפרש, שצערו של משה רבנו לא היה על זה שהוא לא זכה לכתר כהונה גדולה, אלא צערו הגדול היה, על שסבר שחסרה לו המעלה המכשירה לבא לדרגה גדולה זו של העובד לפני ה' לפני ולפנים, ועל זה השיבו הקב"ה, שכל מעלותיו של אהרן מכח התורה הם, שניתנו לו על ידי התורה, ומכיון שהתורה עצמה של משה היא, ועל שמו היא נקראת, הרי מכח משה נתכהן אהרן וזהו "ואתה הקרב אליך" שאתה משה, מקרב אותו לכהונה. (טעם ודעת)

משה חשש שנולד מנישואים אסורים

עוד יש לפרש את דברי המדרש, על פי מה שאמרו בגמרא בפרק רבי עקיבא (שבת פח:): כשעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לקב"ה "מה לילוד אשה בינינו", אמר להם הקב"ה "לקבל תורה בא".

ופירש הרב בעל "עמודיה שבעה" (עמוד החמישי - קרבן אהרן אות כ"ט בסופה) את הגמרא, על פי דברי התרגום יונתן בן עוזיאל (במדבר יא, כו), דאחרי שעמרם גירש את יוכבד, נשאה אליצפן בן פרנך, והולידה לו את אלדד ומידד, ורק אחר כך החזירה עמרם וילדה את משה רבנו, ונמצא שעמרם החזיר גרושתו מן הנשואין, ומן התורה אסור כדכתיב (דברים כד ד) "לא יוכל בעלה הראשון". וזה שאמרו במרום "מה לילוד אשה בינינו" ולא אמרו "מה לבשר ודם בינינו", כי עיקר תמיהתם היתה שהוא ילוד אשה, כלומר, אשה הידועה האסורה בתורה, אשר הוחזרה מגירושיה לאחר שנשאת לאחר, ולטענתם משה בא מביאה אסורה, ואיך היה אשר ניתן לו רשות לעלות בשמים ממעל, והשיב להם הקב"ה לקבל תורה בא, כלומר עדיין לא ניתנה התורה ועמרם לא עביד איסורא, ומשה הוא זרע קודש.

ועל פי זה יש לומר כאן, כי הנה בראות משה רבנו שאמר לו הקב"ה "ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך" לכהונה, חשב משה שהוא עצמו נפסל לכהונה כי בא מביאה אסורה, שהרי אביו החזיר את גרושתו משנישאת, [מה שאין כן אהרן שנולד לפני שיוכבד התגרשה], והכהן צריך שלא יהיה בו מום לא בגופו ולא בייחוסו, ועל כן הורע לו ונצטער מאוד, עליו, ועל אביו ואמו [שעשו איסור]. ואמר לו הקב"ה תורה שלי היתה ונתתיה לך, כלומר, זה היה מעשה עד שלא נתנה תורה, ואין כאן עוון אשר חטא אביך, ועוד שהרי נתנית התורה לך הוא, ואם ח"ו באת מאיסור לא הייתי נותן לך התורה שהיא יסוד העולם. (פני דוד אות ה')

“וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת” (כח, ב)

בגדי קודש - אלו דבר תורה

ועשית בגדי קודש - אלו דברי תורה שמלבישים את האדם, על דרך שאמרו רבותינו (אבות פ"ו משנה א') **"ומלבשתו ענוה ויראה"**. (חומת אנך)

“וְעָשִׂיתָ בְּגָדֵי קֹדֶשׁ לְאַהֲרֹן אָחִיךָ לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֲתֵינוּ רוּחַ חֲכָמָה וְעָשׂוּ אֶת בְּגָדֵי אַהֲרֹן לְקֹדְשׁוֹ לְכַהֲנֵנוּ לִי” (כח, ב-ג)

ועשית בגדי קודש - בגדים רוחניים

בספר מי מנוחות (בירדוגו), מעיר, מדוע בתחילה תלה עשיית הבגדים במשה, שאמר **ועשית בגדי קודש לאהרן אחיך**, ואחר כך, בפסוק הבא, תלה את העשיה בחכמי לב, כמו שכתוב **“ואתה תדבר אל כל חכמי לב... ועשו את בגדי אהרן?”**

מתרץ המי מנוחות, על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל בתלמוד ירושלמי (ברכות פ"ד ה"ה) כי בית המקדש של מטה מכוון כנגד בית המקדש של מעלה, והקדמנו בפרשת תרומה, כי כל דבר גשמי הנעשה למצוה, נעשה דוגמתו דבר רוחני למעלה על ידי כוונה טובה, כי מהמחשבה נעשה הדבר הרוחני, ומהמעשה נעשה הדבר הגשמי, ומתלבש הרוחני בגשמי, וכמו שכתב מהר"ם אלשיך זצ"ל בפרשת בהעלותך (שמות פרק ח), באופן שעל ידי הכוונה הטובה ועשיית הבגדים בקדושה גדולה, נעשים בגדים רוחניים, ומלבישים את הבגדים הגשמיים.

ועליהם רמז באמרו: **“ועשית בגדי קודש”**, שבכוונתך הטובה ובידיעתך בסודות האלו למעלה, ועשיית כל בגד לתקן שורשו במקום עליון - נעשים בגדים רוחניים, וזהו ועשית בגדי קודש, כי קודש הם, ועל בגדים אלו נאמר **“לכבוד ולתפארת”**, כי אין כבוד ותפארת יותר מזה שילבש בגדים רוחניים. ואחר כך אמר **“ואתה תדבר אל כל חכמי לב ועשו”** - היינו הבגדים הגשמיים.

“וְאַתָּה תְּדַבֵּר אֶל כָּל חַכְמֵי לֵב אֲשֶׁר מִלְּאֲתֵינוּ רוּחַ חֲכָמָה” (כח, ג)

יהב חכמתא לחכמין

יש להעיר, במה שאמר הכתוב **“חכמי לב אשר מלאתיו רוח חכמה”**, מהו פשר הכפילות, **“חכם לב”**, ו**“מלאתיו רוח חכמה”**?

ומבאר המי מנוחות (בירדוגו), על פי מה שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות נה.): **“אין הקב"ה נותן חכמה אלא למי שיש בו חכמה, שנאמר (דניאל ב, כא) “יהב חכמתא לחכמין”**. והוא

שאומר תדבר אל כל "חכמי לב" שהלב ההוא כבר "מלאתיו רוח חכמה", ששמתו בו טבע חכמה, שבמעט השתדלות - יהיה חכם. ואשר מלאתיו היינו הלב. שהלב, כבר מלאתיו. והם בהשתדלותם, נעשו חכמים מחוכמים.

חכמה ניתנת לירא שמיים

אומר בעל הטורים: "חכמי לב אשר", בגימטריה "יראת", ללמדך שהקב"ה ממלא ברוח חכמה את מי שמלא ביראת ה', כדכתיב (תהלים קיא, י) "ראשית חכמה יראת ה'".

"וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּדֶם וְמַעֲיֵל וְכֹתֶנֶת תְּשֻׁבֵץ מְצַנֶּפֶת וְאַבְנֵט" (כה, ד)

ההבדל בין מצנפת למגבעת

הרואה יראה שפעמים הכתוב אומר לשון מצנפת ופעמים לשון מגבעת וצריך להבין מדוע כובעו של כה"ג נקרא מצנפת ואילו של כהן הדיוט נקרא מגבעת.

ומתרץ הרב פענח רזא שכובעו של כהן גדול קרוי מצנפת, מפני שלא היה יכול להולמה מפני הציץ, אלא שצנפה מלמעלה צניפה בעלמא, ואילו של כהן הדיוט קרויה "מגבעת" (ראה להלן כה, מ) מלשון גביעים, שהיה הולמו לגמרי, ונתקבל הראש בתוך בית קיבולה של המגבעת, ואף דגם כהן הדיוט שאין לו ציץ, אינו יכול להולמה לגמרי מלפניו מפני התפילין, מכל מקום מאחוריו הולמו שפיר, ואילו בכהן גדול אף מאחוריו לא, מפני פתיל תכלת של הציץ שבא מאחורי ראשו.

בגדי כהונה מכפרים עוונות ישראל

הנה יש ארבעה בגדים שמויחדים רק לכהן גדול והם: אפוד מעיל חושן ציץ והם ראשי תיבות "אמחץ" - שבזכות בגדי כהונה ישראל מוחצים את האויב, שהוא היצר הרע, כדאיתא בגמרא (ערכין דף טז): "אמר ר' ענני בר ששון, למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות? לומר לך, מה קרבנות מכפרין אף בגדי כהונה מכפרין: כתונת מכפרת על שפיכות דמים. מכנסים מכפרים על גילוי עריות. מצנפת מכפרת על גסות הרוח. אבנט מכפרת על הרהור הלב. חושן מכפר על הדינים. אפוד מכפר על עבודה זרה. מעיל מכפר על לשון הרע, ציץ מכפר על מעשה עזי פנים", וזהו "אמחץ" - שעל ידי הבגדים מוחצים את היצר הרע.

וארבעת הבגדים שיש אותם גם לכהן הדיוט הם: אבנט מצנפת כתונת מכנסים, והם ראשי תיבות "אמכם", רומז לזה שאמנם בגדי הכהנים מכפרים, אבל אם עושים עוונות, נחרב

בית המקדש, ואין את בגדי הכהונה שיכפרו. כמו שנאמר (ישעיה נ, א) "הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעיכם שולחה אמכם" - שאין את בגדי הקודש לכפר. (ליקוטים מפרדס על פי מהר"ש מאוסטרופולי)

"וְאֵלֶּה הַבְּגָדִים אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ חֹשֶׁן וְאַפֹּד וּמְעִיל וְכִתְנֵת תְּשַׁבֵּץ מְצַנְפֵת וְאַבְנֵט" (כה, ד)

אלך ואתגייר כדי שימנו אותי להיות כהן גדול

הגמ' (שבת לא.) מספרת מעשה בגוי שהיה עובר מאחורי בית הכנסת. שמע מלמד תינוקות שאמר: "ואלה הבגדים אשר יעשו חשן ואפוד ומעיל..."

נכנס הגוי ושאל את המלמד: "בגדים מפוארים אלה למי הם?"

אמר לו המלמד: "לכהן הגדול העובד בבית המקדש".

חשב אותו נכרי בלבד: אלך ואתגייר כדי שימנו אותי להיות כהן גדול!

הלך הגוי ובא לפני שמאי הזקן. "בבקשה ממך" - אמר לו הגוי - "רוצה אני להתגייר כדי שימנו אותי לשמש ככהן גדול בבית המקדש".

כעס שמאי על הגוי ודחפו החוצה באמת הבנין (מקל המשמש לבניה).

הלך הגוי להלל הזקן ובקש ממנו לגיירו כדי להיות כהן גדול. הסכים הלל וגיירו. לאחר שהתגייר, אמר לו הלל: כמו שאין ממנים מלך, אלא מי שיודע את סדרי המלכות, כך אין ממנים כהן גדול אלא מי שיודע את סדר העבודה. לך ולמד את דיני הכהונה!

התחיל הגוי ללמוד. כיון שהגיע לפסוק: (במדבר ג, י) "והזר הקרב יומת". שאל על מי נאמר פסוק זה? - ענה לו הלל הזקן - "אפילו על דוד מלך ישראל! מי שאינו כהן אינו יכול לקרב!" חשב הגוי והבין כי אינו יכול להיות כהן גדול, שהרי אם ישראל - שהם עם נבחר וקרויים בנים לפני הקדוש ברוך הוא, כתוב בהם: "והזר הקרב יומת", גר, בודאי שאינו יכול לקרב אל הקודש! בא הגוי להלל הזקן ואמר לו: הלל העניו, ינוחו ברכות על ראשך שהכנסת אותי תחת כנפי השכינה...

"וְהֵם יִקְחוּ אֶת הַזֹּהֵב וְאֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן וְאֶת תּוֹלְעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ: וְעָשׂוּ אֶת הָאַפֹּד זָהָב תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן תּוֹלְעַת שָׁנִי וְשֵׁשׁ מְעִשָׂה חֹשֶׁן" (כה, ה-ו)

בגדי כהונה נבראו על ידי ספר יצירה

יש להעיר, שהפסוק "והם יקחו את הזהב ואת התכלת" וכו', לכאורה כולו מיותר, ומה בא להשמיענו, הרי כבר בפסוק הבא מפורש שעשו את האפוד מהמינים הללו?

ומתריץ הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל בספרו תפארת יהונתן (ד"ה והם יקחו) נראה לבאר כוונת הכתוב "ועשו" את האפוד, שהחכמי לב היו בוראים את הבגדים על ידי צירופי אותיות ושמות של ספר יצירה, ואמנם יצרו בגד שעשוי מזהב תכלת וכו'. אבל לא השתמשו בזהב והתכלת שנדבו העם. ולפי זה מה שכתוב "והם יקחו את הזהב" וכו', הכוונה היא, שאת הזהב והמיננים שהתנדבו העם לצורך הבגדים, לקחו החכמים לעצמם חלף טרחתם. עד כאן דברי התפארת יהונתן.

ויש רמז לדבריו בדברי חז"ל שאמרו במסכת ברכות (נה). "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ", משמע שהשתמש בצירופי שמות.

"שְׁתֵּי כְּתַפֹּת חֹבֵרֶת יִהְיֶה לוֹ אֶל שְׁנֵי קְצוֹתָיו וְחֶבֶר" (כה, ז)

כנגד משיח בן דוד ומשיח בן יוסף

בספר תוספות השלם (אות ב') הובא, שפסוק זה רומז לגאולה העתידית:

"שתי כתפות חוברות" - כנגד ישראל ויהודה, ושתי תורות תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ושני משיחים. שיתחברו שני משיחים וגם ישראל ויהודה יהיו חברים, יתחברו הגלויות ויתקבצו.

"חוברת" בגימטריה "התורה" שע"י לימוד התורה יתחברו ויתקבצו הגלויות.

"יהיה לו" - יהיה לו צדיקים.

יהיה לו אל - סופי תיבות "אליהו".

"אל שני קצותיו וחובר" - שני המשיחים יתחברו.

שתי כתפות חוברות - העולם הזה והעולם הבא

עוד יש לפרש, שהכתוב רומז על עולם הזה והעולם הבא:

הנה הגמרא (מנחות כט:) אומרת על הפסוק (ישעיה כו, ד) "בטחו בה' עדי עד כי בי-ה' צור עולמים" - אלו שני עולמות שברא הקב"ה, אחד באות ה"א ואחד באות יו"ד, ואיני יודע אם העולם הבא ביו"ד ועולם הזה בה"א, או העולם הזה ביו"ד והעולם הבא בה"א, כשהוא אומר (בראשית ב ד) "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", אל תקרי "בהבראם" אלא בה"א בראם, הוי אומר העולם הזה נברא בה"א, והעולם הבא ביו"ד.

וכל אדם צריך לדעת שכשם שאי אפשר להפריד בין יו"ד לה"א, כך אי אפשר להפריד בין העולם הזה לעולם הבא, שאך ורק על ידי העולם הזה, אדם יכול לזכות לעולם הבא, שהעולם הזה הוא הפרוזדור של העולם הבא וכדאיתא באבות (פרק ד' משנה ט"ז) "רבי יעקב אומר, העולם הזה דומה לפרוזדור בפני העולם הבא, התקן עצמך בפרוזדור כדי שתכנס לטרקלין", ועל ידי שמכין את עצמו בפרוזדור זוכה לטרקלין של העולם הבא.

ועל זה רומז הכתוב כאן "שתי כתפות חוברות", זה העולם הזה והעולם הבא, שהם חוברות ואי אפשר להפריד זה מזה וצריך לשניהם יחד כדי לזכות.

"וּחִשְׁבֵּ אַפְדָּתוֹ אֲשֶׁר עָלָיו כְּמַעֲשָׂהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה" (כת, ח)

חשיבות המלבוש הרוחני לפי המעשים בעולם הזה

יש לומר שבא הכתוב לרמוז מוסר לאדם:

האדם בעולם הזה צריך להכין את הבגדים הרוחניים לנשמתו בעולם הבא, וזהו "וחשב אפודתו אשר עליו" - "חשב" מלשון "חשיבות", שחשיבות אפודתו הרוחנית של האדם, "כמעשהו ממנו יהיה" - תהיה לפי מעשיו של האדם. וכמו שלבוש גשמי יהיה תפארתו לפי החומר ממנו הוא נעשה, כך גם הלבוש הרוחני, יהיה לפי מעלת ואיכות המעשה, שאם המעשה שלו יהיה לשמה בלי תערובת, אז גם הבגדים הרוחניים שלו יהיו מושלמים ויקרים, אבל אם לא עושה את המצוה בשלמותה כגון שעושה אותה בעצלות או בשביל כבוד, אז גם הבגדים שלו יהיו אותו דבר.

ולכן יתכן שיהיו שני אנשים שיעשו את אותה המצוה אבל לאחד מהם יהיה יותר שכר מהשני, כי לפי המעשה המחשבה וההשתדלות כך יהיה השכר.

וכמו המעשה שמסופר (ראה מעיל צדקה סי' תנ"ד) על רבי אליעזר ורבי יהושע שראו מלאך ובידו חלוק מזריח כשמש ולא היה שפה לפיו סביב, ואמר להם המלאך שחלוק רוחני זה מיועד לאיש אחד מאשקלון שמו יוסף הגנן, והם הלכו אל יוסף הגנן מאשקלון שהיה עני והיה מרבה בצדקה, ויאמרו לו, דע שהקב"ה ירבה שכרך מאד, כי ראינו ביד המלאך חלוק רוחני לבן ומגוהץ, ואמר לנו המלאך כי שלך הוא, אבל דע לך שלאותו חלוק היה חסר שפה לפיו, לכן באנו להודיעך כי ואולי תוסיף בזכותך, כדי להשלים השפה. מה עשה? הציעה אשתו שהיא תמכור עצמה לשפחה, ומכסף יתנו עוד צדקה, וכך הוה שמסרו נפשם כל כך למצוות צדקה (עיין שם כל המעשה), ולאחר שפדה את אשתו יצאה בת קול מבשר מן השמיים: נשלם החלוק שלך, וחלוק של אשתך גדול משלך, ומאז זכו לחיי עושר ורווחה. (רבינו יוסף חיים באדרת אליהו ובעוד יוסף חי)

"שֵׁשָׁה מִשְׁמַתֶּם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת וְאֵת שְׁמוֹת הַשְּׁשָׁה הַנּוֹתְרִים עַל הָאֶבֶן הַשְּׁנִית בְּתוֹלְדֹתֵם" (כה, י)

חלוקת אותיות השבטים באבני השוהם

ששה משמות השבטים על אבן אחת וששה על האבן השנייה, כנגד שנים עשר לחם הפנים שתי מערכות ששה ששה, וכן ששה שבטים בהר גריזים, ששה בהר עיבל, ששה מזולת בגלגל עולים, וששה יורדים, שש שעות עד חצות, שש לאחר חצות, ששה חדשים קיץ, וששה חדשים בחורף. (תוספות השלם)

ואמרו בגמרא (סוטה לו.) כדרך שחלוקים בהר גריזים ובהר עיבל, כך חלוקים כאן, ויש אומרים כסדר תולדותם. עוד אומרת שם הגמרא שבכל אבן מאבני השוהם [אבני האפוד] היו עשרים וחמש אותיות, ומסבירה הגמרא שזה רק אם "משמתם" - ששם אחד נכתב מלא, ונחלקו שם, יש אומרים, ש"בנימין" נכתב מלא, אף על פי שבכל התורה נכתב "בנימן" חסר, ויש אומרים "יוסף" נכתב "יהוסף", ולשיטה זו בנימין נכתב חסר יו"ד אחת. [וזבולון - לכולי עלמא חסר וא"ו אחת כי לעולם לא נכתב מלא בשתי ואו"ן]. והכל כדי להשלים ל-25 אותיות בכל אבן מאבני השוהם [אבני האפוד].

רפא נא אעברה נא בזכות נ"א

על כל פנים נמצא, שבשמות י"ב השבטים יש חמישים אותיות, כאשר בנימין או יוסף נכתבים מלא. ויש לרמוז את זה בפסוק בתחילת פרשת בשלח (שמות יג, יח) "וחמושים עלו", ר"ל בני ישראל עלו ממצרים בזכות י"ב שבטים שהיו בשמותם חמישים אותיות. וכן משה התפלל על מרים אחותו, בלשון: "אל נא רפא נא" (במדבר יב, יג) יש לומר שהתכוון משה לעורר זכות י"ב שבטים, ששמותם עולים נ' אותיות, ו"נא" נוטריקון: נון אותיות. וכיוצא בזה משה עמד בתפילה על עצמו שאמר: "אעברה נא" (דברים ג, כה), נ"א נוטריקון נון אותיות, לעורר זכות שבטי י-ה. (כסא רחמים, מלמד)

"שֵׁשָׁה מִשְׁמַתֶּם עַל הָאֶבֶן הָאֶחָת" (כה, י)

אותיות השבטים - ושמע ישראל

ששה משמותם על - ראשי תיבות "שמע", רמז למה שאומרים חז"ל (פסחים נו.) שהשבטים בני יעקב אמרו את הפסוק "שמע ישראל ה' אלקנו ה' אחד". (בעל הטורים)

ויש עוד רמז לשייכות בין השבטים לקריאת שמע, שהרי פסוק "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", עולים יחד מ"ט אותיות, וגם שמות השבטים מ"ט אותיות, כאשר בנימן כתוב חסר.

וגם "שמע" ו"בשכמל"ו", בשניהם יש שש מילים, וגם שמות השבטים נכתבו ששה ששה באבני האפוד, וגם באבני החושן נכתבו שש שש אותיות.

ורמזו רמז הקב"ה למשה שבזכות ששה סדרי משניות, וכנגד פסוק (תהלים נא, יז): "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך", שהוא שש תיבות, וזה רמזו בפסוק (ישעיה ו, ב): "שש כנפים שש כנפים לאחד", רצונו לומר, שש תיבות קריאת שמע, ושש תיבות בפתחת לחש. ולכן היה צריך שיהיו שש אותיות על כל אבן, והאותיות שבי"ב האבנים יעלו ע"ב אותיות, כמנין "חסד" ואמת, וזה מה שכתוב (תהלים נב, ג) "חסד אל כל היום", רצונו לומר, יום הוא י"ב שעות, וכל שעה כנגד שבט אחד. ומשה רבינו ע"ה עשה בחכמה, אמר בדעתו, אם אנכי כותב ראובן דייקא או שמעון או לוי, אומרים הרבה ראובן ושמעון יש בישראל, ואם אכתוב ראובן בן יעקב ג"כ נמצא הרבה בישראל, טוב יותר שאכתוב שם משולש אברהם יצחק ויעקב שבטי ישורון וראובן שמעון לוי יהודה יששכר זבלון דן נפתלי גד אשר יוסף ובנימין. (כסא רחמים, מלמד)

גבולות הארץ היו על אבני החושן

בדעת זקנים מבעלי התוספות ז"ל (פסוק ט"ז) כתבו דבר נפלא מאוד, שעל אבני החושן היו כתובים התחומים והגבולים של כל שבט ושבט בתוך האבן שלו, כדי שלא יוכלו לערער על זה כלום, ובימי יהושע כשהטילו גורל, נפל הגורל כמו שהיה כתוב על החושן.

שמות השבטים נכתבו במעשה נסים

כתב החיד"א ז"ל בספרו פתח עינים (יומא כא: ד"ה ואורים) כתב וזה לשונו: "ראיתי בכתב יד ליקוטי רבי בצלאל: מצאתי בשם הרמב"ם דבר נאות, כי שמות השבטים לא נכתבו על האבנים על ידי אדם אלא על ידי מעשה שמים, ולכן חסרו בבית שני, דאי הוו על ידי אדם אם כן אמאי לא חזרו וכתבום על ידי אדם, אלא וודאי דהוו על ידי מעשה שמים". עד כאן לשונו.

"מַעֲשֵׂה חֶרֶשׁ אֶבֶן פְּתוּחֵי הַתֶּם תִּפְתַּח אֶת שְׁתֵּי הָאֲבָנִים עַל שְׁמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִסֵּבַת מִשְׁבְּצוֹת זֶהָב תַּעֲשֶׂה אֹתָם" (כח, יא)

מעשה חרש יצר הטוב תפתח את שתי האבנים תכלול אותם יחד לעבודתו יתברך

"מעשה חרש" - זהו היצר הטוב שנקרא "חכם". וכמו שכתוב (קהלת ט, יד-טו) "עיר קטנה ואנשים בה מעט ובא אליה מלך גדול וסבב אותה ובנה עליה מצודים גדולים, ומצא בה איש מסכן וחכם ומילט הוא את העיר בחכמתו".

"אבן" - זהו יצר הרע שנקרא אבן (סוכה נב).

"פיתוחי" - שאינו יכול להחטיא את האדם עד שמראה לו שכר מזומן כמו גזל ועריות, שפותח ומראה לו הנאות מזומנות.

"חותם" - זהו היצר הטוב שאומר שהשכר של המצוות חתום וגנוז לעולם הבא.

"תפתח את שתי האבנים" - הכתוב בא ללמדנו בזה שהעצה הנכונה היא לכלול את היצר הטוב והיצר הרע יחד לעבודת ה', וזהו "תפתח את שתי האבנים", רצונו לומר תשתמש יחד עם שתי האבנים, וכן איתא בזוה"ק בכמה מקומות (עי' רעיא מהימנא ויקרא ד' ע"א) שצריך לכלול יחד את השמאל עם הימין והיינו היצר הרע עם היצר הטוב, והכוונה בזה שיש מידות של היצר הרע שלפעמים נצרכים לעבודת ה', כגון קנאה, שאמנם איננה מדה טובה אבל לפעמים טוב שיקנא, כגון במעשיהם של הצדיקים, שעל ידי זה יעורר את עצמו ללמוד וללכת בדרכיהם, וכן הכעס היא מידה רעה אבל לפעמים צריך להשתמש במידה זו לכעוס על הרשעים (וכע"ז) כתב מרן החיד"א בס' חומת אנך פרשת תצוה אות ד').

"על שמות בני ישראל" - ר"ל שרק איש הישראלי יכול לעשות כן, "מוסבות" - היינו שע"י שיצטרף את שניהם יחד לעבודת ה' עי"ז הם יסובבו ויקיפו אותו שניהם יחד לשמרו, "משבצות זהב תעשה אותם" - אם אתה הולך בדרך הזו ויודע איך לנצל את החלק הטוב שבכל אחד מהם. יעשו לך שניהם למשבצות זהב - שגם החלק של היצר הרע ישמש לך לטובה.

"פיתוחי חתם תפתח את שתי האבנים" (כח, יא)

פיתוחי חותם - המפתח של חת"ם

במילים "פיתוחי חותם" יש רמז למה שאמרו רבותינו ז"ל בתחילת מסכת תענית (ב). שלשה מפתחות הם בידו של השי"ת, תחיית המתים, ושל גשמים, ושל חיה, וזהו שרמוז "פיתוחי חתם" - המפתחות של "חתם" - ראשי תיבות חיה תחיה מטר מזמן [היינו פרנסה], הם בידי השי"ת. (הגר"א בקול אליהו)

"ומלאת בו מלאת אבן ארבעה טורים אבן" (כח, יז)

מלאת אבן זו אבן השתיה

האלשיך הקדוש דורש את הפסוק הזה כך: אתה הדיין שדן דין אמת, תקיים את העולם בדיינותיך כאילו אתה ממלא המלוי ש"מלאת אבן" - היא אבן השתיה שממנה הושתת העולם. ופירש ואמר, איזו אבן אמרתי? אותה שמ"ארבעה טורים" הם שתים עשרה

אבנים שנעשו אבן אחת, שכך הוא ביעקב שלקח מאבני המקום שתיים עשרה אבנים ונעשו אבן אחת, שנאמר (בראשית כח, יח) "ויקח את האבן", ואמרו ב"פרקי דרבי אליעזר" (סוף פרק לה) שזו היתה אבן השתיה שממנה הושתת העולם.

**וּמְלֵאֵת בּוֹ מְלֵאֵת אֶבֶן אַרְבַּעַת טוּרִים אֶבֶן טוּר אֶדָם פְּטָדָה וּבִרְקַת הַטּוּר הָאֶחָד:
וְהַטּוּר הַשֵּׁנִי נֶפֶךְ סִפִּיר וְיַהֲלֵם: וְהַטּוּר הַשְּׁלִישִׁי לְשֵׁם שְׁבוּ וְאַחֲכָמָה: וְהַטּוּר הָרְבִיעִי
תְּרִישִׁישׁ וְשֵׁהֶם וְיִשְׁפָּה" (כח, יז-כ)**

הסגולות הטמונות באבני החושן

בפרשתנו מנויות אבני החושן, אותן נשא הכהן הגדול על לבו. ורבנו בחיי מאריך ומפרט את סגולותיהן המופלאות של האבנים, הכוחות הפלאיים שהבורא יתברך נטע בהן. והיות ובשנת תש"ן לערך בהיותנו עוסקים בסוגיית האבנים, חקרנו על האבנים ועל סגולותיהם עם הלומדים במסגרת דף היומי, ובפרט עם ידידנו שהיה מלומדי השיעור ר' ברוך בנבנשתי הי"ו, ואספנו הסגולות מהספרים: רבינו בחיי, שלטי הגיבורים (הרופא), דברי חכמים, מעם לועז, מדרש תלפיות. ואמרתי להביא הדברים לפני הלומד אולי יעזרו לאיזה ידידים והיה זה שכרי:

האבן היקרה שאיבדה את ערכה ברגע

ובהקשר זה נספר כי פעם בא אדם נרעש לפני הגאון הקדוש משינאווא, בעל "דברי יחזקאל" זצ"ל, ילדו חלה במחלה מיסתורית, והרופאים נילאו מלמצוא לה תרופה. אמר לו הרבי: "שמעני ואספר לך סיפור". תמה האב: בנו מתייסר במכאובו, הולך ודועך - מה לו ולסיפור? אבל הרבי פתח וסיפר:

פעם ביקש הברון רוטשילד, גדול העשירים בתקופתו, להזין עיניו באוצרותיו. ירד לחדר הכספות והוציא את תיבות אבני החן ומשכיות החמדה. עודו משתעשע בהן - ודלת הפלדה נסגרה בנקישה. הוא מצא עצמו לכוד בחדר בלא מוצא. בחרדה נקש, דפק, צעק, ואיש לא שמע. עבה היתה הדלת, ובמעמקי המרתף. בני הבית חשבו שיצא לעסקיו, משלא חזר בערב סברו שנסע לגיחת עסקים. כעבור כמה ימים החלו לחשוש לגורלו, החיפושים אחריו העלו חרס. באין ברירה הוכרז כנעדר, ובניו ירדו לחדר הכספות לאמוד את העיזבון שהותיר אחריו. שם מצאו את אביהם בלא רוח חיים, ובדם שהקיז מאצבעו כתב: "אני, גדול עשירי העולם, מתתי מרעב..."

ככלות ימי האבל חילקו את הרכוש. בכל הגיעו לעמק השווה, עד שהגיעו לאבן היקרה, גדולה כביצה וזוהרת בשלל גוונים, שטובי המומחים לא יכלו לאמוד את שוויה. אמרו: השולטן הטורקי הוא בעל אוסף אבני החן המושלם בעולם, ומומחה מאין כמותו, רק הוא יוכל לקבוע

שוויה, ואולי אף יקנה את האבן ויצרפה לאוספו. קמו האחים ונסעו לטורקיה, לשאול לדעת השולטן. הגיעו לאיסטנבול בירת הממלכה, והשיגו ראיון עם השולטן. הראוהו את האבן, ועיניו ניצתו בברק חמדה: אבן כה מושלמת הבהוקת בגווניים כה זוהרים, תהיה גולת הכותרת באוצרו!

קושי האבן	סגולתה
רובי - 9	אדם - אם כותשים אותה יפה ואוכלים אותה במאכל, גורמת לאשה עקרה שתתעבר ותלד, וסגולתה דומה לזו של הודאים. ואשה שנושאתו אינה מפלת לעולם.
טופז - 8	פסדה - טובה לחולי העיניים, ובטבעה היא מתנגדת לאתות המשגל, ומקררת הגוף.
גרנט - 7	ברקת - קרססל מחכימת פתי ומאירה את העיניים בתורה.
אמרלד - 8	נפך - הספמראלדו יועיל בסמים הממתיים - שמונה גרעני שעורה כתוש היטב - יציל החולה מהמוות אם תלוי על הצואר או קשור בנבעת, שומר האדם מחולי הנפל, יועיל לזכירה ולענינים, וטוב להעשיר, ומלמד האדם לדבר בחכמה ולהבין חידות נעלמות, ושכמעט יביא האדם לידי נבואה.
ספיר - 9	ספיר - טוב לכריאות העיניים וכל הגוף. ותועיל גם לנפש, שתהיה תמיד נכונה לעבודת ה' ולהגות בתורתו ובמצוותיו, ותועיל לרדיפת השלום והמנוחה. ושומרת נושאה מגרוב ומזיעה רבה, ותצהיב ותיטיב הפנים, ותיטול הפחד והרעדה, והמרה השחורה. מסירה ארסיות ממורסא בזמן מגיפה הבאה על"י שינוי האויר, מרפא במגע ממש.
יהלום - 10	יהלום - הנושוא כרווע השטאלי ינצח האויבים, והענקים והחיות הרעות. ויועיל להסיר הכשפים והפחד והרעדה. וטוב למי שמבקש שלום, ויועיל גם כן להעשיר, וירפא חולי המרה שחורה, ומגיש אנשי דמים ומרמה ורוחות רעות, והמזיקין בעת השינה, וישמור נושאו מטענות ומריבות, ויקשרו בכסף או בהבא.
אופל - 6	לשם - אנופסי, ובו פרצוף אדם מהופך, כשם שהפכו שבת זן את הקערה על פיה, סגולתה לשמור האדם מהסכנות, ולחזק הלב ולהאיר העיניים ולעשות שהאיש הנושא האבן הזאת יהיה שמח וטוב לב כל הימים.
טורקיז - 6	שבו - מצא את הגוף, מביא שינה מנוחה ושמחה על הנושאו, ויועיל ללב החלש, וישמור האדם מכל רע בזמן מגיפה ושינוי האויר אם יתלהו על הצואר וירד מהצוואר למרום מושב הלב, טוב להעשיר, וימצא חן וחסד ורחמים בעיני כל רואיו לאדם שנושאו, ויועיל לחכמה.
אחלמה - 7	אחלמה - מביא דאגה פחד ורעדה, וירבה החלומות המבהילים והקטטות והמריבות והמלחמות שמביא עליו הנושוא אוחו, וכן כתב הרד"ק ז"ל בשורש חלם.
תרשיש - 7.5	תרשיש - יועיל לאברי הנשימה, ולרכות הלב, ולמרה השחורה. והוא מנגד לסכלות, מגרש ומפריח הרוחות הרעות, מחכים פתאים ונותן בהם דעה בינה והשכל, ומונע חלומות רעים ומרפא פחד ורעדה והנושוא עליו הוא מוצא חן בעיני כל רואיו, ויצליח בפרקמטיא ופקה בעסקי עולם.
אניקס - 7	שהם - החשור עם רשומים לבנים הוא הטוב, הנושוא בצווארו או בזרועו או באצבעו מביא לידי דאגה ופחד וירבה המריבות והקטטות, וחלומות של בהלה, ומרבה הרוק והנזילה בקטנים, וכתבו חכמים שהמדובר באחלמה.
אשפר - 7	ישפה - ישמור האדם מסמים הממיתים, והנושוא לא ימות יחנק בשטיפת הימים והנחלים, ומרפא במגע חולשת האצטומכא. נוטה לעצור הדם כמגע השותת מרפה הריחים והמזורים ומחזק ראות העיניים, ומסיר אתות המשגל הבלתי נכון באדם, ויועיל לאשה המקשה ללדת.

"מוכן אני לתת תמורתה חצי מליון פרחים" - זו המטבע העותומנית של אותם ימים. אבל הם, כסוחרים ממולחים, אמרו: "מליון ובישליק לא פחות!"

קדרו פני השולטן, אילו היו נתיניו היה עורף את ראשם. עם השולטן אין מתמקחים! אמרו: "הצעתי לכם מחיר ברוחב יד. טוב ממנו לא תשיגו. ועתה, לכו!" והם, כסוחרים ממולחים, יצאו מן הארמון. ידעו שאם אספן נלהב מפריט החסר לו, ישלם כל מחיר עבורו!

עלו למרכבה וציוו על הרכב לשוב על עיקבותיו. בטוחים היו שהשולטן ישלח אחריהם את אנשיו. אבל השולטן איש של כבוד היה, ולא החזירם מדרכם. כשעברו את הגבול פנו לאכסניה וישבו לחשב את דרכם. בכיו של תינוק הפריע לשיחתם. עוללו של האכסנאי חולה היה, וקדח מחום. אי אפשר היה להרגיעו. נתנו לו את האבן היקרה והנוצצת שישחק בה. השתעשע בה הילד, נרגע ונרדם, והאחים יכולים היו לשוחח בשלוה. הגיעו למסקנה שתכסיסם נכשל, והשולטן צדק: מחיר גבוה יותר לא ישיגו. וכסוחרים ממולחים הסיקו את המסקנה. ניגשו אל הילד הישן ונטלו את האבן מבין אצבעותיו, עלו למרכבה והורו לרכב לחזור לאיסטנבול. באו לפני השולטן, והודיעו על הסכמתם.

"פעלתם בחכמה", הפטיר השולטן, "הראוני את האבן" - הורה.

נטלה, התבונן בה, ושאל בחומרה: "האמנם מבקשים אתם להונות את השולטן?! הראוני את האבן המקורית!"

החליפו מבטים תמהים, וקראו: "זו האבן ואין בלתי!"

קצף השולטן: "לא תוליכוני שולל! זו אבן פשוטה!" אך ניכרים היו דברי אמת, והוא החל לחקרו: האם החליפה האבן ידיים, האם הראוה למישהו שעלול היה להמירה באבן מזוייפת.

"לא ולא", ענו "רק אצל התינוק היתה - הוא לבטח לא החליפה, וגם לא היתה בסביבתו שום אבן אחרת."

שמע על התינוק החולה וקרא: "אכן נודע הדבר!" והסביר: "אבן זו סגולתה לרפאות מחלה פלונית, הנחשבת כחשוכת מרפא. כשהגעתם ומסרתם לידי העולל את האבן, שאב ממנה כל כוחה והתרפא, ועתה איבדה כל ערכה - אינה שווה אפילו פרח אחד..."

"והוברר" - סיים הרבי משינאווא את סיפורו, "שהבורא יתברך, מסובב כל הסיבות, הסדיר כל זאת כדי שאותה אבן מופלאה תגיע לאותה אכסניה נידחת, ותרפא שם תינוק חולה הזקוק לה נואשות... ועתה שוב לביתך, ותייחל לישועתו יתברך!"

זיק תקוה התעורר בלב האב, ופנה לשוב לביתו. בדרך נודע לו באקראי שרופא המלך עובר דרך עירו. בא לפניו וביקשו שיבקר אצל בנו. הגיע הרופא, איבחן את המחלה - והוציא את התרופה מציקלוננו!...

"וְהַטּוֹר הַשְּׁנַי נִפְךְ סִפִּיר וַיְהִלֵּם" (כח, יח)

הקב"ה יבנה את ירושלים מנופך ספיר ויהלום גימטריא ירושלים

"נופך ספיר ויהלום", גימטריה "ירושלים" עם הכולל, שעתידי הקב"ה לבנותה בהם, שנאמר (ישעיה נד, יא): "הנה אנכי מרביץ בך אבניך ויסדתיך בספירים", פוך היינו נופך [וספירים היינו ספיר]. (תוספות השלם אות ג')

"וְהַטּוֹר הַשְּׁלִישִׁי לָשֵׁם שָׁבוּ וְאַחֲלָמָה" (כח, יט)

בני דן נלחמו על לשם

והטור השלישי לשם, ולפי שמצאו להם בני דן כך, מתוך שראו שדן אביהם היה חקוק על אבן "לשם" שבחושן שכל שנים עשר שבטים היו חקוקים בשנים עשר אבנים ואותן אבנים היו משוקעות בחושן המושפט, ומתוך זה ידעו בני דן שלשם ראוי להם, לפיכך נאמר (יהושע יט, מז): "ויעלו בני דן וילחמו עם לשם". (תוספות השלם אות ד')

"מִשְׁבָּצִים זֶהָב יְהִי בְמַלּוֹאֲתָם" (כח, כ)

זכות המילה

"במלואותם" - מלו אותם, שזכות המילה עולה על כולם. (תוספות השלם אות ג')

"וְהָאֲבָנִים תְּהִיֵּן עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל שְׁמַתָּם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל שְׁמוֹ תְּהִיֵּן לְשָׁנָי עָשָׂר שְׁבַט" (כח, כא)

חלוקת אותיות השבטים באבני החושן

עד עכשיו דיברה התורה על כתיבת השמות על אבני האפוד שהיו שני אבני שוהם, ועל כל אבן נכתבו ששה שבטים. אבל כאן מדברת התורה על אבני החושן שהיו שנים עשר אבנים טובות מסוגים שונים, ושמות י"ב השבטים היו חקוקים על י"ב אבני החושן הנקראות "אבני מילואים", על כל אבן - שם של שבט אחד.

אומנם אומרים רבותינו ז"ל (בעל הטורים פס' ט"ו, תוספות השלם פס' י' אות ח') שעל כל אבן ואבן היו כתובות שש אותיות, וכמו שעל אבני האפוד - אבני השוהם - היו ששה שמות על כל אחת מהם, שנאמר: "ששה משמותם על האבן האחת". וכתב בספר ימצא חיים (סי' ע"ג אות ו') שיש לרמוז דבר זה בפסוק הזה "ששה משמותם" - שש אותיות משמות השבטים, "על האבן האחת" - על כל אבן.

ובספר כסא רחמים (מלמד) כתב, שנבחר דוקא המספר שש, לרמוז לשישה חדשים שיש בהם ימי שמחה וימים טובים, דהיינו: ניסן - פסח, סיון - שבועות, תשרי - ראש השנה, יום הכיפורים, סוכות, שמיני עצרת. כסלו - חנוכה, שבט - ראש השנה לאילנות, אדר - פורים. ונמצא א"כ שסך כל האותיות שעל אבני החושן היו ע"ב אותיות (י"ב אבנים כפול ו' אותיות).

ולכאורה אם נספור את אותיות השבטים נראה שחסר כ"ב אותיות כדי להשלים למספר שש אותיות בכל אבן מאבני החושן, [שזבולון נכתב חסר ו' וא"כ סך אותיות השבטים הוא חמישים], אולם הגמרא ביומא (עג:) אומרת, שבאבני החושן היו כתובות גם המילים "אברהם יצחק יעקב שבטי ישרון" כדי שיהיו כל האותיות בחושן. והנה לפניך סדר האבנים והאותיות החקוקות על כל אבן ואבן.

ברקת לוי רהם	פטדה שמעון ב	אדם ראובן א
יהלום זבולון ח	ספיר יששכר צ	נפך יהודה י
אחלמה גד שבטי	שבו נפתלי ב	לשם זן ק יעק
ישפה בנימין	שהם יוסף ון	תרשיש אשר ישר

זמה שהוסיפו את שמות האבות דוקא, יש שכתבו (כסא רחמים, מלמד) דהיינו כדי שיזכור לנו זכות אבות, יחד עם זכות השבטים, הדא הוא דכתיב (ויקרא כו, מב): "וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור...". ויש שאמרו (שפתי כהן לרבי מרדכי הכהן), שהוסיפו את האבות כדי שיגנו על השבטים ממכירת יוסף.

ותיבות אלו עולות כ"ב אותיות בדיוק. נמצא יחד עם שמות השבטים, ע"ב אותיות, שהיו מחולקות שש אותיות לכל אבן.

"וְהָאֲבָנִים תִּהְיֶינָה עַל שְׁמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּים עָשָׂרָה עַל שְׁמֹתָם פְּתוּחֵי חוֹתָם אִישׁ עַל שְׁמוֹ תִּהְיֶינָה לְשָׁנָי עֶשֶׂר שְׁבַט" (כח, כא)

רמזים נפלאים בפסוק

"והאבנים", - וה"א בנים, וה"א - גימטריא י"ב, - בנים, דהיינו י"ב השבטים.

"תהיין", תהא "יין" - גימטריא "שבעים", כאילו כל השבעים נפש כתובים על האבנים.

"שמותם" - שם תם [נקוד צירה פתח] כלומר שלם, יהוסף מלא, בנימין מלא.

שמותם פתוחי חותם איש סופי תיבות "שמים", חתומים בשמים, הסתכל בתיבה אשר תחתיו פקוקה בדמות שבטים מעוזקה. [כדמצינו ביוצר לשחרית (א' דר"ה) בפיוט מלך במשפט בזה"ל "הסתכל בתבנית אשר בכסא חקוקה ובתיבה אשר תחתיו פקוקה ונפשות צורים בתוכה נקוקה" ופירושו תיבה שתחת כסא הכבוד הכבוד שבו נשמות ישראל ומעוזקה היינו לשון ויזעקו ויסקלהו והיינו שמסובבת כטבעת הדמות השבטים].

עשרה על שמותם פתוחי סופי תיבות מילה, וזהו ה"חותם" כלומר חותם קודש.

תהיין שתי פעמים בפסוק זה, כנגד שני עולמים. (תוספות השלם אות א')

"ולא יזח החושן מעל האפוד" (כח, כח)

צריך שיהיו פיו ולבו שווים

כתב בספר דגל מחנה אפרים, שציווי "ולא יזח החושן מעל האפוד", מנאוהו מפרשי התורה בכלל תרי"ג מצוות, שאדם מישראל מחויב לקיימן תמיד. ואיך יקיים אותה עכשיו שאין בית המקדש?

ויש לומר שהמצוה הזאת נוהגת גם בזמן הזה, שהחושן רומז ללב [שהיה מונח על לב אהרן], ואפד [בכתיב חסר כך נכתב בתורה] בגימטריא "פה". וכל אחד מאיתנו מצווה ועומד לבל יזח החושן מעל האפוד, דהיינו שלא ייחלק הלב מעל הפה, אלא יהיו תמיד פיו ולבו שווים.

לא להתגאות על חבירו

ולא יזח - לשון ניתוק, ולשון ערבי הוא, כדברי דונש בן לברט (רש"י)

בפסוק זה נצטווה הכהן הגדול, שהחושן והאפוד חייבים להיות מחוברים. וכדי להבין את זה נסביר איך היה בנוי האפוד: כתפיות עלו מהאפוד מאחורה לאורך הגב עד הכתפיים,

ועל הכתפיות באיזור הכתפיים היו מחוברות שתי אבנים עם שמות בני ישראל והם אבני השוהם [הנקראות גם "אבני האפוד"], והכתפיות ירדו מכתפיו עד איזור גובה הלב, ומשם היו שרשרות זהב מחוברות לקצה הכתפיות שעליהן תלו את החושן. והחושן גם היה מחובר בתחתיתו בחוטי תכלת אל חגורת האפוד. על זה נאמר: "ולא יזח החשן מעל האפוד", "יזח" לשון ניתוק הוא. אך גם לשון גאווה - 'זחה דעתו עליו'.

רבי אשר זעליג קרמר, בספרו "פרפראות", מבאר: תפקידו של האפוד לכסות מהמתנים ומטה, את החלק האחורי של הגוף. החשן, לעומת זאת, נמצא למעלה, מלפנים, על החזה והלב, במקום החשוב ביותר. האפוד נעשה מחומרים יחסית פשוטים, והחשן היה עשוי מזהב משובץ באבנים יקרות. ובחושן היה שם המפורש!

החושן היה עלול, כביכול, להתגאות מול האפוד: "מי אתה שתעז לעמוד לידי?! באה התורה ואומרת: אתה "גדול" אתה באמת חשוב, אבל אין לך במה להתגאות על זולתך! הוא עושה את תפקידו, ואתה?

אומרת התורה לאדם: אתה בעל כשרון, עשיר, הקב"ה נתן לך כלים רבים וחשובים, ואפשרויות רבות בידיך. כלום עושה אתה את הטוב ביותר שביכולתך, עם כלים אלו?!

זהו שנרמז כאן: "ולא יזח [-יתגאה] החושן מעל האפוד".

ידוע משלו המפורסם של המגיד מדובנא: כאשר היו הסוחרים נוסעים ליריד, היו קונים את הסחורה בהקפה, ולא משלמים עד השנה שלאחר מכן. בחלוף השנה היו באים ומשלמים, ואז היו קונים סחורה חדשה.

שנים נסעו יחד ליריד, אחד בעל מכלת קטנה, שבא וקנה שק אחד בלבד מכל סוג של סחורה. השני היה בעל רשת ארצית של חנויות כליבו ענקיות, והוא מילא רכבות שלמות בסחורה שקנה. בעת שחזרו יחד לעירם, לעג בעל הרשת לחנוני הזעיר: "זה מה שקנית?! לא חבל לנסוע ליריד בשביל לא-כלום כזה?! ענה לו החנוני: "אל תלעג לי, כי אמנם אתה קנית יותר סחורה, אך אתה גם חייב יותר לאלו שקנית מהם!"

אומר המגיד מדובנא: בחושן יש שם המפורש, וגם שאר מעלות, אבל הוא "חייב" יותר! רמז הוא לכל אחד מאתנו: "לא יזח החשן מעל האפוד". (מעין השבוע)

"וְנָתַתְּ אֶל חֶשֶׁן הַמִּשְׁפָּט אֶת הָאוּרִים וְאֶת הַתְּמִים וְהָיוּ עַל לֵב אֶהְרֹן כְּבָאוּ לִפְנֵי ה' וְנָשָׂא אֶהְרֹן אֶת מִשְׁפַּט בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל לְבוֹ לִפְנֵי ה' תְּמִיד" (כח, ל)

שבט שהיה בו חטא - אבנו נהפכת לנחושת

כשהיה אחד מהשבטים עושה עבירה, היתה האבן ששמו חקוק עליה נעשית נחשת, והכהן רואה אותה ויודע שהעבירה באותו שבט ומפיל עליו גורלות עד שידע מי הוא בעל העבירה ודנין אותו. (מדרש הגדול)

כיצד שואלין באורים ותומים

איתא בגמרא יומא (עג). תנו רבנן, כיצד שואלין באורים ותומים? הכהן עומד ופניו כלפי הארון, והשואל עומד מאחוריו ופניו לאחורי הכהן, השואל אומר "אעלה או לא אעלה?" ואינו שואל בקול רם, ולא מהרהר בליבו, אלא שואל בקול נמוך כמי שמתפלל בינו לבין עצמו, ומיד רוח הקודש לובשת את הכהן, והוא מביט בחושן ורואה בו במראה הנבואה, "עלה" או "לא תעלה" באותיות שבולטות מן החושן כנגד פניו, ומשיב לשואל ואומר לו עלה או לא תעלה, ואין שואלין שני דברים כאחד.

ובמדרש הגדול מרחיב את הדברים: תנו רבנן כיצד אותיות נראות [כאשר הן באות לומר הוראה], רבי יוחנן אומר בולטות, ורבי שמעון בן לקיש אומר מצטרפות. כיצד בולטות? בזמן שאומרים לו מן השמים "עלה", בולט עי"ן של יעקב, למ"ד של לוי, ה"א של יהודה, והכהן קורא "עלה", ובזמן שאומרים לו מן השמים "אל תעלה" בולט אל"ף של אברהם, למ"ד של לוי, ת"ו של נפתלי, עי"ן של יעקב, למ"ד של זבולון ה"א של יהודה, והכהן קורא "אל תעלה". וכיצד מצטרפות, נעקרות אותיות אלו ונעשות זו אצל זו תיבה אחת. והיינו ביאור מה שנחלקו אם בולטות או מצטרפות.

והלכה כרבי יוחנן שבולטות, וכשבולטות אין בולטות כולן כאחת, אלא אות אחר כדי שידע התיבה כמו שהיא, לפי שיש שמות אותיות שוות ואין הגיון שיה, כמו אליעם - עמיאל, נתנאל - אלנתן, ודומה להן. ואילו היו בולטות כולם כאחת אינו יודע איזה שם הוא. ואין שואלין אלא בכהן שמדבר ברוח הקודש ושכינה שורה עליו. ובבית שני אף על פי שלא היתה שם רוח הקודש עשו אורים ותומים כדי להשלים שמונה בגדים ואף על פי שלא היו נשאלין בהן.

השם הקדוש שהיה כתוב באורים ותומים

הנה יש הרבה דעות איך היו האורים ותומים, אבל כתב הרמב"ן ז"ל, כי הם סוד מסור למשה מפי הגבורה והוא כתבם בקדושה או היו מעשה שמים. ולכך לא הוזכר בהם ציווי "ועשית",

ולכן הוזכרו בה"א הידיעה "האורים" "התומים", דהיינו הידועים. ומשה לקחם והניחם שם בחושן המשפט בסוד גדול, אחרי שהלביש את אהרן, את האפוד והחושן כאמור.

וזה לשון רש"י כאן: את האורים ואת התומים - "הוא כתב שם המפורש, שהיה נותנו בתוך כפלי החושן, שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו" [ולכן נקרא "אורים" ו"תומים"]. ומעין השבעת שמות בדבר ה'.

והנה לך רמז מה שכותב בעל הטורים, כי "אפוד" גימטריא "מלאך", שהיה כהן מלובש בו כמלאך ה' צבאות, והבן. וכן גימטריא צ"א, גימטריא "אמן".

וראה תרגום יונתן ז"ל כאן שכתב, ותתן בחושן המשפט את ה'אורים' - המאירים דבריהם ומגלים רזין וסודות של בית ישראל, ואת ה'תומים' - שגומרים מעשיהם לכהן גדול השואל דבר נבואה מלפני ה' בהם. כי בהם היה חקוק ומפורש שם הגדול והקדוש שבו נבראו שלש מאות ועשרה עולמות. וחקוק ומפורש באבן שתיה שבה חתם אדון העולם פי תהום רבא מן בריאת עולם. וכל מי שמזכיר אותו השם הקדוש והגדול בשעת צרתו, ניצול על ידו, וסודות שהם טמונים מתגלין. והיו כולם על לב אהרן בו בזמן כואו לפני ה' ונשא אהרן את משפט בני ישראל על לבו לפני ה' תמיד, עד כאן דברי התרגום יונתן. (מעשה הגדולים, אבידני)

הלב ששמח בגדולת אחיו ילבש אורים ותומים

כתב בספר שי לתורה חלק א', מה שהיו האורים ותומים מונחים על לב אהרן, הוא בבחינת מידה כנגד מידה, והדבר מפורש ברש"י (שמות ד, יד) על הפסוק "וגם הנה הוא יצא לקראתך וראך ושמח בלבו", שבזכות זה זכה אהרן לעדי החושן הנתון על הלב, והוא ממדרש רבה (שמות פרשה ג פרק יז) "אמר רבי שמעון בן רבי יוסי הלב ששמח בגדולת אחיו, ילבש אורים ותומים". וזה מידה כנגד מידה, שתשלום השכר על המצוה, הוא במכוון לאותו אבר שעשה את המצוה, וכן הובא בילקוט שמעוני (מקץ קמ"ח): "יוסף משלו נתנו לו, הפה שלא נשק לעבירה - 'על פיך ישק כל עמי'. צואר שלא דבק בעבירה - 'וישם רביד הזהב על צוארו' וכו', עיין שם. וכן מצינו בתשלום העבירה, מידה כנגד מידה, כמו שאמרו בגמרא (סוטה ט): "שמשון הלך אחר עיניו, לכן נקרו לו פלשתים את עיניו, אבשלום נתגאה בשערו לפיכך נתלה בשערו".

וכן מצינו לגבי איזבל שקיבלה שכר מידה כנגד מידה, שכתוב עליה (מלכים ב' ט, לה) "וילכו לקברה ולא מצאו בה כי אם הגלגלת והרגלים וכפות הידים" וכתב רש"י שם "אמרו רבותינו שהיתה מרקדת לפני חתנים בידיה וברגליה ומכשכשת בראשה", ובזכות מצוה זו, איברים אלו הובאו לקבורה. עד כאן דברי השי לתורה.

האורים ותומים - הוראה מחייבת

ברש"י - "הוא כתב שם המפורש שעל ידו הוא מאיר דבריו ומתמם את דבריו".

יש לפרש בזה, שמתמם את דבריו היינו שמשלים את הדבר, והשאלה שעליה באה תשובתם של האורים והתומים אין לשאול אותה ולהסתפק בה עוד, אבל אם יעלה בדעת מישהו חס ושלום לשאול שאלה באורים ותומים, ואין כוונתו למלא אחר דבריהם, אלא שאחר כך יוסיף לשקול על פי דעתו אם לקבל או לדחות, לא יענוהו האורים והתומים.

וידוע שגם בזמן הזה יש אופן שאפשר לשאול מן השמים שיפשוטו לאדם דברים שנסתפק בהם אם לעשות או לחדול, אם אין לו בהם דרך אחרת לפשוט אותם, כמו גורל הגר"א. וידוע שגם קדוש ה' החפץ חיים שאל בגורל הגר"א דברים שנסתפקו לו, והיה רגיל הגאון הצדיק רבי אליהו לאפיאן זכר צדיק לברכה, לומר, שגורל זה יענה רק למי שמקבל על עצמו למלא אחרי דבריו מבלי נטות ימין ושמאל.

גם מי ששוטח את ספקותיו לפני צדיקי חכמי ישראל, לשמוע את עצתם על פי רוח ה' אשר מתנוססת בהם, וגם בדורות האחרונים לא אלמן ישראל מצדיקים אשר כל דבריהם כדברי האורים, אם השואל כוונתו למלא אחרי דבריהם, יש להם הסייעתא דשמיא לתת עצה כאשר ישאל איש בדבר האלקים, אבל מי שבא רק כדי לקבל חוות דעת לא מכרעת, תהיה גם התשובה שיקבל לפי ערך שאלתו. (טעם ודעת)

וידוע שבמלחמת תש"ח השתמשו גם כן בגורל הגר"א לזיהוי שלושים וחמשה חיילים ה' ינקום דמם שנפלו בדרך לכפר עציון, ודבר זה נעשה על ידי הצדיק הירושלמי רבי אריה לזין זצ"ל שהיה יודע כיצד לעשות הגורל.

מדרגת אורים ותומים למעלה מבת קול

הרמב"ן מפרש כי האורים והתומים נקראו כך, משום ש"אורים" הם שמות קדש שמכוחם **יאירו** האותיות מאבני החשן אל עיני הכהן השואל. ו"תומים" הם שמות הקודש אחרים, שהיה מכוון בהם כדי לדעת את סדר האותיות שהאירו, ולכן נקראו "תומים" כי מכוחם יהיה לב הכהן תמים בידיעת ענין האותיות שהאירו לעיניו, מה הסדר והכוונה שלהם. ומדרגה זאת לדעת את סדר האותיות שהאירו ואופן צירופן, יוכל לעשות כן רק על ידי רוח הקודש, וזאת מדרגה ממדרגות רוח הקודש, שהיא למטה מהנבואה ולמעלה מבת קול.

ולפי דברי הרמב"ן, פירש הגר"א בקול אליהו את מעשה עלי הכהן וחנוה, כמו שכתוב (שמואל א' א, יג): "וחנה היא מדברת על לבה רק שפתיה נעות וקולה לא ישמע ויחשבה עלי

לשכרה". שעלי חשב שהיא שיכורה. וחנה השיבה לו: "לא אדוני אשה קשת רוח אנוכי ויין ושכר לא שתיתי" (שם פסוק טו), ומסבירה הגמרא (ברכות לא): שהיא התכוונה לומר לו "לא אדוני, לא אדון אתה בדבר זה, גילית בעצמך שאין רוח הקודש שורה עליך שתדע שאינני שיכורה".

ומקשה הגר"א, למה באמת עלי חשד בה שהיא שיכורה ולא דן אותה לכף זכות? ועוד קשה, איך התברר לה שאין לו רוח הקודש?

ומתרץ הגר"א על פי דברי הרמב"ן הנוכרים, שכאשר עלי ראה אותה מתפללת וקולה לא נשמע, הוא מיד שאל באורים ותומים מה פשר הדבר [כי עד אז לא היו מתפללים בלחש], והאירו לו האותיות ש' כ' ר' ה', ועל כן חשבה לשיכורה. וזה בגלל שלא היה לו רוח הקודש לכוון בשמות של התומים, ולדעת שהצירוף הוא לא "שכרה" אלא "כשרה", שהיא אשה כשרה. עוד אומר הגר"א באופן אחר, שהיה צריך עלי לקרוא את האותיות "כשרה" מלשון "כ-שרה" והיינו כמו שרה אמנו. ולכן אמר לה עלי הכהן [אחרי שהבין שטעה] שלשנה הבאה יהיה לה בן, והיינו כשרה אמנו שכך בשרו לה המלאכים.

יְהִי פִי רִאשׁוֹ בְּתוֹכֹךָ שֶׁפָּה יְהִי לְפִי סָבִיב מַעֲשֵׂה אֲרֶגְכָּי תִּחְרָא יְהִי לֹא לְאִקְרַע" (כח, לב)

משה לבש מלבוש כמו מלאך

הגמרא במסכת תענית (יא): אומרת: במה שימש משה כל שבעת ימי המלואים [שהרי לא יכל היה לשמש בבגדי כהנה כיון שלא היה כהן]? אמר רב כהנא בחלוק לבן שאין בו אימרא.

אבל שאר כהנים לא ישמשו בו, לפי שהמלאכים משמשים בחלוק לבן שאין בו אימרא, ואם ישמשו בו הכהנים, יתקנאו בהם המלאכים ויקרעוהו, ולכן ציווה על המעיל ששפה יהיה לפיו כדי ש"לא יקרע" - שהמלאכים לא יקרעו אותו. (תוספות השלם)

שפה בפי המעיל כדי שלא יוכל הס"מ לקרועו

בספר אמרי נועם (לרבי יעקב מבעלי התוספות) איתא: "ובמדרש אמר, כשכהן גדול נכנס ביום הכפורים להקטיר קטורת, בא השטן ואוחזו בבית צווארו לעכבו, ולכן יהיה שפה לפיו שלא יקרע [המעיל מאחיזת השטן]". (מובא גם תוספות השלם)

ובמדרש תלפיות (אות ב, ענף בגדי כהונה ד"ה ובוה ניחא) כותב: "קבלתי מרבי הקדוש, שטעם טבילת כהן גדול אחר צאתו מבית קודש הקדשים הוא, משום שהכהן הגדול בעבודתו

מחליש את הס"מ, ולכן הס"מ רוב כעסו ממתין לו ומבקש אופנים שיוכל לפגוע בו, ובצאת הכהן הגדול היה הס"מ אוחז בבגדיו שעליו לקורעו, ולכן גם ציוה הקב"ה לעשות שפה בפי המעיל, כדי שלא יוכל הס"מ לקורעו".

ובילקוט ראובני הביא בשם פרקי היכלות, על הפסוק "פעמון זהב ורמון" וגו' "ידוע זה הטעם [לפעמונים והרימונים] כדי שלא יפגעו בו מלאכי אלהים, כי דרך בני הבית להיות יוצאים ובאים ויורדים בבית אדוניהם, ולכן מלאכי השרת היו כבני בית בבית המקדש, והזהיר זה דוקא בכהן גדול לרוב מעלתו".

כפי תחרא - שם קדוש

ובאותו ענין כתב ר"ש מאוסטרופלי הנה נודע כי כשהס"מ מתחבר עם "לילית" יוצא מהם קליפות קשות מאוד, והם מקטרגים ביחד על עם ישראל, אמנם יש שם קדוש כפ"י שמפריד ביניהם ומבטלם.

ומקור יפה לדבר הזה מביא רבי שמשון מהפסוק כאן: "והיה פי ראשו בתוכו שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג כפי תחרא יהיה לו לא יקרע". המילים: לפיו סביב מעשה אורג ראשי תיבות סמא"ל. והמילים תחרא יהיה לו לא יקרע ראשי תיבות לילית. ומה מפריד בניהם? שם כפ"י.

ולפי זה מסביר מהר"ש עוד פסוק: בפרשת כי תשא (להלן לג כב) כתוב: "ושכותי כפי עליך עד עברי", ואומר על זה רש"י "מכאן שניתנה רשות למחבלים לחבל", וצריך להבין מה הקשר? אבל לפי מה שנתבאר, זה מובן, כי "כפי" מגן מפני המחבלים, וכיון שניתנה רשות לחבל, לכן צריך את השם "כפי" שיגן מהם. (דבש לפי מערכת כ' אות י"ז בשם ארץ החיים על התהלים מזמור ל"ב)

מעיל האפוד מלמד כיצד לחזור בתשובה

"אפוד" - ראשי תיבות: אלמדה פושעים וחטאים דרכך.

ופירוש הפסוק כך: "ועשית את מעיל האפוד" - כשתרצה ללמד ולהורות תשובה לאנשים אשר המרו את פי ה' יתברך, לעשותם "כליל תכלת" - שיהיה כל כוונתם לעובדו מחמת רוממותו יתברך, כי תכלת דומה לים, וים לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד.

אז ראשית כל דבר תראה: "והיה פי ראשו בתוכו" - דהיינו שיקמץ פיו מלדבר דברי בטלה, "שפה יהיה לפיו סביב" - כמו שאמרו חז"ל (ערכין טו:): שלכך נברא חומה ובריה לפה כדי שלא ידבר מה שלא הכרחי לגופו ולנשמתו, ועל ידי שישמור את פיו, ינצל מפגם היסוד, כי

ברית הלשון מכוון כנגד ברית המעור, וזהו "מעשה אורג יהיה לו לא יקרע" - לא יבא לידי מקרים לא טובים רחמנא ליצלן. (אילנא דחיי לרבי מנחם מנדל מרימנוב)

שיעשה לפיו מחסום

כתוב בספר אהבת ישראל (מויז'ניץ, פרשת תצוה): אפ"ד בגמטריא פ"ה, שהיה מגיד עתידות. וגם ללמד, שיעשה לפיו מחסום וכיסוי שישמור פיו מכל דיבורים שאינם בהכרח, "והיה פי, ראשו בתוכו" - כלומר שיחשוב הדיבור לפני שיוציא מפיו, ורק אם ראוי ומוכרח לדבר אז ידבר, "שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג", דהיינו שישגור פיו כאלו פיו ארוג, "כפי תחרה יהיה לו לא יקרע", שעל ידי שישמור פיו לא יבוא לפגם הברית, שהפה מכוון כנגד פי המעור. אם שומר פיו ולשונו מדברים בטלים, וכל שכן מלשון הרע וליצנות, אז יהיה נקי וטהור בקדושת הברית, ועל ידי זה יהיה לו חשק ואהבה במצוות ללמוד ולהתפלל בהתעוררות הלב.

ועוד ראשי תיבות של לפיו סביב מעשה אורג, סמא"ל. וכן תחרה יהיה לו לא יקרע - ראשי תיבות פלונית [לילית] שלא יהיה להם שליטה להכשיל את האדם בפגם הברית בלילה, אלא "לא יקרע" - מקום הזרע, ויהיה שמור וקדוש וטהור, ושכב וערבה שנתו, וישכים בבוקר נקי וטהור לעבודת השי"ת.

ונאמר באפוד: שני ושש משזור מעשה, סופי תיבות ישר"ה, זוכה להיות במחיצת מלאכי השרת.

וְהָיָה פִּי רֵאשׁוֹ בְּתוֹכּוֹ שֶׁפֶה יִהְיֶה לְפִיו סָבִיב מַעֲשֵׂה אֲרֶג כְּפִי תַחְרָא יִהְיֶה לוֹ לֹא יִקְרַע (כח, לב)

רמזים נפלאים במעיל

המעיל מכפר על לשון הרע (ערכין טז.), ורמזו בפסוק התיקון הזה: "והיה פי ראשו בתוכו" - שלא להוציא הדיבור לחוץ אלא ישאר בתוך ראשו, וכתוב (איוב כ, יב) "אם תמתיק בפיו רעה, יכחידנה תחת לשונו".

"שפה יהיה לפיו סביב" - רמז שיחשוק שפתותיו זו בזו, מלהוציא הדיבור.

תכלת זהיה פי ראשו, ראשי תיבות "תופר", כאילו תופר את שפתיו.

דבר אחר: מעיל כנגד עולם הבא, "פי ראשו" - גימטריה "ירושלים" עם הכולל, "שפה יהיה לפיו סביב" - השפה זו החומה של ירושלים, ו"יהיה לפיו" - גימטריה "ציון".

"מעשה אורג" - לארוג את ישראל ליראתו של הקב"ה.

"לא יקרע" - מדבר במלבושי הצדיקים לעולם הבא, שאין צריכים לקרוע בגדיהם, כי לא יתאבלו עוד. (תוספות השלם)

פרטי המעיל מרמזים לחומר עוון לשון הרע

במסכת "ערכין" (טז.) אמרו חז"ל, שהמעיל מכפר על עוון לשון הרע, ולפי זה פירש הקדוש החפץ חיים זצ"ל, את כל מעשה המעיל ופרטיו שכולם מרמזים לחומר עוון לשון הרע, ולעצות כיצד להנצל ממנו:

"כליל תכלת" - תכלת דומה לרקיע, להזכיר לבני אדם כי כל דיבור שהם מוציאים מפיהם, אינו דבר של מה בכך שאינו מותר רושם, אלא פועל את פעולתו ברקיעים העליונים.

"והיה פי ראשו בתוכו" - לפיכך צריך לשמור את פיו שלא יצא ממנו דברים אסורים, אלא יבלמנו ויכבוש דיבורו.

"שפה יהיה לפיו מעשה ארג" - שלא די במה שנוהר זהירות בעלמא מלהוציא מפיו דברים מיותרים, אלא שתהיה הוצאת דיבור מפיו כבדה עליו, כאילו שתי שפתותיו ארוגות זו לזו בקשר אמיץ.

"כפי תחרא יהיה לז" - אם יעשה כן, יהיה לשריון ולמגן שלא יבא לידי מריבה, כמו שהתחרא מגינה שלא יקרע הבגד.

"ונשמע קולו כבואו אל הקדש" - העצה הבדוקה להנצל מהעוון המר הזה, שישמיע קולו רק בקודש, היינו בדברי תורה.

רמז לאדם שיבלום פיו

כבר הבאנו קודם לכן את מה שאומרים בעלי המוסר, על הפסוק **"והיה פי, ראשו בתוכו"**, שהוא מלמדנו, שאדם יחשוב על כל דיבור קודם שיוציאו מפיו, ורק אם ראוי ומוכרח לדבר אז ידבר, **"שפה יהיה לפיו סביב מעשה אורג"**, דהיינו שישגור פיו כאילו פיו ארוג.

בחומר מידת הכעס

ונדבר כאן מעניין המידה המגונה מידת הכעס, וכמו שפותחת הפרשה **"ואתה תצוה את בני ישראל"** - אין צו אלא לשון זירוז, ומתי מזרזים? במקום שיש חסרון כ"ס, ופירוש כמו שאמרו בזוהר הקדוש שהכועס פוגם בכל העשר ספירות ראשי תיבות כ"ס כ'ל י' ס'פירות, וראשי תיבות כע"ס כל עשר ספירות. נמצא שענין הכעס צריך זירוז (עי' ראשית חכמה שער הקדושה פרק ז').

הנה למדנו בפרשת תרומה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם", אומרים רבותינו (ראה חזקוני שם) "בתוכו לא נאמר אלא בתוכם, בתוכו של כל אחד ואחד" בלבו של כל אחד מישראל.

וכתב הרב בעל ה"ראשית חכמה" (שער הקדושה פרק ז') שכל פגם שיפגום האדם בליבו על ידי שנאה וכעס, הוא מכניס צלם "בהיכל". והטעם לכך הוא לפי שהלב הוא קדש קדשים שתשרה שכינה בו, ואדם שכועס מגרש את השכינה, ומכניס עבודה זרה אל זר במקומה וה' יתברך לובש קנאה עליו ח"ו, "א"ל קנא" גימטריא כעס.

והגמרא בפסחים (סו:): אומרת: אמר רבי מני בר פטיש, כל הכועס, אפילו פוסקים עליו גדולה מן השמים, מורידים אותו, מנלן, מאליאב, שנאמר ויחר אף אליאב בדוד, וכי אזיל שמואל לממשיחיהו כתיב כי מאסתיהו, מכלל דהוה רחים ליה.

והנה הכתוב אומר (בראשית יג, ז) "ויהי ריב בין רועי מקנה אברהם ובין רועי מקנה לוט", ואח"כ כתוב "ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני וביניך", ולכאורה מדוע בתחלה נאמר לשון ריב ולבסוף לשון מריבה? אלא שריב הוא לשון זכר שאינו פרה ורבה ומריבה לשון נקבה שפרה ורבה, ואברהם חשש שהריב שזה ויכוח קטן יהפוך ל"מריבה" ולכן הקדמים ואמר אברהם אבינו ע"ה הפרד נא מעלי.

ועל פי זה יש לפרש, את הפסוק (איוב כו, ז) "תולה ארץ על בלי מה", ודרשו רבותינו (חולין פט.) דמכאן לומדים שאין העולם מתקיים אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה. ויש להסביר שהמילה "מריבה" "בלי" אותיות "מה", נשאר לנו רק "ריב", כי על ידי ששותק ובולם פיו, הרוחות נרגעות ואין יותר "מריבה", ובזה יזכה שה' יענה תפילתו (פלא יועץ ערך דיבור).

ודע שהכועס נקרא "בהמה" ראשי תיבות בערתי הקדש מן הבית שע"י הכעס מוציא הקדושה ומכניס הסט"א.

הסבלן זוכה לשני עולמות

הגמ' בפסחים (קיג:): אומרת שלשה "חייהם אינם חיים" ואחד מהם הרתחנים, כי הסבלן זוכה לשני עולמות עולם הבא ועולם הזה. ואילו הכעסן מאבד ב' עולמות אלו, כי אין לו שמחת חיים, ובכל עת הוא שרוי בעצבות, תמיד יש לו תרעומת על שכנו, על חבירו, ובכל עת ימצא סיבה לכעוס, בעת שקם ממטתו מחפש אמתלא לכעוס.

וזה שנאמר בתורה (בראשית מט, טו) "וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול". והענין הוא שאם אדם רוצה לראות מנוחה ושמחה והוא מבין שזה דבר טוב. צריך לסבול

הכל ממש ולא להתרעם על אף אחד, ובזה יראה מנוחה. (אהל יצחק בשם הרה"ק ר' יצחק מווארקי זצ"ל)

בגמ' בברכות (כט:): אמר אליהו הנביא לר' יהודה "לא תרתח ולא תחטא" כי אפי' שאדם יר"ש גדול ולמדן ברגע שכועס נשמתו מסתלקת ממנו ואז עושה בו היצה"ר כטוב בעיניו ויכול להגיע לעוונות חמורים מאוד.

ובגמ' שבת (קה:): אמרו, כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה. מסביר בעל התניא (אגרת הקודש פרק כ"ה ד"ה להבין) לפי שבשעת כעסו נסתלקה ממנו האמונה, כי אם היה מאמין שהכל ממנו יתברך לא היה כועס כלל, ואפי' אדם בעל בחירה מזיק לחבירו מכה אותו, או לוקח ממונו ומתחייב בדיני אדם ודיני שמים, אע"פ כן, הניזק כבר נגזר עליו הכל מן השמים והרבה שלוחים למקום.

בתחבולות יעשה מלחמה שלא לבוא לכלל כעס

זכתב הפלא יועץ (ערך כעס) וזה לשונו: ידוע חומר הכעס, כמה החמירו בש"ס ובזוהר הקדוש (הובא בס' ראשית חכמה שער הענוה פ"ג ד"ה) ובכתבי האר"י ז"ל (שער רוח הקודש דף ל"ו ע"ב) תסמר שערת אנוש. ולפי חומר שבו, האיש החפץ חיים ויש לו טבע ומדת הכעס, בכח יגבר ברוב עוז ותעצומות לגדר בעצמו גדרים וסיגים למשוך עצמו ולהציל נפשו מרדת שחת, ובתחבולות יעשה מלחמה שלא לבוא לכלל כעס. והגדר הגדול שירשום בכתב וילקט כל מאמרי רבותינו זכרונם לברכה בש"ס ומדרשים וזוהר הקדוש ודברי האר"י ז"ל בענין הכעס, ויהיו לזכרון בעיניו, ובהם יהגה מדי יום יום למען יירא ויפחד ויחזור לאחוריו וירגיז יצר הטוב על יצר הרע, אי אזל מוטב, ואם לאו, יקנוס עצמו על כל פעם שכועס במעות או תעניות, ואם לא יוכל יצר ברוחו מלכעס, על כל פנים ישמור לפיו מחסום מלדבר בשעת כעסו מוטב עד רע, ויהיה כחוש לא ישמע וכאלם לא יפתח פיו. ואם ידבר, יהיה בקול נמוך ובדברי ריצוי, ואף אם לבו בוער כאש, וחמתו בערה בו, לעצור במילין יוכל, ואז יהיה הכעס עקר, שאינו עושה פירות, כי ידוע שעבירת הכעס גוררת עבירות רבות ורעות, כגון אש המחלוקת, וילבש קללה, וכהנה רעות רבות; והשתיקה בעת הכעס כמים לאש. וכמו שכבר הבאנו מאמר רבותינו (חולין פט.) על הפסוק "תולה ארץ על בלי מה" (איוב כו, ז) שאין העולם מתקיים אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה.

ויתן אל לבו איך יכעס על זולתו שגמלו רעה, ולא יכעס על עצמו, שגורם רעה לנפשו, ומהנפש ועד הבשר יכלה בכעסו, ויחשב מה הוא ומה חייו, ושהכבוד והקלון וכל עניני העולם הזה הכל הבל, הבל הבלים, מעשה תעתועים, ושאין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרין

עליו מלמעלה (חולין ז:), ומה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו, ושאין אדם נוגע במה שמוכן לחברו, ושדרך איש ישר בעיניו, ואין להאשימו, ולאדם הכועס להסיר כעס מלבו ולהעביר רעה מבשרו, ואם ראשיתו מצער עד שירגיל, סוף שההרגל נעשה לו טבע טוב. ואין לשבח למי שאין לו מקום לכעס, ואין לו על מה לכעוס ואינו כועס, אלא חובת גברא, שאף שיש לו טעם מספיק לכעס, יכבוש כעסו. ואם יצטרך לזרוק מרה על בניו וכדומה, לא יעשה אלא לפנים, ואם יארע לו שיכעס, יהיה נוח לרצות לכבוד קונו ובזה יהיה שבע רצון ומלא ברכת ה', ואף בשרו ישכן לבטח. עכ"ל.

הסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך

בספר חסידים (סי' תרנב) כתב, שלא יכעוס ולא ישנא ולא יקנא, כדי שיהא לבו פנוי לתורה, וכמו שנאמר (קהלת יא, י) "הסר כעס מלבך" עד כאן דבריו. והנה הסימן לשלשה דברים הללו זה כעס קנאה שנאה, סימן **בק"ש** נדף.

ונרחיב קצת במה שאמרו חז"ל בגמ' (סוטה כא.) תורה בעידנא דעסיק בה, אצולי מצלא מיצר הרע. ואם כועס, הרי הוא בכלל שונא ומקנא, ובטל מן התורה ושולט היצר הרע. והיינו מה שנאמר "הסר כעס מלבך". אף בלב, אם טבעך שונא, קנאי, וקפדן, הסר כעס, הסר דייקא, שטבעך גורם לזה, ואנכי מצוך "הסר" מטבעך. ובזה "והעבר רעה", היצר הרע סטרא אחרא, מבשרך, שלא ישלוט בך ויהיה לך פנוי לתורה.

אי נמי שאין עצמותיו מרקיבין אם אין לו קנאה, וזה שנאמר "הסר כעס מלבך", ובכלל שלא יהיה קנאי, ובזה "והעבר רעה מבשרך", דייקא, ובשרך ישכון לבטח בקבר.

אי נמי, דעל ידי הכעס נעשה משכן לסטרא אחרא וכעובד עבודה זרה ממש, כמו שאמרו בזוהר הקדוש (קרח דף קעט). וזהו אף אם בא לכלל כעס, הסר, ובזה והעבר רעה, הסטרא אחרא ששכנה בך.

הכועס מחליף נפשו בנפש סטרא אחרא

רבנו האריז"ל הק' בס' הליקוטים (פרשת וזאת הברכה), הפליא לדבר על פסוק זה בחומרת עון הכעס, שמחליף נפשו בנפש סטרא אחרא, וכל המצוות והלימוד אשר פעל ועשה נאבד הכל, ואם יתחיל מחדש לתקן לעשות מצוות ותלמוד תורה להפליא, כשיתכעס עוד ילך הכל, ואין לו תקוה עד שיקבל שלא לכעוס ויקיים וזה לשון קודשו:

בענין הכעס היה מקפיד הרב זלה"ה, ואומר שהוא יותר מכל שאר העבירות. והיה נותן טעם, כי הלא כל שאר העבירות אינם מחליפים הנשמה, אלא הכעס לבד. והענין הוא, כי כאשר

יכעוס האדם מסתלק ממנו הנשמה הטהורה אשר בו, ותכנס בו נפש מן החיצונים, ולזה כל הכועס חכמתו ונבואתו מסתלקת ממנו, ואף אם יהיה חכם גדול וחסיד. ומי לנו גדול ממרע"ה, במה שכתבו ז"ל על ויקצוף משה וכו'. ואפי' שנתכעס על דבר מצוה. וז"ס פסוק (איוב יח, ד) "טורף נפשו באפו", כי האדם טורף ועושה את נפשו טריפה, וממיתה בעת אפו וכעסו, והוא טורף אותה ומשליך אותה ממנו, ואעפ"י שעושה האדם תיקונין לנפשו ומצוות רבות, הכל נאבדים לגמרי, כי הולכת אותה הנפש ונכנסת אחרת במקומה, וצריך לחזור ולתקן כמתחילה. וכן בכל פעם ופעם שהוא כועס. נמצא, כי בעל הכעס אין לו תקנה, כי הוא תמיד ככלב שב על קיאו. ואם היתה מתעברת בו איזו נשמה קדושה לסייעו, גם היא מסתלקת. ועל זה נאמר טורף נפשו באפו, ולא יוכל להשיג שום השגה, כי הוא בונה וסותר כל מה שבונה. אך כל שאר העבירות אינם טורפים ועוקרים את הנפש, רק פוגמים אותה, ונשאר בה הפגימה, אך הכעס צריך תיקונים והכנות רבות, לחזור להביאה אחר שנטרפה. ואולי אין לו תקנה, כפי בחינת מציאות הכעס. לכן צריך להזהר אפילו בשום כעס, מלבד מצוות. וכמעט הרב ז"ל היה מוכיח לתלמידיו על שהיה כועס עם אחיו כשהיה קורא עמו, ולא היה לומד כרצונו, והיה כועס עמו, ואפילו בזה היה מוכיחו. עכ"ל.

וכתב עוד בס' שער רוח הקודש (דף ח עמוד ב ובישן דף י"א) כתב ז"ל: אם עשה איזו מצוה גדולה אשר בסבתה היתה איזו נשמה קדושה של איזה צדיק ראשון מתעבר בו בסוד העיבור לסייעו כנוודע, ועתה ע"י הכעס מסתלקת גם היא, וזהו ג"כ ענין טורף נפשו באפו, באופן, כי מי שהוא בעל כעס, אי אפשר לו, כל ימי היותו בעל מדה זו, להשיג שום השגה, אפילו אם יהיה צדיק בכל שאר דרכיו, לפי שהוא בונה, וסותר כל מה שבנה, בכל עת שכועס, עכ"ל.

ואפשר להוסיף על כך, את מה שכתב בעל "באר שבע" בחיבורו צדה לדרך על הפסוק (שמות כג, ז) "מדבר שקר תרחק", דהוה ליה למימר לא תדבר שקר. אמנם יען כל העולם מלא שקר, הוא ציוה להתרחק ממנו, וזהו שאמר "מדבר שקר תרחק". עד כאן דבריו.

וכיוצא בזה, אפשר לבאר את הענין שמכיון שכל המידות הרעות באות מארבע יסודות החומר, וטבע יסוד האש הוא להתכעס, לכן אמר "והסר כעס מלבך", דהכעס הוא מזומן בחומר, ואתה התגבר ותסירנו. "והעבר רעה מבשרך" - כי הכעסן חייו אינם חיים, וגורם נזק אל עצמו ואל בשרו בעולם הזה, וישלוט בו גיהנם הנקרא רעה (נדרים כב.), לכן אמר "והעבר רעה" כולל גיהנם, ורעת העולם הזה, "מבשרך". (נחל אשכול קהלת פי"א אות י', ובס' דברים אחרים ח"א דרוש י"ד לשבת הגדול).

נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו

ובמשנה באבות (פרק ה, משנה יא) למדנו: "נוח לכעוס ונוח לרצות יצא שכרו בהפסדו". ופירוש הדבר, להגם שהוא נוח לרצות, הפסד גדול הוא במה שהוא נוח לכעוס, דמשרה בקרבו אל זר, והוא "טורף נפשו באפו" (איוב יח, ד), שעושה נפשו טריפה, כמו שפירש רבנו האריז"ל. והגם שנוח לרצות, כבר טימא הנפש, ואם יעשה תשובה אחר כך, נוח לכעוס פעם אחרת, והוא הפסד תדיר. וכמו שביאר רבנו האריז"ל, כי בעלי הכעס אין להם תיקון כמעט, עד שיקבע בלבו ויתנהג שלא יכעוס כלל, ואז יחזור בתשובה על מה שעבר, ואם כן שפיר קאמר יצא שכרו בהפסדו.

והנה אמרו רבותינו ז"ל (עירובין סה:): אמר רבי אילעאי בשלושה דברים אדם ניכר: בכוסו, בכיסו, ובכעסו. ע"כ. ושמעתי לכך רמז נפלא בפסוק (משלי כג, לא) "אל תראי יין כי יתאדם כי יתן (בכיס) [בכוס] עינו יתהלך במישרים". והנה ג' דברים אלו רמוזים: "כי יתן בכיס עינו", כתיב "כיס" הרי כיסו. וקרי "כוס" הרי כוסו. כי יתן עי"ן בכוס, הרי כעסו. וזה רמזו: "יתן עינו", שאם יתן את האות עי"ן "בכוס", נעשה "בכעסו" (מרו החיד"א בס' חומת אנך משלי שם).

על יד הכעס דוחה הקדושה ומתקרב לסטרא אחרא

אדם שכועס כאילו עובד עבודה זרה, וכמאמרם ז"ל (שבת קה:): תניא רבי שמעון בן אלעזר משום רבי יוחנן בן נורי אומר: הקורע בגדיו בחמתו, ומשבר כליו בחמתו, ומפזר מעותיו בחמתו, יהא בעיניך כעובד עבודה זרה, שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, למחר אומר לו עשה כך, עד שאומר לו לך עבוד עבודה זרה, ועובדה. אמר רבי אבין: מאי קראה? דכתיב (תהלים פא, י) "לא יהיה בך אל זר ולא תשתחוה לאל נכר", איזהו אל זר שיש בגופו של אדם? זה יצר הרע. עד כאן דברי הגמרא. ונבין מה שסיים הכתוב שם (שם פסוק יא) "אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים הרחב פיך ואמלאהו". ורבותינו ז"ל אמרו (ברכות נ.) "הרחב פיך", בדברי תורה כתיב. אולם יש להתבונן מה הקשר בין הדברים הללו.

וכתב מרו החיד"א בס' כסא דוד (דרוש י"ב לשבת כלה) שיש לבאר זאת דמה שאמרו "המקרע בגדיו, משבר כליו, מפזר מעותיו". דלא זו אף זו קתני, לא מיבעיא כעס גדול דקורע בגדיו מעל גופו, אף זו שהוא למטה הימנו דמשבר כליו שחוץ לגופו, ולא זו אף מפזר מעותיו שיכול ללקטם, כולן שוים לרעה והוי כעובד עבודה זרה.

ואגב רמז התנא כי הכועס פוגם מאוד, ואם היה לו חלוקא דרבנן מתורה ומצוות אשר טרח לקנותם, על החלוקים אנו מצטערים קרועים והולכים לתו"מים, וזהו מקרע בגדיו, ומשבר

כליו כלי חמדה, תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ועל ידי הכעס הלהן תשברנה לילך לסטרא אחרא ומפזר מעותיו הן מצוותיו, כי הן המעות והעושר אמיתי, ומפזרם בין הקליפות. וזה פשט הכתוב "לא יהיה בך אל זר", אמת שאני נתתי בך יצר הרע, אבל הזהר שלא תכעוס, ועל ידי זה תגרום לדחות הקדושה ותעשה משכן לסטרא אחרא, וזהו לא יהיה "בך" אל זר ולא תשתחוה, כי על ידי כעס זורק הדבר והוא מקריב קרבן לסטרא אחרא. כמו שאמרו בזוהר הקדוש (פיקודי רסג): שנוטלין זה הדבר ואומרים שזה הקרבן שהקביר פלוני לצד שלו. הביטה וראה "אנכי ה' אלהיך המעלך מארץ מצרים", וטרחתי להעלות ניצוצי הקדושה ולהצילך מחמשים שערי טומאה, ואיך עתה ברגע קטון אתה מגביר כח הסטרא אחרא, וכל רכושך תורה ומצוות השלכת בסטרא אחרא. ואם כה יאמר מחומר קורצתי ויצר סמוך, לזה אמר "הרחב פיך", בדברי תורה, "ואמלאהו", ובתורה ניצול מיצר הרע, כמו שאמר הקב"ה (קידושין ל:): בראתי יצר רע בראתי לו תורה תבלין. ונמצא דעל ידי הכעס עובר לא יהיה לך, לא תשתחוה, לא תעבדם.

סגולות להנצל מהכעס

- א. לטבול במקוה העולה בגי' אהי"ה דההי"ן. (שער רוה"ק תיקון יג דף יג ע"א)
- ב. להסתכל בכנף הטלית דכנף בגי' אהי"ה דההי"ן. (פרי עץ חיים שער קריאת שמע פכ"ו ההגהה ראשונה)
- ג. לקנות מידת הענוה - ונפשי כעפר לכל תהיה. (רמב"ן באגרת)
- ד. להגיע למידת ההשתוות - לא איכפת אם ישבחו או יגנו אותו בני אדם. (ספר אבן שלמה ערנריך, פרשת בהעלותך עמ' קנ"ט)
- ה. מידת הסבלנות ולא פזיזות. (פלא יועץ ערך סבלנות)
- ו. ללון בכעסו לילה אחד. (ספר חסידים סי' תרנ"ה)
- ז. לפנות לחבירו ולשאול אותו למה עשה לו כך וכך.
- ח. לא לקבל לשוה"ר ורכילות והוצאת שם רע בלי עדים והוכחה. (אגרא דכלא פרשת נשא עה"פ צו את בני"ו וישלחו שלשון הרע מביא כעס)
- ט. לרחם על מי שפגע בו שדעתו קטנה כי אם היתה דעתו גדולה לא היה אומר כך ולא עושה כך. (אורחות צדיקים ערך כעס)
- י. אמונה - לדעת שהכל מהי"ת ולא מבני אדם. (צפנת פענח לרבנו יוסף אלאשקר ס' נויקין עמ' ש"ה)

יא. יאמר הפסוק במה יזכה נער את אורחו וכו' ורמז לזה לפסוק (בראשית מד, יח) "בי אדוני ואל יחר אפך". ב"י ראשי תיבות במה יזכה. (ערבי נחל פרשת ויגש דרוש א', ובס' כסף ישיב שנפלד, פ' ויגש)

יב. יקרא תהילים ק"נ פרקים גי' כעס. (קובץ עץ חיים עמ' תי"א).

כל הגלות בסיבת הכעס וממנה נוושע בע"ה

כל הגלות בסיבת הכעס שנאמר (שופטים ו, ו) וידל ישראל מאוד מפני "מדי"ן" לשון מדנים וכעס (צרור המור בראשית פ' חיי שרה עה"פ ויוסף אברהם).

ונסיים את ענין הכעס, בפסוק 'כי עת צרה היא ליעקב וממנה יושע', ואמרו חכמינו, 'וממנה' אותיות 'ומהמן' - יושע, בכל דור ודור קמים עלינו לכולתינו, וכשאנו נתחזק בתורה ובתפילה ובעבודת ה' יתברך, וגב'ר ישראל' (רוקח סי' רל"ה).

"וְהָיָה פִּי רֵאשׁוֹ בְּתוֹכֹךָ שֶׁפָּה יְהִי לְפִיו סָבִיב מֵעֵשָׂה אֲרֵג פְּפִי תִחְרָא יְהִי לֹו לֹא יִקְרָע" (כה, לב)

שולחן האדם ברוחניות

בפרשיות אלו אנו לומדים על המשכן וכליו. כידוע המשכן וכליו הוא תבנית כל העולם כולו וכמו שאמרו חז"ל במדרש תנחומא (פרשת פיקודי אות ג') שהמשכן שקול כנגד כל העולם, ולכן כל כח המצוי בעולם שואף ולוקח את הכח שלו מהמשכן וכליו, וכך הוא קיים בעולם הזה, שולחן של לחם הפנים הרי הוא מקור השפע הגשמי שיש בעולם, ועם ישראל יונקים את השפע שלהם ממנו, וכמו שאמרו חז"ל בגמ' (ב"ב כה: ה) הרוצה להעשיר יצפין ששולחן בצפון. וכן המנורה היא בצד דרום, והרוצה להחכים ידרים, כי המנורה היא מסמלת את מקור השפע הרוחני של התורה הקדושה, וצריך עמל גדול על התורה, וזה כדוגמת השמן היוצא מן הזיתים שצריך עמל רב עד שיצא שמן זית זך, ועל ידי זה יש אור טוב וצלול.

וידוע מה שאמרו רבותינו בגמ' (ברכות נה.) שהיום בימינו שאין לנו מזבח שיכפר בעדנו שולחנו של אדם מכפר עליו, והענין הוא כי שולחנו של האדם הוא כמו מזבח, והאוכל שהאדם אוכל ומביא אורחים על שולחנו, ואוכל בקדושה, ומברך טוב, מכפר על כל עוונותיו של האדם.

ובפרט אם האדם אוכל במתינות ובדרך ארץ ולא ברעבתנות, השולחן מכפר עליו, ועוד יותר אם יש לו מאכל שערב מאוד לחכו, והוא, לפני שיאכל, בעוד תאותו בוערת בקרבנו,

הוא ממתין וממתין, ועד שכבר נתייאש, אוכל, הרי זה כמו שעשה תענית והקריב קרבן, וזה נקרא שהוא מקריב את עצמו כמו שכתוב (ויקרא א, ב) אדם כי יקריב "מכם" קרבן לה', שהוא מקריב את עצמו קרבן על ידי שמתגבר על יצרו.

גבול לפה של האדם

וכמו שכתוב בפסוק "שפה יהיה לפיו" (שמות כח, לב) שעל האדם לשים שפה וגבול לפה שלו, כמו כן תמיד, ישאיר בצלחת שלו מעט אוכל, לא יאכל הכל, ישאיר לאדם אחר או יחלק כבר מיד כאשר זה אצלו.

ואמרו חז"ל בגמרא מסכת תמיד (כז:): שבת הכסאות שהיו בבית המקדש, מיקומם היה במחילות העפר שתחת הר הבית והתקינו להם מנעולים, ואומרת הגמ' שאם אדם מצא את הפתח נעול, ידוע שיש שם אדם, אבל אם מצאו פתוח, בידוע שאין שם אדם.

והסביר זאת היהודי הקדוש מפשיסחא בדרך רמז בענין לשון הרע, ע"ש. אולם אנחנו נסביר זה על תאוות האכילה מצאו נעול, היינו אם מצא האדם את הפה נעול מאכילת מותרות, בידוע שיש שם אדם שהנשמה שלו גבוהה והוא בגדר אדם. אבל אם ב"מ מצאו פתוח וכל מה שרוצה מכניס לפה ולא חושב איך כמה ומתי אז ב"מ בידוע שאין בגוף הזה אדם.

וזה ג"כ מה שנאמר בתורה (שמות לט, כא) "ולא יזח החשן מעל האפד" ויש לרמוז בזה רמז נפלא. שאפד גימטריא "פה" כאשר רוצים לאכול בקדושה שאדם הפה שלו יהיה קדוש, שיאכל רק מה שמותר, וגם יקדש עצמו במותרות, צריך להשים את האורים והתומים על הפה שלו כל הזמן, שגם ילמדו לו ההלכה, וגם יקדש אותו לא לאכול דברים אסורים, ואם לא עושה כן אותיות חשן נהפכים ח"ו לאותיות נחש כמ"ש רבותינו (ברכות נה). שהשולחן מכפר ואם מוציאים את ל' המרמזת ל"לימוד" ממילת "שלחן" כי לא למד עליו, אז ח"ו נהפך השלחן לנחש.

ולפ"ז אפשר לומר שזה מה כמו שאמרו רבותינו ז"ל (ברכות סא.) שה"ושט" מכניס ומוציא את כל המאכלות, ע"ש. והנה אדם שאינו אוכל בקדושה אז אות ו' מתארכת ונעשת ו' אותיות שטן ב"מ.

וְעֵשִׂיתָ עַל שׁוּלְיֵי רַמְנֵי תַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי וְכוּ' פֶּעֶמָן זָהָב וְרַמְזֵן פֶּעֶמָן זָהָב וְרַמְזֵן עַל שׁוּלְיֵי הַמְּעִיל סְבִיב" (כח, לג-לד)

רמונים ופעמונים בשולי הכבוד לתחת השכינה

שוליו כנגד המלאכים, וכתוב (ישעיה ו, א) "ושוליו מלאים את ההיכל". ונחלקו רבותינו (זבחים פח:): כמה היו הפעמונים והרימונים שבשולי המעיל, יש אומרים

שלושים וששה [שמונה עשרה בכל צד], ויש אומרים שבעים ושנים [שלושים וששה בכל צד].

"ועשית על שוליו", רמז כשם שעל שולי המעיל היו רמונים ופעמונים כך בשולי הכבוד לתחת השכינה, מלאכים משוררים ומזמרים ומשמיעים קול. שנאמר שולי המעיל סביב ראשי תיבות שס"ה, בכל יום ויום.

ועוד, שוליו זה ההיכל, ורמונים ופעמונים, הם הכהנים המקריבים קרבנות. או, שהם הלוויים המשוררים המשמיעים קול כפעמון לשבחו. (תוספות השלם)

פעמון זהב זה תלמיד חכם

"פעמון" בגימטריה "גבריאל". דבר אחר, פעמון זהב זה תלמיד חכם המפעם ומצלצל בתורה או המשמיע קולו בתפילה.

"פעמן" - "פעם-נ", "פעם" בגימטריה קץ, שיבוא "נ" - משיח ינון שמו. (תוספות השלם)
"פֶּעֶמָן זָהָב וְרִמּוֹן פֶּעֶמָן זָהָב וְרִמּוֹן עַל שׁוּלֵי הַמַּעֲיֵל סָבִיב (כה, לד)

המלאך המגיד אמר למרן ה' עמד, שבע לחמה של תורה והדבק בי ובתורת ועבודתי
 וביראתי ובאהבתי

בספר מגיד מיישרים למרן הבית יוסף כתוב, שאמר לו המגיד בשבוע של פרשת תצוה (מהדורא קמא): ה' עמד, פקח עיניך ושבע לחם, לחמה של תורה, הוא הלחם אשר נתן ה' לכם לאכלה, בעולם הזה ובעולם הבא, והדבק בי ובתורת ועבודתי וביראתי ובאהבתי, ולא תפריד מחשבתך אפילו רגע, ואזכך לעלות לארץ ישראל כי 'אין שטן ואין פגע רע' (עי' מלכים א' ה, יח), כי ה' אלהיך מתהלך בקרב מחניך לשמרך ולהצילך ולהביאך אל המקום אשר הכינתי (עי' דברים כג, טו), ושם תשרף על קדושת שמי ויהיה אפרך מונח על גבי מזבחי לרצון, על כן אל תפריד מחשבותיך אפילו רגע אחד מתורת ואהבתי, הפוך בה והפוך בה, כי בהתהלךך תנחה אותך (משלי ו, כב), ואביאך אל בית היין מיינה של תורה, 'אשקך מיין הרקח מעסיס רימוני' מיי"ן - משבעים פנים דילה [יין בגימטריא שבעים], מעסיס רימוני - 'פעמון זהב ורימון על שולי המעיל סביב', דהא מעיל הוא כנגד כנסת ישראל, כד איהי מתיחדת עם שאר ספירין דאיהו מנא דכולהו, ופעמון ורימון כנגד חשמל דאינון חיות אש, פעמים ממללות ופעמים חשות, וכו'. וכהו גדול דאיהו עילאה לביש האי מעיל דרמזי לכנסת ישראל, ועל שוליו פעמונים כנגד ממללות, ורימונים כנגד חשות. עכ"ד. ומכאן נראה כמה חשיבות יש לכל דבר במשכן ולמה הוא רומז.

והנה באותה העת גם אמר לו המגיד דברים נוספים שיש ללמוד מהם מוסר רב. וכך כתוב עוד שם: אני המשנה המדברת בפיך, כי הנה שבעה ענני כבוד מלויים אותך כאשר הודעתך ומכריזי קמך הבו יקר לדיוקנא דמלכא קדישא, לכן הזהר מלהפריד מחשבתך אפילו לרגע ועדיין הענני כבוד אינם מאירים כל כך עד שתגמור כל השיתא סדרי ואז יאירו יותר, ואתה שלום.

עוד כתוב שם: הלא אמרתי לך פעמים שלש, שתזכה לראות את אליהו עומד בהקיץ נגדך, האמנם צריך שתתענה השלש רצופים שבעה פעמים ואז יתגלה אליך, במקום אשר ידעת ושם תשתעשע עמו, גם מזה שבידך אל תירא ואל תחת.

עוד כתוב שם: ה' עמך, רק כי תדבק בי וביראתי ועבודתי ובמשניותי ולא תפריד מחשבתך ממני אפילו רגע, ומעט בהנאות בתכלית, ובעת מאכלך כשאתה תאב ביותר לאכול או לשתות תסלק ידך, ואם כה תעשה בכל סעודה כאילו אתה מקריב בכל סעודה קרבן ושלחנך יהיה מזבח ממש לזבוח עליו יצר הרע. עד כאן דברי המגיד מישרים.

”פִּעְמֹן זָהָב וְרִמּוֹן” (כח, לד)

האם הפעמונים היו בתוך הרימונים

באופן עשיית הפעמונים והרימונים במעיל תכלת של הכהן הגדול, נחלקו רש"י והרמב"ן. רש"י סובר, שנתנו פעמון לצד רימון ולצדו שוב פעמון ואחר כך רימון, ואילו לדעת הרמב"ן היו הפעמונים בתוך הרימונים ממש, והדברים עתיקים.

ומחדש החתם סופר (פרשת פקודי) שיש לומר ששתי השיטות אמת, ואלו ואלו דברי אלוקים חיים, שחיברו פעמון בשולי המעיל ולצדו עוד רימון שבתוכו פעמון. ודבר זה רומז על האיסור לשבח את עצמו, שהרי המעיל מכפר על עוון לשון הרע, כי הפעמונים המקשקשים היו מכפרים על בעלי הלשון והולכי רכיל המפטפטים ומטילים דופי בכשרים, וכמו כן יש עוד חטא הלשון 'שזה כמו לשון הרע ממש', והוא כשאדם משבח את עצמו ומתגאה, ועל עוון זה כיפרו הפעמונים שבתוך הרימונים, כי הפעמון מורה על הדיבור כאמור, והרימונים אלו המצוות, כמאמרם (ברכות נו). "אפילו ריקנין שבך מלאים מצות כרמון", והפעמונים שבתוך הרימונים כיפרו על המסתובבים ברחובות ובשווקים ומדברים בשבח עצמם ומפרסמים מצוותיהם ומעשיהם הטובים.

ומוסף, דמצות צדקה יצאה מכלל זה, ועל זה אמר הכתוב (תהלים קיב, ט) "פזר נתן לאביונים וצדקתו עומדת לעד" פזר - ר"ת פעמון זהב ורימון, שבענין זה אין איסור אם הפעמון בתוך הרימון, כלומר פרסומו, כי מצוה לפרסם עושי צדקה כדי שמהם יראו וכן יעשו.

"וְהָיָה עַל אֶהְרֶן לְשָׁמֶעַ וְנִשְׁמַע קוֹלוֹ בְּבָאוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ לִפְנֵי ה' וּבְצִאתוֹ וְלֹא יָמוּת"
(כח, לה)

רמז לתלמיד חכם

רמזו לראשי הדור מנהיגי ישראל, שישמיעו את קולם בבואם אל הקודש, שילמדו דיני התורה לתלמידים רבים, ויזרוזו את העם במצוות, אבל גם בצאתם מן הקודש [מבית המדרש], שלא תהיה להם מנוחה, אלא ישמיעו קולם ברמה, להשיב מלחמה שערה לפורצים את גדר הדת, ולהקים חומת הדת על תילה.

גם רמזו יש כאן, שצריך התלמיד חכם, הן בשבתו בבית המדרש, והן בצאתו - בקומו ובלכתו בשוק, להתנהג בקדושה, ויהיה שם שמים מתקדש ומתאהב על ידו. (טעם ודעת)

לא יכנס אדם לביתו פתאום

ונשמע קולו בבואו אל הקודש - ולא יבוא לפני כגנב במחתרת, מכאן למדנו דרך ארץ שלא יכנס אדם לביתו פתאום. (רבי יוסף בכור שור, על פי ויקרא רבה פרשה כא סי' ח)

"וְעָשִׂיתָ צִיץ זָהָב וּפְתִיחַת עֲלָיו פְּתוּחֵי הַתָּם" (כח, לו)

פנינים היו קבועים בציץ

במסכת שבת (סג:): איתא: "ציץ כמין טס של זהב, ורוחב שתי אצבעות, ומוקף מאוזן לאוזן".

בשיר השירים (ז ב) כתוב: "חמוקי ירכיך כמו חלאים מעשה ידי אמן" ומבאר התרגום שם, וזה לשונו: "ובניהוון נפקי יריכהוון כיוהרין דקביעון על כלילא דקודשא, דעבד בצלאל אומנא לאהרון כהנא". פירושו: ובניהם [של עם ישראל] יוצאי חלציהם, כאבנים טובות שקבועות על ציץ הקודש, שעשה בצלאל האומן לאהרון הכהן.

ורואים כאן חידוש נפלא, שהיו אבנים טובות קבועות בציץ.

וכן משמע בתרגום במקום אחר בשיר השירים (ה, יד), וזה לשונו שם [אחר התרגום ללשונו]: "שנים עשר שבטי יעקב עבדו, חקוקים על ציץ נזר זהב הקודש, מפותחים על שתיים עשרה אבנים טובות עם שלשת אבות העולם אברהם יצחק ויעקב, דומים לשנים עשר מזלות, מאירים כעששית, צחים במעשיהם כשן הפיל, ומבהיקים כספירים".

ויש מקור נוסף לזה, בפיוט לסדר עבודת יום הכיפורים שיסד יוסי בן יוסי כהן גדול (מובא בסידור רב סעדיה גאון ז"ל), וזה לשונו: "ציץ פז מוקף ציצי פנינים דיבק וחיבר לנזר הקודש".

וכך גם כותב המהרש"א בחידושי אגדות על מסכת יומא (עב: ד"ה שלשה), וזה לשונו: "ולגבי כהונה נמי, נאמר יקרה היא מפנינים (משלי ג טו), מכהן גדול שיש עליו פנינים בציץ".

(אוצר פלאות התורה)

"וְהָיָה עַל מִצַּח אֶהְרֶן וְנִשָּׂא אֶהְרֶן אֶת עֹזֶן הַקִּקְדָּשִׁים אֲשֶׁר יִקְדִּישׁוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכָל מִתְּנַת קִדְשֵׁיהֶם וְהָיָה עַל מִצְחוֹ תָּמִיד לְרִצּוֹן לָהֶם לְפָנַי ה'" (כח, לח)

שם השם נקרא עליך אלו תפילין של ראש

בפרקי רבי אליעזר פרק ד' אמרו: "מראית כבודו כעין החשמל, חציו אש וחציו ברד, ועטרה תפארת בראשו, וכתוב שם המפורש על מצחו", וזהו שנקרא שם שם צבאות, "כי שם השם נקרא עליך" (דברים כח, י) אלו תפילין שבראש. (תוספות השלם על פי הגמרא בברכות ו. ובעוד מקומות)

"וּשְׁבַצְתָּ הַכֶּתֶנֶת שֵׁשׁ וְעִשִׂיתָ מִצְנֻפֶת שֵׁשׁ וְאַבְנֵי תַעֲשֶׂה מַעֲשֵׂה רִקְם" (כח, לט)

כמו שכהן גדול לבוש, מעין זה מלבישין הצדיקים לפני הכבוד

התגין מרמזים שהן כנגד מעשה מעלה, ועוד רמז באות צ' של ו"שבצת", רומזת לצדיקים, כי כמו שכהן גדול לבוש, מעין זה מלבישין הצדיקים לפני הכבוד.

"ושבצת" תסיר צ' ישאר "ושבת", שבשבת צריכים לבגדי כבוד.

"הכתנת שש", למה בבגדי בוץ, כנגד המלאכים, כדכתיב (יחזקאל ט, ב) **"ואיש אחד בתוכם לבוש בדים"**. (תוספות השלם)

"וּלְבָנֵי אֶהְרֶן תַעֲשֶׂה כֶּתֶנֶת וְעִשִׂיתָ לָהֶם אַבְנֵיטִים וּמִגְבָּעוֹת תַעֲשֶׂה לָהֶם לְכַבֹּד וּלְתַפְאֲרָת" (כח, מ)

רמזים למספר שמונה בגדי כהונה

בפרשת "וישב" כתוב שמונה פעמים המילה "כתנת", כנגד שמונה בגדי כהונה, וכן שבעה רקיעים, ועל ראש החיה רקיע (כמבואר בגמרא בחגיגה ג.), הרי שמונה. "לכבוד" - שלא יטנפום. "ולתפארת" - שלא ילכלכום בדם. (תוספות השלם)

"וְהִלַּבְשֶׁתָּ אֹתָם אֶת אֶהְרֶן אַחִיךָ וְאֶת בְּנָיו אֹתוֹ וּמְשַׁחֶתָּ אֹתָם וּמְלֹאֶתָ אֶת יָדָם וּקְדַשְׁתָּ אֹתָם וּבְהֵנּוּ לִי" (כח, מא)

"והלבשת", והלב שת

נאמר "אחריך", יש לך לעשות לו ברצון כי אחיך הוא. "והלבשת", אותיות: "והלב שת", ישית לבו לכוון שלובש את בגדי התפארת בעבור שימוש, ולא בעבור ליהנות מהם.

"אותם את אהרן אחיך", ארבעה אלפין בראש התיבות, כי ארבעה בגדי הדיוש וכמו כן הם לאהרן, ולו היו עוד ארבעה יתר על כהן הדיוש.

"ואת בניו איתו" טפלין לו. דבר אחר, "איתו" - אשריו שזכה לראותם בכהונה איתו. (תוספות השלם)

"וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנָסִי בְּדֵלְכָסוֹת בְּשֵׂר עֶרְוָה מִמְתַּנִּים וְעַד יָרְכִים יְהִיו" (כח, מב)

המכנסים מכפרים על גילוי עריות

כמו המלאכים שלובשים בדים, ובד רומז ללבן עונות כבגדי בד שהם לבנים. ונקראו מכנסים שנכנסו בהם, המתנים והירכיים. ועוד שמכנסים שלום בין ישראל לאביהם שבשמים.

"לכסות בשר ערוה" בגימטריא "הן מכפרין על גילוי עריות" (כמו שאמרו בגמרא בערכין טז).

לכסות בשר ערוה ראשי תיבות בע"ל, על מי שבעל הערוה.

"ממתנים ועד ירכיים יהיו", ה' מצויינת בתגים, רמז שיהיו כמו המלאכים.

"ועד ירכיים יהיו" וסמוך לו "והיו על אהרן", שיהיו בשני העולמות. (תוספות השלם)

הזיל זהב לבער שלט של תועבה והתעשר עושר גדול

ובענין זה הביא לפניך מעשה שקרה בזמננו. יהודי הלך ברחובות ניו יורק וראה מודעה גדולה על מסך ענק בחוסר צניעות רבים עוברים שם כל יום ונכשלים, וזה כאב לו מאוד. הוא החליט לברר מי האחראי על הפרסום, הוא הגיע למשרד האחראי. מסתבר כי פרסום על מסך הענק יעלה לו מאה אלף דולר למשך שלשה חודשים. אותו יהודי הלך לאשתו וסיפר לה על השלט שיש ועל ההכשלת הרבים...

"מאיפה נשיג את הכסף?! שאלה אשתו. אמר "נוציא מהחסכונות שלנו...". וכך היה אותו בחבור נסע שוב למשרד וסגר איתו חוזה ושלם לבעל המסך את הכסף, ובעל המסך שאל "מה אתה רוצה לפרסם?". אמר לו: "אני לא יודע, אחשוב על זה כמה דקות...". ואז ענה "תרשום מספור לאחור": "עוד 90 יום" למחרת "עוד 89". ואח"כ 88 וכן הלאה. וכך היה ביום הראשון פרסמו "בעוד 90 יום". אף אחד לא הבין מה זה כך ביום השני והשלישי עד שהתחילה התעניינות גדולה.. כשהגיעו לימים האחרונים לפני סוף הפרסום, התקשר מנכ"ל חברת 'קוקה קולה' לאותו יהודי ואמר לו "תגיע למשרד שלנו". שאל אותו המנכ"ל "מה הולך לקרות בעוד

10 ימים? כולם 'שוברים את הראש' ומסתקרנים מה הולך להיות? זה הגיע אפילו לחדשות!!".
 אותו אחד ענה: "אני לא יכול להגיד תצטרך לחכות ליום האחרון" (כמובן שלא באמת שהיה משהו
 שאמור היה להתפרסם...). אמר לו המנכ"ל: "אני רוצה לקנות ממך את הפירסום, אם תסכים 4
 מיליון דולר". וכך היה מכר לו את השלט והבחור הרוויח 4 מיליון דולר.. תראו מה זה שאדם
 מוכן למסור נפש בשביל הקב"ה לתת מהזמן שלו מהממון שלו, וה' לא נשאר חייב!!
**"וְזֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לָהֶם לְקַדֵּשׁ אֶתְּם לְכַהֵן לִי לְקַח פֶּר אֶחָד בֶּן בְּקָר וְאֵילָם
 שְׁנַיִם תְּמִימִים"** (כט, א)

כמה גדולה קדושת כהן גדול

בוא וראה כמה גדולה קדושת כהן גדול, שאי אפשר לא למלאך ולא לשרף לראות פני שכינה,
 וכהן גדול היה נכנס בשמונה כלים לקודש הקודשים, והמעיל קולו הולך ומלאכי השרת
 היו רועדין מפניו והיה נכנס בשלום ויוצא בשלום, לכך נאמר לקדש אותם, כבוד גדול חלק
 הקב"ה לאהרן שנקרא מלאך שנאמר (מלאכי ב, ז) "כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו
 מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא". (מדרש הגדול)

"וְאֵת אֶהֱרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּקְרִיב אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְרַחֲצֵת אֶתְּם בַּמַּיִם" (כט, ד)

אליהו התשב"י מזרע אהרן היה

תקרי"ב בגימטריה תשב"י, רמז אליהו התשב"י מזרע אהרן היה והוא פנחס. (תוספות השלם)
**"וְשִׁמַּת הַמִּצְנֶפֶת עַל רֵאשׁוֹ וְנָתַתְּ אֶת נִזְר הַקֹּדֶשׁ עַל הַמִּצְנֶפֶת וְלִקְחָתְּ אֶת שִׁמֹן
 הַמִּשְׁחָה וַיִּצְקֵת עַל רֵאשׁוֹ וּמִשְׁחָת אֹתוֹ"** (כט, ו-ז)

גילוי ראש בבית המקדש

הרמב"ן ז"ל כאן כותב דבר פלא: שהמצנפת של הכהן הגדול היה ארוכה שש עשרה אמה,
 והיה צונף בה את ראשו סביב סביב, ואמצע ראשו מלמעלה היה נשאר מגולה, ובתוך
 החלל יצק את השמן.

ולכאורה משמע מדברי הרמב"ן שכשהיה הכהן גדול לבוש במצנפת היה ראשו מגולה באמצעו,
 וזה פלא גדול, שנמצא שאף כשהיה הכהן גדול נכנס ביום הכיפורים לקדשי הקדשים
 לשרת לפני ה', היה ב'גילוי הראש', אתמהה.

ושאלתי מפי הגאון רבי חיים קנייבסקי זצוק"ל מהי כוונת הרמב"ן הנ"ל, והשיב לי, שאין כוונת
 הרמב"ן לומר שהיה נשאר במצנפת מקום מגולה ממש, רק כשהיה כורך האבנט סביב
 ראש הכהן גדול, היה משאיר מקום שיוכל לגלות בקלות ליצוק דרך שם את שמן המשחה.
 אבל לא היה מגולה ממש. (אוצר פלאות התורה)

על ידי שמן המשחה נעשה הכהן בריה חדשה

על ידי שמן המשחה נעשה הכהן בריה חדשה. (ילקוט ראובני בשם ילקוט ישעיה דף קה ע"ב)

כל מי שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו. (מדרש רבה ותנחומא פרשת אמור)

"וְאֵת בְּנֵי תִקְרִיב וְהִלַּבַּשְׁתָּם פִּתְלַת וְחִגְרַת אֹתָם אֲבִנֵי אֶהָרָן וּבְנָיו" (כט, ח-ט)

אבנט כנגד האבות ומגבעות כנגד האמהות

"וחגרת" [עם הכולל] - בגימטריה "התורה", כך ראויים כל בעלי תורה.

"והלבשתם כותנות. וחגרת אותם אבנט אהרן ובניו וחבשת להם מגבעות" מפורש בפסוק שמשח הלבשים את כל הבגדים מלבד המכנסיים [וכן מפורש לעיל לגבי אהרן הכהן], כי המכנסיים משה לא הלבישן אלא הם עצמם לבשו, כי היו בושים שילבישם משה.

אבנט כנגד האבות ומגבעות כנגד האמהות. (תוספות השלם)

חגורת נחש במקום אבנט

בספר תנופה חיים (פרשת שופטים, אות טו) להגאון רבי חיים פאלאג'י זצ"ל כותב דבר פלא, וזה לשונו: "שמעתי מעשה שאירע למוה"ר הגדול כהנא רבא בעל ספר שבט מוסר זלה"ה, שבליה אחד כשקם ממיטתו לעסוק בתורה, כשבא לחגור חגורו, נודמן לו נחש ארוך, ולהיות שהיה בחושך, לא הרגיש וחשב שהיה החגור, וחגר את הנחש כאזור במתניו, וכשהתחיל ללמוד התחיל הנחש להתנועע, עד שמעט מעט התיר הקשר, ולאט לאט הלך הנחש מאצלו, ולא הזיקו. ועל נס זה אמרו, דחיבר ספרו "אזור אליהו", כך שמעתי שכן היה כתוב המעשה בספר קרבן אליהו כתב יד. ומתורתו הקדושה [של בעל שבט מוסר] ניכר דאינו דבר רחוק ויאמן כי יסופר שאירע לו כך, זכותו תהא מגן וצינה בעדינו, אמן כן יהי רצון".

ונראה לומר שיש לעובדא זו רמז במשנה מסכת ברכות (ל:): "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש, חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת ומתפללין, כדי שיכוונו לבם לאביהם שבשמים וכו', ואפילו נחש כרוך על עקבו לא יפסיק". שחסידים הראשונים מגודל הדביקות שהיה להם בהשי"ת, עוד בעת שהכינו עצמם להתפלל, מרוב דביקותם היו יכולים לחגור את מתניהם בנחש במקום אבנט, ולא הרגישו כלל, וכמעשה של בעל שבט מוסר ז"ל.

”וְשַׁחֲטֵתָ אֶת הָאֵיל וְלִקְחָתָ מִדְּמֹו וְנָתַתָּה עַל תְּנוּךְ אֵזְרְךָ וְעַל תְּנוּךְ אֵזְרְ בְּנֵי הַיְמִנִית וְעַל בְּהֶן יָדָם הַיְמִנִית וְעַל בְּהֶן רִגְלָם הַיְמִנִית וְזָרַקְתָּ אֶת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ קִיבִיב” (כט, כ)

למה דוקא איברים אלו?

למדנו, כי מדם שחיטת האיל יש לשים על האוזן, על בוהן היד הימנית ועל בוהן הרגל הימנית של הכהן. ומדוע נבחרו איברים אלו? אלא, יש באיברים אלו מוסר לראשי העם ומנהיגיו שתפקידם לשמש דוגמא לפרט ולכלל.

כי הנה האוזן תפקידה להיות כרויה, לשמוע את זעקת הסובלים, לבחון צרכיהם ומשאלותיהם ובכך להקל על סבלם. הידיים - להעניק מלא חפניים של תמיכה לחולים ולנדכאים. הרגליים - להזדרז ולמהר להגיש עזרה נדיבה לנצרכים ולנוקקים. (אמרי חן)

ועוד יש לבאר, שנתייחדו האזן היד והרגל, כדי לכפר על אהרן, שאוזן ששמעה על הר סיני אנכי ולא יהיה לך, לסוף ארבעים יום שמעה לקול הערב רב, שאמרו "קום עשה לנו אלהים", צריכה כפרה, וכן יד ורגל שעמדו על הר סיני, והשתמש בהם לעשות העגל, צריכות כפרה. (שפתי כהן. מדרש הביאור)

”וְלִקְחָתָ מִן הָאֵיל הַחֵלֶב וְהָאֵלִיָּה וְאֶת הַחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקָּרֵב וְאֶת יִתְרַת הַכֹּהֵן וְאֶת שְׁתֵי הַכְּפָלִית וְאֶת הַחֵלֶב אֲשֶׁר עֲלֵהֶן וְאֶת שׁוֹק הַיְמִינִי כִּי אֵיל מִלְאִים הוּא” (כט, כב)

מיכאל מקריב נשמות ישראל

אתו [בסוף הפסוק הקודם] ולקחת מן האיל, ראשי תיבות "אומה" - אומה אחת זו כנסת ישראל, היא נלקחה ונבחרה משאר אומות לחלקו של הקב"ה, כאימורים הנפרשים משאר הבשר להיות נקטרים במזבח, והצדיקים נקטרים מלמעלה, כמו שאמרו במדרש (הובא בתוספות במנחת קי). מיכאל מקטיר נפשותיהן של צדיקים.

”החלב והאליה” - "חלב" הוא המוטב, כך הצדיקים נבחרים לחלקו של הקב"ה.

”אליה” - אותיות "אל יה", היא לחלקו של גבוה.

”ואת שוק הימין” - רמז לפי שאהרן מקריב בימינו, וכנגד התורה, שנאמר: (דברים לג, ב) "מימינו אשדת למו".

”איל מלאים” הכהנים נבחרים כנגד המלאכים שנאמר בהם (יחזקאל א, יח) "וגבותם מלאות". (תוספות השלם)

"וְכַבֵּר לְחֶם אַחַת וַחֲלַת לֶחֶם שֶׁמֶן אַחַת וְרִקִּיק אֶחָד מִסַּל הַמִּצּוֹת אֲשֶׁר לִפְנֵי ה'

(כט, כג)

הכהן חשוב כמלאך

"וכבר" בגימטריה "גבריאל", לרמוז שחשוב הכהן כמלאך.

"וחלת לחם שמן" כנגד התורה: "וחלת" אותיות "לוחת". "לחם" שנאמר (משלי ט, ה) "לכו לחמו בלחמי". (תוספות השלם)

"שִׁבְעַת יָמִים יִלְבָּשׁם הַכֹּהֵן תַּחֲתָיו מִפְּנֵי אֲשֶׁר יָבֵא אֶל אֹהֶל מוֹעֵד לְשֵׁרֵת בְּקֹדֶשׁ"

(כט, ל)

ירושה ברבנות בזמננו

הגמרא במסכת יומא (עב:) אומרת, שכהן גדול שנפטר, בנו משמש תחתיו, אבל כהן משוח מלחמה, אין בנו משמש תחתיו.

בהקשר לכך, כתוב בספר טעם ודעת: שמעתי מעשה שבא לפני הקדוש החפץ חיים זצ"ל, שבאו לפניו בני עיר אחת שנסתלק רבם לבית עולמו, ורצו למנות אחר תחתיו, ובניו ערערו על המינוי, וטענו כי על פי דיני הירושה מגיעה להם הרבנות, והסכימו ביניהם לקבל הכרעת החפץ חיים, וכך עשו ונסעו לראדין אל החפץ חיים.

לאחר ששמע החפץ חיים את טענות הירושים, נענה ואמר: "אף אם יש ברבנות ירושה ככל המינויים של דברים שבקדושה, אבל בכהן משוח מלחמה אין בו דין ירושה כי משוח מלחמה צריך להתאים עצמו להיות איש מלחמה ולא שייך בו דין ירושה. ולכן גם עתה בזמננו, כבר אי אפשר לדון ברבנות דיני ירושה, כי היום תפקיד הרב הוא להיות איש מלחמה, לגדור פרצות לעמוד בפרץ ולהגן על עם ישראל, וחובה לחפש אחר רב גדול בתורה שילחם מלחמות ה'!".

"וְאָכְלוּ אֹתָם אֲשֶׁר כָּפַר בָּהֶם לְמַלְאֵא אֵת יָדָם לְקַדֵּשׁ אֹתָם וְזָר לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הֵם"

(כט, לג)

על ידי אכילת הכהנים הנשמה המגולגלת מתכפרת

בניצוצות הגנוזים שהם הבעלים ממש של אותו החומר הנאכל. פירוש כי לפעמים על ידי חטא, אדם מגולגל לתוך הבעל חי, ואותו אדם נקרא "בעלים" של אותו בעל חי, ועל ידי אכילת הכהנים, מתכפרים וחוזרים לשורשם, וזה סוד "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים". (ילקוט ראובני)

"וְאִם יִוְתַר מִבְּשֵׁר הַמִּלְאִים וּמִן הַלֶּחֶם עַד הַבֶּקֶר וְשָׂרְפֶתָ אֶת הַנּוֹתֵר בְּאֵשׁ לֹא יֵאָכֵל כִּי קֹדֶשׁ הוּא" (כט, לד)

פעם בשבעים שנה יורדים ללול ומוציאים משם עיגולי דבילה של יין

הגמרא אומרת (סוכה מט. ומעילה יא:): תניא אמר רבי אלעזר ברבי צדוק לול קטן היה בין כבש למזבח במערבו של כבש, ואחת לשבעים שנה פרחי כהונה יורדים לשם, ומלקטין משם יין קרוש שדומה לעיגולי דבילה, ובאין ושורפין אותו בקדושה, שכשם שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה. והגמרא לומדת ששרפתו בקדושה מהפסוק הזה על ידי גזירה שוה "קדש קדש" לפסוק האמור בניסוך היין (במדבר כה, ז) בקודש הסך נסך, שכמו שניסוכו בקדושה כך שריפתו בקדושה.

"וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תִּמְיֵד" (כט, לח)

וז"ה גי' ח"י כנגד תפילת שמונה עשרה

"וזה" בגימטריה שמונה עשר, כמנין שמונה עשר ברכות של תפילת העמידה, ללמדנו שהתפילות באות במקום הקרבנות. (מנורת המאור פרק ב עמוד 136 בשם המדרש רבה)

"וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עַל הַמִּזְבֵּחַ כְּבָשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם לַיּוֹם תִּמְיֵד וְכוּ' וְעִשְׂרוֹן סֹלֶת בְּלוֹל בְּשֶׁמֶן כֶּתִיב רַבֵּעַ הַהֵיךְ וְנִסְךְ רְבִיעִית הַהֵיךְ יֵינן לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד" (כט, לח, מ)

כל העוסק בתורה לשמה אינו צריך קרבן כי התורה מכפרת

יבואו "כבשים בני שנה" שהיא שס"ה ימים, ויכפרו על שס"ה לאוין שבתורה, "ועשרון סלת" אלו עשרת הדברות שהוציא הקב"ה כאדם שמוציא סולת מקמח.

"בלול" - שכל התורה כולה כלולה בעשרת הדברות, כי בלו"ל רומז לתורה נביאים וכתובים, שאותיות "בלול" רומזות כך: ב' - של בראשית, ל' - לעיני כל ישראל [הפסוק האחרון בתורה]. ו' - של ויהי אחרי [תחילת ספר יהושע שהוא תחילת הנ"ך], ל' - של ויעל [סוף דברי הימים שהוא סוף הנ"ך]. הרי בלול. ללמדנו שכל העוסק בתורה לשמה אינו צריך קרבן כי התורה מכפרת וכמו שאמרו בגמרא (ראש השנה יח.) על בני עלי הכהן, בזבח ומנחה אינו מתכפר, אבל מתכפר בדברי תורה ובגמילות חסדים. (נחל קדומים בשם רבינו אפרים)

"אֶת הַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד תַּעֲשֶׂה בִּבְקָר" (כט, לט)

מאימתי תיקן הקב"ה שיקריבו ב' כבשים במקדש

אמרו אותו היום שהעלה אבינו אברהם את יצחק בנו על גבי מזבח, תיקן הקב"ה שני כבשים, אחד בשחרית ואחר בין הערבים, וכל כך למה? שבשעה שישראל מקריבין תמידין על

המזבח וקוראים את המקרא הזה האמור באיל לעולה (ויקרא א, יא) "צפונה לפני ה'", זכור עקידת יצחק בן אברהם, הקב"ה זוכר להם עקידת יצחק בן אברהם. (תנא דבי אליהו פרשה ז) **"וְעִשִּׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ"** (ל, א)

מעלת הקטורת

כל זמן שהיו ישראל אוחזים בידיהם אומנות אבותיהם הצדיקים, היו מתבטלים מזיקים, וטיהרו ביניהם על שהיתה שכנית יקרת ה' שורה בבית המקדש שהיה נבנה בהר מוריה, וכל מזיקין ומחבלים היו בורחים מריח הקטורת. (ילקוט ראובני בשם תרגום יונתן)
מי שהדין רודף אחריו צריך את הקטורת, ואם מזכיר אותה פעמיים ביום בבקר ובערב, ודאי מסתלקים ממנו הדינים. (זוהר ויקהל דף ר"ט ע"א)

קרב"ן גי' אר"ך אפי"ם שקרבן וקטרת משכך רוגו וחרון אף

פתח רבי חייא ואמר (תהלים קמא, ב) "תכון תפלתי קטורת לפניך", קטורת בא על שמחה בבוקר ועל שמחה שהשעה גורמת, קטורת מבטלת כל רוגו ומוות שלא יוכל לשלוט בעולם, וכל צדדים רעים וכל המקטרגים לא יוכלו לעמוד לפני הקטורת. "קרבן" גימטריא "ארך אפים" שקרבן וקטרת משככים רוגו וחרון אף. (זוהר הקדוש ויחי דף רל.) **"וְעִשִּׂיתָ מִזְבֵּחַ מִקְטָר קִטְרֵת עֲצֵי שִׁטִּים תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ"** (ל, א)

קטרת ראשי תיבות נוטריקון ק'דושה ט'הרה ר'חמים ת'קוה

"קטרת" - ראשי תיבות: קדושה טהרה רחמים תקוה, וזה שאמר הכתוב (משלי כז, ט) "שמן וקטורת ישמח לב", וזהו שכאשר נכנס כהן גדול לפני ולפנים ביום הכיפורים, כיון שענן הקטורת מיתמר ועולה ופונה למעלה ונעשה אשכול, היה ידוע שאינו מת. נמצא שכהן גדול וישראל מרתתין [פוחדים] בשעה שהוא נכנס להקטיר, וכשיוצא בשלום, הכל שמחים, וזהו "וקטורת ישמח לב". וגם דוד המלך היה מתאוה לקטורת שנאמר (תהלים סו, טו) "עולות מחים אעלה לך עם קטורת אילים" וכו'. וגם מגפה נעצרה על ידי הקטורת (במדבר יז, יב), להודיעך שקטורת חביבה לפני הקב"ה. וגם הנשיאים בחנוכת המזבח הקריבו כל אחד כף אחת מלאה קטרת, וגם לעתיד לבוא מתכפרים בקטורת. (פירוש הרא"ש בשם הרמב"ן)

מלכותא דשמיא כעין מלכותא דארעא

מלכותא דשמיא כעין מלכותא דארעא (ברכות נח.), כעין שעושים המלכים, מוגמר ובושם, ומזבח העולה, כגון בית המטבחים, ושלחן ומנורה, והמטבחים רחוק ממשכנו של מלך, והשלחן והמנורה והמוגמר קרוב יותר, ובית קדשי הקדשים - חדר המלך ומקום כסאו,

ולא מפני שהקב"ה צריך לזה כמו שכתוב (תהלים נ י-ב): "כי לי כל חיתו יער בהמות בהררי אלף, ידעתי כל עוף הרים אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלוואה", אלא שהקב"ה הפץ להצדיק את ישראל, וכמו שאמרו חכמים "רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות", ולכן שיכן שכינתו ביניהם, שתהא אימתו ויראתו עליהם, ותיקן שיקריבו לפניו קרבנות, נדרים ונדבות חטאות ואשמות, תמידין ומוספין לכפר עליהם, כשאדם חוטא ורואה ויודע שנתכפר לו, ויודע שהוא נקי, נוהר יותר מלחטוא וללכלך עצמו בחטא, ואם לא ידע שמתכפר לו וחוטא היום ולמחר, יסבור, הלא בין כך וכך הריני מלוכלך בחטאים, משל לאדם שיש לו בגדים צחים ונקיים ומלובנים, כל זמן שבגדיו מלובנים הוא נוהר בהם מן הטיט ומן הלכלוך, וכיון שנתלכלכו יותר אינו נוהר, ולכן ציוה הקב"ה על העבודה ועל הקרבנות. (רבי יוסף בכור שור)

"וְעִשִּׂית מִזְבַּח מִקְטֵר קִטְרֹת וכו' אֶפֶה אֲרָפוּ וכו'" (ל, א-ב)

ו'עשית מזבח מ'קטר ראשי תיבות גמט' מילה ע"ה

מזבח הקטורת אין בו שום מידה של חצאין, אלא הכל אמות שלמות, ונראה בסיעתא דשמיא בטעם הדבר, בעבור שהקטרת מכפר על לשון הרע ומאריך ימים, ולכן גם במדתו הוא שלם, וכן כמו שאמר רשב"י זיע"א ב"זוה"ק (ויקהל דף ריח:): שכל הקורא פרשת הקטרת בכוונה מסיר המגפה וינצל מיצר הרע ויפלו שונאיו תחתיו.

ועשית מזבח מקטר ראשי תיבות גמטריא "מילה" עם הכולל, ללמד כשמביא בנו למולו, חשוב כאילו הקריב כל הקרבנות, והקטיר קטורת לפניו יתברך כמו שכתוב בזוהר הקדוש (לך דף צה.).

"וְכַפֵּר אֶהְרֹךְ עַל קַרְנֹתָיו אֶחָת בְּשֵׁנָה מִדָּם חֲטָאת הַכֹּפְרִים אֶחָת בְּשֵׁנָה יִכַּפֵּר עָלָיו לְדַרְתֵּיכֶם קֹדֶשׁ קִדְשִׁים הוּא לֵה" (ל, י)

אפר האיל הוא יסוד המזבח

אמר רבי חנינא האייל שהקריב אברהם אבינו תחת בנו, לא יצא ממנו דבר אחד לבטלה וכו' אפרו הוא יסוד של מזבח הפנימי. (פרקי דר"א פרק לא)

אחת בשנה יכפר עלי' סופי תיבות תור"ה

"וכפר" האות פ' גדולה (במסורה שלנו האות פ' של וכפר אינה רבתי), ללמדנו שכפרה זו גדולה משאר כפרות, שזו בפנים ופעם אחת בשנה.

בפסוק זה כתוב שתי פעמים "אחת בשנה" באותו הפסוק, מדם חטאת הכיפורים, כפרים כתיב, כמו (שיר השירים ד, יג) "כפרים עם נרדים", חביבים כבשמים, הכפרי"ם בגימטריה שנה, וזהו אחת בשנה.

אחת בשנה יכפר עליו סופי תיבות תור"ה, העוסק בתורה הרי מכפר.

בשנה יכפר עליו לדודותיכם סופי תיבות "מורה". כמו שכתוב על הקב"ה (איוב לו, כב) "מי כמוהו מורה", כלומר, מורה לעשות תשובה.

יכפר עליו לדורותיכם קודש, סופי תיבות "שמור", שמור ומזמן היום הזה לכפרה.

קדש קדשים הוא לה', השם מעוטר בתגין, לרמוז שנח לו באותו יום מכפר לישראל, ובשבח הזה מוכתר ומעוטר.

קדשים הוא לה' - ראשי תיבות "קהל", מתאספים בקהל ומתפללים ביום הכפורים. (תוספות השלם)

דרוש לפרשת זכור

דרוש א' לפרשת זכור

מלחמה לה' בעמלק

מטרתו היתה להטמיעם בנ' שערי טומאה

איתא בזוהר הקדוש פרשת בשלח (דף סה ע"ב) מלחמת עמלק היא המלחמה הקשה ביותר, שמיום שנברא העולם ועד מלחמת עמלק, וממלחמת עמלק עד שיבוא מלך המשיח, ואפילו בימיו של גוג ומגוג, לא נמצא מלחמה כזו. ולא משום שהיו להם חיילים תקיפין [חזקים] ומרובים, אלא משום שעמלק נלחם עם הקב"ה מכל הצדדים, והכח של עמלק מחמת שהוא שער החמישים של הקליפה, ובמלחמתו רצה להשקיע את עם ישראל בתוכו, ומשם אין יציאה עולמית והקב"ה הצילנו ומצילנו מידם בכל דור ודור. לכן אומר הפסוק (דברים כה, יז): "זכור את אשר עשה לך עמלק", 'לך' גימ' חמישים, וזה רומז לחמישים שערי טומאה שרצה עמלק להתגבר ולהכניס לשם את עם ישראל, ומטרתו היתה להטמיעם בנ' שערי טומאה. ומלחמה זו תוכרע רק בביאת משיח צדקנו, שאז הקב"ה יגלה את שער הנ' של הקדושה, ועל ידי זה יכניע את שער הנ' דקליפה, ועל זה אמר, "כי מחה אמחה את זכר עמלק" (שמות יז, יד), 'מחה אמחה' דייקא דהיינו הקב"ה.

שלוש פעמים נלחם עמלק בישראל

והנה, שלש פעמים נלחם עמלק בישראל, וכל פעם שהיו ישראל צריכים לקבל איזה מתנה או איזה מעלה נשגבה, נתקנא בהם, וכל רצונו היתה להכשיל את עם ישראל כדי שיפסידו מעלה זו.

א. קודם מתן תורה, שאז נבחרו עם ישראל לעם סגולה ועלו לגדולה, ונקראו בנים למקום - מיד כתיב (שמות יז, ח) "ויבא עמלק".

ב. בזמן יהושע בן נון, לפני שנכנסו לארץ נתקנא בהם עמלק, ולא חפץ שהם יקבלו את ארץ ישראל, שהיא מבחר העולם (דברים יא, יב) "אשר תמיד עיני ה' אלוהיך בה".

ג. בימי מלכות שאול, כששאול נמשח להיות מלך על ישראל, והוא היה המלך הראשון בעם ישראל, ובאותו זמן מלכות ישראל החלה להתבסס, וזה היה לצנינים בעיני עמלק, ולכן בא להלחם (שמואל א פרק טו).

ובכל ג' מלחמות אלו נחל עמלק מפלה גדולה אשר תכליתה ואחריתה תהיה בביאת משיח צדקנו. וזה אחד הטעמים שתיקנו רבותינו לקרוא פרשת 'זכור' בחודש אדר, כיון שחודש זה הוא הכנה לחודש ניסן, שהוא זמן גאולתן של ישראל.

תרוממנה קרנות צדיק

בעלי הרמז רמזו זאת בפסוק (תהילים עה, יא): "וכל קרני רשעים אגדע, תרוממנה קרנות צדיק". קרן פירושו פינה, והקרנות - הקצוות של המילה 'רשעים' הם אותיות ר"מ - רמז לרשעים שהם מלאי גסות הרוח וגאווה, וכן עמלק בגימ' ר"מ. 'אגדע' - פירוש אכרית אותם מן העולם, ואז באותה שעה 'תרוממנה קרנות צדיק', הקרנות של המילה 'צדיק' הם צ"ק אותיות קץ, כלומר שעל ידי שקליפת עמלק תבוטל מן העולם - יגיע קץ הגאולה. (ברכת אברהם פילד בשלח ד"ה וידי משה כבדים).

עמלק ר"ת ע'מרם מ'שה ל'וי ק'הת

דרשו רבותינו את הפסוק (משלי יד, יב): "יש דרך ישר לפני איש, ואחריתה דרכי מות", על עמלק. והנה עמלק נתגאה בשמו, שר"ת שלו הוא עמרם משה לוי קהת, ולכן חשב להתגאות על ישראל ולנצח. והוה 'יש דרך ישר', דהיינו שהגאווה שלו נבעה מהר"ת של שמו, שיש בהם שם מנהיגי ישראל, אבל 'אחריתה דרכי מות' דהיינו 'אחריתה' כלומר סופי התיבות של שמות אלו, עמרם משה לוי קהת הוא 'מיתה', ונהפוך הוא, שדוקא בשמו של עמלק מרומז גם המוות שלו. (בני שלמה במדבר כד כ).

'עד יעבור זע"ם' ר"ת ז'כר ע'מלק מ'העולם

בדומה לזה, פירשו המפרשים את הפסוק (תהלים ל, ו): "כי רגע באפו חיים ברצונו בערב ילין בכי ולבוקר רנה". 'כי רגע באפו' - רג"ע ר"ת ראשית גויים עמלק (במדבר כד, כ), שחרה אפו של עמלק על ישראל ונתגאה עליהם. 'חיים ברצונו' - שעמלק רוצה לחיות, ידע לו, כי 'בערב ילין בכי' - שבערוב ימיהם רק בכי, 'ולבקר רנה' - כלומר שלעתיד לבוא כשימחה שמו לגמרי מן העולם, אז יהיה 'רנה' לישראל. וזה שכתוב (ישעיה כו, כ) "חבי כמעט רגע עד יעבור זע"ם, ומהו 'חבי' עתה בגלות, עד 'כמעט רגע' - עד שיתמעט רג"ע, דהיינו עמלק כנ"ל, 'עד יעבור זע"ם' עד יעבור זכר עמלק מהעולם, ר"ת זע"ם, ואז יתגלה כבוד מלכותו. (ליקוטים מפרדס ח"ג ערך עמלק אות א).

משה נלחם בעמלק למעלה, ויהושע נלחם למטה

אומר הזוהר הקדוש (ח"ב דף סה ע"א) שמלחמה זו עם עמלק היא לא רק למטה אלא גם למעלה, וגם שם יש מלחמה חזקה, שהרי השר שלהם למעלה הוא הס"מ, וזה רמוז במילה 'עמלק' דהיינו מחלקים את המילה 'עמלק' לשנים ה'ע'ם של 'לק', ו'לק' (עם הכולל) בגימ' 'סמא"ל' (130). וזה מה שכתוב במלחמת עמלק (שמות יז, ט) "ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", ומקשה הזוהר הקדוש, למה משה סילק עצמו מלהלחם עם עמלק, וצוה על כך את יהושע?

ומבאר רשב"י הקדוש, אלא, זכאה חולקיה דמשה, שידע את סוד הדבר, שיש מלחמה גם עם השר שלהם למעלה, ולכן אמר משה ליהושע, אני אזמין את עצמי להלחם עמהם למעלה בעולמות העליונים, ואתה יהושע תלחם כאן למטה [שהרי משה שורשו מהדעת העליונה, ולכן יכל להלחם עם שרו של עמלק למעלה שהם קליפת הדעת, ויהושע הוא סוד מלאך מטטרו"ן והוא ראוי להלחם למטה כמו שיבואר בהמשך] והיינו דכתיב (שם, יא) "והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל" - היינו גבר ישראל דלעילא.

משה ידע שרק יהושע יכול להכניע את עמלק

עוד שואל שם הזוהר הקדוש (שם ע"ב), למה בחר משה דוקא ביהושע, והרי באותו הדור היו זקנים ותקיפים הרבה יותר ממנו, והוא היה רק נער דכתיב (שמות לג, יא) "ויהושע בן נון נער"? ומיישב, כי משה הסתכל בחכמה, וראה שהס"מ יורד מלמעלה לסייע את עמלק למטה, והבין שתהיה מלחמה קשה, ובאותו זמן יהושע היה במעלה גדולה יותר משל הזקנים, ולכן הוא היה הראוי ביותר לנצח את עמלק, וזה מכיון שהיה יונק מן השכינה, בסוד הכתוב (שם) "נער לא ימיש מתוך האוהל", שהוא סוד מלאך מטטרו"ן, וידע משה שרק ליהושע יש את הכח להכניע את עמלק. ע"ש.

עמלק יונק כח מהעוונות של ישראל

והנה, עמלק הוא כוח טומאה גדול, והוא טורח הרבה להחטיא את ישראל, וכל היניקה שלו הוא מעוונותיהם של ישראל. וזה הנקרא 'שאור שבעיסה' (ברכות יז.), שכשם שהשאור כשנתפס בעיסה תופח ותופח, כך עמלק הוא קליפה קשה, שנתפס אל האדם כשחוטא, ואפילו כשחטא בשגגה, כבר יש לו שם יניקה, ומקבל שפע ומתעצם ממנו. כדוגמת הזבוב שמחפש איזה פתח פתוח, פרצה קטנה בבשר ומשם יונק ומוציץ.

ויש לזה רמז בפסוק (שמות יז, יד): "כתב זאת זכרון בספר ושם באזני יהושע", וכתב בעל הטורים שהמילים 'זכרון בספר ושם באזני' ר"ת זבוב, שזה היה דרכו של עמלק, להרוס כל חלקה טובה בעם ישראל, על ידי שיונק מכל חטא ועוון שלהם. גם ר"ת זבו"ב: זה בכה וזה בכה, שעמלק גם כן היה מפריד אלוף בעם ישראל להסיר מהם את האחדות, ועל שם זה נקרא פורים מלשון פירורים, וההתגברות עליו הוא רק על ידי לימוד התורה הנקראת 'טוב', וזה מכניע את הזבוב. וזה רמז במילת 'זבוב' שעולה גימ' טו"ב, לומר שעל ידי התורה אפשר להכניע אותו.

ביזכות עסק התורה מנצחים את עמלק

רבינו יוסף חיים זי"ע הביא עוד רמז שמחלמת עמלק היא על ידי לימוד תורה מהפסוק (שמות יז, יד): "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים", הדרך למחות את עמלק היא 'מתחת השמים', דהיינו האותיות - שהם מתחת לאותיות שמים, שהם האותיות שלאחריהם, אחרי ש'ת', אחרי מ' -נ' ואחרי י' -כ', אותיות תנ"ך [את האות מ"ם סופית של המילה שמים אין לחשבן כיון שהיא כפולה], נמצא שרק על ידי לימוד התורה נוצחים את עמלק. (אדרת אליהו פרשת כי תצא).

ודע כי הזכירה שציותה התורה (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק", אין זה רק על המלחמה הגשמית שנלחמו עמלק בישראל כשיצאו ממצרים, כי הוא כבר נאבד מן העולם. אלא הכוונה היא על המלחמה הרוחנית, שהיא עומדת בתוקפה עד היום בעוונותינו הרבים, כמבואר בספרים הקדושים.

וידוע כי משחרב בית המקדש, יש מחיצה גדולה המפסקת בנינו לבין אבינו שבשמים. ובודאי שאין המחיצה מצד ה' יתברך, שהרי נאמר (תהילים קלט, יב): "גם חושך לא יחשיך ממך", אלא החיציה היא מצד המקבלים שהם עם ישראל, בסוד הכתוב (ישעיה נט, ב): "עוונותיכם היו מבדילים ביניכם ובין ה'", והמסך הזה המבדיל, הוא עמלק הרוחני שבחינתו 'גסות הרוח וחוצפה וגבהות הלב', שזה קליפת עמלק.

ועבודתינו היא לגבור על קליפת עמלק, על ידי עסק התורה.

פעולותיו של עמלק להזיק לישראל, והדרך לנצחו

דרכו של עמלק לקרר את ליבותיהם של ישראל, בכל מיני שיטות ואופנים, ונבארם אחת לאחת.

מקרר ליבותיהם של ישראל

א. כשבני ישראל יצאו ממצרים, ה' יתברך עשה עמהם ניסים ונפלאות, כל מכות מצרים, קריעת ים סוף וכו', וכששמע זאת עמלק לא פחד, ומסר עצמו להלחם בישראל. וכדברי קודשו של רש"י על הפסוק (דברים נה, יח) "אשר קרך בדרך", ואלו דבריו: משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכול לירד בתוכה, בא בן בליעל וקפץ וירד לתוכה וציננה מעט, ואחר כך נכנסו כולם ע"כ. וכך אצל עמלק כל האומות פחדו להתעסק עם בני ישראל, דכתיב (שמות טו, יד - טו) "חיל אחז כל יושבי פלשת, אז נבהלו אלופי אדום, אילי מואב יאחזמו רעד, נמוגו כל יושבי כנען", ובא עמלק ונלחם בעזות מצח בעם ישראל, ללא פחד ומורא, וקירר את הקדירה לשאר האומות שיבואו וילחמו. וכשנתבונן נבין שענין הקרירות הזו הוא, שלא להתפעל משום דבר.

וקליפת עמלק הזו נכנסת בעם ישראל ומקררת את ליבותיהם, ומשפיע גם על החיצוניות של האדם, ליטוע בו מידות רעות, וזה שורש הגאווה וגסות הרוח וכדו'. וזה פועל אצל האדם, ברדיפת כבוד והנהגת הגוף בתענוגות ומלבושי יקר וכדו'. ובספר אמרי אהרן (רוט פ' כי תצא) נתן לזה סימן, עמלק ר"ת עמלק מקרר לבבות קדושות.

מפריד בין המוח ללב

ב. הנה עמלק הוא דעת דקליפה (עיין זוה"ק ח"ב דף סה ע"ב ובמקדש מלך שם), והוא עומד אצלנו בעורף, וכל הרצונות הטובות שאדם רוצה להוציא מהכח אל הפועל, ולהעבירם מהמוח אל הלב עוברות דרך העורף, עמלק בא ומטיל בהם ספק, ומחזירם אל המוח. והנה, המוח הוא בחינת שמים שבאדם, והלב הוא בחינת הארץ, ועמלק מנסה להפריד בניהם, בבחינת (תהילים קיג, ד) "רם על כל גוים ה', על השמים כבודו", דהיינו, שכל ההחלטות הטובות ישארו רק בשמים.

וקליפת עמלק הזו רוצה גם להאחז חזק בשכינה, ולישב במקום שבו עובר כל השפע, והוא בית המקדש, והיא שולטת שם, לכן השכינה בגלות ולא בבית המקדש, כדי שלא תהיה להם אחיזה גדולה. ורמזו בזה, דהנה עמלק בגימ' 'ספק', שהוא מכניס בלב האדם כל הזמן ספיקות בעבודת ה', וספיקות באמונה בה' יתברך. וכן מובא בזהר הקדוש (פרשת בשלח דף סה ע"ב) על מלחמת עמלק, שמלחמה זו היתה בגזר דין קשה, כמבואר ברש"י על התורה (שמות יז, ח) שעמלק בא בסיבת שהיו להם פקפוקים באמונה בהשי"ת. והנצחון שלנו כנגדו הוא, על

ידי התחזקות באמונה, וזה שאמר הכתוב (שמות יז, יב) "ויהי ידיו אמונה עד בא השמש", ללמדנו שעל ידי ההתחזקות באמונה החלישו את כוחו של עמלק. ורמזו יש לזה שהרי 'אגג' 'המן' עולים בגימ' 102, שהוא גימ' 'אמונה'.

גורם לפירוד ומחלוקת

ג. עמלק, הוא בבחינת הפירוד, שהוא מפריד אלוף כמו שאמרו חז"ל (מדרש תנחמא כי תצא יא) שכל זמן שזרעו של עמלק בעולם אין שמו של הקב"ה שלם, והוא גם מפריד בשמות הקודש שיש לו בהם אחיזה, וגורם בהם פירוד. וגם גורם פירוד בישראל שלא תהיה בנייהם אחדות. ובמקום שאין אחדות הוא מיד נכנס, וזה שכתוב (דברים כד, ט) "זכור את אשר עשה לך עמלק". דהיינו שעשייתו של עמלק הוא להפריד, שאדם ידאג רק לצרכיו ולא לשל חברו, וזהו 'לך' להנאתך ולטובתך בלבד. ועל ידי שעם ישראל באחדות מרחיקים את עמלק מהם, ואף אומה בעולם אינה יכולה לשלוט בהם, כמאמר הפסוק (הושע ד, יז) "חבור עצבים אפרים - הנח לו", כשעם ישראל מחוברים - הנח לו, ואי אפשר לנגוע בהם לרעה. ועמלק מחפש את הפרצות ומרבה את המחלוקת בעם ישראל כדי לשלוט בהם, ולנצחם.

גורם שידחו את התשובה

ד. אמר משה ליהושע (שמות יז, ט) "וצא הלחם בעמלק מחר". ואמרו רבותינו (עי' במגלה עמוקות ואתחנן אופן קמ) שעמלק הוא הס"מ. ורצונו הוא להחליש את האדם מלעבוד את ה' יתברך, ויש לו בזה דרך נוספת, והיא שיטת ה'מחר', כגון, שעמלק רואה אדם שהחליט לחזור בתשובה ולהתחזק, ומעתה לעבוד את ה' תמידין כסדרן, אומר לו - טוב, תהיה צדיק, אבל היום יש לך עיסוקים וטרדות וכו', לכן כדאי וראוי שתתחיל 'מחר', ולמחר אומר לו, אתה עסוק עדיין, כדאי שתדחה את התשובה בעוד שבוע שבועיים וכדו', ובנתיים מכשיל אותו בעוד כמה עבירות, עד שמוריד אותו מדחי אל דחי. ולא רק זה, אלא שמשכנע אותו בטענות של תורה, ואומר לו, עכשיו לך תעבוד תתעשר, ותאסוף לך כל הון שבעולם, ואחר כך תשוב על חטאיך, ותשב על התורה ועל העבודה בנחת ושלוה. וכשהאדם שומע לו והולך בעצתו, הוא מפילו לשאול תחתית.

וזה שאמר משה ליהושע צא להלחם ב - 'עמלק מחר', בעמלק הזה שאומר לאדם מחר. ולכן כשהאדם מקבל עליו איזה קבלה או חיזוק, מיד יתחיל בזה, לפני שיבוא עמלק לעכבו ולדחות אותו.

להרפות מן התורה

ה. "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידיים" (שמות יז, ח). ואיכא למ"ד (סנהדרין קו.) שנקרא המקום רפידיים - על שריפו עצמם מדברי תורה, וכן אמר יצחק אבינו לעשיו (בראשית כז,

מ) "והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך". כאשר ישראל רפויים מן התורה, אז גוברת ידו. ועל ידי שמגבירים כח התורה, אז נוצחים את עמלק, כמו שאמר הכתוב (שמות יט, ב) "ויסעו מרפידים" - כשנסעו מהרפיון ידים, "ויחן שם ישראל נגד ההר" שהלכו לקבל את התורה, ונצלו על ידי זה מעמלק.

מכניס לאדם עצבות

ו. עבודת ה' צריכה להיות בשמחה ובטוב לבב, אבל כשאדם נמצא בעצבות ח"ו, הכל הולך לטמיון, ולאט לאט יורד ח"ו החשק בעבודת ה'. ויצר הרע, הוא קליפת עמלק, והוא מוביל את האדם לעצבות נוראה, או לאיזה 'מרה שחורה', וכל זה על ידי הקרירות שמכניס בלב האדם, המשכנעת את האדם שלא יצליח, ומונעת ממנו לעבוד את ה' באמת.

וזוהי היה דרכו של נכדו המן הרשע, שבדורו ירדו ישראל בעבודת ה', עד שנהנו מסעודתו של אותו רשע והשתחוו לצלם (מגילה יב.), והגיעו לכך מחמת הקרירות שהכניס בהם המן בזה שאמר (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", שיש ביניהם פירוד, וגם יש להם רפיון ידיים מן התורה, שאינם מקיימים תורה שבע"פ.

זבזוהי מבואר דברי המדרש (אסתר"ר פרשה ח), על הפסוק (אסתר ד, ז) "ויגד לו מרדכי (להתך) את כל אשר קרהו". שכוונתו של מרדכי היתה לומר לו, בן בנו של 'קרהו' בא עליהם. שכל הגזירה הזאת היא מפני ששלט בהם קליפת עמלק והתקררו מאוד בעבודת ה', לכן קם עליהם המן הרשע שהוא מזרע עמלק, ואז מיד לבש מרדכי שק ואפר, ונעשו שם תקנות גדולות כדי לבטל את קליפת עמלק.

ועתה יבוארו כיצד תקנו ישראל את כל מעשיהם הרעים, וזכוכות זאת נתבטלה הגזירה:

א. ראשית בקשה אסתר (אסתר ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים אשר בשושן ואל תאכלו ואל תשתו וכו'", מיד ישבו בתענית ועשו תשובה על כל מעשיהם, וזוהי התנקה מההתקררות של עמלק.

ב. ועל ידי שהתכנסו כולם באחדות גמורה, גברו בזה על קליפת עמלק, שדרכו לעשות פירוד, ונתחברו באהבה ואחוה יחד כולם. והוסיפו לשלוח מנות איש לרעהו שזוהי מוסיף אחדות גדולה.

ג. עוד אמרו (אמרי חיים הגר ליקוטים עמ' קמ) "את כל היהודים אשר בשושן" (אסתר שם), בשושן אותיות 'בששון', שיכנוס רק את היהודים שהם במצב של שמחה ולא בעצבות. ולזה תיקנו חז"ל בפורים לעשות מעשים המשמחים אותו, כגון 'משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים'.

ד. ואם נתבונן נראה עוד, שמרדכי רצה לבטל גם את קליפת עמלק 'מחר', זה שדוחה את האדם למחר כנ"ל. שהרי ביום י"ג ניסן, שזה היה היום שבו התפרסמו האגרות ששלח המן הרשע, והעיר שושן נבוכה ויצא מרדכי לרחוב העיר. באותו יום כינס מרדכי את היהודים, וצמו שלשת ימים לילה ויום, שזה היה י"ג וי"ד וט"ו ניסן, וצמו ביום א' דפסח, כדרשת חז"ל (מגילה טו.) על הפסוק (אסתר ד, יז) "ויעבור מרדכי". ולכאורה, היה לו למרדכי לחכות מעט, ולדחות את התענית עד שיעבור חג הפסח, ומנין לו לדחות הפסח בשביל זה. ואפשר לומר שכוונתו היתה לבטל את קליפת עמלק הזו הנקראת 'מחר'.

ה. וגם את רפיון ידיהם מן התורה חיזקו עם ישראל שבאותו הדור, והשלימו את קבלת התורה מאהבה. כמובא בגמרא מסכת שבת (פח.) על הפסוק (אסתר ט, כז) "קיימו וקבלו", הדור [-חזרו] קבלוה בימי אחשורוש. שקיבלו את התורה ברצון, שבמתן תורה קבלוה בכפיה. ובמדרש (אסתר"ר פרשה ט אות ד) מובא שמרדכי היהודי קיבץ עשרים ושנים אלף תינוקות של בית רבן, וזה כמנין כ"ב אותיות התורה. ובזכות לימוד תשב"ר באה הישועה, שלימוד תורתם היא זכה וברה.

ורמז לזה הביא בספר מנורת המאור (אלנקואה ח"ד פרק גידול בנים עמ' 139) על הפסוק (משלי כה, טו) "לשון רכה תשבר גרם", דהיינו, 'לשון רכה' של 'תשב"ר' - ר"ת תינוקות של בית רבן, תשבר 'גר"ם' - ר"ת גזירות רעות מבטלים.

ועל ידי אלו המעלות שהתחזקו בהם עם ישראל התבטלה קליפת עמלק, ולמחרת יו"ט ראשון של פסח ביום ט"ז ניסן תלו את המן על העץ אשר הכין לו. ורמז אמרו בזה (עי' תוספות השלם בא יב, יד אות ב) מהכתוב (יהושע ה, יב) "וישבתי המן ממחרת הפסח".

מרדכי ניצוץ משה, ואסתר ניצוץ בתיה, והמן ניצוץ המצרי

כתב הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ בספרו יערות דבש (ה"א דרוש ג ד"ה והמקובלים) סוד מרדכי היהודי והמן הרשע. שמרדכי היהודי היה ניצוץ של משה רבנו. ואסתר המלכה, היתה ניצוץ של בתיה בת פרעה שגידלה את משה רבינו. והמן הרשע, היה גלגול של המצרי שהטמין משה רבינו בחול. ע"ש.

ויש להביא רמזים לדברי קודש אלו: 'משה' עולה גימטריא שמ"ה, וגם 'איש יהודי' עולה גימ' שמ"ה. ומרדכי היהודי יש בכוחו להכניע את המן, כשם שנלחם משה עם עמלק ונצחו. גם ס"ת משה בן עמרם - המן, לרמזו שיש בכוחו להכניעו. ובתקופת מרדכי קם עליו המן הרשע ורצה להשמידו, יען שהמן הוא הניצוץ של המצרי שהרגו משה, ורצה כעת להשיב רעה להרוג את מרדכי שהוא ניצוץ משה. ולכן מובא במדרשים (עי' אסתר"ר פרשה ז, יג) שכאשר הגיע לאזני

מרדכי שמע הגזירה הקשה, מיד הלך והשתטח על קברי האבות, ואחר כך הלך אל הירדן, והיה צועק אל משה, בא תראה איך בניך גלו וגוזרים עליהם גזירות רעות. ואסתר שהיתה ניצוץ של בתיה בת פרעה, והיא גידלה את משה רבינו, כעת מרדכי שהוא ניצוץ משה רבינו גידל אותה, כדכתיב (אסתר ב, ג) "לקחה לו לבת".

וכידוע, משה רבינו הרג את המצרי בשם המפורש, שהוא שם כה"ת [משם ע"ב שמו יתברך].
 ודבר זה נרמז בפסוק (שמות ב, יג) "ויצא ביום השני וירא שני אנשים עברים ניצים ויאמר לרשע למה תכ"ה רעך", תכ"ה אותיות כה"ת. וזה שאמר בפסוק שלאחריו: "להרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי", דהיינו שאתה רוצה להרוג אותי באותו שם המפורש שהרגת בו את המצרי. [וכיון דאתינן להכי, דע כי שם זה 'כה"ת' הוא שם שמיני משמות ע"ב, והוא ר"ת הפסוק (תהילים קנ, ו) כל הנשמה תהלל, ועל ידי השם הזה מכריתים את הס"מ, ובכתיב האר"י (פרי עץ חיים שער קריאת ס"ת פ"ה) מובא, לכיון אותו בתפילת 'ברוך אלהינו', כשאומרים שם (תהילים ט, יא) "כי לא עזבת דורשיך ה'" - ס"ת כה"ת, ועל ידי זה ניצולים מאדם רע - הוא הס"מ].

וכששמע מרדכי על הגזירה הקשה, מיד כתוב (אסתר ד, א) "ויצא ברחוב העיר וצועק וזעקה גדולה ומרה", מיד "ותקרא אסתר להתך... ותצוהו על מרדכי", וזה מפני שאסתר ידעה הסוד הזה, שמרדכי הוא ניצוץ של משה רבינו, והמן הוא ניצוץ של אותו מצרי. ולכן טענה אסתר למרדכי, שאפשר לכלות את המן על ידי השם קדוש הזה, כמו שמשה רבינו הרג את המצרי, וזהו - "ותקרא אסתר להתך, ותצוהו על מרדכי", דהיינו שקראה לאותו שם קדוש, 'התך' אותיות כה"ת, וצוותה למרדכי להשתמש בשם הקדוש הזה, לכלות את המן הרשע. אך מרדכי השיב לה, שעכשיו לא יועיל להרוג אותו על ידי שם קדוש, כיון שהגזרה באה עליהם, מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ולכן חייבים לחזור בתשובה. וכל זמן שעם ישראל לא יחזרו בתשובה, גם אם נהרוג את המן על ידי שם זה או באופן אחר, יקום רשע אחר במקומו. (ע"פ מגלה עמוקות אופן קצה).

והנה אסתר לא רצתה ללכת בעצמה אל המלך כדי שלא יעשה בה עבירה, כי עד היום היתה שולחת שד בדמותה כמו שכתב הזוהר הקדוש (רעיא מהימנא ח"ג דף רעו ע"א), וכאן אומר לה מרדכי (אסתר ד, טז): "אל תדמי בנפשך להמלט בית המלך" שתעשי את "דמותך" ואת עצמך לא תכנסי אל המלך, "כי אם החרש תחרישי בעת הזאת" ותכניסי שידה בדמותך, "ריווח והצלה יעמוד ליהודים ממקום אחר", כמו שהיה המעשה עם הרשב"י ע"ה בדמות בן תלמיון, ואחר כך בכה רשב"י על הנס שבא מצד הסט"א (עי' מעילה יז), ואז הסכימה אסתר ואמרה כאשר "אבדתי אבדתי" וכו'.

כל אשר קרהו

רמז לזה יש בפסוק (אסתר ד, ז) "ויגד לו מרדכי (להתך) את כל אשר קרהו", כי מרדכי השיב לאסתר שסיבת הגזירה היא משום 'קרהו'. כלומר, ה'קירור' שהצליח המן בן בנו של עמלק לקררם, על ידי שנהנו מסעודתו של אחשוורוש. ולכן לא יועיל אם יהרוג את המן, אלא רק אם יעשו תשובה, ואז קליפת המן תתבטל מאליה. וכמבואר בגמרא (מגילה טו:) שהסיבה שהזמינה אסתר את המן למשתה היין הוא כדי שלא יאמרו ישראל, אחות לנו בבית המלך ויסיחו דעתם מן הרחמים, וכשזימנה אותו אז התחילו לפחד שמא היא בעצה אחת איתו, והבינו שאין הדבר תלוי אלא בתשובתם. ואז אסף מרדכי את כל היהודים מנער ועד זקן, וציווהם לצום ג' ימים לילה ויום כפי בקשת אסתר, ועשו תשובה גדולה, ועל ידי זה נתבטל המן, ותלו אותו ואת בניו על העץ.

והמעייין במדרשים יראה, איזה התעוררות גדולה היתה בעם ישראל על ידי מרדכי באותם שלושה ימים שעמדו כולם בתפילה צום כבי ומספד, ובקשו רחמים מאת ה' יתברך שיצילים מהמן הרשע, וגם אסתר ונערותיה צמו ועמדו בתפילה, וזכר לזה אנו מתענים תענית אסתר, ללמדנו שעיקר הגאולה וההצלה היתה על ידי ששבו בתשובה.

מחה 'אמחה' את זכר עמלק

ולכן ציוה הקב"ה למשה (שמות יז, יד) "ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים", ואחר כך כתיב (שם, טז) "ויאמר כי יד על כס יה, מלחמה לה' בעמלק מדר דר". שהמלחמה הזאת עם עמלק, תמשך מדור לדור, עד שהקב"ה ימחה אותם לעתיד בביאת משיחנו, וכשעם ישראל ח"ו רפויים מן התורה, מיד ויבא עמלק, וברש"י ישעיה (לד, י) כתב 'מדור לדור' - מדורו של משה לדורו של שאול, ומשם לדורו של מרדכי, ומשם לדורו של מלך משיחנו. עכ"ל. הרי שמלחמה זו עדיין נמשכת עד לביאת משיח צדקנו, שאז הקב"ה ימחה את שמם מתחת השמים.

ואמרו ברמזיה (עי' טוב הארץ שפירא לח ע"ב הביאו הרב חיד"א בנחל שורק של הפטרת פרשת זכור אות ב) שבמילת 'אמחה', רמוזים מנהיגי הדורות, שהיו באותם מלחמות עם עמלק. המלחמה שהיתה בימי משה רבינו, ר"ת 'אמח"ה' אהרן, משה, חור, ה' יתברך. וכן מה שהיה בימי מרדכי רמוז בזה, ר"ת אסתר, מרדכי, חרבונא, ה' יתברך. וכמו כן המלחמה שתהיה לעתיד לבוא בביאת המשיח, רמוזה גם כן בר"ת אלו, אליהו הנביא, משיח, ח' נסיכים, ה' יתברך. ומילת 'אמחה', רומזת גם להמן, שנכתב במגילה נ"ד פעמים, בגימ' אמחה.

מבני בניו של המן - רב שמואל בר שילת

בגמרא (גיטין נו:): איתא, מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. ובעין יעקב נוסף - ומנו, רב שמואל בר שילת. וכן כותב רבינו האר"י ז"ל בליקוטי תורה על הפסוק (שופטים ה, כ) "הכוכבים ממסילותם", שרב שמואל בר שילת, הוא משורש קין.

ובזה מכאר הגאון ר' צדוק הכהן מלובלין זי"ע (ליקוטי מאמרים טז אות לב סד), מה שהיה עם שאול המלך. ידוע ששאול המלך ערך מלחמה רבתי עם עמלק, ונצטוה באזהרה על ידי שמואל הנביא, לא להשאיר מהם שריד ופליט, ולא לחמול על שום נפש מעמלק. ועל שאול המלך כתיב (שמואל א יג, א) "בן שנה במלכו", ודורשת הגמרא (יומא כב:) כשנתמנה שאול למלך, היה כמו בן שנה ללא חטאים.

ואם כן תימה גדולה, איך יתכן שחמל שאול על אגג ועל מיטב הצאן והבקר, כמו שכתוב (שם טו, ט) "ויחמול שאול והעם על אגג וכו'". ועבר בזה על דברי ה'. אלא שידע שאול שיתכן שהעמלקים יתחפשו לבהמות על ידי כישוף, והטעם שלא הרגם, משום שידע להבחין בעיניהם, אם זו באמת בהמה או עמלק בכישוף. ומה שריחם על אגג הוא מכיון שראה בו את שורש נשמת ר' שמואל בר שילת. וזה ביאור הפסוק "ויחמול שאול על אגג", לומר, שריחם על הניצוץ הקדוש הזה שעדיין לא יצא ממנו.

ובזה מבארים עוד טעם מדוע זימנה אסתר את המן אל המשתה, מפני שהיא רצתה לעורר אצל המן את הניצוץ הקדוש שיש בו, שהוא שורש נשמת רב שמואל בר שילת, וכוונתה היתה שעל ידי אותה התעוררות יעלו בליבו הרהורי תשובה וידבר טוב על ישראל. ובאמת אחר כך כתוב (אסתר ה, ט) "ויצא המן ביום ההוא שמח וטוב לב" - היינו שהתעורר בו הניצוץ הקדוש, אבל כשראה את מרדכי שלא קם ולא זע ממנו, מיד "וימלא המן על מרדכי חמה", וכיון שנתמלא כעס, איבד והחשיך את הניצוץ שבער בו, ואז היתה מפלתו.

והוסיף על זאת הרמ"ע מפאנו זי"ע, במאמר צבאות ה' (ח"א סי' יב) שרב שמואל בר שילת, היה תמיד מייחד ומחבר שם הוי"ה ב"ה. לתקן מה שעשו אבות אבותיו להפריד שמו של הקב"ה. ורמז את זה, דהנה 'שילת' - ר"ת שוית י"י לנגדי תמיד.

הפיל פור הוא הגורל

והנה, בא המן הרשע זרע אגג, ו"הפיל פור הוא הגורל לפני המן מיום ליום ומחודש לחודש" (אסתר ג, ז). וביאר ביערות דבש (ח"א דרוש ג ד"ה הביטו נא עמ' קח), שהרשע הזה עשה שני גורלות, אחד מיום ליום (גורל על שני"ד ימות השנה), ואחד מחודש לחודש (גורל על י"ב החודשים) ושני הגורלות נפלו לו בחודש אדר. ושמח שמחה גדולה, כיון שבחודש זה מת מושיען

של ישראל, אבל לא ידע שבאותו חודש, הוא גם יום לידתו של משה רבינו, ומזלם של ישראל למעלה. ונהפוך הוא, שהוא 'הפיל פור', ובסוף 'הוא הגורל', נהפך עליו שהוא עצמו נתלה על העץ.

יש בזה עוד ביאור נחמד, דהנה 'פור' בלשון ערבי זה 'קוביה'. ובמדרש תלפיות (ענף המן) איתא, שהמן הרשע זרק את הקוביה ג' פעמים, כדי לעשות הגורל על עם ישראל. ועלה לו בפעם א' מספר 1, ובפעם ב' עלה לו מספר 3, וכן בפעם ג' עלה לו 3, יחד יצא לו, אותיות 'אגג'. והנה כשהקוביה מראה למעלה 1, למטה מספר 6. וכשמראה למעלה 3, למטה יש מספר 4. ושמח על זה המן הרשע מאוד, שיצא לו 'אגג' למעלה ו'דוד' למטה. אבל הקב"ה ברחמיו עשה לו 'ונהפוך הוא', הפך לו את הקוביה, ונהיה דוד למעלה ואגג למטה.

ונסיים בפסוק (ירמיה ל, ז) "כי עת צרה היא ליעקב וממנה יוושע". וכתוב בפירושו בעל הרוקח רבינו אלעזר מגרמייזא (סוף מגלת אסתר), 'וממנה' אותיות 'ומהמן' - יוושע, בכל דור דור קמים עלינו לכלותינו, וכשאנו נתחזק בתורה ובתפילה ובעבודת ה' יתברך, וגבר ישראל.

דרוש ב' לפרשת זכור

להכניע את עמלק על ידי האחדות

אור גדול שבפורים

איתא בזהר הקדוש (תיקוני הזהר תיקון כא דף נו ע"ב) "פורים אתקריאת ע"ש יום הכיפורים". ודבר זה נרמז בפסוק (ויקרא כג, כז) "יום כפורים הוא לכם", יום שהוא כ-פורים לכם.

ועוד הרי אמרו חז"ל (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד) שבפורים כל הפושט ידו נותנין לו, ובא לרמז שמי שעושה תשובה בפורים מתקבלת תשובתו מיד, כמו ביום הכיפורים. מכיון שבפורים אדם מגיע לאהבה עצומה להשי"ת, ומכוח זה מתעורר אור גדול, וכמאמר הפסוק (אסתר ט, כח) "והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור". שבכל שנה ושנה מתגלה אותו אור שניצח את הקליפה שהיתה באותו דור, שאז הקב"ה האיר אור גדול, והוא סוד מרדכי היהודי ונקרא בלשון המקובלים (עי' שער הכוונות דרוש לפורים קט ע"ב) 'עטרת יסוד דאבא', שאור גדול זה בא פעם בשנה, והוא מבטל מן האדם כל גזירות קשות ורעות, והוא סוד מה שפושטים את המגילה - להראות איך שהאור הגדול מתפשט.

ויסעו מרפידים

עמלק נלחם בכל כוחותיו לנצח את עם ישראל, וכתוב (שמות יז, ח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", ומפרש הכלי יקר כי 'רפידים' מלשון פרודים. ידע עמלק שכדי

לנצחם, צריך להפרידם שלא יהיו מאוחדים. ועל זה כתיב (שם יט, ב) "ויסעו מרפידים - ויחן שם ישראל נגד ההר", ומפרש שם רש"י ויחן - כאיש אחד בלב אחד, שכאשר עזבו את הפירוד, וחנו באחדות כאיש אחד בלב אחד, אז יכלו להכניע את עמלק.

מעלת האחדות והתשובה

כך בזמן מרדכי היהודי והמן הרשע. שאמר לו המן לאחשורוש (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים וכו'", וכוונתו בזה, 'ישנו' - ישן הוא האלוה שלהם (עי' אסתר רבה פרשה ז יב). וכדברי רבינו האר"י (שער הכוונות ענין הפורים דרוש א) שהמן הרשע היה אוסטורלוגוס גדול, וידע שהפרצוף העליון ישן, בלשון המקובלים זה נקרא ש'נכנס לעיבור'. וזה אמת, שבאותם הימים לא היתה השגחה, אלא רק מצד השכינה, והוא חשב שכעת זה הזמן הכי מתאים לעשות כל מה שחפץ. ועוד פירוש 'ישנו' מלשון התיישנות, דהיינו שעם ישראל התיישנו מהתורה והמצוות. והוסיף לומר לו שהם מפורדים, ולכן אפשר לעשות להם כמו שעשה הסבא שלו 'עמלק'. וכשישראל שבאותו הדור עשו תשובה, וחזר להיות האחדות ביניהם, ולכן אמרה אסתר למרדכי (אסתר ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים", דהיינו שיתכנסו כולם יחד באהבה ואחוה, מיד גברו על קליפת עמלק.

ע"י האחדות נחלש כוחו של עמלק

וזה גם כן הטעם ששלחו מנות, להגביר האחוה ביניהם, ולהוסיף אחדות. וזה רמוז בפסוק, (אסתר ט, יט) "ומשלוח מנות איש לרעהו", 'מנות איש לרעהו' - עולה בגימ' תתשי"ח, וזה גם גימ' של הפסוק (דברים ו, ד) "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד", המורה על האחדות, שעולה ג"כ תתשי"ח בדיוק. ועל ידי זה מבטלים את קליפת עמלק.

וביטול זה נמשך עד ערב פסח בשריפת חמץ, ששם שורפים אותו. והרמז בזה שגם 'שרפת חמץ' עולה גימ' תתשי"ח בדיוק.

ועוד רמז, שהרי המילה 'מנות' - גימטריא תצ"ו, והוא כמנין 'מלכות', שזה גימטריא פעמיים רמ"ח. והענין, שעל ידי החיבור של רמ"ח איברים שלו עם רמ"ח איברים של חבירו, עולה יחד כמנין 'מנות', לרמזו על האחדות.

על ידי אחדות ישראל מתבטלת קליפת עמלק

הנחש הקדמוני מתגלה בגלגול הבא בעשיו, ובצאצאיו - עמלק (עי' במהרש"א ח' אגדות חולין קלט: ד"ה המן העץ). ומבאר הכלי יקר על הפסוק (שמות יז, ח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים", - כי רפידים אותיות פרידים. שנפרדו מאת ה' ופירוד לבבות שביניהם.

גם בזה עולה ריח הקטורת להלחם בעמלק, כי סוד הקטורת, באחדות העם. כמו ששינינו בגמרא (כריתות ו'): "א"ר חנינא בר בונא א"ר שמעון חסידא כל תענית שאין בה ממושעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע, ומנאה הכתוב עם סממני הקטורת. אביי אמר מהכא, (עמוס ט, ו) ואגודתו על ארץ יסדה". וכן פירש רש"י "חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב בין סממני הקטורת שלא יקל בעינינו לצרף עמנו פושעי ישראל בתפילתנו", בחינת "ואם חסר אחת מכל סממניה", וזה כנגד גורם הפירוד שמנסה עמלק להחדיר בתוך עם ישראל, ועומד בפניו ציבור שהוא התלכדות של צדיקים בינונים ורשעים. כי בתוך כלל ישראל, גם פושעי ישראל שהם מלאים הם מצוות כרימון (חגיגה כז.). גם הם עוזרים להעלות את ריחם הטוב של ישראל. ועל כן הקטורת המכילה גם את סימנם של פושעי ישראל שריחם רע, היא הסגולה למלחמת עמלק. ורמזו לכך כתב מרן החיד"א (בהגהות ניצוצי אורות על הזהר ח"ב דף קי"ז ע"א): "עמלק בגימטריא 'מר' - כלומר הקטורת [מור] מבטלת ומכניעה כוחו של עמלק, שהרי על ידה לא יכול הסטרא אחרא לשלוט". ועוד כתב, "'מחיית עמלק' עם הכולל עולה במכוון קטרת [בתורה כתוב קטרת חסר ואו] משום שהקטורת המבטלת את היצר הרע, ומוחה ומכניעה את עמלק שהוא שורש הקליפות. והיינו בגלל האחדות שיש בה בנגוד לעמלק שמהותו פרוד". וגם בזה מצאנו קשר בין חוש הריח לפורים שעיקרו מחיית עמלק.

מעשה נתבונן במצוות יום פורים, 'משלוח מנות', ו'מתנות לאביונים' ובלגימה היתרה המקרבת אף את הרחוקים, ככולם שזורה היא אחדותם של ישראל. כי בזאת המידה מקדימים אף אנו רפואה למכתו של עמלק הפירוד בעם, ובאותה מדה גם מתחדש עלינו בכל שנה אורו של פורים, שכנגד (אסתר ג, ח) "עם אחד מפוזר ומפורד בין העמים", מצוה אסתר (שם ד, טז) "לך כנוס את כל היהודים", כי האחדות היא סוד כוחנו במלחמה עם עמלק שהתחילה ברפידים לשון פירודים.

עוד רמזו יש בפסוק זה, המילה 'מנה' הוא אותיות 'המן', וידוע מה שאמרו רבותינו (עי' אמרי צדיקים לבטוב י ע"ב בשם מהר"ר חיים מקראסני), שכל הקללות הם גם ברכות כמו שכתוב (דברים כג, ו) "ויהפוך ה' אלוקיך לך את הקללה לברכה", וכאשר נמלא את האותיות שלהם הרי הם נהפכים לברכות. כגון אות א' המילוי שלה הוא 'אלף', ואות ב' המילוי הוא 'בית', וכן ע"ז הדרך. אמנם מילת המן, גם מילוי אותיותיו הוא המן, שהרי המילוי שלו הוא 'הה מם נן', ואם כן המן הוא דין שאי אפשר למתקו על ידי מילוי.

ודבר זה רמזו בפסוק (אסתר ג, ה) "וימלא המן חמה" דהיינו, גם אם תמלא את האותיות של המן ישאר עדיין חמה שאי אפשר להפוך את חמתו על ידי מילוי. ולכן כדי לבטל אותו ואת מילוי, אמר הקב"ה לקחת שתי מנות, מנה אחת שלך ומנה של חבירך, ואז שמו ומילוי מתבטלים, נמצא שעל ידי האחדות מבטלים את כוחו.

עוד רמז יש במלחמת עמלק, שם אמר משה רבינו ליהושע (שמות יז, ט) "בחר לנו אנשים וצא הלחם בעמלק", "בחר" - אותיות 'חבר', 'וצא הלחם בעמלק' - 'צא' - גימ' הוי"ה אדנו"ת, להכות אותם על ידי 'חרב' זו, שהיא אותיות 'חבר', להכותם ולבטלם על ידי האחדות. ואחר כך כתוב (שם, יג) "ויחלוש כיהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב". חרב אותיות חבר שעל ידי זה הכניע והחליש כוחו של עמלק.

שם ה' שלם כשימחה עמלק

כתב רבינו האר"י ז"ל (אוצ"ח שער רפ"ח ניצוצין פ"ד), שעמלק לא יכול ליגוע ב - י"ה דשם הוי"ה, רק ב - ו"ה. כמו שכתוב (שמות יז, טז) "כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור". ודרשו חז"ל (ברכות ג.) אין הכסא שלם ואין השם שלם, עד שימחה שמו של עמלק, שהכסא כתוב חסר א' ובשם חסר אותיות ו"ה. ולעתיד לבוא, שאז הקב"ה "אזה למושב לו" (תהילים קלב, יג) וימחה שמו של עמלק מן העולם, אז יושלם ויתחבר שם הוי"ה, והכסא יהיה שלם. וזהו "אזה למושב לו" ה - א' תשלים לכסא, וי"ה לשם הוי"ה ב"ה. (שמחת הרגל מו ע"ב ד"ה ועל ציון).

ויש לזה רמז במגילה, שנאמר (אסתר ד, א): "ויצא ברחוב העיר ויזעק וזעקה גדולה ומרה". 'ומרה' באמצעו יש אותיות מ' ר' שזה כמספר עמלק, ומבחוץ יש אותיות ו' ה' - שעמלק מפריד בניהם. וע"י החיבור והאחדות מכניעים את עמלק, ומתחבר שמא קדישא.

עוד נצטוינו, (שקלים א, א) "באחד באדר משמיעין על השקלים", ואמרו חז"ל (מגילה יג:) גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שעתידי המן לשקול שקלים על ישראל, לפיכך הקדים שקליהם לשקליו, והיינו דתנן באחד באדר משמיעין וכו'. וידוע, שהשקל גם מורה על האחדות, שהרי נצטוינו להביא רק מחצית השקל, ולא שלם, להורות שהאדם לבדו אינו מושלם אלא כשיצטרף עם חבירו. וכתבו התוספות (תוס' השלם שמות ל, יג אות ו) שקל גימ' נפש, וכשאינו מתחבר עם חבירו, הוא רק חצי נפש.

להיות בהתלהבות אש קודש

ושמעתי רמז נאה דהנה ישרא"ל בגמטריא תקמ"א (541), וכשתוציא המספר א"ש (301) מתיבת ישרא"ל אז ישאר המספר עמל"ק (541 - 301 = 240) כלומר שישראל בלא אש וחמימות זהו 'עמלק' אשר קרך בדרך.

על פי זה יש לבאר מה שמצינו במדרש (תנתומא כי תצא ז) שהסמיכו את 'זכור את יום השבת לקדשו' ל'זכור את אשר עשה לך עמלק', ונתבאר בספה"ק כי בכח השבת קודש ניתן למחות זכרו של עמלק, וצריך לבאר העניין בזה, אלא שמהותו של עמלק הוא 'אשר קרך' -

לצנן את רתיחת הלב והתלהבות אש קודש לעבודתו ית"ש, ואילו שבת קודש הוא יום תשוקה ואהבה לה' יתברך ביקוד אש, על כן השומר שבת כהלכתו מוחה בזה את עמלק.

גם בירידה תשאר לצורך עלייה

וכן איתא מהרה"ק מדז'יקוב זי"ע (עטרת ישועה פרשת תצוה) על דרשת חז"ל על הפסוק (שמות כו, ט) "כתית למאור", וכתב רש"י, "כתית למאור ולא כתית למנחות" (מנחות פו.). ומבאר 'כי הנה בעבודת השי"ת יש לפעמים אשר האדם נופל ממדריגתו, ועם כל זה לא ימס לבבו בקרבו, כי זו היא ירידה לצורך עליה כדי שאח"כ יתעלה יותר ויתן תענוג למעלה, וזהו 'כתית למאור' אף שאור התורה והמצוה 'כתית ונכתש' והיה בחינת ירידה, עם כל זה ידע 'להעלות נר תמיד', שמעלה תענוג למעלה תמיד ואף בעת הירידה, כי הירידה הוא לצורך עליה'. ולמדנו מכאן, שאפילו בעת הירידה עצמה, יחזק עצמו לעבוד את השי"ת בכל מה שיוכל, וידע נאמנה שעוד יזכה לצאת מהאפלה שלו, ואדרבה אחר כך יבא עליה גדולה ויזכה לעלות מדריגות רבות בעבודת השי"ת.

עיקר הנס בפורים החל בזה שהמלך אחשורוש הרג את ושתי כנגד דרך הטבע, שהרי קפ"ו יום עשה משתה כרצון איש ואיש ולא נשתגע, וביום האחרון נשתגע בשיגעון. וגם ושתי המלכה היתה משוגעת שהפריזה בדברים כנגדו. ולא עוד אלא שעל אותה שעה נגזרה הגזירה - על שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), ואף על פי כן ריחם עליהם הקב"ה והקדים וברא את הרפואה באמצע הסעודה והרגו את ושתי, ועל ידי זה לבשה אסתר מלכות והיה בידה להציל את ישראל מגזירת המן, נמצא שתחילת הישועה היתה כאשר היו ישראל בדיוטא התחתונה ועסוקים בחטא רח"ל, ללמד ש'בנים משחיתים' - אפילו בשעה שמשחיתים בנים חביבים הם לה'.

וללמדנו, שניתן 'להתהפך' ברגעא חדא ולהתקרב אל השי"ת מתוך המצב השפל ששקוע בו, ואז יראה כיצד היתה מוכנה ישועתו גם כשהיה בדיוטא התחתונה. ובכך יש לפרש בלשון הכתוב (אסתר ד, טז) "ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת", שאם 'אבוא אל המלך' יתברר תוקף הנס אשר היה מוכן ומזומן בשעה שהיתה ההנהגה 'אשר לא כדת'.

פנינים לפרשת זכור

טעם לקריאת פרשת זכור

תיקנו חכמים לקרוא את פרשת זכור, מעשה עמלק בחודש אדר דוקא, שהוא הכנה לחודש ניסן, חודש גאולתן של ישראל. כמאמר רבותינו (ערכין יא:): בניסן נגאלו ובניסן עתידין

להגאל. ובודאי קודם גאולתן של ישראל שאז יזכו לעילוי רב ונצחי יתעורר שוב עמלק לקטרג עליהם, והיא מלחמת גוג ומגוג שתוקדם לביאת המשיח.

פרשת זכור - להחליש כוחו של עמלק

גם מבואר בספרים שעל ידי אמירת "זכור" בציווי השי"ת, מתעורר למעלה ענין מחיית עמלק, אשר הקב"ה יקיים אותו בפועל וימחה את עמלק למעלה ולמטה, וכל שנה ושנה מוחים את עמלק ומחלישים את כוחו, וכן בכל פעם שאנו מגנים אותו ומזכירים מחיית עמלק מוחים חלק מעמלק מן העולם, עד שנעביר אותו לגמרי. (אור הפורים פ"ב טו).

עוד טעם לקריאת פרשת זכור

איתא במדרש תנחומא (כי תצא פרשה ט), ר' לוי אומר, אחר מ' שנה רצה משה לומר להם לישראל זוכרים אתם מה שאמרתם (שמות יז, ז) "היש ה' בקרבנו", אלא אמר משה, אם אני אומר להם כך הריני מלבין את פניהם, והמלבין פני חבירו ברבים אין לו חלק לעוה"ב.

משל למלך שהיה לו פרדס והכלב עומד בפתחו, ומביט לשמור על כל מה שבפרדס. נכנס אהובו של מלך לגנוב מן הפרדס, ושיסה בו את הכלב וקרע את בגדיו. אמר המלך, אם אני אומר לאוהבי למה נכנסת לתוך פרדסי הריני מלבין פניו, אלא אומר לו: 'הראית כלב שוטה זה האיך קרע את בגדיך!' מיד מבין.

כך אמר משה, הריני אומר לישראל (דברים כה, יז) "זכור את אשר עשה לך עמלק", זכור שהכלב עומד בפתח כי מה שציוה הקב"ה לזכור את עמלק הוא מן רפואה, שאם ח"ו יעלה בלבך מחשבות זרות ללמוד מדרכי עמלק, אז תזכור מה הוא עשה לך, כיצד הקב"ה אחז בו כדי להפחידך, היאך העניש אותו על מעשיו הרעים ומדותיו המגוננות.

זכר מחיית עמלק כמו תרופה

המגיד מדובנא ביאר מדוע צריכים אנו לקרוא כל שנה פרשה זו, על פי משל, לאמא הנפרדת מבנה יקירה העומד לנסוע למרחקים, והאמא הטובה והרחמנית מכינה לבנה צידה לדרך ואורזת לו מאכלים טובים ומשובחים. וגם מוסיפה לו תרופה לחולי הפוקד את בנה מפעם לפעם. והנה בהכינה את דברי המאכל והמעדנים מברכת את בנה שיאכל בתיאבון וישמח ובבריאות, אמנם כשמגיעה לתרופה אומרת יה"ר שלא יזדקק לזה לעולם, בכל זאת מודיעה לבנה היכן מונחת התרופה שבאם ח"ו יזדקק לה מיד ימצאנה ויתרפא.

על דרך זה אומר השי"ת, (דברים כה, יט) "והיה בהניח ה"א לך מכל אויביך מסביב וכו' תמחה את זכר עמלק". ללמדך שרצון השי"ת שישראל יהיו במנוחה ובבריאות וימחו את זכר עמלק על ידי לימוד התורה וקיום המצוות, ולא יצטרכו לזכור ממנו כלל אפילו בתור רפואה,

למרות זאת "לא תשכח" שלא נשכח את התרופות, שאם חלילה נצטרך להשתמש בזיכרון זה, למחות את זכר עמלק נעשה זאת, בדיוק כמו האם המסורה המזהירה את בנה. (ע"פ משלי יעקב פנחס אות שטו).

במידת האמת מוחים את עמלק

"אדר" נוטריקון "ראש דברך אמת" (תהילים קיט, קס). ויבואר כי הנה ידוע שעל ידי כח האמת והדביקות בה, נעשית מחיית עמלק וכח הרע, כי הם מקור השקר והחנופה.

לפי זה יש טעם נאה להא שקבעו חכמים את קריאת פרשת זכור בחודש אדר, שבו יכולים להתחזק ולהתקשר במידת האמת. ולא נותר לנו אלא להתחזק באהבת האמת, ולימוד התורה הנקראת אמת, כמו שנאמר (משלי כג, כג): "אמת קנה". (ע"פ מגן אברהם טברסקי תצוה ד"ה ועשית).

מחיית עמלק בשבת, בה מתאחדים נשמות ישראל

כך היתה דרכו של המון, שאמר לאחשורוש (אסתר ג, ח) "ישנו עם אחד מפוזר ומפורד" פירוש "ישנו עם" שבאמת "אחד" הם, וכמו שנאמר (דברי הימים א יז, כא) "ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ". אבל כוחנו לנצחו על ידי שנעשה הימנו "מפוזר ומפורד" על ידי שנאת אחים.

כתיקון לקטרוגו של עמלק, קבעו חכמים את קריאת פרשה זו ליום שבת קודש. שבשבת קודש מתאחדים נשמות ישראל למקור האחדות, כמאמר רשב"י ז"ע (זוה"ק תרומה דף קלה.): "רוא דשבת איהי שבת דאתאחדת ברוא דאחד". כנסת ישראל מתאחדת בנועם אחדותו יתברך ה' אחד ושמו אחד", וכנסת ישראל "מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ" (שם), ואז יש בכוחה של כנסת ישראל להתגבר ולדחות את קטרוגו של עמלק. שכן כל כוחו של עמלק לא היה, אלא "ויזנב בך כל הנחשלים אחרך" (דברים כה, יח), אבל "בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל" (דברים לג, ה) כאשר יש אהבת אמת ואחדות כל שבטי ישראל לחטיבה אחת, אין לעמלק כל מגע וכל שליטה להרע לישראל.

מחיית עמלק ע"י חיזוק האמונה

"עמלק" גימטריא "ספק", דבר זה מורה על כוחו של עמלק שדרכו להחדיר באדם ספיקות באמונת ה' ואמונת התורה. התחזקות באמונה דהיינו תמימות ללא ספיקות וללא פקפוקים, היא היא המלחמה הכבדה בעמלק, ולפיכך תמצא כי עמלק לא יכול לישראל אלא בשעה ש"אתה עיף ויגע ולא ירא אלקים" (דברים כה, יח). אבל בשעה שיש ישראל שלימים וחזקים באמונתם, אין מקום כלל לפקוקיו וספיקותיו של עמלק. רמז לדבר כי "המן - אגג" גימטריא "אמונה" (102), לרמז כי לא ניצחו ישראל את המן האגגי אלא בתוקף אמונתם בה'. צא וראה,

כי במלחמת משה בעמלק, נאמר (שמות יז, יב): "ויהי ידיו אמונה", כי עיקר המלחמה בעמלק היא התחזקות באמונה.

יאמין שבכל מקום שהוא נמצא שם תיקונו וחיותו

בגמרא מגילה (יט.) נפסק "פרוז בן יומו קרוי פרוז". ע"ש. ויש להבין מדוע בשאר ימים טובים של גלויות נוהג ה'אורח' הבא מארץ ישראל לחו"ל ולהיפך, כמנהג מקומו? (עיין בשו"ע או"ח סי' תצו סעי' ג, ועי' שו"ע הרב שם ז-יא.) והביאור הוא, כי בפורים הוא הזמן הראוי להשריש שהכל בחשבון, וגם שהותו של אדם במקום ה'פרזים' אף ליום אחד אינו במקרה ועראי, וכלשון בני אדם 'פלוני נפל בטעות למקום זה', אלא ליום זה נשלח מן השמים להיות כאן. וצריך כל אחד להאמין בכל מקום שהוא נמצא ששם תיקונו ושם חיותו, ואילו היה בזה הזמן במקום אחר בטלה חיותו ולא יעשה התיקון הצריך לנשמתו.

אין מקרה אלא אותיות מקרה ה'-רקם

אנו מאמינים בני מאמינים שהכל מאיתו יתברך, וכבר אמרו קמאי שתיבת מקרה שווה לאותיות רק מה' וכן אותיות "ה" - רקם".

עמלק - קירור בעבודת ה'

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (שמות יז, ח). דרשו חז"ל (בכורות ה:): שרפו ידיהם מן התורה. ובוה מבארים רבותינו שכל כוחו של עמלק הרשע להפיל את האדם מאמונת ה' וליתן בו קרירות בעבודת הבורא. כמו שדרשו, עמלק ר"ת ע'מלק מ'קרה ל'בבות ק'דושות, כדכתיב (דברים כה, יח) "אשר קרך" בדרך מלשון קרירות. (ע"פ אמרי אהרן רוט פר' כי תצא).

עמלק - שורש הגאווה

"עמלק" - גימטריא "רם", והיא טומאת הגאווה שהוא משריש באדם. שלוש לשונות של מחייה נאמר בעמלק: מחה (שמות יז, יד), תמחה (דברים כה, יח), אמחה (שמות שם) - ראשי תיבות **אמת**. כנגדם שלש לשונות של ענוה נאמרו:

(א) אברהם אבינו כינה עצמו **אפר**, שאמר (בראשית יח, כז) "ואנכי עפר ואפר".

(ב) משה רבינו כינה עצמו **מה**, שנאמר (שמות טז, ז) "ונחנו מה".

(ג) דוד המלך כינה עצמו **תולעת**, שנאמר (תהילים כב, ז) "ואנכי תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם".

ומה שכינו עצמם אברהם משה ודוד ע"ה, עולה לר"ת **אמת**. ללמדך שעל ידי התדבקות במידת הענוה של אבותינו הקדושים מקיימים ישראל את שלושת הלשונות של מחיית עמלק.

דהיינו שמוחים את קליפת עמלק זו "הגאווה" שהיתה בהם. (ע"פ ממעיני הישועה ויסבלום פרשת שמיני בהערה בשם רבי נפתלי מראפשיץ).

תמנע בקשה להתגייר ולא קבלוה

הגמרא בסנהדרין (צט:): אומרת על הפסוק (בראשית לו, יב) "ותמנע היתה פילגש לאליפז בן עשו, ותלד לאליפז את עמלק", תמנע בת מלכים היתה בקשה להתגייר באה אצל אברהם יצחק ויעקב, ולא קיבלוה, הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו, אמרה מוטב אהיה שפחה לאומה זו, ולא גבירה לאומה אחרת. ויש להבין הרי אבותינו הקדושים עסקו בקירוב נפשות להכניסם תחת כנפי השכינה, וכאן אצל תמנע כולם הסכימו להרחיקה.

אלא ידעו האבות שיש לה גאווה גדולה שכל שורשה ומהותה, הבלטת האישיות והגשמת הרצון העצמי, ואין לה שום התבטלות, וידעו שאם תתגייר תרכוש מעלות נוספות ויהיה ממנה צרות גדולות, והיא ההיפך הגמור ממדת ישראל המשולים ללבנה שמנמיכה עצמה. (אור הצפון ח"א עמ' רא).

עמלק - מכניס יאוש בלב האדם

כתב הגה"ק רבי פנחס מקאריץ זי"ע בזה"ל: קליפת עמלק נקראת רג"ע, כמו שכתוב (במדבר כד, כ) ר'אשית גו'ים ע'מלק, ר"ת רגע, ולכן ציוונו הקב"ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור (שמות יז, טז), שבכל דור מתלבש זה עמלק הרשע באופנים אחרים ובדור שלנו ב"יאוש" ע"כ. (אור הפורים פ"ב כא).

נמצא שקליפת עמלק מייאשת את האדם ומפילה אותו ברגע.

עמלק - נחש עקלתון

במדרש תנחומא (פרשת כי תצא ט) כתב: עמלק לקק דמם של ישראל כמים. ואומר המהר"ל מפראג (אור חדש פתיחה למגילת אסתר) עמלק הוא נחש עקלתון, וכשם שהנחש מצא את הדרך לחדור אף לגן עדן, ולהסית את אדה"ר. כך היה עמלק כמו שאמרו בספרי (דברים פ"סקא רצו) שעמלק מתגנב מתחת לענן וגונב נפשות. ועליו נאמר (ישעיה יד, כט) "משורש נחש יצא צפע". צפע גימטריא עמלק.

בזמן שמשעבדים ליבם לאביהם שבשמים נוצחים

"והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל, וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (שמות יז, יא). וכי ידיו של משה עושות מלחמה או שוברות מלחמה? אלא כל זמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדים את ליבם לאביהם שבשמים היו מתגברים. ואם לאו היו נופלים ח"ו. (ר"ה פ"ג מ"ח).

ויובן על פי מה שאמרו חז"ל (ב"ב טז): ששרו של עשו עמלק הוא היצה"ר המחטיא את האדם, והוא יורד ומסית עולה ומקטרג, וכמו שאין האדם יכול לנצח את יצר הרע, אלא אם כן יהיה צדיק כל הזמן ויעבוד את השי"ת ולא יסיה דעתו, כך היא מלחמת עמלק.

זה שכתוב (שם, יב): "וידי משה כבדים ויקחו אבן וישימו תחתיו וישב עליה". והגמרא אומרת (ברכות נד.) הרואה אבן שישב עליה משה בשעה שעשה יהושע מלחמה, צריך שיתן הודאה לקב"ה, וקשה כי לכאורה היה להודות לקב"ה כשרואים את שדה הקרב שבו חלש יהושע את עמלק, עיין שם במהרש"א.

ושמעתי שמכאן לומדים ששדה הקרב אינו מקום הנס, אלא מקום הנס הוא האבן שישב עליה משה, כי שם היו מסתכלין ומשעבדים ליבם לאביהם שבשמים, ובזה היתה תלויה הכרעת המלחמה, לכן דוקא שם צריכים ליתן שבח והודאה. ומבואר בזה שכשאדם לא מסיח דעתו מעבודת ה' בזה נעשית המלחמה בעמלק. (עי' בספר זכרון להגרי"ב ז'ולטי עמ' תפג שהביאו בשמו).

המודה ואומר שבחו של הקב"ה יזכה לגן עדן

מעשה נורא הובא באור זרוע (הלכות שבת סימן מב אות ו) וז"ל: ואני הכרתי יהודי אחד מוואמ"ש, והיו קורין אותו ר' בונים והיה זקן וקובר מתים, ושמעתי אל נכון ואל האמת, שפעם אחת השכים לבית הכנסת וראה אדם אחד יושב לפני בית הכנסת ובראשו כתר של עשבים שקורין 'צפל', ונתפחד כסבור שהוא שד, וקראו ואמר לו, וכי אינך פלוני שמת עתה וקברתיך, ואמר לו הן, ואמר לו היאך אתה באותו עולם [היינו בעוה"ב], ואמר לו היטב עד מאד, ואמר לו מה זכויות יש לך, והלא אתה היית אדם כל דהו, ואמר לו רק באותו זכות שהייתי אומר ברכות בקול נעים בבית הכנסת בזכות זה הביאונו בגן עדן ומכבדין אותי, וזה לך הסימן שאני הוא המדבר אליך, כי תראה בית יד חלוקי שקרוע שקרעת לי כשהלבשתני התכריכין, ושאל לו מה זה שבראשך, וענהו הם עשבים שבגן עדן ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע מעלי של זה העולם. כתבתי אני המחבר אלו המעשים, כדי שיראה ירא שמים וישים אל לבו ויאמר שבחתי של הקב"ה בקול נעים ובכוונה ויזכה לגן עדן ע"כ. וממעשה זה צריך ללמוד כמה חשוב הוא לברך את הברכות בכוונה ובקול נעים, ואף 'אדם כל דהו' (כלשון האור זרוע) יכול במנהג טוב זה לזכות לחיי העולם הבא וגן עדן.

מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק

בגמרא סנהדרין (צו): איתא מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק. וקשה שהרי המן מזרע עמלק ואסור לקבל גרים מזרע עמלק, כמובא במכילתא דר' ישמעאל (פרשת בשלח מסכתא דעמלק ב).

ומיישב הגאון ר' חיים פלאג'י ז"ע (עיני כל חי סנהדרין צו:), שכשקיבלו אותם להתגייר, היה זה לאחר שבא סנחריב ובלבל האומות ולא ידעו שהם מזרע עמלק, וכל דפריש מרובא פריש ולכן קיבלום, ואח"כ נתגלה ברוח הקודש לאנשי כנסת הגדולה שהם מבניו של המן הרשע.

שבע יפול צדיק וקם - ס"ת עמלק

רמז יש בו שאם יהודי חלילה נופל ליאוש ועצבות, בחשבו שהרי ממילא ירד ממדרגתו, ושוב אין לו תקומה ולא תועיל לו תשובתו, זה הוא מכוחו של היצה"ר. לכך מרומז עמלק בסוף אותיות הפסוק (משלי כד, טז): 'שבע' יפול' צדיק' וקם'. ובזה יתחזק האדם לשוב בתשובה ולא להתייאש. (ליקוטי מוה"ר"ן תניינא יט).

בשתי פרשיות בתורה מדובר על עמלק, בפרשת בשלח, ובפרשת כי תצא, ויש בפרשיות אלו קס"ו תיבות, וכנגדם במגילה קס"ו פסוקים, וכן מנין התיבות שיש בהלל הגדול שבסופו כתוב (תהילים קלו, כד): "ויפרקנו מצרינו כי לעולם חסדו". (ע"פ שערי בינה לר"א מגרמייזא בעל הרוקח סוף מגילת אסתר).

דרוש לתענית אסתר

דברי מוסר והתעוררות הטעם שקבעו את תענית אסתר

י'דוע ה'דבר ו'מפורסם ה'ענין כי בימים האלה בזמן מרדכי ואסתר היתה מחיית עמלק, ועל כן ראו חז"ל לקבוע את יום צום תענית אסתר כדי לעורר לבם של ישראל בתשובה, ובכך ימחה שמו וזכרו של עמלק מן העולם, עד בלתי השאיר לו שריד בשמים ממעל ועל הארץ מתחת. וכך היה בזמן מרדכי ואסתר שידע את כל אשר נעשה בשמים ממעל כי גבר ס"מ שרו של עמלק, מחמת שנהנו ישראל מסעודתו של אותו רשע, ומיד עורר מרדכי את ישראל לשוב בתשובה, והכריז צום בכי ומספד שק ואפר, ובכך התיש כח שרו של עמלק למעלה.

מרדכי היהודי מעורר את העם

והפליגו חכמים לספר התעוררות אשר עורר מרדכי הצדיק לפני קהל עדת ישראל בצומם, הפלא ופלא, כמבואר בתרגום רבתי, על הפסוק ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וכו' (אסתר ד, א). וכך מתאר התרגום: כאשר ראה מרדכי הצדיק הגזרה שנגזרה ואת האיגרת שנחתמה, קרע בגדיו מלפניו ומאחריו וילבש שק ויתפלל באפר, והרים קולו ואמר: אוי כמה

גדולה גזרה זו שנגזרה עלינו שגזרו המלך והמון, לא על חציינו גזרו וחציינו עזבו, לא על שלישינו ולא על רביעינו, אלא על כל הגפן כולה גזרו המלך והמון, לעקור ולשרש כנה מן שרשיה. **וכאשר** ראו בית ישראל את מרדכי הצדיק הגדול והחשוב עליהם, כולם נתקבצו ובאו עדין, עד שהיה קהל וקבוץ עם רב עד מאד, שאין להם מספר. עמד מרדכי על רגליו בתוך הקהל ויען ויאמר: עם בני ישראל, עם אהוב ויקר לפני אביכם שבשמים, הלא ידעתם מה שהיה ולא שמעתם מה שגזר עלינו המלך והמון ולהמית אותנו מעל הארץ, ולהאביד אותנו מתחת השמים, אין לנו מלך שנסמוך עליו גם לא נביא שיתפלל בעדינו, אין לנו מקום לברוח, גם לא מדינה להינצל שמה, בכל מקום ומקום באים עלינו, ובכל מדינה ומדינה שלח עלינו, הננו כצאן אשר אין להם רועה, וכספינה בלב ים אשר אין לה רב חובל, יתומים היינו ואין אב, ובהיות יונק מתה אמו.

באותה שעה הוציאו הארון בשערי שושן והביאו עליו ספר תורה מעוטף בשק ומתפלש באפר, וקראו בו (דברים ד, ל-לא): "בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקולו כי אל רחום ה' אלהיך וכו'".

ללמוד מנינוה איך זעקו לה'

קם מרדכי על רגליו בתוך הקהל, התחיל ואמר כי ישראל עם קדוש ואהוב ויקר לפני אלהיו, קומו ונראה באנשי נינוה כאשר נשלח אליהם יונה בן אמתי הנביא להפוך את נינוה, וכאשר הגיע הדבר אל המלך, קם מעל כסאו והסיר כתר מלכות מעליו ויתכסה בשק ויתפלש באפר, ויצעק בנינוה מטעם המלך וגדוליו לאמר: האדם והבהמה הבקר והצאן, אל יטעמו מאומה ואל ירעו ומים אל ישתו, ויתכסו שקים האדם והבהמה, ויקרבו אל אלהים בחזקה וישובו איש מדרכו הרעה, ומן החמס אשר בכפיהם, וינחם אלהים על הרעה אשר דבר לעשות להם ולא עשה (יונה ג, ז-ז). גם אנחנו נעשה כהם, נקדש צום ונקרא תענית, אולי יראה ה' בעניינו ולא נאבד, כי אלה הצאן עוללים ויונקים מה עשו.

היהודים בעצרת תפילה וזעקה

ואז געו כל עדת ישראל בבכיה וצעקה גדולה ומרה, וגזרו עליהם תענית, וגזרה אסתר המלכה שיצא החתן מחופתו בלבוש שק ואפר, והכלה מאפריון שלה בעפר ואפר על ראשה, ושהאדם והבהמה והצאן אל ירעו ואל יטעמו מאומה, והפרישו גם היונקים משדי אמן. ובעת ההיא ביררו מתוך הקהל ומצאו בהם "ב אלף כהנים, ולקחו שופרות מימינם וספר תורה משמאלם, בוכים בקול מר ואומרים: אנה ה' אלהי ישראל, אלוה סליחות והרחמים, הרי התורה שנתת לנו, והרי עמך אהובך אשר אהבת בטלים מן העולם, ומי יקרא בספר התורה הזה, ומי יזכיר שמך, הלא השמש והירח יחשכו אורם, שהרי המה לא נבראו אלא בשביל ישראל. והיו

הכהנים והעם נופלים על פניהם ואומרים עננו, עננו מלכינו עננו. והשופרות היו תוקעים ותבקע הארץ לקולם, וכל עדת ישראל קהל רב ועוללים ויונקים עמהם עונין אחריהם בקול מר, חננו ה' חננו, עד שבכו כל צבאות השמים, ונתעוררו אבות העולם מקבריהם בחברון.

אסתר משתתפת בצום יחד עם כל ישראל

וגם אסתר הצדקת צמה שלשה ימים לילה ויום, ותלבש שק ואפר, ודמעתה על לחייה, ודפקה שערי שמים בתפלה ובמרר בכייתה. כה אמרה בתפלתה: אתה הוא האל הגדול אלהי אברהם יצחק ויעקב ואלהי בנימין אבי, לא לפי שטובה אני בעיניך, באה אני לפני המלך הטפש הזה, אפס על עמך ישראל שלא יאבדו מן העולם, כי בעבור ישראל בראת העולם כולו, שאם ישראל יאבדו מן העולם מי יאמר לפניך "קדוש קדוש קדוש" בכל יום ג' פעמים? וכמו שהצלת את חנניה מישאל ועזריה מתוך כבשן האש, ואת דניאל מתוך גוב האריות, כן תציל אותי מיד המלך הטפש הזה, וגמול עמי חן וחסד בעיניו.

תפילת אסתר להקב"ה

בדמעות אמרה אסתר הדבר, ובתחנונים סדרה תפלתה, בבקשה ממך שומע תפלה, בעת הזאת אשר גלינו ונתרחקנו מארצנו ובעוונותינו מסרתני שיתקיים בנו מקרא שכתוב ונמכרת שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה. אם חטאו האבות מה חטאו הבנים? אם נכלה, מי יהיה מודה לפניך? והטף, אם חטאו ועוו, מה עשו יונקי שדים יושבי ירושלים שמסרת בניהם לשחיטה כצאן לטבחה.

זכור לאברהם אהובך אשר נסיתו במסה ומצאת את לבבו נאמן לפניך, והתחזק בדברך כאיש אכזרי על בנו יחידו, ושלח שמאלו על צוארו, ובימינו אחז את המאכלת לשחוט את בנו לקרבן אשה ריח ניחוח לפניך וצדקתו תעמוד לפניך לסמכנו ולתמכנו בצרה הזאת, ותבע עלבונינו מן המן, ונקום נקמתנו מן בן המדתא אשד קנה אותנו כצאן לטבחה, ועקידת יצחק היום לזרעו תזכור, ואתה הוא האל המושיע ומכניע זדים הכריעהו והכניעהו, ולא תהיה תקומה למפלתו. עזור נא את אמתך אשר נשארתי יתומה בלי אב ואם ומשולה לענייה שואלת מבית לבית, כן אנכי שואלת רחמים מחלון לחלון. ועתה ה' הצליח נא לאמתך הענייה הזאת, ואלה צאן מרעיתך מן הצר הצורך הזה, כי אין לך מעצור להושיע ברב או במעט. ואתה אבי היתומים עמוד נא לימין היתומה הזאת אשר בחסדך בטחה, ותנה אותי לרחמים לפני המלך, ושלח מלאך הרחמים לפני ויכנס עמי חן וחסד ורחמים. וזכות אברהם יכנס עמי, ועקידת יצחק יזקוף אותי, וחסד יעקב תתן בפי, וחינו של יוסף הצדיק על לשוני, וימינך זורועך ואור פניך תסעדני. רחום וחנון נקראת ארך אפים ורב חסד ואמת, נושא עוון ופשע שומר הברית והחסד לאוהביו ולשומרי מצוותיו לאלף דור, פדינו והצילנו ותוציאנו לרויה.

ג' צומות צמתי לפניך, מכאן ואילך מה אוכל עוד עשות? ויכולה הייתי לצום ד' או ה' ימים ולא צמתי אלא ג' ימים לעומת ג' ימים שהלך אברהם אבינו לעקוד את יצחק בנו על גבי המזבח לפניך וזרת עמו הברית, לזכור להם עקידת יצחק אביהם סבל צרתם, לגמול אליהם כרוב רחמך וחסדיך.

וזכור עוד ג' צומות אלו לעומת הג' ימים שהתיצבו בתחתית ההר הכהנים והלויים וישראלים, ויאמרו כל אשר דיבר ה' נעשה ונשמע, ופדינו מהצרה הזאת ויפול בשחת אשר כרה, וילכד ברשת אשר טמן לרגלי חסידים, וידום המרגיז הזה, כי לא שכחת ההבטחה שהבטחתנו, (ויקרא כו, מד) ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים וכו'.

ותשא עוד אסתר את קולה ותצעק צעקה גדולה ומרה, ודמעתה על לחייה, ותחר גרונה מצעקתה ועיניה חשכו מדמעותיה ותאמר: כל ישראל אחי ורעי הנאהבים והנעימים לפני אביכם שבשמים, בקשו עלי רחמים לפני בעל הרחמים השומע תפלות לעתות בצרה, פדה בשלום נפשי וכו' כי ברבים היו עמדי, אתם עוללים ויונקים המעונים מלובשים שקים ויושבים באפר, צעקו ובכו לפני אלהינו שבשמים אולי יחונן ה' צבאות ולא נאכד, כי שומע אל אביונים ה' ואל אסיריו לא בזה, כי לא בזה ולא שיקץ ענות עני ולא הסתיר פניו ממנו ובשועו אליו שמע, כי אל שומע תפלות ותחנונים אתה, ברוך אתה ה' שומע תפלה ע"כ.

תפילה וזעקה להתיש כח עמלק

הנה אלה עמודי עולם התאמצו לעמוד בפרצן של ישראל לקדש צום ולקרוא תענית ובדברים המרים הממררים נפש כל שומען להשיבן מדרכם הרעה להתיש כח שרו של עמלק למעלה כאמור.

והוא הטעם לצום תעניתנו עתה להרבות סליחות ותחנונים, לשפוך שיחה ולדרוש סליחה מאת האל החנון המרבה לסלוח, על אשר הגברנו במעללינו הרעים כחו של שרו של עמלק. והן עתה בכח סגולת תעניתנו, אולי נוכל נכה בו ונגרשהו ממרום שבתו, עד נוקבא דתהומא רבה. וזה היה טעם חסידים הראשונים אשר לא הספיק להם בצום יום י"ג הוא לבדו וצמים ג' ימים לילה ויום, לכפר מאשר חטאו על הנפש באשמות ומעילות וגבר עמלק, להפילו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, כי הזמן ימצא עזר כנגדם מועד נפילתו בימי המן הרשע נין עמלק. (חמדת ימים ח"ב פורים פ"ב ז-יג).

לעורר את העם לתקן מעשיהם

ולפיכך מוטל על ראשי עם קודש לאסוף אליהם קהל עדתם בימי הצומות, וביותר ביום צום תענית אסתר הבא לפני ימי הפורים, להזהיר את עם הקודש עם ישראל לכל יכשלו

אל גיל כעמים חלילה, ולעבור על התורה והמצוות בכמה דברים המרגילים לאדם לערוה של תורה, אם כה היה עוון פשעם של ישראל בימי מרדכי ואסתר באכילה ושתיה שנהנו מסעודתו של אותו רשע, ויזנו אחרי בנות הערלים.

כאשר חכמים הגידו במדרש רבתי דאחשוורוש (אסתר רבה ז, יג) ואעתיק את דבריהם כי טובים להשמיען ז"ל: א"ר יצחק נפחא, המן הרשע בעלילה גדולה בא על ישראל, הדא הוא דכתיב (אסתר א, ה) ובמלאות הימים האלה עשה המלך וגו'. ואין העם האמור כאן אלא ישראל. אמר המן לאחשוורוש: אלהיהם של אלו שונא זימה, העמד להם זנות, ועשה להם משתה, וגזור עליהם שיבואו כולם ויאכלו וישתו ויעשו כרצונם. כיון שראה מרדכי כך, עמד והכריז עליהם ואמר להם: לא תלכו לאכול בסעודתו של אחשוורוש, שלא הזמין אתכם כי אם ללמד עליכם קטגוריה כדי שיהיה פתחון פה עם מדת הדין לקטרג עליכם לפני הקב"ה, ולא שמעו לדברי מרדכי והלכו כולם לבית המשתה.

הקטרוג הגדול שנעשה בזמן המשתה

א"ר ישמעאל: ח"י אלף וחמש מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו ונשתכרו ונתקלקלו. מיד עמד שרו של עמלק והלשין עליהם לפני הקב"ה ואמר: רבנו של עולם עד מתי תדבק באומה זו שהם מפרישים לבכם ואמונתם ממך? אם רצונך אבד אומה זו מן העולם, כי אינם באים בתשובה לפניך. א"ל הקב"ה: תורה מה תהא עליה? אמר לפניו: רבונו של עולם תסתפק בעליונים וגם השוה דעתו למחות את ישראל. באותה שעה אמר הקב"ה לעמלק אומה שבשבילה הרבתי אותותי ומופתתי לכל הקמים עליהם לרעה, אשביתה מאנוש זכרם, מיד אמר הקב"ה לשטן הבא לי מגילה ואכתוב עליה כליה. באותה שעה הלך השטן והביא לו מגילה, ויכתוב עליה. מיד יצתה התורה בבגד אלמנות ונתנה קולה בבכי לפני הקב"ה, וגם מלאכי השרת צעקו לקול בכייתה ואמרו לפניו: רבש"ע, אם ישראל בטלים מן העולם אנו למה אנו צריכים בעולם, שנאמר הן אראלם צעקו וגו', כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נגהם.

מעוררים רחמים וזכות אבות על ישראל

באותה שעה רץ אליהו ז"ל בבהלה אצל האבות ואצל משה בן עמרם, אמר להם: עד מתי אבות העולם תרדו בשינה ואין אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויים בה? כי חמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרר ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחין? א"ל מפני מה? א"ל מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזרה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם. אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתם גזרתן, מה אנו יכולים לעשות? חזר אליהו ז"ל אמר למשה, אי רועה

נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזרתם לבלתי השחיתם, מה תענה על הצרה הזאת? כי באו בנים עד משבר. אמר לו משה רבינו ע"ה: כלום יש אדם כשר באותו הדור? א"ל יש, ושמו מרדכי. א"ל לך והודיעו כדי שיעמוד הוא בתפלה משם ואני מכאן, ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה. א"ל, רועה נאמן כבר נכתבה אגרת כליה, א"ל משה, אם בטיט היא חתומה, תפלתנו נשמעה ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא. אמר ליה בטיט היא חתומה. אמר ליה, לך והודע למרדכי. מיד הלך למרדכי. הה"ד "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה". ע"כ.

מעשה התפילה והצדקה בתענית אסתר

לכן גם אנחנו נתאסף כל אחד בבית מדרשו להקהיל הרבים ביחד כולם באהבה כלולה לשפוך שיח לפני בורא עולם, ותחילה וראש נעשה ידווי ותשובה גדולה, ואחר כך נקרא כל התהלים בכוונה עצומה עם שבעה כורתי ברית, וכן לומר דברי כבושין ומוסר חוצבי להבות, ואחר כך נעשה תפילת המנחה ונודע דאגרא דתעניתא דצדקתא ועל כן ראוי שכל אחד יתן צדקה פדיון אכילתו ביום התענית ויקבל על עצמו איזה גדרים וסייגים לעבודתו יתברך. ועל ידי זה נכין את עצמנו לכבוד יום הקדוש יום הפורים שבו קיבלנו גם כן את התורה שבעל פה, ובלי ספק העושה כן מרוצה הוא לפני אבינו שבשמים ותקובל תשובתו. עכ"ד. (חמדת ימים ח"ב פורים פ"ב אות ו').

ימי הפורים

נס פורים

ענין הצרה הגדולה שהיתה בימי אחשורוש והמן הרשע, ומאידיך את התשועה הגדולה שעשה לנו ה' יתברך ע"י שחזרנו בתשובה

אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן הרשע

איתא בגמרא (מגילה יג): "ישנו עם אחד" (אסתר ג, ח), אמר רבא אין מי שיודע לספר לשון הרע כמו המן הרשע, התחיל המן לקטרג ולומר: "ישנו עם אחד וכו' ודתייהם שונות מכל עם ואת דתי המלך אינם עושים ולמלך אין שווה להניחם, שאוכלים ושותים ומבזים את המלך, שהרי אם זבוב נפל לתוך כוס היין של אחד מהם הוא זורק את הזבוב וממשיך לשתות את היין כאילו לא קרה כלום, ואילו אם אדוני המלך היה נוגע בכוס היין של אחד מהם (שאו היין הוא יין נסך ונאסר) הוא שופך את היין ושוטף את הכוס במים שלוש פעמים

ואחר כך שם בו יין ושותה. יוצא אדוני המלך שאתה מאוס בעיניהם יותר מן הזבוב". ולכן אמר לו המן לאחשוורוש "בוא ונגזור עליהם כליה". אמר לו אחשוורוש "ירא אנכי פן יעשה לי אלוהיהם כמו שעשה לקודמי, לפרעה, לסיסרא ולסנחריב". אמר לו המן, "כל אותם דברים היו כשהיה בית המקדש קיים והיה הקדוש ברוך הוא רצוי להם, אבל עתה הוא כועס עליהם. ולא עוד אלא שעתה כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום, שהרי כבר עלה נבוכדנצר והחריב את ביתו ושרף היכלו והגלה את ישראל מעל אדמתם ולא עשה לו כלום, והיכן הוא כוחו וגבורתו? כיוון שאמר כן, הסכימו אחשוורוש וכל יועציו לכלות את ישראל, וכתבו אגרות וחתמו עליהן וכו'.

אחשוורוש שנא את ישראל יותר מהמן

אומר המדרש רבה (פרשה ז אות כ) אחשוורוש היה שונא ישראל יותר מהמן הרשע, והיה מוכן לתת להמן את טבעתו כפיקדון, כדי לדעת בוודאות שאכן יהיה אחראי להריגת היהודים.

הגמרא (מגילה יד.) מביאה משל למה הדבר דומה? לשני בני אדם שהיו להם שדות. אך לשניהם היתה בעיה, האחד באמצע שדהו היה עומד תל גדול של עפר ולא מצא מקום היכן לפנות אותו. לשני לעומת זאת היתה בעיה אחרת, היה לו בור באמצע השדה ולא מצא עפר למלאות אותו. יום אחד כאשר עבר בעל התל ליד שדהו של בעל הבור וראה את הבור חשב לעצמו מי יתן והיה לי בור זה, מוכן אני לקנותו אפילו בדמים מרובים כדי להפטר מתל העפר שבשדה שלי. עמיתו בעל הבור אשר אף הוא עבר יום אחד ליד התל חשב לעצמו הלוואי שהיה לי תל כזה והייתי מכסה בו את הבור, מוכן אני לשלם כסף רב עבור תל זה. לימים נפגשו זה עם זה, אמר בעל הבור לבעל התל "אנא, מכור לי את התל שברשותך ואשלם לך כסף טוב". אמר לו בעל התל "קח אותה בחינם וכמה שיותר מהר!" כך כשבא המן אל אחשוורוש והציע לו עשרת אלפים כיכר כסף כדי לקנות את עם ישראל מהמלך ואז יכלה בהם, אמר לו אחשוורוש, "הכסף נתון לך, טול אותם בחינם ותעשה זאת כמה שיותר מהר!".

ומפני מה היה אחשוורוש שונא את היהודים כל כך? אומר רבי יונתן אייבשיץ שדרך המלכים באותם ימים שהיו מתייעצים עם חוזה הכוכבים כפי שמתואר באריכות בספר של יוסף בן גוריון, ואף אחשוורוש היה סקרן לדעת מי ימלוך אחריו על כיסאו. לכן שאל את החוזים בכוכבים אשר אמרו לו כי תחתיו ימלוך יהודי. הבין אחשוורוש כי בוודאי באמצע ימי מלכותו ימרדו בו היהודים ויקחו ממנו את כסאו ועל כן נכנסה בליבו שנאה חזקה עליהם והיה מחפש הזדמנות להורגם. והנה כאשר בא המן בהצעת השמד נתמלא שמחה כי הלוא זה הרגע שכל כך ציפה לו. מיד נתן את טבעתו להמן כדי שיודרו לקיים את הגזירה. שנאה זו כלפי היהודים ליוותה אותו עד לרגע שבו אמרה לו אסתר (אסתר ז, ד) "כי נמכרנו אני ועמי" ואז הבין שהיא יהודיה, ואם כן גם דריווש בנה שימלוך תחתיו הוא בנו שנחשב ליהודי כי אמו יהודיה. או אז

נהפך ליבו, ואת אש השנאה שבערה בליבו הפנה כנגד המן הרשע. (יערות דבש ח"א דרוש יז ד"ה אבל הענין).

"ויסר המלך את טבעתו"

הגמרא (מגילה יד.) ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא, גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב.

כתב בספר ברית כהונת עולם (מאמר הסתר אסתיר פ"ז) וז"ל: גדולה הסרת הטבעת בהיות הנס מתלבש בעולם הטבע, ואפילו הכי יוסר כיסוי הטבע ויתראה מה שלפנים ממנו, וזה 'מחזיר למוטב' ודאי יותר מבחינת מ"ח נביאים ושבע נביאות שהיתה בחינות הנבואה (שלהם) ממה שלמעלה מן הטבע לגמרי, ע"כ. כי עיקר ה'גדולה' במי שמוצא את הקב"ה בתוככי הטבע ומגלהו בתוך ההעלם שבעולם זה נחשב כמי שיחזר למוטב.

אין אפשרות להשמיד את כל היהודים

במדרש רבה (אסתר ז) מביא משל לעוף שקנן על שפת הים, עלה הים והציף את קנו, מה עשה? התחיל ממלא פיו מים ונותן לתוך החול וחוזר וממלא פיו חול ושופק אל הים, בא חברו ונעמד על ידו. אמר לו העוף "אני נשבע שאיני זו מכאן עד שאני הופך את הים ליבשה ואת היבשה לים". אמר לו חברו "שוטה שבעולם! לא יעזור לך כלום!" כך, "ויבקש המן להשמיד את כל היהודים" (אסתר ג, ו). אמר הקדוש ברוך הוא "רשע מרושע! אני בקשתי להשמידם ולא יכולתי", שנאמר (תהילים קו, כג) "ויאמר להשמידם לולא משה בחירו עמד בפרץ לפניו", ואתה מבקש להשמידם? חייך, כל מי שיבוא להלחם בישראל הוא נוטל את שלו מתחת ידיהם". כלומר, שילך כפרה עליהם.

בלילה ההוא נדדה שנת המלך - מלכו של עולם

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" (אסתר ו, א). איתא בילקוט שמעוני (תתרו) נדדה שנתו של מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כשראה את ישראל בצרה.

ויש לשאול וכי יש שינה לפני הקדוש ברוך הוא והלא כבר נאמר (תהילים קכא, ד): "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל"? אלא בזמן שישאל שרויים בצער ואומות העולם בשלוה, כביכול נראה כאילו הקדוש ברוך הוא ישן ואינו משגיח עלינו, שנאמר (תהילים מד, כד) "עורה למה תישן ה'", אותו לילה ליל פסח היה וכל ישראל היו שרויים בתענית, ובמקום לומר את ההגדה של פסח בשמחה, אמרו סליחות ושלוש עשרה מידות של רחמים בבכי וצעקה.

ובזוהר הקדוש (פרשת בא דף מ ע"ב) נאמר, כי בשעה שיושבים ישראל בליל פסח ומספרים ביציאת מצרים וקוראים בהגדה של פסח, באותה שעה מזמין הקדוש ברוך הוא את מלאכי השרת וכל פמליא של מעלה, ואומר להם "לכו שמעו מה מספרים בני על הנם שעשיתי להם ביציאת מצרים". ואז כל המלאכים מתכנסים והולכים לפקוד את בתי ישראל ושומעים איך ישראל מודים ומשבחים לקדוש ברוך הוא, וחוזרים ובאים אל הקדוש ברוך הוא ומודים לו על העם הקדוש שיש לו בארץ ששמחים בישועת ה', ובאותה שעה כביכול מוסיפים עוז וגבורה לקדוש ברוך הוא.

ואילו בלילה ההוא שהיה ליל פסח, נשמע במרום קול בכייתם של עשרים ושנים אלף תינוקות של בית רבן באמירת סליחות ותחנונים כשהם חוסים בצילו של מרדכי. עמד השר של התורה וצווח לפני כיסא הכבוד, בכה והתחנן, ולקולו נזעקו כל מלאכי השרת ונתנו קולם בבכי כמו שנאמר (ישעיה לג, ז) "הן אראלים צעקו חוצה, מלאכי שלום מר יבכיון". אמרו לפני הקדוש ברוך הוא "רבנו של עולם! אם ישראל בטלים חס ושלום אנו למה נצרכים בעולם?" וכל צבא השמים חרדו ולבשו שקים, ועלתה שוועתם לשמי מרומים. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת "מה אני שומע, קול גדיים וכבשים?" אמרו לו "רבנו של עולם, לא קול גדיים וכבשים אתה שומע אלא קול קטני עמך בית ישראל, תינוקות של בית רבן השרויים בתענית, והמן הרשע רוצה להוליכם לטבח". מיד נתגלגלו רחמיו של הקדוש ברוך הוא, וכביכול היה בוכה עמהם. והעיר את כל חמתו על המן האגגי ומיד הפך עצתו וקלקל מחשבתו, שנאמר (תהילים ו, ט): "סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכיי".

"בלילה ההוא נדדה שנת המלך" - ליל הסיוטים של אחשוורוש

באותו הלילה נדדה גם שנת המלך אחשוורוש וככל שניסה להירדם והתהפך מצד לצד לא הצליח. כיון שבא המלאך הממונה על השינה היה מעיר אותו בכל פעם שנעצמו עיניו. וכשהצליח מעט להירדם, כתוב במדרש (אסתר רבה י) הראו לו משמים בחלומו את המן שנוטל חרב להורגו ונבהל וצווח בשנתו "הצילו!". הוא הקיץ משנתו בבהלה והתחיל להרהר במחשבתו, האם באמת יש לי אויבים כמו המן שמתנכלים לי להרגני, האם לא יהיה מי שיגלה את אוזני על כך? התחיל שוב לחשוב, אולי בעבר היה מישהו שהיטיב עמי הצילני מיד רשעים אכזרים הזוממים לרצוח אותי ולא גמלתי לו טובה, ולכן נמנעים עתה מלגלות את אוזני? אמר לסופריו הביאו את ספר הזיכרונות לקרוא ולראות מה שעבר עליו. פתחו את הספרים ומצאו מה שהגיד מרדכי על בגתן ותרש שרצו להרוג את המלך.

אחד מסופרי המלך הממונים על הספרים היה שמשי בנו של המן. כשראה שהספר נפתח במקום זה לא רצה לקרוא שם והיה הופך את דפי הספר. אך בכל מקום שהפך, עשה

הקדוש ברוך הוא נס והיה נמצא הסיפור הזה של בגתן ותרש. לקח שמשי עט ורצה למחוק את הדברים, בא המלאך גבריאל וכתב את הדברים מחדש, עד שהאיץ בו המלך שיקרא, ולא היתה לו שום ברירה אלא לקרוא את המעשה הזה על בגתן ותרש. כששמע המלך את הדברים, הבין שיש בהם קשר למחשבות שחשב קודם, שמא יש אדם שהציל אותו ממוות והוא לא השיב לו על כך טובה כראוי.

מיד החליט אחשוורוש להשיב טובה למרדכי היהודי. שאל המלך את נערי "איך יתכן שלא השבנו למרדכי היהודי טובה עד עכשיו?" כיוון שראו הנערים את המן שבא באותה שעה אל חצר מלך, הראו באצבעם על המן ואמרו "הרבה חשבנו מה השכר הראוי לתת למרדכי ולא היינו יכולים בגלל המן אשר מנע מאתנו לתת כבוד למרדכי". באומרם כן היו חוששים שמא המן ישמע אותם, וכל רגע היו פוזלים לכיוונו של המן.

שאל אותם המלך "על מי אתם מסתכלים שם? מי בחצר?" אמרו לו "הנה המן עומד בחצר". אמר המלך "מה יש להמן לעשות בחצר ארמוני בשעה כזאת? כנראה אמת הדבר מה שראיתי בחלומי ולא בא זה בשעה זו אלא להרגני!". מיד קרא המלך להמן ושאל אותו "איזו גדולה וכבוד כדאי לתת לאיש אשר המלך חפץ ביקרו?". חשב המן כי בודאי המלך מתכוון אליו, ומרוב תאוות הכבוד שהיתה לו העז לבקש בקשה נועזת, "ילבישוהו בבגדי מלכות, ישימו לראשו את כתר המלך, וירכיבוהו ברחוב העיר על הסוס שרכב עליו המלך".

"קח את הלבוש ואת הסוס ועשה כן למרדכי היהודי"

כששמע המלך שהזכיר המן שיקחו את הכתר, הביט אליו בפנים זועפות, הוא נזכר בחלום הלילה וכעס מאוד. הבחין המן בטעותו ושינה את דיבורו מיד ואמר, ונתון הלבוש והסוס, ויקראו לפניו "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו", אך לא הזכיר את הכתר. מיד אמר המלך להמן "רוץ ועשה כן למרדכי היהודי, כי חייב אני לו טובה גדולה על כך שהצילני מן המוות ועשה זאת עוד היום לפני המשתה כדי שכשנגיע למשתה של אסתר אוכל לספר לה כי השבתי טובה למרדכי על הטובה אשר עשה לי".

באותה שעה נבהל המן, חרד ורגז, עיניו חשכו, ושיניו נקשו זו לזו. קל להבין את ההלם של המן אשר היה רודף כבוד בצורה מבהילה ושכל עושרו וקניינו ורוב בניו וגדולתו אינם שווים לו בכל עת אשר הוא רואה את מרדכי שאינו כורע ומשתחוהו. והנה עכשיו צריך הוא בעצמו לחלוק כבוד גדול למרדכי, שנוא נפשו, אשר רק לפני רגעים ספורים היה בדעתו לבקש מן המלך לתלותו. ניסה המן להתחמק "מי זה מרדכי?" אמר לו המלך "מרדכי היהודי". אמר המן "יש הרבה יהודים אשר שמם מרדכי". אמר לו המלך "היושב בשער המלך!".

או אז ניסה המן לשדל את המלך בדברים, שניתן למרדכי פרס אחר, אך כל דבריו לא רק שלא הועילו לו אלא החריפו יותר ויותר את מצבו. אמר המן למלך "אדוני המלך, האיש הזה אשר אמרת לי לכבדו הוא שונאי בנפש ואתה מבקש ממני לנשאו ולגדלו עלי? אנה מלכי! אל תעשה אותי לצחוק בכל המדינה, אני אתן לו עשרת אלפים כיכר כסף, או יתמנה מושל על כל המדינות, ויקבל את כל המכס ואת כל המיסים שלהם לרשותו, אבל כבוד כזה שאני ארכיבהו ברחוב העיר אל תעשה לו".

אמר לו המלך "אל תפל דבר מכל אשר אמרת תעשה לו גם את זה, וגם את זה".

אמר לו המן "אדוני המלך, אני מוכן שהספרים והאגרות ששלחנו לכל המדינות להרוג את היהודים יתבטלו, ורק הכבוד הזה אל תעשה לו.

אמר המלך "גם את זה תעשה שכל האגרות יתבטלו, וגם הכבוד ינתן לו".

המשיך המן לבקש מהמלך שלכל הפחות ילכו בניו במקומו ושהם יכריזו וירוצו לפני מרדכי. אמר לו המלך "אתה ואשתך וכל בניך תהיו עבדים למרדכי אשר הציל אותי ממוות, ואין גבול לגמולו הטוב. תמהר עכשיו ואל תבטל דבר אחד מכל מה שדברתי!".

כשראה המן כי אין מנוס, נכנס לבית גנזי המלך בקומה שחוחה ובפה מעוות, וראשו מלא צער ויגון, ושפתותיו רועדות ועיניו חשוכות ולבו דווה עליו ובגדיו קרועים וחגורתו פתוחה ושיניו נוקשות זו לזו. לקח המן משם את בגדי המלך אשר לבש ביום הראשון להמלכתו כפי שנצטווה ויצא משם ביגון גדול. הוא הלך אל אורוות הסוסים ולקח משם את הסוס הראשון, היפה מכולם, שהיה מקושט בתכשיטי זהב, והטעין על כתפו את כל בגדי המלך. וכך בא לו אל מרדכי.

כיוון שראהו מרדכי, רעדה אחזתו, אמר לתלמידיו "אין הרשע הזה בא לכאן אלא להרגני, אינני רוצה שתמותו גם אתם בגללי לכן ברחו מכאן מהר". אמרו לו "לא נעזוב אותך, לחיים ולמוות". באותה שעה עמד מרדכי בתפילה בחשבו כי זוהי התפילה האחרונה בחייו. בינתיים ישב המן להמתין עד שיסיים מרדכי את תפילתו. כשסיים אמר לו המן "במה הייתם עוסקים לפני שבאתי?" אמר לו "בפרשת קמיצת העומר שהיו מקריבים בבית המקדש ביום ט"ז בניסן כדי שיהיה מותר לאכול את התבואה החדשה". (ע"פ ילקוט מעם לועז).

אמר לו המן "ממה היתה עשויה קמיצת העומר, מכסף, מזהב או אולי מיהלומים?" אמר לו מרדכי "זהו קומץ של קמח שעורים שמקטרים אותו על גבי המזבח". אמר המן "בא קומץ קמח שעורים שלכם ודחה את עשרת אלפים ככר כסף שלי".

ואז אמר למרדכי "עמוד מרדכי הצדיק! מימות אבותיכם נעשים לכם נסים גדולים, ועתה קום ולבש את בגדי המלכות שאני נותן לך ותן כתר מלכות בראשך ורכב על הסוס הזה כי כן ציווה המלך לכבדך". מיד הבין מרדכי שהקדוש ברוך הוא הפך את הגלגל על המן. ויאמר להמן "הלוא אני לובש שק ואפר וכל גופי ושערותי מכוסים בעפר ואיך אלבש כתר של המלך ולבוש מלכות הרי לא כבוד המלכות בכך, לכן איני לובש עד שאסתפר ואתרחץ לכבוד המלכות".

הלך המן לחפש בלן ולא מצא משום שאסתר גזרה באותו יום על כל בתי העסק: והחנניות לשבות כדי שיראו כולם את הכבוד הגדול של מרדכי והשפלתו של המן. לכן היו גם בתי המרחצאות סגורים, ולא היו בהם מים חמים. בלית ברירה הסיק וחימם המן מים במו ידיו, חגר חלציו; שטף את גופו של מרדכי וסך אותו במיני שמנים טובים. לאחר מכן הלך המן לחפש חנות של מספרה ולא מצא.

אמר לו למרדכי, מה נעשה והרי כל המספרות סגורות. אמר לו מרדכי להמן "רשע, וכי אינך יודע להיות ספר?! והרי עשרים ושתיים שנה היית ספר בכפר קרצום". כששמע זאת המן, נאלץ להביא זוג מספריים מביתו ולספר את מרדכי. בעודו מספר את שערותיו של מרדכי, נאנח המן מצער. אמר לו מרדכי "מדוע אתה נאנח?" אמר לו המן "אוי לי שהייתי איש גדול ונכבד מכל השרים והפרתמים, וכיסאי היה למעלה מכיסאותיהם, ועתה ירד כבודי לשפל מדרגה כזו, ונעשיתי בלן וספר".

כשהזמין המן את מרדכי לעלות ולרכוב על הסוס, אמר לו מרדכי "תשש כוחי מרוב התעניות שהתעניתי ואיני יכול לעלות בכוחות עצמי". התכופף המן והציע למרדכי שיעלה על גבו, ומשם יעלה על הסוס. כשעלה מרדכי על גבו בעט בו בעיטה הגונה כמו שצריך. אמר לו המן "הרי כתוב בתורתכם (משלי כד, יז) "בנפול אויבך אל תשמח"!"; אמר לו מרדכי "במה דברים אמורים? בישראל, אבל בשונאי ישראל נאמר (דברים לג, כח) "ואתה על במותימו תדרוך". ונתן לו שוב בעיטה חזקה כיאות.

"ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו"

היה מרדכי רוכב על הסוס והמן הולך רגלי, ועשרים ושבע אלף נערים של בית המלך הולכים עמו, וכוסות של זהב בימינם וגביעי כסף בשמאלם, ואבוקות של אור הולכים לפניו, וגם הם מכריזים ביחד עם המן "ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו" (אסתר ו, יא).

והיה מרדכי מקלס ומשבח את הקדוש ברוך הוא (תהילים ל, ב) "ארומך ה' כי דלינתי, ולא שמחת אויבי לי". ותלמידיו של מרדכי היו אומרים (שם, ו) "זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קודשו, בערב ילין בכי ולבוקר רינה". והמן היה אומר (שם, ז) "ואני אמרתי בשלוי בל אמוט

לעולם". ואסתר היתה אומרת (שם, ט) "אליך ה' אקרא ואל ה' אתחנן". וישראל אומרים (שם, יב) "הפכת מספדי למחול לי".

והנה, בדרכם עברו ברחוב שהיתה גרה שם בתו של המן. כששמעה את קולות התהלוכה יצאה אל המרפסת. היא חשבה לעצמה כי בוודאי אביה הוא הרוכב על הסוס והקורא לפניו הוא מרדכי. מה עשתה? היא מיהרה אל השירותים לקחה משם את הכלי שבו היו מי הביוב והצרכים ושפכה אותו על ראש המן ועל בגדיו. נשא המן עיניו לראות מי עשה לו כך ונבהל לראות שזוהי בתו. וכשראתה הבת שזרקה את העביט שופכין על ראש אביה ולא על מרדכי הפילה עצמה מן המרפסת ומתה, כמו שכתוב (אסתר ו, יב) "והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש". אבל - על בתו שמתה, וחפוי ראש - בגלל עביט השופכין ששפכה עליו. ולמה נאמר "נדחף" משום שהיה לו ריח רע מהעביט שופכין ואז כולם דחפו אותו. (ע"פ ילקוט מעם לועז).

ויספר לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר "קרהו"

לאחר הכבוד הגדול שנעשה למרדכי היהודי לא גאה ליבו ולא רפו ידיו מן התפילה, שב מיד לשקו ולתעניתו. ואדרבה, כעת כאשר הוא לבדו יצא מן הסכנה ראה לנכון להתפלל ולהעתיר יותר בעד עם ישראל כולו שעדיין שרוי בסכנת קיום גדולה.

ואכן, באותה שעה גורלית שבה ישבה אסתר במשתה היין השני עם אחשוורוש והמן, היה מרדכי מתפלל ונתקבלה תפילתו ברצון. לעומת זאת, המן בחזורו לביתו, לא ניסה ללמוד לקח ממה שקרה. הוא סיפר לאשתו זרש ולאוהביו את כל אשר "קרהו", כלומר שחשב כי הכל דרך 'מקרה', כולל מה שנעשה בלן וספר, וכל ההשפלות שספג. הוא טען, שיועציו אשמים בדבר והכל בא בגלל עצתם הנבערה למהר לבוא אל המלך ולבקש ממנו לתלות את מרדכי ועל כן באה עליו כל הצרה הזאת. ואם לא היה משכים ללכת אל המלך כאשר יעצוהו, לא היה המלך גוזר עליו מה שגזר. ועכשיו עליו לעבור לסדר היום וככוחו אז כן כוחו עתה להמשיך במדיניות החיסול והכליה חס ושלום של עם ישראל. ולא הבין ולא ידע כי הכל מונהג על ידי השגחה פרטית מבורא עולם, המשגיח ממכון שבתו על עמו ונחלתו, כדברי דוד המלך "איש בער לא ידע וכסיל לא יבין את זאת" (תהילים צב, ז).

כששמעו אוהביו את דבריו, אמרו לו כי לא נכון הדבר, אלא יש כאן בודאי השגחה מאת האלוקים על היהודים, שנאמר "אם מזרע היהודים מרדכי אשר החילות לנפול לפניו, לא תוכל לו כי נפול תיפול לפניו" (אסתר ו, ג).

במילות התשובה של אוהבי המן, הם רמזו לו עצה אחת שיכולה אולי להצילו "כי נפול תיפול לפניו" (אסתר ו, ג). כי היהודים הם אנשי חסד ומלאים רחמים, פעמים אף על שונאיהם. לכן יעצו להמן שיגש אל מרדכי ויפול לפניו בבקשת סליחה, ואז יתהפך דינו לטובה.

אלא שבשמים לא רצו להעמיד את מרדכי בניסיון כזה. לכן בעודם מדברים עמו הגיעו סריסי המלך והבהילו את המן אל המשתה אשר עשתה אסתר. כך לא הספיק המן ליישם את עצת אוהביו, ולא עוד אלא שהלך עם בגדיו המטונפים עליו וכולו מדיף ריח צחנה מה שגרם להבאשת כבודו ביותר בעיני המלך, הגיע המן אל המשתה כשהוא מבוהל, מבולבל ומטונף, גם המלך היה מבולבל מן הלילה הקשה שעבר עליו ומכל מאורעות היום, ישבו המלך והמן במשתה אשר הכינה אסתר והפיגו צערם על ידי שתיות יין עד אשר שבה אליהם רוחם.

אסתר המלכה מסיתה את אחשוורוש על המן

כשראתה אסתר את אחשוורוש כשהוא כבר שמח וטוב לב הבינה כי הנה הגיעה שעת הכושר המתאימה לדבר על ליבו בעניין הגזירה אשר גזר המן. מיד הרימה קולה בבכי ובדמעות שליש ואמרה למלך "איזו שמחה יכולה להיות לי ממלכותך אחרי שמכרת אותי ואת עמי לאיש צר ואויב, להשמיד, להרוג ולאבד. מילא אם היינו נמכרים לעבדים ולשפחות הייתי מחרישה, אך כאן מדובר בהשמדה גמורה חס ושלום". המלך, שלא ידע את מוצאה של אסתר ומאיזה עם היא, שאל בכעס "מיהו זה ואי זה הוא אשר מלאו ליבו לעשות כן"? הצביעה אסתר על המן ואמרה (אסתר ז, ו) "איש צר ואויב המן הרע הזה!!!".

דע לך שהמן צורר אותך מאוד מאוד ומתכנן להרוג אותך ולשלוט במקומך. ואמת הוא החלום אשר חלמת בלילה, ומשמים הראו לך את האמת עוד באותו יום שהמן העיז לבקש לעצמו בגדי מלכות וכתר מלכות וסוס אשר רכב עליו המלך. רק איש אשר תאוות השלטון בוערת בליבו ויש לו תוכניות לשבת על כסא המלכות, רק איש כזה מסוגל לבקש דבר כזה. מלבד זאת, הוא זה אשר היה בעצה אחת עם בגתן ותרש, ומאז שראה כי אני ומרדכי סיכלנו את עצתם וגילינו לך את מזימתם, נהיה הוא צורר לי ולמרדכי, כי אנו מפריעים לו להרוג את אדוני המלך, לכן גזר להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים".

כששמע המן את הדברים, נתמלא פחד וחרדה. ואף על פי שהיה דיפלומט גדול ופוליטיקאי ממולח והיה יכול להמציא כל מיני תירוצים והצטרפויות שלא ידע שאסתר יהודיה וכו' וכו', בכל זאת במעמד זה לא היה מסוגל להשיב דבר מרוב בהלתו.

"**והמלך** קם בחמתו ממשתה היין אל גינת הביתן" (אסתר ז, ז) לנשום מעט אויר צח להפיג את כעסו וגם להשתחרר מעט מריח הצחנה של המן. מה עשו מלאכי השרת? נדמו לפניו כבניו של המן, והתחילו לעקור מן הגינה של המלך שושנים ופרחים ולהשליכם ארצה, וכן עקרו עצים ממקומם.

שאל אותם המלך, מדוע אתם הורסים לי את הגן? אמרו לו "אבא שלנו המן ציוה אותנו לעקור את העצים מגינת המלך ולנטוע אותם בגינת ביתו". שב אחשוורוש בכעס אל משתה היין,

והנה הוא רואה את המן עומד לבקש על נפשו. מה עשה המלאך מיכאל? היה דוחפו על אסתר שהיתה צועקת "אדוני המלך הרי הוא רוצה לכובשני לפניך". אמר המלך "הגם לכבוש את המלכה עמי בבית! אוי לי מבפנים ואוי לי מבחוץ. בניך השחיתו עצי גינתי בחוץ, ואתה באת לכבוש את המלכה בביתי. וכמו שדיברת על ושתי רע כדי שאהרוג אותה, כן אתה חושב להעליל על אסתר עלילות כדי שאהרוג אותה". שמע המן את הדבר הזה, ונפלו פניו.

מיד בא השר חרבונה [ויש אומרים שבא אליהו הנביא בדמות חרבונה] ואמר, "אדוני המלך, גם הנה העץ אשר עשה המן למרדכי, עומד בביתו של המן גבוה חמישים אמה". מיד ציוה המלך לתלות את המן על העץ אשר הכין למרדכי ככתוב (אסתר ז, י): "ויתלו את המן על העץ אשר הכין למרדכי". כן יאבדו כל אויביך ה'. (כל האמור ע"פ ילקוט מעם לועז).

במעלת ימי הפורים

יום הכפורים - כפורים

מעלת ימי הפורים רבה וגדולה, ובזוהר הקדוש (תקוני זוהר דף נו ע"ב) משמע שקדושתו גדולה מקדושת יום הכיפורים, שהרי תלה את יום הכיפורים שהוא דומה לפורים.

וידועים דברי הגר"א (הובאו דבריו בפחד יצחק פורים ענין ח אות א), כי בכל המועדים דרשו רבותינו חציו לה' וחציו לכם, וביום הכיפורים כולו לה', שאין בו לא אכילה ולא שתיה, אלא כל היום קדש קדשים לה', ואף על פי שהוא יום טוב כמאמר הגמ' (תענית ל:): לא היו ימים טובים וכו'". וביום פורים להיפך, אין חציו לה' וחציו לכם, אלא כולו לכם, שכל היום אדם עסוק בקיום מצוות היום ובאכילה ושתיה, והטעם לכך, שאת חציו לה' של פורים, השלמנו כבר ביום הכיפורים, ומה שאוכל כעת זה ה'חציו לכם' של יום הכיפורים, נמצא שיום פורים הוא חלק מיום הכיפורים וקדושתו רבה מאוד, ואפשר להגיע בו למדרגות נעלות.

והרה"ק רבי יחזקאל משינאווא זי"ע, כתב בספרו דברי יחזקאל (פורים עמ' נג), שיום הכיפורים היא רק כ-פורים, כי ביום הכיפורים רק הכהן הגדול השיג את הקדושה הזאת, ובפורים יוכל כל איש מישראל להשיג הקדושה הזאת.

עוד אומרים בשם הרה"ק מפשיסחא זי"ע - שידוע שפורים - כיום כיפורים, ומה בכל זאת ההבדל, בפורים מתחפש היהודי לגוי והריהו שותה לשכרה, ואילו ביום הכיפורים מתחפש הגוי ליהודי ומתעטף בטלית ובא לבית הכנסת. (אוצר הפרפראות פורים עמ' רמד).

אור הפורים גדול מאד ואפילו לעתיד לא יתבטל

אמרו רבותינו (מדרש משלי פרשה ט, ב), שלעתיד לבוא כל המועדים יתבטלו חוץ מפורים, כיון שביום פורים יש את האור הגדול הזה, ואור זה גם בימות המשיח לא יתבטל, וביאור הענין הוא, שבכל חג יש אור השייך לבחינה של אותו חג, ולא שיתבטלו האורות של שאר המועדים, אלא שלעתיד לבוא עם ישראל יעמדו במדרגות נעלות, למעלה מן האורות של המועדים, עד שאותם אורות לא יהיו נחשבים, בבחינת 'שרגא בטיהרא מאי מהני' [-אור של נר בצהרי היום מה הוא מועיל], אבל האור הזה של הפורים, גם לעתיד יהיה אור גדול, ולכן לא יתבטל לעתיד לבא.

חג הפורים הוא כללות כל המועדים

החיד"א בספרו "דבש לפי" (מערכת פ אות ב) כותב שחג הפורים כולל בעניניו את כל המועדים כולם, שבו נעשו ניסים כעין כל החגים. כיצד, בפסח הוציאנו מעבדות לחירות, אף בפורים הוציאנו ממות לחיים. חג הסוכות הוא כנגד עניי כבוד, אף בפורים נכנסו תחת כנפי השכינה כמו שכתוב (אסתר ה, יז) "ורבים מעמי הארץ מתייהדים". בראש השנה ספרי חיים ומתים נפתחים, אף כאן היו נתונים בסכנה אם לחיים אם למות וכו'. ביום הכיפורים הקב"ה מחל לעם ישראל על עוון העגל. ובפורים נמחל להם מה שעבדו עבודה זרה. חג שבועות הוא יום מתן תורה, ובפורים הדור קבלוה מרצון. ונרמזו בר"ת פורי"ם, פסח, וסוכות, ראש השנה, יום הכיפורים, מתן תורה.

היצר הרע בזמנים גבוהים מבלבל את הדעת

בפולין היו רגילים לומר, כי מדרך הגנבים להסתובב ברחבי הנמל, מקום אשר עשירי עם מהלכים כשבאמתחותיהם כסף וזהב לרוב, הללו היו משליכים מטבע על הארץ, ובשעה שהיה העשיר מתכופף להגביהו והיה מסיח דעתו לראגע מאוצרותיו היו הגנבים בורחים עם האוצר הגדול בידיהם. ואמרו על כך ש'קונץ' זה מועיל רק למי שאינו יודע מערמימות הגנבים, כי המכיר בנכליהם נוהר ביותר שלא ללכת אחרי מחזות שוא ואינו מסיח דעת כלל ונשארים שאוצרותיו בידו.

כך היצר הרע בהגיע זמנים גבוהים הריהו משליך 'מטבע' לבלבל דעת להיות עסוקים בזוטות להסיחנו מן העיקר שלא ננצל כראוי את הזמנים ושלא נעמוד בתפילה לפניו, אין לנו אלא להכיר בנכלותיו ולהזהר ממנו עד מאד.

מיתוק הדינים

ביום פורים נעשה מיתוק הדינים הקשים מעל עם ישראל, על ידי הבינה העליונה, הנקראת 'מי' בגימ' נ' שערי בינה, שממתקת את הדינים, וזה הנס הגדול שהיה בפורים, ודבר זה חוזר בכל שנה ושנה בימים אלו. ומילת "פרים" (חסר ו') רומזת לזה, שהיא אותיות פ"ר - י"ם, והיינו פ"ר דינים קשים שבהם מכים את הרשעים, והם מנצפ"ך, ה' אותיות הסופיות שעולים בגי' פ"ר, וזה נמתק ביום הזה על ידי הבינה העליונה הנקראת י"ם.

והנה פ"ר, הוא חמש גבורות מנצפ"ך, ואם נחלק אותו לחמש - כל אחד יעלה נ"ו, שזה 'דין' אחד, ובדרך כלל הנהגת העולם היא ע"י דין, בכל השנה - הקב"ה מנהיג את העולם בדין אחד - נ"ו אחד. ובראש השנה, שהוא יום הדין הגדול והנורא, אז הוא מנהיג אותנו בשני דינים פעמיים נ"ו, וזה רמוז כמה שאומרים בתפילת ר"ה "תן פחדך" שעולה גימ' קי"ב, פעמיים נ"ו.

וכעת ביום פורים, נמתקים כל הה' גבורות, ה' פעמים נ"ו. והובא בשער הכוונות (ענין פורים דרוש א), לכיין אותם בברכה האחרונה שמברכים על המגילה, "האל הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והנפרע לנו מצרינו, והמשלם גמול לכל אויבי נפשנו". חמש פעמים נ"ו, ובכל פעם מכוונים אל אות אחת מן מנצפ"ך, ובוה מכים את הרשעים, ומתמתקים כל הדינים מעל עם ישראל.

גם אצל אלישע הנביא ראינו ענין הפ"ר דינים הללו. במלכים (ב ב, יט) מסופר על מי יריחו שהיו מרים, ואלישע הנביא המתיקם על ידי שלקח צלוחית חדשה ושם בה מלח, והשליך את המלח למים ונרפאו המים, ונהפכו לטובים ומתוקים, ועל ידי זה יכלו אנשי יריחו להשקות את שדותיהם, וקראו המעיין על שמו 'מעייין אלישע'. והיו שם נערים קטנים שהיו מנוערים מן המצוות רקים ופוחזים, שהיו מוכרים מים בעיר, וכעסו על אלישע על שקיפח את פרנסתם, והיו מלעגיגים עליו ואומרים לו: 'עלה קרח - עלה קרח', ובאו שני דובים מן היער, ואכלו מהם מ"ב נערים. ובגמרא סוטה (מז): איתא למ"ד שהיה שם נס בתוך נס, ולא היו שם לא דובים ולא יער, ונברא יער במיוחד כדי להעניש אותם, ואף שהקב"ה מוחל על כבודו מכל מקום על כבוד הצדיקים אינו מוחל, ובשביל זה אף ברא בריאה חדשה.

ובעלי הסוד ביארו בזה (עיי אורות הש"ס סוטה מז: בשם הרה"ק מרוז'ין), שלא היו שם לא דובים ולא יער כלל, אלא, עונשם בא על ידי הדינים הקשים שעל ידם מענישים את הרשעים כנ"ל, וזה רמוז שם בפסוק, דובים - כתוב שם בכתוב חסר 'דבים', והוא בגי' נ"ו, ויצאו שני דבים - פעמיים נ"ו, מן היער, 'יער' הוא בגי' פ"ר, שהם הפ"ר דינים דמנצפ"ך, ויצאו שני דינים מן הפ"ר ואכלו את מ"ב הנערים.

נחזור לענין, המן הרשע היה אוסטורלוגוס גדול [חזוה בכוכבים], וכל מעשיו היו מכוונים כנגד העולמות העליונים, והפיל פור' על עם ישראל, ורצה לשלוט בעם ישראל על ידי שיכניסם בדינים הקשים. וידוע שעם ישראל נרמזים באות ו' דשם הוי"ה, שהוא כנגד בן הזכר העליון שהוא בחינת ישראל. והפיל פור' היינו שלקח אות ו' שהיא בחינת ישראל והכניסם בתוך הפ"ר דינים, ונהיה פור'. אבל לבסוף ונהפוך הוא, הקב"ה בחסדיו הגדולים השפיע לאות ו' (לישראל), שפע גדול מאימא עילאה, על ידי חמשים שערי בינה, ונתמתקו הדינים מעם ישראל, והרשעים הוכו שוק על ירך על ידי הדינים הקשים.

יום מסוגל מאוד לקבלת תפילות

דע, כי מעלת יום הפורים גדולה מאוד, שהוא יום עצום ומסוגל לקבלת התפילות לכל מה שיבקש האדם, כמאמר הגמ' (בב"מ עח:): 'כל הפושט נותנים לו', כל מי שמבקש - נענה.

כתב הפלא יועץ (טברסקי פורים עמ' קח) כי יום פורים קדושתו רבה מאוד, כי בכל הימים לא כל תפילה ראויה להתקבל, אבל כפורים כל המתפלל בכוונה תפילתו בוקעת רקיעים ומתקבלת, ורמז לדבר "ובבאה לפני המלך" (אסתר ט, כה) שהתפילות באות לפני המלך.

ובענין זה, היה רגיל האדמו"ר מגור, לתאר בכל שנה על שלחנו הטהור כמה גדול היום הזה, להתקבל בו כל אשר יבקש האדם. והיה מספר את המעשה הבא, כי בזמן הבעש"ט הקדוש, היתה מרשעת אחת שהיו באים אצלה והיתה לוקחת בשכרה חמש מאות דינרי זהב, והיה איזה יהודי אחד עשיר, שנתפתה לילך אצלה ולקח עמו הכסף הדרוש. והנה בדרכו לשם, שמע צעקות נוראות מאיזה בור גדול, וראה שם משפחה שלימה עם ילדיהם, אשר שמו אותם בשבי, על שחייבים כסף למושל עבור חכירות, וכשראה אותם, ריחם עליהם ופדה אותם והוציאם לחירות, ושב לביתו. ובאותה שעה, נהיה רעש גדול בשמים על המעשה הזה, איך הכניע את יצרו הרע, וקיים מצוה כה גדולה, ונתנו לו על זה שכרו מושלם שכל היוצא מפיו יעשה, אך דא עקא יש חשש שיבקש דברים שאינם רצויים, כתחיית המתים וכדו', ולכן גזרו עליו שכל ימיו יהיה שיכור, וכך לא יוכל לבקש שום בקשה מכיון שאין בו דעת.

בזמנו של רבינו ישראל הבעל שם טוב זי"ע היתה גזירה קשה, וסכנה גדולה ריחפה על עם ישראל, שלח אליו הבעש"ט שליחים, והורה אותם שיבקשו ממנו לברך שתתבטל הגזירה, וכשבאו אליו ופג יינו ביקש עוד בקבוק יין, ולא נתנו לו עד שאמר שתתבטל הגזירה וכן היה ונתבטלה. והיה מסיים האדמו"ר, שכך הענין גם בפורים, שהוא יום שכל מה שיבקש בו האדם, תתקבל בקשתו. ולכן כדי שהאדם לא יבקש הרבה בקשות וכדו', לכן נצטוונו 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע' (מגילה ז:), וזהו מרוב גדולתו וקדושתו של היום הזה, ולמדים אנו מכאן כמה גדולה מעלת היום הקדוש הזה. (ליקוטי הרי"מ פורים עמ' רכה).

ההזדמנות הגדולה לתפילה וישועה

הרמב"ם בהלכות מגילה (פרק ב הלכה טז) פוסק: "ואין מדקדקים במעות פורים, אלא כל הפושט יד ליטול נותנים לו".

הפירוש הפשוט הוא שמדובר כאן על גדר הלכתי, שהגם שבשאר ימות השנה בודקים כל מי שפושט את ידו לצדקה, אם אכן זכאי הוא ליטול מקופה של צדקה, מכל מקום ביום אחד בשנה - בפורים - לא בודקים, אלא כל הפושט יד ליטול נותנים לו!

לימדונו רבותינו, שבמשפט זה טמון תוכן עמוק יותר: אם נפנים את הדברים, נצא כולנו בעזרת השם יתברך, עם תובנות מעשיות, ונשכיל לנצל כראוי את ההזדמנות החד שנתית שניתנה לנו ביום הפורים.

הדברים התפרסמו בשעתו, על ידי אברך חרדי שגר עד היום בלייקווד שבארצות הברית, ובשעתו למד כאברך צעיר בישיבת לייקווד, שנוסדה על ידי רבי אהרן קוטלר זצ"ל.

אותו אברך היה נשוי עשר שנים ולא זכה לפרי בטן. הוא עשה את כל ההשתדלויות שהציע עולם הרפואה, אך הישועה לא הגיעה. ולא זו בלבד, אלא היתה לו בעיה בריאותית לא פשוטה, וגם כאן נלאו הרופאים מלמצוא לה מזור.

לאחר שבסיעתא דשמיא נושע משתי הבעיות, הוא כתב מכתב שהתפרסם ברבים, וזכה לכינוי 'המכתב מלייקווד'. הוא כתב את המכתב לא לפני שהוא 'מתנצל' על כתיבתו:

"אני אברך צעיר, שאינו ראוי לומר לאחרים גדולים ממני מה לעשות", כך הוא פותח את מכתבו.

"מצד אחד, מי אני ומה אני כי אכתוב דברים, ואפרסם אותם בפרהסיא? מצד שני, איני יכול לשתוק! ליהודים רבים יש צרכים ומצוקות, ואיני יכול למנוע טוב מבעליו! יש בידי 'מכרה זהב', שהנני נרעש מגודל יקרתו, והיאך אהיה 'עניו' בשעה כזאת, ולא אודיע על מציאותו לאחי שנמצאים במצוקה, והם כה זקוקים לו?" כיון שהתקרבו לתענית אסתר וליום הפורים, עיינתי במה שכותבים הספרים הקדושים על מעלת יום הפורים, בו 'כל הפושט יד - נותנים לו', ומתוך העיון בדבריהם, נוכחתי ללמוד ולהבין כי במשפט זה טמון עומק עצום, מלבד הפן ההלכתי. ביום הפורים כל הפושט יד למלכו של עולם, בתפילות ובתחנונים - נותנים לו!

"בעוד שבכל ימות השנה כשהאדם ממתפלל לקב"ה ומבקש ישועה - בודקים אותו, אם אכן מגיעה לו הישועה, ואפילו ביום הכפורים לא כל תפילה מתקבלת ב'אופן אוטומטי', אלא

שוקלים זכויות כנגד חובות - יש יום אחד בשנה, יום הפורים, שבו התפילות מתקבלות בלי בדיקות מדוקדקות, וכל הזקוק לישועה ופונה לבורא עולם בתפילות ובתחנונים - נענה!

"ככל שהוספתי לעיין בספרים הקדושים, קיבלתי תחושה שמהו ענק מסתתר מאחורי המשפט שבפורים 'כל הפושט יד נותנים לו', ונגעתי רק באפס קצהו. החלטתי באותה שנה לשנות את סדר היום בפורים, מכפי שהייתי נוהג בכל שנה. באותה שנה השקעתי בתפילות! קמתי כשעתיים לפני הנץ החמה, כשהעולם עדיין צלול, בהיר ונקי, ובמשך כשעתיים בכיתי ביחד עם אשתי. "אמרנו תהילים באופן מיוחד, ובהגיענו למזמור כ"ב - אותו מזמור שאמרה אסתר, כשנכנסה במסירות נפש למלך אחשוורוש, תוך שהיא מסכנת את חייה: 'למנצח על אילת השחר מזמור לדוד א-לי א-לי למה עזבתני רחוק מישועתי דברי שאגתי' - התחננתי לבורא עולם: 'רבנו של עולם! אני מבקש ממך זרע של קימא! אני מבקש ממך פתרון לבעיה ממנה אני סובל! רבנו של עולם! אני יודע שאתה רוצה רק את טובתי, אלא שאתה מבקש ממני: 'השמיעיני את קולך כי קולך ערב', אתה רוצה לשמוע מפי שאני 'קשור' אליך, ומכיר בכך שהישועה יכולה לבוא רק מידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה. אנא ממך, בורא עולם! יום פורים הוא יום המסוגל לתפילה, ואני מבקש ממך 'להודיע שכל קוויך לא יבושו', ומי שמקווה ומתפלל לה' - זוכה לישועה!

"לאחר שעתיים של בכיות ותפילות, ניגשנו להתפלל כותיקין. לאחר התפילה וקריאת המגילה, קיימנו את מצוות היום, ועוד נותר לנו זמן, במשך היום, לסגור את דלת הבית, ולשוב ולבכות על העניינים האלו, שאנו כה זקוקים להם...

"הריני מצהיר ומעיד עלי שמים וארץ, שעד ליל הסדר, תוך שלושים יום בלבד, שתי הישועות הגיעו!!

"אחי! לא עת לחשוב, לא עת לשקוט ולנוח! אני קורא לכם בפרהסיא: תנצלו את יום הפורים כדת וכראוי! שערי שמים פתוחים, השטן הוא זה שמבלבל את דעתנו, ומריץ אותנו מכאן לשם ומשם לכאן, וגורם לנו לבזבז את היום הקדוש הזה על השתוללויות שלא במקומן!

"בוודאי יש לקיים את כל מצוות היום בהידור, אבל אל לנו לאבד את הגבולות, אל לנו להתעסק בטפל ולזנוח את העיקר. יש להקדיש זמן, 'לתפוס פינה שקטה', להתפלל ולבקש מה' את כל הבקשות, מתוך הכרה והרגשה שכל כולנו תלויים בחסדי השי"ת, וביום זה מובטח לנו כי 'תשועתם היית לנצח ותקוותם בכל דור ודור'."

התפילות פעלו את פעולתן

רבותי! זה 'עובד'! אני מכיר זוג המתגורר בבני ברק, שבמקור הם מאופקים. גם להם היתה בעיה של עקרות, ולאחר שקרא הבעל את המכתב של האברך מלייקווד, פנה לאשתו

בעדינות ואמר לה: "מנהגנו בכל שנה לנסוע ביום הפורים למשפחה שלך באופקים. מתאספים שם לסעודה כל אחיך ואחיותיך, ואכן זהו מפגש 'חד שנתי' משמח ביותר. אולם השנה אני מבקש ממך: הבית שלנו בלי ילדים... בואי נשאר בבית ביום הפורים הקדוש, וננצל את היום לתפילות!"...

הוא סיפר לה על "כל הפושט יד נותנים לו", על "להודיע שכל קוויך לא יבשו", ועל "מרדכי בן יאיר - בן שהאיר עיניהם של ישראל בתפילתו בן שמעי - בן ששמע אל תפילתו, בן קיש - שהקיש על שערי רחמים ונפתחו לו". הוא הסביר לה את כח התפילה שיש ביום המסוגל הזה!

לא קל היה לו לשכנע את האשה לוותר על מפגש משפחתי כזה של פעם בשנה, אך לאחר ששמעה את כל דבריו שנאמרו בנחת ובעדינות - סברה וקיבלה.

במכתב שכתב האברך הזה, והתפרסם ברבים, הוא כותב: "נשארנו באותה שנה בביתנו. קיימנו את כל המצוות בהידור, ואף סעדנו את סעודת פורים בשמחה. אולם הקדשנו זמן רב לתפילות, בדיוק כמו שעשה האברך מלייקווד. ניצלנו את אשמורת הבוקר, שהוא הזמן המסוגל ביותר, לתפילות ולבכיות..."

"והריני מודיע לכם: לאחר פחות משנה, עשינו בסיעתא דשמיא סעודת פדיון הכן, לבננו הבכור שנוולד!"...

חדרי האוצרות והמבוא אליו

השטן יודע היטב את מעלתו הגדולה של היום הזה, בו שערי שמים פתוחים, וכל הפושט יד ומבקש - נותנים לו. לכן הוא משתדל, ביתר שאת וביתר עוז, לגרום לכך שיהודים ישתוללו ברחובות, יבזוזו את הזמן על קפצונים, ובלבד שיגיע כבר זמן צאת הכוכבים, והזמן המסוגל יחלוף ויעבור, בלי שנוצל כראוי. משל למה הדבר דומה? לאדם שקיבל רשות להכנס אל גנזי המלך למשך זמן קצוב, וליטול במשך הזמן הזה כאוות נפשו. מה עושים הממונים כדי שהלה לא ירוקן את הקופה? הם מעמידים במבוא המוליך אל חדר האוצרות, שולחנות עמוסים במאכלים טעימים, מפצי ריח ניחוח, כאשר בחלל המבוא מתנגנות מנגינות ערביות, נעימות לאוזן, וכל זה כדי שהלה יאכל ויתענג כמה שיותר זמן בחדר הזה, וכך לא ייוותר לו זמן לשהות בחדר האוצרות.

הבה נזכור! פורים הוא יום תפילה ובקשה! כל אחד צריך לדאוג להקדיש זמן לתפילות. שערי שמים פתוחים!

ביום זה קיבלנו את התורה ברצון, ולכן זהו זמן מסוגל לבקש בקשות רוחניות לעליה ולהצלחה בלימוד התורה הקדושה. לבקש מהשי"ת שנוכה לשבת באהלה של תורה, ללמוד ולהתענג ממנה, כי בקשות רוחניות שכאלו - בודאי מתקבלות באהבה וברצון. נשתדל, אפוא, לקיים את מצוות היום בהידור, אך בד בבד עם זאת, להשקיע בתפילות, על גשמיות ורוחניות גם יחד, וזוכה למילוי כל משאלות ליבנו לטובה. (דורש טוב - פורים).

בתפילה אפשר לסדר הכל

ויש להמשיל את הדבר לנוהג ב'עולם הזה', שאף העשיר הגדול ביותר אשר לו ריבי רבבות דולר בבנק, אינו יכול להוציא משם אף לא פרוטה אחת כי אם על ידי צ'יק וכדו', כך נמי בשמים ממעל יש כביכול בנק של כל מיני ברכה ושפע, אך להוציא משם שפע ברכה על האי עלמא - אי אפשר כי אם על ידי צ'יק והוא 'התפילה'.

כל הפושט יד - כסף תחת כסף

שונה הוא יום הפורים משאר המועדים שיש לבני ישראל, שבימי הפורים יש לנו מצוה מיוחדת של מתנות לאביונים - מה שאין כן בכל החגים. אמנם יש בחג הפסח חיוב של 'קמחא דפסחא', אבל בפורים הוא חלק ממצוות החג, כפי שכתוב במגילה (ט, כב): "ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים".

חז"ל כבר דנים בכך, שלעומת כל החגים, נותנים בפורים לכל הפושט יד (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד). למה היה להם לחז"ל לחדד דבר זה?

חכמינו מלמדים אותנו שהרבה צריך להתאמץ, כדי ליזכות לעשות צדקה הגונה, עני הגון וצדקה ראויה הם זכות מיוחדת משמים, ולא כל פעם זוכים לכך. אולם בפורים יש סייעתא דשמיא מיוחדת לקיים את המצוה בהידור גם ללא טורח גדול. החידוש בפורים הוא, שגם אם העני אינו הגון כל כך, הצדקה שלימה בתכלית ההידור, שהרי לעומת כל השנה יש עכשיו מצוה לתת לכל מי שפושט יד; ואם כן, כל אדם בכל מצב הוא עני הגון וזכאי לקבל צדקה.

ולמה דוקא בפורים מופיע ענין זה - שאין צורך לחפש אחר עני הגון? כי המן ביקש להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, ואת מחשבתו הרעה ניסה לעשות באמצעות כסף שהעביר לאחשוורוש. באים חכמינו ואומרים: כסף תחת כסף - כולנו היינו נתונים להשמדה בגלל הכסף, כעת כולנו נתונים לחיים ולשלום בגלל הצדקה. זהו בעצם כופר נפש שכל איש ישראל זכאי וראוי לו.

יום פורים כיום מתן תורה

ומובא בגמרא (שבת פח.) שבזמן אחשוורוש 'הדור קבלוה מרצון', שחזרו עם ישראל לקבל את התורה ברצון, נמצא שיום פורים הוא כיום קבלת התורה, שבזמן מתן תורה הקב"ה כפה על עם ישראל הר כגיגית כדי שיקבלו תורה שבעל פה, ובפורים קבלו את התורה באהבה וברצון. ובוזא מבארים כי עם ישראל חטאו כמה שנהנו מסעודתו של אחשוורוש, ושתו שם יין נסך, וזלזלו באיסורים שהם מדרשת חז"ל - מדרבנן, וכאשר קיבלו עליהם את התורה שבעל פה - דרבנן מרצון, נעשה הנס ונתבטלה הגזירה.

ורמזו יש לכך שיום פורים הוא כיום מתן תורה, 'פורים' עולה בגימ' 'הר סיני' ע"ה. ובכך יובן דברי הגמרא פסחים (סח:): אמרו על מר בר רבינא, שהיה מתענה כל השנה חוץ מיום מתן תורה ופורים ומעלי יומא דכיפורי.

ובשאלות דרב אחאי גאון (ויקהל, שאילתא סו) שכתב "ועדיף יומא דפוריא כיום שניתנה בו תורה, כי הא דמר בריה דרבינא, הוה יתיב בתעניתא כולה שתא, לבר מן תרי יומי דעצרתא וכו'". ובהעמק שאלה שם (אות ו) פלפל בדבריו וכתב במסקנת דבריו, שהענין הוא משום דהדר קבלוה בימי אחשוורוש, לכן חשוב יום פורים כעצרת יום שניתנה בו תורה, ומר בריה דרבינא לא התענה בפורים משום כבוד התורה.

ימי הפורים מסוגלים להכרית אויבנו וכל מבקשי רעתנו

הרה"ג מאיר צימרוט שליט"א מספר שהיה לו שכן, דמות מופלאה עד מאוד, שהגרי"ש אלישיב זצ"ל אמר עליו שהוא אחד מל"ו צדיקים, ושמו היה הרה"צ רבי יצחק זילבר זצ"ל. הוא היה ברוסיה בתקופת השלטון של הצורך הנורא סטאלין ימ"ש, ונלחם בשמירת היהדות במסירות נפש נוראה עד מאוד. הוא היה חותך את הורידים שלו בערב שבת וחובש אותם בתחבושות, כדי שיהיה פצוע ולא יצטרך לעבוד בשבת במחנה הכפייה בסיביר. הוא ישב בכלא הרוסי במשך שנים בעוון, הפצת תורה. והנה, הגיע ליל פורים ולא היתה לו מגילה כשירה, אז הוא אסף את כל היהודים החבושים עמו בבית הכלא והתחיל לספר להם את סיפור המגילה: לפני למעלה מאלפיים שנה, היה צורך אכזר, המן הרשע, והוא רצה להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים והקב"ה הושיע את עם ישראל ע"י מרדכי היהודי ואסתר המלכה וליהודים היתה אורה ושמחה.

והנה, קם יהודי אחד ואמר כעס: אתה מספר לנו סיפורים מלפני אלפי שנים, יש לנו כאן המן הרשע היום: סטאלין ימ"ש! וגם הוא זמם להשמיד את כל היהודים, שהרי בזמנו היתה

עלילת שוא במוסקבה על הרופאים היהודים, שכביכול הם נותנים לחולים הרוסים תרופות מסוכנות כדי להמית אותם. והיה המון רופאי זועם שרצה להרוג את כל היהודים. ואז הרשע הזה הכין מכתב, שכביכול פונים אליו מאה ועשרים אנשי רוח רוסיים לסטאלין ימ"ש, ש'יציל' כביכול את היהודים מידי הפורעים. ומה הוא עשה? תכנן להעביר את כל היהודים לסיביר ובנה להם שם לאורך עשרות קלומטרים קראוונים ללא חלונות כדי ל'הציל' אותם מידי הרוסים. וכך אמר למקורביו, שחצי מהיהודים ימותו מקור בדרך לסיביר והשאר ימותו בקראוונים, עפרא לפומיה. ואתה הרב, מספר לנו כאן בכלא על המן הרשע של פעם? אמר לו הרב זילבר: סטאלין הרשע, השמיד עשרים מליון אנשים, אבל את היהודים הוא לא יצליח להשמיד! הוא בסה"כ בשר ודם, ואם הקב"ה רוצה - תוך חצי שעה הוא יכול למות! היהודי הזה, עוד יותר זעם על הרב ואמר: סטאלין הזה בשיא כוחו, הוא בן חמישים ואין לו אפילו שיערה לבנה אחת, הוא הורג כל מי שרק מעלה את חשדו ואתה אומר לנו, שהוא יכול למות תוך חצי שעה? והרב השיב בריתחא דאורייתא וקבע נחרצות: הקב"ה הוא כל יכול ותוך עשרים דקות הוא יכול להמית אותי!!! והנה, לאחר עשרים דקות, פתאום שומעים קול המולה ממסדרונות בית הכלא. קצינים הולכים ובאים, סוהרים מתלחשים זה עם זה. מה קרה? סטאלין ימ"ש קיבל שטף דם במוח! במשך שלשה ימים לא התקרבו אליו מרוב שפחדו ממנו, היה כמו נבוכדנצאר הרשע שאמרו עליו (שבת קמט:): שכל זמן שהיה חי לא היה שחוק בפי כל בריה מרוב הפחד ממנו. ואומר הרב זילבר, שבכל הימים הללו אמר תהילים עד שלבסוף שמע שהרשע הזה התפגר ובא אל קיצו. (בספר תהילות יוסף יצחק עמ' 272 הביא מפי בעל המעשה).

יושב לו יהודי צדיק בכלא הסובייטי, כבר זמן רב שלא ראה את אור השמש, אבל הוא יודע מהו הכח העצום הטמון בליל פורים, הוא מאמין באמונה שלימה, שהקב"ה יכול להושיע ולהציל מהצורר הרוסי תוך פחות מחצי שעה! ואכן כך היה.

עוד מסופר כי באותה שעה, ישב לו נער בירושלים בליל פורים, נער מיוחד, שהיה אציל במידותיו ומתמיד בלימודו. לא היה יוצא בהפסקות לשחק כשאר החברים, ומעולם לא היה מכה את המן בשעת המגילה. והנה, באותה שנה, כאשר הגיע הבעל קורא להמן האחרון של המגילה, לפתע התחיל אותו נער להכות את המן במכות נמרצות שהיכה על הסטנדר. וכל הקהל הביט בו בפליאה, מה נשתנה הפורים הזה שפתאום הוא מתחיל להכות בו את המן ולא אמרו לו דבר. ובסוף התפילה נגשו אליו ושאלו לפשר הענין: והנער הצדיק השיב להם: עם כח התורה שלי אני מייחל ומצפה שכמו שהמן הרשע הזה מת, כך גם סטאלין הרשע הזה יתפגר השנה. ואכן כך קרה באותו פורים. וכן יאבדו כל אויביך ה'.

פורים מסוגל לאריכות ימים

מובא בספרים הקדושים שפורים הוא יום מסוגל לבקש בו על אריכות ימים ושנים. ורמזו אמרו, 'מרדכי ואסתר', עולה בדיוק גימ' 'אורך ימים עושר וכבוד' (941). (עטרת ישועה ח"ד קיד ע"א ד"ה כימים).

עוד מובא בשם הגאון בעל החתם סופר זי"ע, מי שלומד ממגילה של לילה עד מגילה של היום, מובטח לו אורך ימים ושנות חיים. (עי' בספר דרושים ואגדות חת"ס הוצאת ירושלים תשנח דף רמה טור א).

מעלת יום הפורים - נסתרת מן העין

בסלונים היו אומרים בדרך משל, שפעם אחת היה מלך שרצה להעתיק את הארמון שלו למקום אחר. והנה, את כל חפצי תשמישו הצליחו להעביר למקום משכנו החדש, אבל הבעיה הקשה ביותר היתה כיצד להעביר את הכתר של המלך, הלא הוא שוה הון עתק, ואיך נעביר אותו ברחובה של עיר למקום משכנו החדש? הרי יש שוודים וליסטים וכולם לוטשים את עיניהם אל הכתר. מה עשו? לקחו עגלה פשוטה ביותר, ושם הניחו את הכתר וכיסו אותו בבלאי סחכות וסמרטוטים, ואז כל מי שראה את העגלה חשב שמובילים כאן סמרטוטים וכל מיני שמאטעס, וכך הסיח דעתו ממנה ובכלל לא חשב לבדוק מה יש מתחת לשמאטעס. (נתיבות שלום).

ובכן, גודל מעלתו של יום פורים עצומה כל כך, עד שאמרו רבותינו כי יום הכפורים נחשב כקטן לעומתו, וכמו שכתב הגאון רבי צדוק הכהן מלובלין (רסיסי לילה אות נח, כד), שאמרו בתיקוני הזהר (תיקון כא דף נו ע"ב) על יום הכיפורים שהוא כפורים (כמו יום פורים) וידוע מי נתלה במי - קטן נתלה בגדול. כי פורים הוא ימי רצון הרבה יותר מיום הכפורים, כי הוא רב שלום האמיתי חותם כל הברכות! ע"ש. ולכן, כדי שלא יהיה קטרוג של השטן על היום העצום הזה שניתן לעם ישראל, וגם כדי שלא יבוא כל אחד וישתמש בכח העצום הזה מבלי דעת ויעשה בו ככל העולה על רוחו, על כן, כיסה הקב"ה את הכח הטמון בו והסתיר אותו מן העין. ולכן, בחרו ליום הפורים בעגלה פשוטה מאוד, שהרי הוא חל ביום חול רגיל, אין זה יום טוב, וגם לא חול המועד, אין בו איסור מלאכה ולא עושים בו קידוש, אלא יום פשוט לגמרי. וכיסו את העגלה הזו בסחכות וסמרטוטים, מסכות רעשנים, ספריי שלג, ספריי חוטים, קפצונים וכו'. אבל יהודי יודע שיש מתחת לכל הכיסויים הללו - כתר עצום ורב ולכן צריך לנצל את הזמן הזה היטב, בבחינת כל הפושט יד נותנים לו.

פרנסה בשפע לכל ימות השנה

כתב בספר עטרת ישועה (ח"ד קיד ע"א ד"ה כימים) שעל ידי ימי הפורים אנו ממשיכים פרנסה ושפע לכל ימות השנה, וז"ל: כימים אשר נחו בהם היהודים מאויביהם... לעשות אותם

ימי משתה ושמחה קיימו וקבלו עליהם... להיות עושים... את שני הימים האלה ככתבם וכזמנם, בכל שנה ושנה (אסתר ט, כב-כז). הנה כאשר רמזנו אשר מרדכי ואסתר ר' עולה גימ' אור"ך ימי"ם עוש"ר וכבו"ד. ניתן לומר עוד שכמו שבשעת מתן תורה בכוחנו להמשיך שפע על כל השנה, כי אם אין קמח אין תורה (אבות ג, יז), והכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם (פסחים סח:), היינו שנוכל לבקש בשעת מתן תורה גם על הפרנסה שמרומו בתיבת לכם. כמו כן בפורים הדרר קיבלוהו עלייהו בימי אחשורוש ברצון את דברי האגרת הזאת, שרומזו על התורה. על כן נרמזו בתיבת לעשו"ת (גימ' 806) שעולה ב' פעמים שלח"ן ועוד ל', שרומזו למלכות שנקנה בל' מעלות, היינו שעל ידי שקבלו התורה ברצון זוכין לב' שלחנות תורה וגדולה במקום אחד, וזאת זכו על ידי שקיימו וקבלו שקיימו עתה מה שקבלו כבר בחג עצרת, אז זכו לב' שלחנות, כאשר כתבנו הרמז ש- ג' ימי הגבל"ה עם ח"ג השבועות עולה אור"ך ימי"ם עוש"ר וכבו"ד, כמו כן עתה על ידי מרדכי ואסתר. ולא זה בלבד על יום זה נמשך שפע אלא על כל משך ימי השנה ממשיכין על ידי פורים פרנסה ושפע, תורה וגדולה במקום אחד, וזה מש"כ (אסתר ט, כז) "להיות עושים את ימי הפורים האלה בכל שנה ושנה". שיזכו בזכות זה לתורה וגדולה במקום אחד כמו בחג השבועות. עכ"ד.

ע"י מצוות פורים ממשיכים אור גדול

וביום זה נצטוינו מצוות יקרות, אשר תקנו רבותינו שבאותו הדור, לקבל עליהם ועל זרעם, להיות עושים את ימי הפורים האלה, ימי משתה ושמחה, ומשלוח מנות איש לרעהו, ומתנות לאביונים. ועל ידי מצוות הללו, אנו ממשיכים אור גדול, ומרבים את האהבה ואחווה, ובוה מכלים ומוחים את קליפת עמלק שבתוך ליבנו. ואמרו רבותינו, שבמצוות אלו, שהם המשכת השפע ומיתוק הדין מעל כל איש ישראל, יש בהם סגולות גדולות לפרט ולכלל.

מעלת התפילות והבקשות בפורים

וכתב בספר פלא יועץ (טברסקי פורים עמ' קח) נשגבה עד מאוד מעלת פורים וקדושתו, כי בכל הימים לא כל תפילה ראויה היא שתתקבל, אבל ביום הפורים כל המתפלל בכוונה בוקעת תפילתו רקיעים ומתקבלת לפני כסא הכבוד. ורמזו לדבר, הוא האמור במגילה (ט, כה): "ובבואה לפני המלך", וידוע כי כל מלך המזכר במגילה הכוונה הפנימית הוא למלך מלכי המלכים הבורא יתברך שמו, וזהו שעתה בפורים כל אחד ואחד מישראל כל מה שיבקש - ובתנאי שיבקש באמיתות לבבו - ואפילו אם יתפלל ביחידות, תפילתו ובקשתו באה לפני המלך מלכו של עולם ונענית.

לבקש ולהוושע

ובספר שם משמואל (ח"ב פורים עמ' קצו) כתב, הנה יש לדקדק במה שכתוב בפסוק (אסתר ה, יד): "ובבוקר 'אמור' למלך ויתלו את מרדכי עליו". אמאי לא כתיב 'תבקש' או 'תשאל' מהמלך, אלא 'אמור' למלך שהוא לשון ציווי. ועוד יש להבין הנאמר בפסוק (שם ו, ד): "והמן בא אל בית המלך החיצונה 'לאמר' למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו". משמע שהמן היה אז במעלה גבוהה על המלך, וכמו שאמרו רבותינו (ילקוט שמעוני אסתר תתנג) שעשה לו המן בימה למעלה מבימתו של המלך. וכמו שדרשו בגמ' (מגילה טו.) על הפסוק (שם, א): "ומרדכי ידע את כל אשר נעשה". שאמר מרדכי "גבה המן מאחשורוש", ולכך היה מצוה לאחשורוש כאילו הוא שולט עליו ומכריחו לעשות רצונו.

מכאן כל איש משכיל ישים אל לבו, היות בית המן ניתן לאסתר, "ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים המה בשונאיהם" (אסתר ט, א), והיה בכח אסתר לומר לאחשורוש את אשר יעשה. אם כן בכל פורים שמתעורר רשימו מזה, יש בכח כל איש ישראל לאמור למלך מלכי המלכים הקב"ה דרך אמירה וציווי כענין הצדיקים שגוזרים על הקב"ה והוא עושה, לתלות את המן ולמחות את שמו, מתוך לבו של עצמו על כל פנים, אך האמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוץ אלא בכל אות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות. וזהו שאמרו חסידי קדמאי שבפורים יכול כל איש להַיְשִׁיעַ ולהתברך. עכ"ד.

פורים מסוגל לרפואה ולפקידת עקרות

פורים לשון פריה ורביה, ובתלמוד מוזכר פורים בלשון "פוריא", אשר משמעו בארמית "מטה" אשר בוודאי מרמז על הכוח הנפלא של פקידת עקרות לפריון וישועת רחמים, ולזה רומז הכתוב (אסתר ט, כח): "וזכרם לא יסוף מזרעם". כלומר שימשך זכרו על ידי זרעו אחריו. (תורת אמת איגר פורים דף צג ע"א).

רמז נוסף לסגולת ימי הפורים להפקד בורע של קיימא, הנה מגל"ה וצדק"ה גימ' זר"ע, נמצא שעל ידי מצות מגילה ומתנות לאביונים שזה צדקה זוכים לבנים. גם ירמוז מה שכתב בסוף המגילה (אסתר י, ג) "ודובר שלום לכל זרעו". להמשיך זרע של קיימא. (עטרת ישועה ח"ד קטו ע"ב).

שפע גדול לעם ישראל

ביום קדוש זה, יום הפורים יש המשכת רחמים וישועות על עם ישראל, כמו שהיה ביום הפורים בזמן מרדכי הצדיק, וממשיכים שפע של ישועה ורחמים מאותם מזלות שהם "נוצר"

ו"נקה". רמז יפה רמזו על זה, במצות משלוח מנות, מנו"ת ר"ת ת'רין מ'זלין נ'וצר ו'נקה. ושפע זה יורד לעולם בזכות אסתר שעל ידה נעשה הנס. לכן "אסתר" גימ' "מזל נוצר מזל נקה" (661). (אורה ושמחה הורוויץ חנוכה עמ' נט).

מקבלים כפי ההכנה

הנה אף שביארנו שיום פורים הוא יום שפע וישועות לעם ישראל, אמנם ודאי שהדבר תלוי כפי ההכנה שהאדם עושה למטה כך נשפע עליו מלמעלה. ואמר על כך הרה"ק ר' אהרן מסטאלין זי"ע, מהפסוק במגילה (אסתר א, כא): "ויעש המלך כדבר ממוכן". המלך - הוא הקב"ה מלך מלכי המלכים (עי' מגילה טו: כל 'המלך' שבמגילה מרמזו להקב"ה) עושה ומשפיע כל טוב ברוחניות ובגשמיות, כדבר ממוכן - כפי ההכנה אשר הכין האדם את עצמו, שאז נעשה כלי קיבול לקבלת ההארות וההשפעות הקדושות השופעות בכל היום הקדוש הזה, והשערים לא יסגרו עד הערב. (בית אהרן פרלוב לפורים דף סט ע"א).

אוצרות המלך פתוחים

למה הדבר דומה, למלך שפתח שערי אוצרות ביום אחד בשנה ובאותו היום כל הרוצה ליקח מאוצרות המלך את שנפשו חפץ יקח, ואוי לכסיל אשר בזה היום ששערי אוצרות המלך נפתחים ולא פנה אליהם רק ישן כל היום.

זמזה נלמד שבימי שבת וימים טובים ראוי כל אדם לשמוח בעבודת ה', ויעזוב הבלי העוה"ז. קל וחומר ביום פורים, ש'כל הפושט נותנים לו' (ירושלמי מגילה פ"א ה"ד), ולא יבזז זמנו בשינה, ונודע שאחד הטעמים שאדם יהיה שיכור הוא כדי שלא יבקש ויתחנן אל השי"ת שימלא בקשותיו. לכן יתאמץ האדם בלילה הקדושה של פורים וביום לבקש בקשות כי שערי שמים פתוחים.

וכן כתב האדמו"ר מקאמרנא זי"ע, בספרו נדבת פי (מותר שקלים סוף דף ח ע"א), אודות גודל מעלת קיבול התפילות בפורים: קיבלתי שבימי הפורים עולים כל התפילות לכתר בלי שום עיכוב ובלי שום דקדוק הדין! וסיים שם בלשון קדשו: כל זה קיבלתי בלחישה ונהייתי מהולכי רכיל מאהבת ישראל.

שערי שמים פתוחים

מספרים על יהודי ברוסיה שרצה קצת להתפרנס. דע עקא, בתוך רוסיה היה קשה מאד לעשות זאת, והוא החליט 'להבריח את הגבול' ולמכור שם את הסחורה.

הבעיה הגדולה היתה עם שומרי הגבול העומדים על משמרתם, ומי שנתפס מנסה להבריח סחורה אל מחוץ לגבולות המדינה, בלי לשלם מיסים, אחת דינו להישלח לסיביר הקפואה, ולעבוד שם בעבודת פרך, עד שנשמתו פורחת ממנו.

האיש לקח מריצה, מילא אותה ערמה גדולה של חול, וצעד לכיוון מעבר הגבול.
 "מדוע אתה מבריח סחורה מחוץ לגבול?", רעם לעברו השומר.
 "האם שילמת עליה מיסים כחוק?".

"מאימתי אסור להעביר חול החוצה?", ענה הלה בקור רוח. "מאימתי משלמים מיסים על חול?".
 "כלום סבור אתה שאני טיפש שנולד היום?". רעם השומר. "תאמר מיד מה אתה מחביא בתוך החול!".

"אדוני השומר! אינני מבריח דבר בתוך החול. יש כאן רק חול, ותו לא!".
 "ובאמת סבור אתה שאאמין לך?", צווח השומר, וציוה על היהודי לעמוד בצד.
 השומר הביא מסננת, ובמשך שעה ארוכה פקד על היהודי לסנן את כל החול שבמריצה, אך לא מצא בו דבר. חול, חול, חול, חול, חול...
 "אתה יכול לעבור", סינן השומר. "על חול לא משלמים מיסים!"... כעבור כמה ימים, הסיפור חוזר על עצמו: היהודי מגיע לשער הגבול עם מריצה מלאה חול.

"מה יש כאן?"

"חול"

"ומה יש מתחת לחול? יהלום? מצלמה? שעון?"

"אין כלום! רק חול!"

"כלום סבור אתה שאאמין לך?"

העמיד את היהודי בצד. סננו את החול, והפעם במשך זמן כפול - אין כלום...
 "תעבור, על חול לא משלמים!"

כעבור כמה ימים הסיפור חוזר על עצמו, וכעבור כמה ימים נוספים הוא שוב חוזר על עצמו. בכל פעם השומר מצוה את היהודי לסנן את החול, ולא מוצא בתוכו כלום.

פעם אחת, בסיומיה של בדיקה, אמר השומר ליהודי: "אני יודע היטב את תכניותיך! אתה מעונין לנהל נגדי 'מלחמת התשה'... עשר פעמים, עשרים פעמים אתה לא מבריח כלום, ואתה רוצה שאני אתייאש מלבדוק אותך, ואז תבריח את הסחורה... לא יתכן שכל כך הרבה

פעמים תבזבו את הזמן שלך, ותעביר רק חול... ובכן דע לך, לא יעזור לך כלום! גם אם אעמוד כאן מאה שנה - לא תהיה פעם אחת שלא אבדוק אותך, ואסנן את כל החול שבמריצה..."

עברה שנה. היהודי ממשיך לעבור. השומר ממשיך לסנן. אף פעם אין כלום בתוך החול.

השומר כמעט ויצא מדעתו...

באחת הפעמים הוא פנה ליהודי: "האם תוכל לגלות לי מה הן תכניותיך האמיתיות? אני מבטיח לך בהן צדק שאם תגלה לי - לא אמסור אותך לידי השלטונות, ואף אתן לך לעבור 'חופשי' בלי לבדוק אותך..."

נענה היהודי ואמר לו: "אדוני השומר! כלום סבור אתה שאני מבריא חול? לא ולא! אני מבריא מריצות! את המריצות אני מוכר מחוץ לגבול במחיר מפולפל, ומזה אני מתפרנס..."

מה התברר? השומר התרכז בטפל, בחול, ולא הסתכל על העיקר: על המריצות!

רבותי! בפורים יש הרבה מאד 'חול'. הרחוב מלא בדברים טפלים ושטותיים, וחלקם אף מסוכנים מאד או מזיקים לבריאות. לצערנו הרב, יש רבים המתפתים להתמקד בחול הטפל...

זאת במקום להתמקד במריצה: פורים הוא יום המסוגל לריצה כלפי מעלה! בפורים "כל הפושט יד ומבקש רוחניות - נותנים לו!"

הבה נניח את הטפל ונתפוס את העיקר!

הבה ננצל את היום הנפלא והגדול הזה, לבקש מהשי"ת סיעתא דשמיא לעלות מעלה מעלה בתורה וביראת שמים.

ניזכור: שערי שמים פתוחים ביום זה! (שוחר טוב פורים).

הפיל פו"ר - ישועה לכל ישראל

השם אהי"ה במילוי אלפין כזה: אל"ף ה"א יו"ד ה"א עולה קמ"ג. וב' פעמים השם הנ"ל במילוי אלפין עולה פו"ר. להורות כי בימי הפורים נוכל להמשיך השפעה מעולמות העליונים, כי בהם נתגלה הקדושה משמות הנ"ל. וכמו כן בכל שנה ושנה בבוא העת הזאת נתגלה תמיד קדושה והארה משמות הנ"ל, ונוכל לפעול על ידם כל טוב וגאולה וישועה על ישראל, אמן.

(עבודת ישראל לפרשת זכור).

גם חרבונה זכור לטוב

בספר דברי שמואל (סלונים דף קלא ע"ב) כתב בזה"ל: פורים הוא זמן השפעות גדולות, מהזמנים הנעלים ביותר. יש בפורים ענינים גבוהים עוד יותר משבת קודש, אמנם השבת ברכתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים, אך בפורים יש המדרגה המיוחדת שיכול כל איש ואיש להתקרב אל הקדושה, ורמזו זאת במה שאמרו (בברכות המגילה) 'וגם חרבונה זכור לטוב', אפילו מי שהוא בבחינת חרבונה שנקרא רשע בגמ' (מגילה טז). בכח הארת פורים גם חרבונה זכור לטוב, הטוב נכנס בו.

לדעת היטב כשמגיעים לזמנים גבוהים

הגאון המפורסם רבי חיים קרייזוירט זי"ע, רבה של אנטוורפן היה בשואה וניצל בניסי ניסים. והוא מספר, שפגש אותו שם יהודי זקן, שהיה לו המון כסף בבנק בשווייץ, ורצה שהכסף יגיע לבנים שלו. אותו זקן שיער שלא ישרוד את השואה ולכן פנה לרבי חיים ומסר לו את הקוד הסודי של החשבון בנק בשווייץ, וביקש ממנו שאחרי המלחמה יחפש איזה בן מבניו הנותרים, וימסור לו את הקוד הסודי, שיקח את הכסף. לאחר המלחמה, חיפש רבי חיים במשך עשרים שנה את אחד מבניו של אותו יהודי, כי זו ממש השבת אבידה, ולא מצא מאומה.

והנה, לאחר עשרים שנה, הגיע לבית הכנסת איזה עני מרוד, לבוש סחבות, ותוך כדי דיבור עם רבי חיים קרייזוירט התברר, שהוא אחד הבנים של אותו זקן. תיכף ומיד הוא רץ לביתו והביא את הקוד הסודי לאותו בן. לעני הזה, לא היה כסף אפילו לנסוע לשווייץ, אז הוא לקח גמ"ח ולווה כסף ונסע לשם וכשהגיע לבנק, נודע לו שיש שם שלשים מליון דולר. אז נענה רבי חיים ואמר: העני הזה למעשה כבר עשרים שנה היה עשיר, רק שהוא לא ידע מזה!! (עת הזמיר עמ' קכג).

ומכאן, ישמע חכם ויוסף לקח, שישנם זמנים מסוגלים מאוד, זמנים של עת רצון, שלפעמים האדם בעצמו אינו יודע עד כמה הוא רצוי בעיני המקום בזמנים הללו, עד כמה הוא עשיר מבחינה רוחנית ויכול להמשיך שפע רק אם יבקש מהש"ת, בבחינת הרחב פיך ואמלאהו! ועל כן, צריכים להפנים היטב בליבנו, עד כמה אנחנו עשירים בזמנים הללו.

פרשת זכור

הסבר פרשת זכור

כדי לקיים את המצוה כתיקנה נסביר בקצרה, בפרשת זכור ישנן שתי מצוות עשה, ואחת לא תעשה, א. לזכור מה שעשה עמלק. ב. למחות את זכר עמלק. ג. לא לשכוח מה שעשה לנו עמלק.

הפסוק הראשון זכור את אשר עשה לך וכו'.

כתב החינוך מצוה תפ"ג, שנצטוינו לזכור מה שעשה עמלק לישראל, שהתחיל להתגרות בהם בצאתם ממצרים ובטרם נעשו גוי וממלכה, היתה ידו עליהם, כענין שנאמר "ראשית גוים עמלק", ותרגומו ריש קרביא דישראל הוה עמלק, שהכל היו יראים מהם בשמעם את היד הגדולה אשר עשה להם ה' במצרים, והעמלקים בלבם הרע ובמזגם הרע לא שתו לבם לכל זה ויתגרו בם, והעבירו מתוך כך יראתם הגדולה מלב שאר האומות. משל ליורה רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה, ובא אחד וירד לתוכה אף על פי שנכווה קרר אותה לאחרים, עכ"ל.

ועיקר הזכירה היא איננה על המלחמה הגשמית בלבד, כי עמלק כבר נכחד מן העולם בתור עם, אלא מדובר בעיקר על המלחמה הרוחנית של עמלק, שמבחינה זאת כח הטומאה של עמלק עדיין עומד בעוונותינו הרבים. והוא כי עמלק הרוחני הוא דעת דטומאה, ומקומו כנגד דעת דקדושה, וקליפה זאת דעמלק מובילה את האדם לגסות רוח, חוצפה וגבהות הלב, בבחי' יודע את בוראו ומתכוין למרוד בו, וזה מה שעשה כשיצאנו ממצרים, ששמע על מכות מצרים וקריעת ים סוף, ובכל זאת מסר נפשו להלחם בישראל בחוצפה גדולה. וכן היה המן הרשע חצוף ובעל גאווה גדולה מאד, שאמר: יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך וסוס אשר רכב עליו המלך וכו', ובגסות לבו, לאחר ששלח ספרים בכל המדינות להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים וכו' ביום אחד, והמלך והמן ישבו לשתות, אינו מתפעל מכלום מכל הדבר הנורא שהוא עומד לעשות.

אשר קרך בדרך - ברש"י ג' פירושים:

א. - צינן את הקדרה, כמו שהסברנו שלאחר מכות מצרים וקריעת ים סוף כולם פחדו להלחם בישראל, ועמלק ירד בתחילה למלחמה בעזות גדולה ומוכן לקפוץ לאמבטיה רותחת רק כדי לקרר את המים לבאים אחריו, והגיע ממרחק עצום של מאה מילין! כדי להלחם בישראל.

ב. "קרך" - מלשון מקרה, קרה כך, ואין השגחה עליונה ח"ו על כל דבר, כי רצה להטיל ספק באמונה ובהשגחה ולומר אשר הכל הוא רק מקרה ודרך הטבע, והיה עושה הפוך של הקדושה, מחמם את האדם לדבר עבירה, ומקרר את האדם לדבר מצוה, וז"ש רש"י לשון קו"ר וחוס"ם, ציננך והפשירך, ר"ל שציננך לדבר מצוה, והפשירך לדבר עבירה, כי כל אחד מאיתנו, העמלק הפרטי שלו עומד בעורף בדעת דקלי', וכל ההחלטות דקדושה של האדם שרוצה להעבירם מן המוח ללב, עמלק מטיל בהם ספק, ומשלח אותם בחזרה אל המוח. וכמו שכתב רבינו שמשון מאוסטרפולי הי"ד בספר קרנים, שקליפת עמלק היא "זבוב" (שמזה יצאה עבודת האליל בעל זבוב) ונרמז בר"ת כתוב זאת ז'כרון ב'ספר ו'שים ב'אזני יהושע" שהוא גי' י"ז, והוא מתנגד לצד הטוב שגם הוא גי' י"ז, והכח של הזבוב למצוא פרצה קטנה בבשר, כדי לינק שפע, וכן הזבוב נמצא בבתי המלכים ואינו מוותר על המגיע לו לדעתו.

ג. "קרך" לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן כמשכ"ז. ובבעל הטורים כתב קר"ך גי' סר"ס, וז"ש "בדרך", לשון דרך גבר בעלמה, כנז' בריש מסכת קידושין, והיא הטומאה שהאדם כל גופו נטמא ממנה, וכל הצרות שבאות לאדם בגלל העוון הזה כנודע, ואין צריך להאריך בזה, כי הארכנו בזה בתיקון שובבי"ם קחנו משם.

ונפלאים דברי הזוה"ק ח"ב דף סה: שכתב וז"ל: בא וראה, מיום שנברא העולם עד אותו זמן, ומאותו זמן עד שיבא מלך המשיח, ואפי' במלחמת גוג ומגוג, לא תהיה עוד מלחמה כמותה, לא בגלל הכוחות החיילים החזקים והרבים שהיה לעמלק, אלא משום שנלחם עם הקב"ה מכל הצדדים, ע"כ.

והפירוש הוא כי עמלק הוא בחי' שער הנ' דקלי', ורצה להשקיע את ישראל בשער הנו"ן, שמשם אין יציאה עולמית, וז"ש זכור את אשר עשה "לך", לך גי' חמשים, שרצה

עמלק להתגבר על עם ישראל ע"י שיפילם לתוך חמשים שערי טומאה. "בדרך בצאתכם ממצרים" וז"ש הזוה"ק שהיתה מלחמה של עמלק קשה כזאת שלא היתה מבריאת העולם ועד ביאת המשיח, כי מלחמת עמלק היתה מלחמה כנגד שער הנ' של הקל"י, שמלחמה זו תוכרע רק בביאת המשיח כשיבוא הקב"ה ויגלה שער הנ' של הקדושה ויכניע שער הנ' של הקל"י, ורק ע"י הקב"ה, כמ"ש "כי מחה אמחה את זכר עמלק" אני הקב"ה, כי רק הוא יעשה זאת בכבודו ובעצמו.

"ויזנב בך כל הנחשלים אחרריך".

אומר רש"י, ויזנב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורקן כלפי מעלה. כל הנחשלים אחרריך - רש"י כותב חסרי כח מחמת חטאם שהיה הענן פולטן.

ואתה עייף ויגע - רש"י: עייף בצמא, כמ"ש ויצמא שם העם למים, וכתוב אחריו ויבא עמלק. ויגע - מהדרך, ולא ירא אלהים - זה עמלק, אינו מפחד כלל מהקב"ה.

וכתב האמרי יוסף זיע"א: והנה עמלק גי' א"ל אחר, גי' ספ"ק שמכניס ח"ו ספק באמונה, וז"ש "אשר קרך בדרך ויזנב" שפגם ח"ו במלכות שהיא שם ב"ן, והיא מידה השביעית בסוד בת שבע, ובסוף הוי זנב לאריות.

כל הנחשלים אחרריך - הנחשלים אותיות נחש - מילה, כלומר שהביא את טומאת הנחש לתוך המילה.

ולכן **בהניח ה' אלהיך וכו'** מכל אויבך מסביב שהם ז' אומות שבארץ ישראל, בסוד ז' ספירות בסט"א כנודע, עד הגרגשי במלכות דסט"א.

מתחת השמי"ם ר"ל תחת אותיות שמי"ם אותיות ת'נ'כ'נ' גי' עשר שמות ב"ן שבמלכות בסוד ואנכי טוב לך מעשרה בני"ם לא תשכ"ח. תמח"ה א"ת זכ"ר עמלק

מתח"ת השמי"ם ל"א תשכ"ח, גימ' שלושת אלפים שיי"ג, מספר הי"ג מדות של רחמים עם חסד - אל, כי בהתעוררות י"ג מדות של רחמים ימחה זכר עמלק מן העולם אמן.

קודם קריאת פרשת זכור אומרים זה
 לשם יחוד קדשא בריך הוא ושכינתיה,
יאהדונהי

בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו
יאההויהה איההויהה
 ליחדא אותיות י"ה בו"ה ביחודא שלים
יהוה

בשם כל ישראל, הנה אנחנו באים לקיים מצות עשה, "זכור את אשר עשה לך
 עמלק", זכור בפה, וכן מ"ע למחות את זכר עמלק, וכן מצות לא תעשה שלא
 לשבוח מה שעשה לנו עמלק לתקן את שרשה במקום עליון, לעשות נחת רוח
 ליוצגנו ולעשות רצון בוראנו. ולעורר מלאכי מרום ומרכבות עליונות המפקדים
 על מצות פרשה זאת לנקם נקמת יהוה יאהדונהי מאת זרעו של עמלק, וגם
 ערב רב מההוא זרעא בישא, להכרית מארץ זכרם עד בלתי השאיר למו שריד,
 כמו שכתוב "כי מחה אמהה את זכר עמלק", ויתקיים בו "אף אלהים ימחין ראש
 אויביו" בעליונים ובתחתונים. להעביר גלולים וממשלת זדון מן הארץ העליונה
 והתחתונה. ויתקיים בו ובזרעו "ואשמיד פרינו ממעל ושרשיו מתחת". ויהיה
 יהוה יאהדונהי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יהוה יאהדונהי אחד
 ושמו אחד. ויהי געם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו

כוננהו:

זְכוֹר אֶת אֲשֶׁר-עָשָׂה לְךָ עֲמֶלֶק בַּיּוֹם בְּצִאתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם: אֲשֶׁר קָרָךְ בַּיּוֹם וַיִּזְנֹב בְּךָ כָּל-
 הַנּוֹזְזִים לִים אֲזוּרֶיךָ וְאֶתָּה עִיף וַיִּגַע וְלֹא יֵרָא
 אֱלֹהִים: וְהָיָה בְּהִנְיֹזוֹ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ | לְךָ מִכָּל-
 אֵיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה־אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ
 נְזִלָּה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְזוֹחַ אֶת-זְכוֹר עֲמֶלֶק מִתּוֹת
 הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח:

בשבת זכור יש נוהגים לומר קודם מפטיר פזמון זה

(סימן שלמה)

שִׁימְנֵי רֹאשׁ עַל כָּל אוֹיְבֵי וְתִשְׁמַחְנֵי בִימֵי מְרֻדְכֵי בֶן יֵאִיר. אֵל חַנּוּן

וְחַנּוּנִי: מַחֵה תִּמְחָהוּ לְאֲדוּם. הִכְהוּ אִם עַל בָּנִים:

לְבִשְׁתַּ מְלָכוֹת לְהַדְפָּה. וְהַצְלַתְנִי. בְּקוּם הַמֶּן הָאֲנִי. כְּתַנִּין לְבַלְעֵנִי (מַחֵה):

מִמְרוּם רוּחַ שְׁלַחְתָּ. וְתוֹשִׁיעֵנִי. יִסֵּר יִסְרֵנִי יְהוָה. לְמֹות לֹא נִתְנַנְנִי (מַחֵה):

הַמֶּן חֶשֶׁב לְאֲבֻדְנִי. וְלֹחֵשְׁמִידְנִי. דַּחַח דְּחִיתְנִי לְנֶפֶל. וַיהוָהאֱלֹהֵי עֲזָרְנִי (מַחֵה):

חֹזֵק לֵב עֲבָדְךָ בְּקֶדֶם. וְאִמְצָנִי. בְּזִכּוֹת יִצְחָק עֲקָרְךָ. הַשִּׁיבְנִי עַל פְּנֵי: בְּזִכּוֹת אֲבֻרְךָם

אֶהוּבְךָ. (מַחֵה):

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על מחיית עמלק כעונש על שיצא למלחמה נגד ישראל, וזה מעין המפטר פרשת זכור שמסופר על עמלק שיצא לקראת ישראל למלחמה, ועל מחייתו.

תוכן ההפטר

שמואל אומר לשאול שילך בשליחות ה' וישמיד את עמלק גם ציוהו שלא יקחו מאומה, אלא ישמידו ויחרימו את הכל.

שאול אסף חיילים ויצא למלחמה נגד עמלק. הכה אותם והשמידם, אך שאול והעם חסו על אגג מלך עמלק שלא הרגוהו אלא לקחוהו בשביה. גם חמלו על הצאן והבקר ועל הדברים הטובים שלא החרימו אותם, והשחיתו רק הדברים הבזויים והנשחיתים.

ה' הודיע לשמואל שניחם על שהמליך את שאול כי לא קיים את דבר ה', שמואל כעס על עצמו, וי"א על שאול אך התפלל עליו כל הלילה, בבקר נפגש שמואל עם שאול שברך אותו ובישר לו שקיים את דבר ה'.

שמואל הוכיחו על שעטו על השלל ולא החרימו הכל, שאול ענהו שהעם חמל על הצאן כדי לזבחם לה', אך שמואל אמר לו שנשכשל בדבר זה, כי לשמוע בקול ה' זה טוב מזבחים ועולות. לכן לא יועילו הפצרותיו כי ה' מאס בו כמלך.

שאול מבקש משמואל שילך עמו וישתחוה לה', שמואל מסרב וכשעמד ללכת אחז שאול בכנף מעילו כדי לעכבו, ואז נקרע המעיל. ושמואל אמר לו שזה סימן מה' שקרע ממנו את המלוכה, ונתנה לרעו הטוב ממנו, גם אין לו לצפות לביטול הגזרה כי אין מה לעשות.

עם כל זאת שאול מבקש משמואל שיכבד אותו נגד זקני עמו וישתחוה לה'. שמואל נעתר לו בזה ולאחר כך הרג שמואל את אגג מלך עמלק.

שמואל א' פרק ט"ו, פסוק ב' - ל"ד.

בַּיּוֹמָר שְׁמוּאֵל אֶל-שָׂאֵל אֹתִי שְׁלַח יְהוָה לְמִשְׁחָךְ לְמִשׁוּחַ אוֹתְךָ

לְמִלְכָךְ [א] עַל-עַמּוֹ עַל-יִשְׂרָאֵל ואתה רואה שדבּר זה נתקיים ודבּר ה' בפי אמת, ולכן

וְעַתָּה שְׁמַע לְקוֹל דְּבַרֵי יְהוָה ולא תפקק בדבריו להחרים ולהאביד מן העולם כל הנמצא

לְעַמְלֶךָ (ט"ד): בַּכֹּה אָמַר יְהוָה עֲבֹאת פְּקֻדָּתִי [ב] זכרתי (ט"ז) אֶת

עיונים והארות

מבנימין שלא השתחוה לעשו. ובחזרתו ססבר שקיים מצות ה' אמר ברוך אתה לה' כי נמחה עמלק ונתקן בשלימות תקון הירך ברוך אתה לה' שיתרבה השפע מהנצח שהוא מקום נבואתך. (חומת אנך).

ב. א"ר אחא הקב"ה בעל פקדונות, עמלק הפקיד אצל הקב"ה חבילה של קוצים, והחזיר לו הקב"ה חבילה של קוצים, שנאמר פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל (ב"ר נ"ג).

תניא ר' יהודה אומר שלש מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ, להעמיד להם מלך, ולהכרית זרעו של עמלק, ולבנות להם בית הבחירה, ואיני יודע איזה מהם תחלה, כשהוא אומר כי יד על כס י-ה, הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה, ואין כס אלא מלך, שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך, ועדיין איני יודע אם להכרית זרעו של עמלק תחלה, או לבנות בית הבחירה תחלה, כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם מסביב וישבתם בטח, והיה המקום אשר יבחר ה' אלכיכם, הוי להכרית זרעו של עמלק תחלה. וכן בדוד הוא אומר, ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל אויביו, כתיב ויאמר המלך אל נתן הנביא ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון האלקים בתוך היריעה (סנהדרין כ').

א. אפשר במ"ש רבינו האר"י זצ"ל דשמואל נקרא רבן של נביאים ומ' שנה קודם שנולד שמואל אומר בת קול עתיד צדיק א' לילד ושמואל שמו והטעם דנגע בכף ירך יעקב ונפגם הנצח ולא הוה נביא עד דאתא שמואל ותקן הנצח זהה"ד בקצור נמרץ וז"ש אותי שלח ה' למשחך למלך שאתה משבט בנימין שלא השתחוה לעשו ועל ידי נתקן מה שלא היו נביאים עד עתה ואותי דייקא שהתחיל התקון על ידי שלח למשחך שאתה משבט בנימין לתקן עולם למחות עמלק שיהיה השם שלם והכסא שלם. והרב עיר וקדיש מהר"א גאלנטי ז"ל פירש בזה בסגנון אחר. ועוד אפשר במ"ש המקובלים דנשמת שם היה בשמואל וזה רמז שמואל שם ואל שהוא חסד וזה ירמוז אותי שלח ה' אותי שאני לוי מבחינת גבורה ונשמת שם שהוא כהן חסד ומשו"ה היה בי כח לתקן הנצח. שלח למשחך מפני שאתה מבנימין ותכלית הדבר שאתה יכול למחות זכר עמלק שבנימין לא השתחוה לעשו. והגם דמלכות ישראל צריך שיהיה משבט יהודה מ"מ ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לארץ וכו' וצריך שיהיו כסדרן מלך ולמחות עמלק ובנין בית המקדש ולזה אף שאתה משבט בנימין מוכרח שהמלך בראשונה ואח"ך מחיית עמלק ולזה אותי שלח למשחך למלך שתמחה עמלק שאתה

אֲשֶׁר-עָשָׂה עִמָּלֶךְ לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-שָׁם לוֹ ^{(מארבים וחילות (רד"ק))} בְּדָרְךְ

[רמז לו על אליפז ששיגר אותו עשיו להרוג את יעקב אבינו בדרכו להרן] בַּעֲלֹתוֹ מִמִּצְרַיִם:

ב. עֲתָה לֵךְ וְהִכִּיתָהּ [ג] אֶת-עַמְלֶכְךָ וְהִחַרְמָתָם ^{תכלה ותשמיד ותכרות (מ"צ)}

וַיִּמַּעַם מִלְשׁוֹן חָרֵם וּקְלָלָהּ ^(עין רד"ק) אֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לוֹ וְלֹא תִחַמְל ^{ותרחם} עָלָיו

וְהִמָּתָה ^{ותמית} מֵאִישׁ עַד-אִשָּׁה מֵעַלְל ^{נער רך בשנים (מ"צ) שגדול מהיונק}

וְעַד-יוֹזֵבֵק ^{תינוק שיונק חלב, ואף את הבעלי חיים שלהם תשמיד} מִשּׁוֹר וְעַד-שֶׁה מִגִּמְלָה

וְעַד-חֲמֹר ^{מכיון שהיו בעלי כשפים ומשנים את עצמם ודומים לבהמה (רש"י) ועוד שהרי כתוב תמחה את}

זכר עמלק: ד וַיִּשְׁמַע ^{הכריו (רש"י) ואסף (מ"צ)} שְׂאוֹל אֶת-הָעָם וַיִּפְקְדֵם ^{מָנָה אותם}

בַּבְּלָאִים [ה] וַיִּמַּעַם ^{שם מקום (מ"צ), ורבותינו אמרו שנגזר אותם ממש בטלאים כי אסור למנות את עם}

עיונים והארות

אמחה עם ד' אותיות. (חומת אנך).

ד. ויפקדם בטלאים - אמר רב יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה, שנאמר ויפקדם בבזק. מתקיף לה רב אשי ממאי דבזק מידי דמיבזק הוא דילמא שמא דאתרא הוא. אלא מהכא וישמע שאול את העם ויפקדם בטלאים. א"ר נהילי בר אידי אמר שמואל כיון שנתמנה אדם פרנס על הצבור מיד מתעשר, מעיקרא כתיב בבזק, ולבסוף כתיב בטלאים, ודילמא מדידהו, אם כן מאי רבותא דמילתא. (ילק"ש).

אתה מוצא עשרה פעמים נמנו ישראל, אחד בירידתו למצרים בשבעים נפש. וב' בימי שאול, ויפקדם בבזק, ויפקדם בטלאים (תנחומא).

ג. פירש בס' תפארת הקדש ועתה לך והכיתה בה"א יתירה רמז לשכינה דכתבו ז"ל אמחה ר"ת אותן שעשו מלחמה עם עמלק. אהרן משה חור ה' רומז לשכינה. ואח"ך אסתר מרדכי חרבונה. ה' רומז לשכינה. ולעתיד ב"ב אליהו משיח ח' נסיכי אדם ה' רמז לשכינה. ולכך כתיב לך והכיתה בה"א. עכ"ד. ואפשר דהכונה ברמזים אלו שירמזו ליהושע בן נון דהנה כתיב ושם באזני יהושע כי מחה אמחה. כלומר אחר מלחמה זו שנלחמו דע כי מחה אמחה ובתיבת אמחה רמזים הנלחמים עם עמלק בין עתה בין לעתיד. ויש לרמז דלדעת רוב המפרשים אז היה שמו הושע ולא נקרא יהושע עד המרגלים. והנה ר"ת הושע בן נון גימט' נ"ז ועם הכולל נ"ח כמספר

ישראל (רש"י) **מֵאֲתָיִם אֵלַי רַגְלֵי** הולכי רגל לא רוכבים (מ"צ) **וְעִשְׂרֵת אֲלָפִים**

אֶת-אִישׁ יְהוּדָה: הַ וַיָּבֵא שְׂאוֹל עַד-עִיר עַמְלֶק וַיָּרֶב עם עמלק

בַּנְּחַל [ה] נלחם איתם בנקל כי לפי הטבע העומד בהר הוא המנצח ושאוּל עמד בבקעה ובכל זאת ניצח

במלחמה (שער בת רבים): **וַיֹּאמֶר שְׂאוֹל אֶל-הַקִּינִי** בני יתרו (רש"י) **לָכוּ פָּרוּ** הפרדו

רְדוּ מִתְּוֹךְ עַמְלֶקִי כי היו יושבים במדבר יהודה בנגב ערד וערד הוא עמלק (רש"י)

פֶּן-אֶסְפְּךָ אֲשֶׁמִּידָךְ עִמּוֹ [ו] בעת אחריתם **וְאִתָּה עֲשִׂיתָה חֶסֶד עִם-כָּל-**

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל על יתרו יאמר שיעזן להעמיד שופטים (מ"ד) **בְּעֹלוֹתֵם מִמִּצְרַיִם וַיָּסֶר**

קִינֵי מִתְּוֹךְ עַמְלֶק: ז וַיֵּד והכה והמית **שְׂאוֹל אֶת-עַמְלֶק מִחַיִּלָּה**

בַּזָּנֶךָ שׁוֹר מכאן שנקרא חוילה עד מקום שנקרא שור **אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי מִצְרַיִם:**

ח וַיִּתְּפֹשׂ שְׂאוֹל **אֶת-אַנְגַּן מְלֶכֶךְ-עַמְלֶק חֵי** כי ריחם עליו וכדלקמן, [וי"א שהפך עצמו

עיונים והארות

ו. **וְאִתָּה עֲשִׂיתָ חֶסֶד** - פתח רבי יוסי בכבוד אכסניא ודרש קל וחומר, ומה יתרו שלא קרב את משה אלא לכבודו, כך, המארח תלמיד חכם בביתו ומאכילו ומשקרו ומהנהו מנכסיו על אחת כמה וכמה, וכי עם כל ישראל עשה חסד, אלא מלמד המאכיל פרוסה לתלמיד חכם כאלו עשה חסד עם כל ישראל (ברכות ס"ג).

א"נ ודרך מוסר ורמז מצו"ב גימט' נדחף כי כל המתיהר חכמתו מסתלקת וכל הרודף אחר השררה שררה בורחת ממנו אפי' מה שיש לו כמ"ש ז"ל:

ויפקדם בטלאים - ערב פסח היה ומנה את טלאי הפסחים (מהר"י קרא)

ה. **וַיָּרֶב בַּנְּחַל** - א"ר מני על עסקי נחל, בשעה שאמר הקב"ה לשאוּל לך והכית את עמלק, אמר, השתא ומה על נפש אחד מישראל אמרה תורה הבא עגלה ערופה בנחל, כל הנפשות האלו כלן על אחת כמה וכמה. אם אדם חטא בהמה מה חטאה, אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו, יצתה בת קול ואמרה לו אל תהי צדיק הרבה, ובשעה שאמר לדואג טוב פגע בכהנים, יצתה בת קול ואמרה לו אל תרשע הרבה (יומא כ"ב).

בכישוף וּלְצִאֵן וְכַךְ נִיצוֹל וּבִאוּתוֹ יוֹם הַבִּיאַת אֶת זֶרַע עֲמֻלָּן] וְאֶת-כָּל-הָעַם הַחֹרִים הֲרַג (ת"י)
 לְפִי-חֶרֶב: ט וַיַּחְמַל^ט חֲמִלוּ וְחִסּוּ שָׂאוּל וְהָעַם עַל-אַנְג וְעַל-מִיטָב
 הַשְּׁלָל (ע"פ מ"ז) הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר וְהַמְּשָׁנִים [מַלְשׁוֹן שְׁנַיִם] הַבְּקָר שְׁכַפּוּלִים בְּבִשְׂר וְשִׁמְנִים
 וְעַל-הַכֹּרִים הַכֹּבְשִׁים הַשְּׁמַנִּים וְעַל-כָּל-הַטּוֹב [ז] וְלֹא אָבּוּ וְלֹא רָצוּ
 הַחֹרִימִם לְהָרֵגם וְכָל-הַמְּלָאכָה הַמְּקַנָּה נִמְבֹּזָה הַבּוֹיוֹת וְנִמְסָם וְהַנְּשַׁחֲתוֹת (מ"ז)
 אֶתְּהָ הַחֹרִימוֹ הַמֵּיתוֹ: י וַיְהִי דְבַר-יְהוָה אֶל-שְׁמוּאֵל לֵאמֹר:
 יא נִחַמְתִּי מִחֲשֵׁבָה עֲלֵתָה עַל לִיבִי עַל מַלְכוּת שְׂאוּל (רש"י) וְחֹזְרֵי בִי (ת"י) כִּי-הִמְלַכְתִּי
 אֶת-שְׂאוּל לְמֶלֶךְ כִּי-שָׁב^{סד} מֵאַחֲרַי וְאֶת-דְּבָרֵי לֹא הִקִּים
 וַיַּחֲרֵ לְשְׁמוּאֵל כַּעַס עַל עֲצָמוֹ (מ"ד) וְכֹאֵב לוֹ וַיִּזְעַק צַעַק וַיִּתְפַּלֵּל (ת"י) עַל שְׂאוּל (מ"ד)
 אֶל-יְהוָה [ח] כָּל-הַלְּיָלָה: יב וַיִּשְׁכַּם שְׁמוּאֵל לֵלֶכֶת לְקַרְאֵת שְׂאוּל
 בַּבֶּקֶר וַיִּגְדַּר לְשְׁמוּאֵל לֵאמֹר בֹּא-שְׂאוּל הַכֹּרֶמְלָה וְהִנֵּה מַצִּיב
 מַכִּין מַעֲבִיד לוֹ יָד [ט] מַקּוֹם לַחֲנוּת לַחֲלֵק הַבִּיזָה (ת"י), וַיֵּא בְנָה שֵׁם מְזוּבָה וְהוּא הַמְּזוּבָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַלְיָהוּ

עיונים והארות

ז. ויחמול ש'אוּל והעם - אמר בר קפרא זה דואג שהיה שקול כנגד כל ישראל. א"ר יהושע בן לוי כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים, להלן כתיב ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב. (ילק"ש).

ט. והנה מצִיב לו יד - שהוא גרם להקים י"ד למחייית עמלק באחרית הימים והוא י"ד בניסן וכמו שהאריך בזה הגאון החסיד במעשה רקח מס' פסחים ע"ש באורך. א"נ רמז שש'אוּל גרם צרת המן והתחילו ישראל בתענית ביום י"ד בניסן והיו בסכנת מות כי הכתבים נכתבו י"ד

ז. ויחמול ש'אוּל והעם - אמר בר קפרא זה דואג שהיה שקול כנגד כל ישראל. א"ר יהושע בן לוי כל שהוא רחמן על אכזרים לסוף נעשה אכזר על רחמנים, להלן כתיב ואת נוב עיר הכהנים הכה לפי חרב. (ילק"ש).

ח. ויזעק אל ה' כל הלילה - מכיון שחטא שאול נתחייב מיתה והאריך לו ה' בעבור תפילת

וַיִּסַּב^(ר"י) וּמוֹשֶׁם הַסְּתוּבָב שְׂאוּל וַיַּעֲזֹר וַיִּירָד הַנְּלָגָל כל זה הוגדר לשמואל (מ"ד) ששאוּל
 כּבֵר יָרַד לַגִּלְגָל: יג וַיָּבֵא שְׂמוּאֵל אֶל-שָׂאוּל שְׂהִיָּה בַגִּלְגָל וַיֹּאמֶר לוֹ שָׂאוּל
 בְּרִיךְ אַתָּה לַיהוָה יִבְרַךְ אוֹתְךָ ה', וּבִיָּה זְכוּתִי תְקִימָתִי קִימִתִּי אֶת-דְּבַר
 יְהוָה אֲשֶׁר צִוִּיתַנִּי, וְזָכוּת זֹאת בָּאָה עַל יָדְךָ (מ"ד): יד וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אִם קִימִית אֶת דְּבַר ה'
 אֵיךְ וַיִּמָּה [רמזו לקול של כבש שעושה מְהֵה...] קוֹל-הַצֵּאֵן הַזֶּה בְּאֲזְנֵי וְקוֹל
 הַבְּקָר אֲשֶׁר אָנֹכִי שֹׁמֵעַ הָאֵם אִמֶּת הַדְּבַר שׁוּהָ בָא מֵעַמְלֵק (ע"פ מ"ד): טו וַיֹּאמֶר
 שָׂאוּל הֵן אִמֶּת הַדְּבַר מֵעַמְלֵקִי הַבִּיאֹם אֲשֶׁר חָמַל הָעָם עַל-מִיטְבַּב
 הַצֵּאֵן וְהַבְּקָר לְמַעַן זְבַח לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלֹא בְשִׁבְלֵי עֲצָמוֹן וְאֶת-הַיּוֹתֵר
 שְׁלֹא רֵאוּיִים לְזִבּוּחַ (מ"ד) הֶחָרַמְנוּ: טז וַיֹּאמֶר שְׂמוּאֵל אֶל-שָׂאוּל הֲרָף עֲזוֹב
 (מ"ד) וְהִמְתֵּן (ת"י, ר"י) וְאֶגִּידָה לְךָ אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֵלַי הַלַּיְלָה

עיונים והארות

דיש לו י"ד עתים טובות ע"ש ולפי זה אפשר לרמוז דלכך נקרא דוד גימט' י"ד. ואפשר דשאוּל סבר דיש לו י"ד עתים טובות וז"ש והנה מציב לו יד דסבר דהגיע לשלמות. א"נ מציב גימט' נדחף רמז לעלמא כי כל המתיהר חכמתו מסתלקת ממנו וכל הרודף אחר השררה שררה מסתלקת ממנו. א"נ ויגד לשמואל דברי חכמה והנה מציב לו י"ד ובסתום חכמה דוד גימט' י"ד שהוא גרם להקים דוד למלך אלא דצ"ל דשמואל נעלם ממנו רמז זה עד שאמר לו ה' קום משחהו כי זה הוא. (חומת אנך).

בניסן ומרדכי ואסתר גזרו תענית ג' ימים ופשוט הכתובים נראה שהיה י"ד בניסן וט"ו וי"ו וז"ש והנה מציב לו י"ד כי שאול גורם לצרת המן המתחלת י"ד ניסן. אי נמי בפשיטות כי המן במספר קטן עולה בגימטריא י"ד וזה שאמר ויגד לשמואל דברי חכמה כי הנה מציב לו צרת המן שגימט' י"ד והוא גרם שיבא המן לצער ישראל עוד אפשר לרמוז באופן אחר צרת המן כי מציב גימט' נדחף רמז על המן שחיק ומחיק דלבסוף נצטרע ושאוּל גרם לכל הצרה ההיא. עוד אפשר לרמוז במ"ש בלקוטי תורה ע"פ ודוד מנגן ב"ד

וַיֹּאמְרוּ (וַיֹּאמֶר קרי) לוֹ שֶׁאוֹל דִּבְרֵי: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הֲלוֹא
 אִפְלוֹ אִם-קָטַן אֶתָּה נחשב בְּעֵינַיִךְ וְאִין אֶתָּה מַעֲרִיךְ אֶת עֲצֻמְךָ, מְכַל מְקוֹם הֵלֵא רֹאשׁ
 וּמִן עַל כֹּל שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֶתָּה וְעוֹד וַיִּמְשַׁחְךָ יְהוָה לְמֶלֶךְ
 עַל-יִשְׂרָאֵל וְאֶתָּה הַקּוֹבֵעַ וַיִּדַּךְ חֻזְקָה עֲלֵיהֶם, וּמְדוּעַ לֹא מִיחִית בְּיָדָם שְׁלֵא יִקְחוּ מִהִשְׁלָל (מ"ד): יח וְהָרִי
 וַיִּשְׁלַחְךָ יְהוָה בְּדַרְךְ הַטּוֹבָה הַזֹּאת וַיֹּאמֶר וְצִוּוּךָ (מ"ד) לְךָ וְהִתְרַמְתָּה
 אֶת-הַחֲטָאִים אֶת-עַמְלֶק וְנִלְחַמְתָּ בּוֹ עַד פְּלוֹתָם אֲתָם:

עיונים והארות

י. ב' השל"ה (פרשת מקץ בתורה אור) דבנימין נתעלה בזה שלא כרע לעשו, על כן לו היתה המלוכה ולפניו יכרע כל ברך. אך לא נמשח בקרן, [כי קרן הוא דוקא לדוד, כי דוד ומשיח תיקון אדם, בסוד 'אדם' אדם דוד משיח, ואז יוחזר קרן אור פניו. ומלכות שאול היה בשאלה כמו שכתבתי לעיל (אות כב; כח), ונמשח בכך כי עדיין לא נתקן אדם להיות קרן, רק הוא פך כלי חרס. והמלוכה זו באה לו, כי ירך בנימין לא כרע לעשו, וזהו סוד פכים קטנים]. והיינו דכתיב (שמואל - א טו, יז) 'הלוא אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה', רצה לומר, מאחר שאתה הקטן בין השבטים, על זה זכית למלוכה להיות ראש שבטי ישראל, כי לא נולדת עדיין בעת שכרעו לעשו. וזהו סוד נשאר על פכים קטנים, כי עדיין לא נולד בנימין שהוא הקטן, ועליו אמר הקדוש ברוך הוא (בראשית לה, יא) 'מלכים מחלצין יצאו', זהו שאול ואיש בושת ונמשח בכך. ודוד ושלמה נמשחו בקרן, ובעונותינו הרבים 'גדע בחרי אף כל קרן ישראל'

(איכה ב, ג), עד לעתיד 'וירם קרן משיחו' (שמואל - א ב, י). ובספר שם משמואל (שמות פרשת תצוה וזכור) כ' דאם ה' שאול מקיים כפי הציווי ולא השאיר את הבהמות והי' נעשה התיקון הכללי, הי' באמת נצרך להרוג את אגג למען לא יהי' להם שם ושאריה כמו לעתיד, אבל אחר שבענותנותו הגדולה כנ"ל השאיר הבהמות ולא שמר מצות הש"י ולא נעשה התיקון הכללי, שוב יפה עשה שלא המית את אגג כנ"ל למען תשאר שארית עד התיקון הכללי. וע"כ שמואל לא הוכיחו אלא על הבהמות אבל על אגג לא הוכיחו, דמאחר שהשאיר הבהמות שוב אין עליו תפיסה על אגג. וזה שאמר לו שמואל אם קטן אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה, מזה נראה בעליל שכל החסרון הי' מחמת ענותנותו הגדולה. ובזה יובן נמי מאמר הש"ס 'ומא (כ"ב ב) מפני מה נענש שאול מפני שמחל על כבודו, והיינו שענותנותו היתירה שהיתה בו מאז היא היתה לו למוקש שהי' לו טעות בדברי שמואל כנ"ל.

יִתְּלַמַּה לֹא-שָׁמַעַתָּ בְּקוֹל יְהוָה לְהַחֲרִימָם מִכֹּל וְכֹל הֵיטָחַן כְּדַבֵּר הַזֶּה שֶׁבַעבּוֹר דַּבְּרֵי
 הָעַם לֹא שָׁמַעַתָּ בְּקוֹל ה' וְתִלְעַטְּ מִהַרְתָּ וּרְצַת אֶל-הַשָּׁלָל [דמדולא מיהא נחשב כאילו הוא בעצמו
 מיהר לשלל (מיד)] וְתַעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: כִּי־אָמַר שָׂאוּל אֶל-שָׁמוּאֵל
 עַמּוּד עַל דַּעְתּוֹ וְאָמַר לֹא כֹאשֶׁר אַתָּה אוֹמֵר, אֵלֶּא אֲשֶׁר אֲנִי כֵן שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל יְהוָה
 וְאַלְךָ בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר-שָׁלַחְנִי יְהוָה וְאָבִיא אֶת-אַגַּג מֶלֶךְ עַמְלֶק
 עִם זֶה שְׂלֵא הֲרַגְתִּי מִיָּצֵא לֹא שִׁלַּחְתִּי לִנְפֹשׁוֹ וּבִידֵי לְהוֹרִגּוֹ בְּכֹל עַת (מיד) וְהַעֲיִקֵךְ וְאֶת-עַמְלֶק
 הַחֲרַמְתִּי: כִּי וְאֲנִי לֹא לָקַחְתִּי מֵאוֹמֵה מִן הַשָּׁלָל, אֵלֶּא וַיִּקַּח הָעָם מִהַשָּׁלָל צֵאן
 וּבְקָר רֵאשִׁית [ממטיב (רשיי ומיץ)] הַחֲרָם וְכוּונַתְּם לְטוֹבוֹה, עֲבוּר לְזִבְחַ לַיהוָה
 אֶל־הֵיךְ בַּגְּלָגֶל (מיד): כִּי־אָמַר שָׁמוּאֵל הַחֲפִיץ לַיהוָה וְכִי תִפֶּן הַקַּבִּי"ה
 בְּעֵלּוֹת וּזְבָחִים פְּשָׁמַע כְּלַחֲשִׁיב בְּקוֹל יְהוָה לֹא כֵן הַדַּבֵּר הִנֵּה שָׁמַע
 לְמִצְוֹת ה' הוּא טוֹב מְזַבַּח טוֹב לְהַקְשִׁיב לְדַבֵּר ה', טוֹב לִפְנֵי מִתְּלַב שֶׁל אֵילִים
 עַל מְזַבַּח ה' (מיד): כִּי הַטָּאֵת-קָסָם חֲטָאֵת הַמְּמֹרֵא אֵת פִּי ה' שׁוּהַ כְּחֲטָאֵת קָסָם מְרִי דַּהֲיִינוּ
 כְּעַמִּים שֶׁהוֹלְכִים אַחַר מַעֲוֹנִים וְקוֹסְמִים שֶׁהוּא עוֹוֹן גְּדוֹל וְאָנוּן וְתַרְפִּים הַפְּצָר כְּשֶׁם שֶׁהַתְּרַפִּים
 הֵם תּוֹהוֹ וְשִׁקָּר כֵּן בְּמֵה שֶׁאַתָּה מַפְצִיר לְהַחֲזִיק בְּדַעְתְּךָ זֶה תּוֹהוֹ וְשִׁקָּר (מיד) כִּי הִיָּה לְךָ לְשִׁלוּט עַל הָעָם וְלֹא לִירֵא מֵהֵם,
 וְעַכְשֵׁיו יַעַן מֵאַסַּתְּ אֶת-דְּבַר יְהוָה וְלֹא שָׁמַעְתָּ בְּקוֹלוֹ וַיִּמְאַסְךָ מִמְּלָךְ
 וְתוֹסֵד מַלְכוּתְךָ בַּעֲוֹנוֹךְ (מלבי"ם): כִּי־אָמַר שָׂאוּל אֶל-שָׁמוּאֵל הַטָּאֵתִי כִּי-
 עֲבַרְתִּי אֶת-פִּי-יְהוָה וְזֶה גָרַם לִי גַם לְסַתּוֹר וְאֶת-דְּבָרֶיךָ בְּמֵה שֶׁאַמְרַתִּי שֶׁשָׁמַעְתִּי

בְּקוֹל ה' וְהִרְבֵּיתִי דְבָרִים לְסִתּוֹר אֶת דְּבַרְיֶךָ (מ"ד) **כִּי יֵרְאֵתִי אֶת־הָעָם** מִן דּוֹאג הָאֲדוּמִי (רש"י)
וְאַשְׁמַע בְּקוֹלָם: כֹּה וְעַתָּה שָׂא נָא סֵלַח נָא **אֶת־חַטָּאתִי** שְׁחַטְּאֵתִי לָךְ (מ"ד)
 וְעַל שֶׁעֲבַרְתִּי אֶת פִּי ה' **וְשׁוּב עִמָּי וְאַשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה: כֹּה וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל**
אֶל־שְׂאוּל לֹא אָשׁוּב עִמָּךְ כִּי אִם ה' מָאֵס בְּךָ, אֵיךְ אֲשׁוּב עִמָּךְ (מ"ד) **כִּי מֵאֲסַתְּהָ**
 וְלֹא שָׁמַעְתָּ **אֶת־דְּבַר יְהוָה וַיִּמְאַסְךָ יְהוָה מֵהַיּוֹת מַלְכְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל:**
 כֹּה וַיִּסַּב שְׁמוּאֵל לְלַכֵּת מֵעַם שְׂאוּל וַיַּחֲזֶק שְׂאוּל בְּכַנְף־וּ בְּקֶזֶח שִׁיפּוּלִי מְעִילֹ
 שֶׁל שְׁמוּאֵל [יא] כְּדִי שְׂלֵא יֵלֶךְ וַיִּקְרָע כִּנֵּף הַמְעִיל (מ"ד): כֹּה וַיֹּאמֶר אֵלָיו שְׁמוּאֵל הַקְרִיעָה
 הִיא סִימֹן שֶׁכֹּבֵר **קָרַע יְהוָה אֶת־מַמְלְכוֹת יִשְׂרָאֵל מֵעַלְיֶךָ הַיּוֹם** [יב]
וַנִּתְּנָה לְרֵעֶךָ הַטּוֹב מִמֶּךָ [יג] וְהוּא דוֹד הַמֶּלֶךְ (מ"ד): כֹּה וְגַם גִּנְצַח יִשְׂרָאֵל

עיונים והארות

יא. וי"א של שאול (רות רבה פ"ז סי' י"ב).

יב. קרע ה' ממלכות ישראל מעליך היום - היות ואין השם כביכול שלם ואין הכסא שלם עד שימחק זרעו של עמלק, ושאוול לא חס על כבוד מלכותו יתברך, לכן הורד ממלכותו. מובא בספר מעם לועז: מעשה ברבינו תם ז"ל, ששאל אותו הגמון אחד, למה אמרו חכמינו זכרונם לברכה: שאול באחת ולא עלתה לו, דוד בשתיים ועלתה לו, וביאר לו במעשה שהיה במלך צרפת שנשבה על ידי אחד ממלכי ישמעאל ולא היה לו ממון כדי לפדות את עצמו. אמר לו הישמעאלי: אם תשבע לי בכתר שבראשך שאכן תביא לי הממון תוך זמן מוגבל אאמין לך. הסכים המלך ונשבע לו וחזר לעירו. מסר המלך את סכום הכסף הנדרש ביד

אחד מהשרים שלו כדי שיפדה בו את המלך, אולם אותו שר במקום שימסור את הכסף כנדרש, בדרכו נזדמן לו לקנות אדמות במדינה אחרת. ובא למלך וסיפר לו שבמקום למסור את הכסף ליעודו, קנה בו אדמות, אמר לו המלך: אתה עשית מעשה רע, שגרמת לי להפך את שבועתי, דע כי בן מוות אתה, ותלוהו על עץ. והנמשל, הקדוש ברוך הוא נשבע בשמו ובכסאו למחות זכר עמלק, ושאוול חמל על מיטב הצאן, וגרם שלא נתקיימה שבועת הקדוש ברוך הוא. תשובה זו מצאה חן בעיני אותו הגמון (מושל) ונתן מתנות לרבינו תם.

יג. ונתנה לרעך הטוב ממך - מובא במדרש שוחר טוב נז, ג: אמר שאול לשמואל: ומי הוא זה רעי הטוב ממני שימלוך תחתי, אמר לו רמז אני רומז

ה' שהוא חוזקם ותוקפם ונצחונם של ישראל (רבינו ישעיה) **לֹא יִשְׁקָר** בהבטחתו **וְלֹא יִנְחָם** יתחרט
 לאחר מכן (מ"ד) **כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם: וַיֹּאמֶר** אפילו שחטאתי **חַטָּאתִי**
 בכל זאת (מ"ד) **עֲתָה פִּבְרָנִי נָע נֶגְדַּי וְקִנְיֵ-עַמִּי וְנֶגְדַּי יִשְׂרָאֵל וְשׁוֹב**
עַמִּי וְהִשְׁתַּחֲוִיתִי לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ: לֹא וַיֵּשֶׁב שְׁמוּאֵל כיבד אותו **אֶחָרֵי**
שָׂאוּל וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ שָׂאוּל לַיהוָה: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל הַגִּישׁוּ אֵלַי
אֶת-אַנְגַּל מֶלֶךְ עַמְלֶק וַיֵּלֶךְ אֵלָיו אַנְגַּל מִעַדְנָת קשור בשלשלאות (רבינו
 ישעיה, מ"ד) **וַיֹּאמֶר אַנְגַּל אֶבְיָן בַּאֲמַת סָר** אלי וקרב **מֵרֶ-מְרִירוֹת הַמְּוֹת [יד] (רש"י)**
 כי ידע שמביאים אותו להורגו: **וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל כֹּאֲשֶׁר עֲשִׂיתָ נְשִׁים חַרְפֶּךָ**
 כמו שהנשים היו שכולות מבעליהן ומילדיהן שנהרגו בחרבך **בֵּין-תִּשְׁכַּל מִנְּשִׁים אִמְךָ [טו]**

עיונים והארות

העיקרי ביום ע"א שנתלה המן הרשע. (חומת אנך).
 טו. **ויססף שמואל** - (ילק"ש) זה שאמר
 הכתוב והשב לשכנינו שבעתים אל חיקם,
 זכור מה שעשו לנו במילה שהיא נתונה בחיקו
 של אדם, ואתיא כי הא דא"ר לוי בשם ר' יוחנן
 מה היו עושין בני ביתו של עמלק לישראל, היו
 מחתכין מילותיהן והיו זורקין כלפי מעלה, והיו
 אומרין, בזו בחרת הילך מה שבחרת. בא שמואל
 ופרע להם, שנאמר ויססף שמואל את אגג. מה
 עשה לו, ר' אבא בר כהנא אמר היה מחתך
 מבשרו זיתים זיתים ומאכיל לנעמיות, הדא הוא
 דכתיב יאכל בדי עורו, ברר לו מיתה מרה, ורבנן
 אמרין העמיד ארבע קונדיסין ומתחו עליהן, והוא

לך, מי שיקרע את מעילך הוא עתיד ליטול
 מלכותך, וכשננס שואל למערה וכתר דוד את כנף
 מעילו, מיד נזכר שואל מה שאמר לו שמואל,
 ואמר: "ידעתי כי מלוך תמלוך" (שמואל-א, כד, כ).

יד. כותב החיד"א ולי ההדיוט אפשר כי עמלק
 גימט' מר, ורצה לומר שעתה שמשאיר זרע
 נתבטל מעמלק המות שלא נמחה עמלק כאשר
 דימה שואל וכאשר נצטוה, וז"ש אכן סר מ"ר המות
 נסתלק מעמלק המות כאמור. א"נ במ"ש הרב מנות
 הלוי שכל שורת המן הרשע הי' ע' יום וביום ע"א
 נתלה וזה כיון ברשעו דתלית המן ביום ע"א
 כמספר אכ"ן זהו מר המות במוריות יאנח דידע
 בכשוף מסט"א או איליא נפל בפומיה דהמות

כן אמך תהיה שכולה ממך **וְיִשְׂפָךְ** חתך אותו לארבע חלקים (רשי) **שְׂמוּאֵל אֶת-אַנְגְּ לְפָנַי**
יְהוָה בְּגִלְגָל: **וַיִּלֶךְ שְׂמוּאֵל הָרְמָתָה וְשָׂאוּל עָלָה אֶל-בֵּיתוֹ**
גְּבַעַת שָׂאוּל:

עיונים והארות

אומר אכן סר מר המות, וכי כך ממיתין את אומר דיני עו"א דנו, לא בעדים ולא בהתראה השרים מיתות חמורות. ר' שמואל בר נחמני (פסיקתא ותנחומא).

